

Kapital'den Ekim Devrimi'ne *Ekim Devrimi'nden Devrimlere*

SEMPOZYUM

10-12 Kasım 2017, İstanbul

**Kapital'den Ekim Devrimi'ne
Ekim Devrimi'nden Devrimlere
Sempozyum Kitabı**

Yayına Hazırlayan: Büşra Özcan

İngilizce'den Çeviri: Barış Yıldırım

Kürtçe'den Çeviri: Redur Dijle

Düzeltili: Jülide Yazıcı, Damla Uyar, Elif Nur Aybaş

Kapak Tasarımı: Sevinç Tanyıldız

Sayfa Düzeni: Sevinç Tanyıldız

1. Basım: Aralık 2018, İstanbul

ISBN: 978-605-69048-0-6

Copyright: Halkların Demokratik Kongresi

Baskı: Ceylan Matbaacılık

Güven İş Merkezi B Blok No: 318

Topkapı / İstanbul

Tel&Faks: 0 212 613 10 79

Sertifika No: 23352

Halkların Demokratik Kongresi

Asmalı Mescit Mahallesi, Jurnal Sokak,

No: 10 İstanbul / Beyoğlu

Telefon:(0212) 293 56 93

https://twitter.com/HDK_KONGRE

<https://twitter.com/HDKKadin>

<https://twitter.com/hdkgenclik>

<https://halklarindemokratikkongresi.net/>

<https://facebook.com/HalklarinDemokratikKongresi.HDK/>

İÇİNDEKİLER

6

SUNUŞ

10

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Sunucu: Bircan Yorulmaz

10 ► Gülistan Koçyiğit (Halkların Demokratik Kongresi Eş Sözcüsü)

13 ► Onur Hamzaoğlu (Halkların Demokratik Kongresi Eş Sözcüsü)

19

BİRİNCİ OTURUM

KAPİTAL: ÜRETİM TARZLARININ TEORİSİ

Yürütücü: Ayşe Erzan

19 ► Kapital'in kavramları, Özgür Öztürk

27 ► Kapital'in Marksizmdeki yeri, Erkin Özalp

32 ► Kapital'e giden yolda Marx'ın kaynakları, Melda Yaman

39 ► Kapital'den Ekwim Devrimi'ne, Haluk Yurtsever

58

İKİNCİ OTURUM EKİM: DEVRİMİN TEORİSİ

Yürütücü: Bilge Seçkin Çetinkaya

58 ► Marksizmin 'sınanması' olarak Ekim Devrimi,
Metin Kayaoğlu

64 ► Kapital'den Ekim'e: Enternasyonalizm,
ulusal kurtuluş, Doğu halkları,
Sungur Savran

70 ► 100. yılında teorik ve siyasal-felsefi geri planıyla Ekim Devrimi,
Metin Çulhaoğlu

74 ► Ekim Devrimi ve ulus meselesi: Yıkılan rüya,
Michael Löwy (Yazılı Sunum)

92

ÜÇÜNCÜ OTURUM EKİM: DEVRİMİN TARİHİ

Yürütücü: Ertuğrul Kürkçü

99 ► Ekim Devrimi'nin önceki devrimlerle benzerlik ve farklılıkları,
Taner Timur

103 ► Ekim Devrimi, Rusya'da Bolşevik Müslümanlar ve
Anadolu'ya yansımalar,
Emel Akal

126

DÖRDÜNCÜ OTURUM

EKİM: DEVRİMİN POLİTİKASI

Yürütücü: Ceren Özselçuk

126 ► Yenilgi yapısal mı?

Mehmet Yilmazer

133 ► Politik ve toplumsal devrim,

Kenan Kalyon

139 ► Yenilenmiş sosyalizm, yenilenmiş Marksizm,

yenilenmiş Ekim Devrimi

Asrın Hukuk Bürosu/Av. Emran Emekçi

167

BEŞİNCİ OTURUM

YENİ DEVRİMLER-1

Yürütücü: Metin Yeğin

167 ► Zapatistaların 33 yılı: Bir değerlendirme,

Sibel Özbudun

172 ► Ekim Devrimi ve Güney Asya'da anti-kolonyal hareketler,

Radha D'Souza

180 ► Kapital ve Ekim Devrimi, Filipinler Devrimine etkileri,

Jose Danilo Borjal

197

ALTINCI OTURUM

YENİ DEVRİMLER-2

Yürütücü: Hilmi Aydoğdu

197 ► Kuzey Suriye'de halkların ve kadınların zamanı,

Foza Yusiv (Video Konferans)

200 ► Rojava'da halk devrimi

İlham Ehmed (Video Konferans)

202 ► Kadın devrimi ve Rojava deneyimi,

Besime Konca

217

KAPANIŞ KONUŞMASI

Korkut Boratav

Filozoflar dünyayı, yalnızca, çeşitli şekillerde yorumlamışlardır;
oysa sorun onu değiştirmektir.

Karl Marx

Karl Marx ve Friedrich Engels'in ortak çalışmalarının bir simgesi olarak Kapital ile ezilenler ve sömürülenler tarihte ilk kez bir tarih teorisine kavuştu. Kapital'de simgelenen yapıt olmasaydı, Rusya'da Vladimir İlyiç Lenin'in önderliğindeki Bolşevikler düşüncelerini maddi sonuç verecek tarzda yoğunlaştıramaz ve hareketlerine yön veren gelecek ufkuna sahip olamazdı.

Kapital'le Ekim Devrimi arasında düz bir yol olmadığı, devrime hazırlanan partinin II. Enternasyonal'in önemli tek illegal üyesi olmasından ve Ekim Devrimi'nin öngününde dünya Marksizminde yaşanan derin ve geri dönüşsüz ayrılıktan anlaşılıyordu. Olayların içine devrimci taktikle atılan bir devrimciler örgütünün yokluğunda, ne o zafer ânı yakalanabilir, ne de evrensel boyutları olan bir tarih üstlenilebilirdi.

Ekim Devrimi ile bugünün yaşanan ya da yarının kuşkusuz yaşanacak devrimleri arasında da düz bir yol olmadığıın ayırındayız. Tarihsel zincirin hangi halkasına darbeyi indireceğimizi bilmenin ön koşulu, Kapital'den Ekim'e, Ekim'den bugün ve yarına uzanan zincirin hangi halkasını kavrayacağımızı bilmektir.

Yeryüzünün sömürülen ve ezilenleri Ekim Devrimi'nde bu dünyayı kendi amaçları doğrultusunda dönüştürebileceklerine ilişkin somut bir kanıt buldular. Bunun ne kadar büyük bir adım olduğunu görmek ve unutmamaktır günümüzün meselesi. Büyük Ekim Devrimi'yle açılan tarih sayfasını kapatmamak ve yeni sayfalarla ilerletmek, geçmiş ve geleceği kapsayan tarih bilinciyle donanmış mücadelemize bağlı. Geçen yüzyıla biz damga vurduk, başında bulunduğumuz yüzyıla da biz damga vuracağız.

Bu amaçla, Kasım 2017'de gerçekleştirdiğimiz üç günlük toplantıda Kapital'den Ekim Devrimi'ne, Ekim Devrimi'nden günümüz devrimlerine kesintisizce uzanan teorinin, tarihin ve politikanın oluşturduğu birikim, alanın yetkin isimlerinin zorunlu olarak ancak bir kısmının katılımı ve anlatımları ile sergilendi. Elinizdeki kitap, Kapital'den Ekim Devrimi'ne Ekim Devrimi'nden Devrimlere Sempozyumu'nda ortaya konulan görüş ve tartışmalardan oluşmaktadır.

Yeni devrimler yolunda bir katkı olması dileğiyle...

Halkların Demokratik Kongresi Yürütme Kurulu
7 Kasım 2018, İstanbul

Kapital'den Ekim Devrimi'ne
Ekim Devrimi'nden *Devrimlere*

Karl Marx
Died. 18 Sept. 1883.

1867
1917
2017

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Sunucu: Bircan Yorulmaz

10 Kasım 2017, Cuma

Sunucu: Merhaba dostlar, yoldaşlar. Halkların Demokratik Kongresi'nin düzenlemiş olduğu sempozyuma hepiniz hoş geldiniz. Konuşmasını yapmak üzere Halkların Demokratik Kongresi Eş Sözcüsü Gülistan Koçyiğit'i kürsüye davet ediyorum.

Gülistan Koçyiğit (Halkların Demokratik Kongresi Eş Sözcüsü): "Dostların arasında, güneşin sofrasındayız" şairin dediği gibi. Hepiniz hoş geldiniz.

Ekim Devrimi'nin 100. yılı vesilesiyle bir aradayız. Üç günlük sempozyumumuz boyunca hem Ekim Devrimi'ni hem Kapital'i konuşacağız. "Yeni Devrimler" başlığında, hem yanı başımızda olan Rojava Devrimi'ni hem de çok uzağımızda olan ama pürdikkat izlediğimiz ilham verici Latin Amerika devrimlerini konuşacak ve tartışacağız birlikte.

Bu sempozyum şu ana, şu saate kadar bütün hazırlıklarıyla bizlere emanetti, ama bu saatten sonra artık salonun tümüne emanettir. Bu sempozyumun en iyi, en verimli şekilde geçmesi için bütün arkadaşların destek ve katkılarına ihtiyaç var.

Değerli arkadaşlar, biz bu sempozyumu düzenlerken aslında dünyada çok derin bir kapitalist krizin olduğunu ve bu kapitalist krizin de bölgemize ve ülkemize çok derin yansımaları olduğunu biliyoruz. Kapitalist sistem kendi krizini aşmak için daha fazla silahlanır ve savaşlardan daha fazla medet umarken, ne yazık ki hem coğrafyamızda hem de başka coğrafyalarda milyarlarca insan bu savaş ve silahlanmanın altında inim inim inlemektedir.

Bizlerin bunu bilmesi, bu kapitalist ve emperyalist sisteme karşı sözünü daha da büyütmesi çok anlamlı ve çok değerlidir. Ekim Devrimi olduğunda ne diyorlardı? Aslında hiç kimse bir devrimin olacağına inanmıyordu. Kimse aslında Rusya’da da bir devrim olacağına inanmıyordu. Ama Bolşevik Partisi çelikten iradesi, güçlü önderliği ve Sovyetlerde örgütlediği işçi sınıfıyla devrim yapmayı başardı.

Bugün en büyük gaye nedir? Aslında o devrimin hegemonik etkisini, o devrimin ışığını yeryüzünden silip atmak istiyorlar. Evet, kapitalizmin burjuva iktidarları kendi ideolojik hegemonyalarını kurmak için her gün yeryüzünün neresinde işçilerin ve halkların lehine bir devrim varsa onu karalamaya girişiyor; sosyalizmin çöktüğünü, devrimler çağının kapandığını, boyun eğmek ve bu kapitalist sistem içerisinde yaşamak zorunda olduğumuzu söylüyorlar. “Bundan sonra devrim yoktur ve sizler, hepiniz bu kapitalist sistem içerisinde yaşamak ve bizlere boyun eğmek zorundasınız” diyorlar. Ama bizim de bu söze karşı kendi ideolojik ve politik hegemonyamızı büyütmemiz gerekiyor. Devrimlerin belki biçim değiştirdiğini ancak asla bitmediğini, başlayan yeni devrimlerin ışığının yanı başımızdan yayılmakta olduğunu ve bu ışığın egemenleri korkuttuğunu en güçlü biçimde haykırmamız gerekiyor.

Bölgemizde küresel emperyalist güçler ve onların taşeronu olan yerli statükolar dengeler onların lehine olsun, halklar ve sınıflar özgürleşmesin, sınıfsız ve sömürsüz bir toplum inşa edilmesin diye canhıraş çalışıyorlar. Söz konusu işçi sınıfının ve halkların kazanımlarını önleyebilmek olduğunda bu egemenlerin kendi aralarındaki tüm çelişkileri kolaylıkla aşabildiklerini, rahatlıkla yan yana gelerek ittifaklar geliştirebildiklerini görüyoruz.

“O zaman biz neyi eksik yapıyoruz?” sorusuna bu noktadan yanıt oluşturmak gerekiyor belki. Evet, bizlerin de farklılıkları değil ortaklıkları gören ve geliştiren bir yaklaşıma ihtiyacımız var. Bizi kurtuluşa götürececek olanın, sosyalizme ve devrime ulaştıracak olanın da bu ortaklıkları büyütme çabası olduğunu görmemiz gerekiyor değerli arkadaşlar.

Bugün Ekim Devrimi’nin 100. yılını anıyoruz. 100 yıl önce o devrim bütün dünyada nasıl büyük bir coşkuyla karşılandıysa, nasıl bütün dünyadaki işçi sınıfı ve ulusal kurtuluş hareketleri o devrimden ilham alarak bayraklarını daha da yukarı kaldırdıysa, bugün de aynı durumdayız aslında. Bugün de yanı başımızda serpilip gelişen Rojava Devrimi hem Ortadoğu hem de dünya halklarına büyük bir ilham kaynağı oluyor ve bu büyük ilham kaynağı gün geçtikçe ulusları da sınırları da aşarak gelişiyor.

Nasıl Ekim Devrimi bütün halk kesimleri ve sınıfları kapsayan ittifaklarla yapıldıysa, bugün Rojava’da da enternasyonalist bir mücadelenin yürütüldüğünü ve bu enternasyonalist mücadelenin bize yeniden ortaklıkları büyütmenin önemini işaret ettiğini görmek durumundayız. Demin de söylediğim gibi, bütün farklı-

larımızı ve yalnızlıklarımızı aşmak, bütün kalıplarımızı kırmak ve bir kez daha sosyalizm ve devrim paydasında buluşarak kendimizi gözden geçirmek durumundayız.

AKP ve MHP'nin genel durumunu ve bizlere yaşattıkları kara tabloyu her birimiz yakından görüyoruz ve bu sürecin içerisindeyiz. 7 Haziran'dan beri halkın ittifakına karşı öyle derin ve kirli bir ittifak geliştirdiler ki, bugün OHAL'in, KHK'lerin ve bir zapturapt politikasının altında yaşıyoruz. Biz bir kez başardık değerli arkadaşlar, aslında binlerce kez başardık. Biz bir ezberi 7 Haziran'da bozduk. İdeolojik anlamda bir hegemonya elde ettik; neydi o ideoloji? Çoğulculuğun ve birlikteliğin ideolojisiydi.

Bugünkü saldırı bu hatta dönüktür, yani ideolojik bir saldırı vardır. Bu ideolojik saldırıya karşı bizim ideolojik bir tutumla karşılık vermemiz, kendi ideolojik hegemonyamızı geliştirmemiz, derinleştirmemiz ve toplumsallaştırmamız gerekiyor. Bunu yapmadığımız takdirde ne yazık ki yaşadıklarımız kalıcı bir hal alacaktır.

Sözü çok uzatmak istemiyorum. Burada birçok toplantıda ve bir araya gelişte ilk iş olarak yaptığımız gibi uzun politik tahliller yapabiliriz. Fakat bizim muradımız burada derin politik tahliller yapmaktan ziyade silikleştirilmeye ve ötekileştirilmeye çalışılan Ekim Devrimi'ni ve devrimin kazanımlarını bir kez daha açığa çıkarmaktır; Ekim Devrimi'ne yüzümüzü dönerek, onun birikimlerini güncelleyerek ve o birikimlerin üzerine koyarak bir kez daha başarabileceğimizi göstermektir.

Eğer bugün işçi sınıfı mücadelesi ezilen halklar mücadelesiyle, ezilen inançlar mücadelesiyle, ezilen cinsler mücadelesiyle el ele vermezse sanırım kurtuluşumuz çok daha ileri bir tarihe ertelenecektir. Onun için bir kez daha ifade ediyoruz: Faşizmin panzehiri çoğulculuktur, demokrasidir. Faşizme karşı mücadele biricik hedefimiz olmalıdır. Faşizme karşı mücadelenin yol ve yöntemlerini geliştirmek, arayıp bulmak ve faşizme karşı en güçlü yanıtın çoğulcu birliktelik olduğunu göstermek durumundayız değerli arkadaşlar.

Biz Halkların Demokratik Kongresi olarak bir kez daha bu kürsüden de ifade edelim. Bu faşizmi yenmek için bütün ayrılıklarımızı bir kenara bırakalım ve demokrasi cephesinde, faşizme karşı birleşik cephede buluşalım, daha ileriye ve daha demokratik bir Türkiye'ye doğru yol alalım. Demokratik cumhuriyeti kurmanın yolu birlikten ve çoğulculuktan geçecektir.

Eş sözcümüz Onur Hamzaoğlu da konuşacak ve sizlere sempozyumun serüveni ni anlatacak. Onun için çok zamanınızı almayayım, program aksadı. Büyük usta Nazım Hikmet'le başladık, izninizle bitirirken de hep beraber onun sözlerine kulak verelim istiyorum:

“Büyük insanlık gemide güverte yolcusu
tirende üçüncü mevki
şosede yayan
büyük insanlık.

(...)

Büyük insanlığın toprağında gölge yok
sokağında fener
penceresinde cam
ama umudu var büyük insanlığın
umutsuz yaşanmıyor.”

Umudu, direnişi, mücadeleyi birlikte büyütmek umuduyla, hepinizi tekrardan saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Hepimize başarılar diliyorum.

Sunucu: Halkların Demokratik Kongresi Eş Sözcüsü Onur Hamzaoğlu’nu konuşmasını yapmak üzere davet ediyorum.

Onur Hamzaoğlu (Halkların Demokratik Kongresi Eş Sözcüsü): Hoş geldiniz, hepinizi saygı ve sevgiyle Halkların Demokratik Kongresi Yürütme Kurulu adına selamlıyorum.

Halkların Demokratik Kongresi, 2017 yılının ilk Genel Meclis toplantısında, Ocak 2017’nin ilk haftasında Kapital’in 150. ve Ekim Devrimi’nin 100. yılının ülkemiz için de heyecan yaratması hedefini önüne koymuştu. Bu salonda bunun gerçekleştiğine tanıklık etmek bizlere kıvanç veriyor.

Haziran 2017’de gerçekleştirdiğimiz çalıştayda bu alanda sempozyum yapma önerileri paylaşıldı. Temmuz ayında da bu önerileri karara dönüştürdük. Bunun için üç ayı aşkın bir süredir hazırlanmaya çalışıyoruz. Genel çerçevemiz, programa yansıtmaya çalıştığımız gibi Kapital, Kapital’den ilham alan Ekim Devrimi ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) deneyimi ile günümüzde Kapital ve Ekim Devrimi’nden esinlenen devrimlerdir.

Eksikler tümüyle bize ait; yetemediğimiz, beceremediğimiz yerler olmuştur/oldu. Programda yer veremediğimiz değerli dostlarımız, arkadaşlarımız var. Bu durumun kendileriyle olan siyasal farklılığımızdan değil, zaman kısıtından kaynaklandığını bir kez daha sizlerle paylaşmak isterim.

Programın ön duyurusunda paylaşmamıza karşın burada olmayan, olamayan bazı konuklarımız var. Bunlardan biri Carolus Wimmer. Venezüela’daki son genel seçimlerde yönetimin kazandığı başarıdan sonra bildiğiniz gibi yerel seçimler çok yakın bir tarihe alındı ve seçim takvimi başladı. Venezüela Komünist Partisi yöneticilerinin ülke dışına çıkışını istemediği için kendileri hazırlık yap-

tıkları halde sempozyumumuza katılamadılar. Samir Amin geçen haftaya kadar gelecekti, sözleşmiştik. Hafta sonundan bir iki gün önce Moskova'ya gideceğini bize bildirdi, buluşamadık. Étienne Balibar ile yurt dışındaki arkadaşlarımız temas kurmuş ve kendisinin “Kapitalizmden Komünizme Geçiş Başlatması Gereken Bir Devrim, Nasıl Sosyalizmden Kapitalizme Geçişin Yolunu Açmıştır?” başlıklı makalesini bizlerle paylaşacağını iletmışlerdi. Ancak kendisiyle 15 gündür haberleşemiyoruz. Michael Löwy sempozyuma katılamayacağını ama küçük de olsa bizlere bir katkı sunmak istediğini en başında söylemişti. Evet, söylediği üzere kısa bir bildiri paylaştı bizimle, biz de sizlerle onu paylaşacağız.

Üçüncü güne yoğunlaşan “Devrimler” başlığındaki konuşmacıların her birinden dinleyicilerin sunumları sistematik biçimde takip edebilmeleri ve karşılaştırma yapabilmeleri için sunumları esnasında hazırladığımız yedi soruyu cevaplamalarını talep etmiştik:

1. Katılan her bir hareketin ya da anlatılacak olan her bir hareketin hedefleri nelerdir?
2. Hareketin tarihsel süreci içerisinde bu hedeflerde bir farklılık, değişim oldu mu?
3. Hareketin dayandığı toplumsal dinamikler nelerdir?
4. Hareketin kullandığı mücadele araçları (zor, öz savunma, vb.) nelerdir?
5. Programın inşa sürecinde hareketler hangi aşamalarda?
6. Hareketin tarihsel sürecinde yaşananlara ve geline aşamaya dair sayısal verileri var mı?
7. Hareketi hem yerelinde hem de dünyada diğerlerinden ayıran farklılıklar nelerdir?

Üçüncü gündeki sunumlarda hep birlikte bu soruların yanıtlarını almayı hedefliyoruz.

Salondaki oturma alanı çevresinde görmüş olduğunuz “Emeğin Resmi” adlı karma resim sergimiz komünist ressam Avni Memedoğlu ile Muzaffer Oruçoğlu'nun eserlerinden oluşuyor. Memedoğlu ailesine ve Oruçoğlu'nun kendisine katkıları için bir kez daha huzurlarınızda teşekkür ediyoruz.

Sempozyumumuzu gerçekleştirebileceğimiz salon arayışımızı iki aydan uzun bir süre boyunca sevgili dostlarımızın, arkadaşlarımızın da katkıları ile sürdürdük. Ancak hem etkinliğimizin üç gün gibi toplantı mekanları için uzun kabul edilen bir süreye karşılık gelmesi hem de son anda iptal edilmeme garantisini alamamamız nedeniyle, istemesek de toplantımızı bir otelin salonunda yapmak zorunda kaldık.

Üç ayı aşkın süre boyunca devam eden kolektif bir çalışma ile bugüne ulaştık. Emek veren bütün çalışma arkadaşlarımıza, yoldaşlarımıza huzurlarınızda bir

kez daha teşekkür ediyoruz. Bugünle birlikte üç günü değerli konuşmacılarımızın sunumları ve sizlerin zenginleştirici yorumları ile geçirerek Türkiye sosyalist birikimine “nokta” kadar da olsa birlikte bir katkı yapmayı diliyoruz. Şimdiden hepsine, hepinize teşekkür ediyorum.

Ekim Devrimi ve SSCB’yi 20. yüzyıl tarihini bütün dünyada belirleyen en önemli olay olarak kabul ediyorum. Ekim Devrimi ile birlikte işçi ve emekçilerin hayatında gerçekleşen çok yönlü değişim ve olağanüstü iyileşme bu konuşmanın süresine sığdırılmaz. İnsanlar arasındaki eşitsizliklerin temel kaynağı olan üretim araçlarının özel mülkiyetinin yok edilmesine dayalı olarak günlük yaşantının her bir alanında –sağlıktan eğitime, çalışma ortamından sanata kadar– her biri o güne dek hayal sayılan birçok kazanım gerçekleşti. Sonlandırdığı emperyalist savaş, SSCB’nin varlığına dayalı olarak kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfının ve yoksulların kazanımları, çözülüşünden sonra tüm dünyada yaşananlar ve yaşamakta olduklarımız dikkate alındığında, söyleyebiliriz ki Ekim Devrimi geçmiş değildir, Ekim Devrimi gelecektir, geleceğimizdir.

İçinde yaşamakta olduğumuz 2017 yılı, biraz önce de söylediğim gibi bir yandan Karl Marx’ın Das Kapital’inin yayınlanmasının 150. yılıken, öte yandan işçi sınıfının, Lenin’in liderliğindeki Bolşevik Parti önderliğinde, Kapital’den esinlenerek gerçekleştirdiği Ekim Devrimi’nin 100. yılı. Bununla birlikte, Ağustos 2007’de Amerika Birleşik Devletleri’nde görünür hale gelen, hızla büyüyerek 2010 yılı itibarıyla tüm kapitalist sistemi sarmış olan büyük resesyonun başlangıcının da 10. yılı. Böyle bir dönemde o günleri kutluyoruz, bu günleri, var olan nesnelliklerini veri olarak tartışıyoruz.

Kapitalist sistem, en kırılgan/zayıf olduğu bu döneminde, iç dengesini otomatik olarak düzeltemiyor. Hemen her seferinde emperyalistler arasında savaşlar, yeni pazarların açılması, işçi sınıfının uzun süreli yenilgisi gibi ancak ekonomi dışı etkenler aracılığıyla bu sorunu aşabiliyor. Söz konusu nesnelliğin, yani büyük resesyonun biz Marksistleri ve sosyalistleri ilgilendiren boyutu elbette krizden nasıl çıkılacağı değil, olamaz da. Bizi ilgilendiren boyutu krizin proletaryanın, ezilenlerin iktidarı için sağladığı olanaklar ve bunların yaşama geçirilmesidir.

Söz konusu nesnelliği ve ek olarak Türkiye’de yaşamakta olduğumuz faşizmi veri kabul ederek; sempozyumumuzun konuşmacılarını, siz katılımcıları ve içerisinde olduğunuz siyasal yapıları Ekim Devrimi’nin 100. yılının kitlesel bir heyecan uyandırması ve devrimin bu topraklarda anlamlı bir kategori haline gelmesini sağlayabilmek için insanlık tarihinin bilinçli olarak hayata geçirilmiş ilk devriminin ayı olan Kasım ayı bitmeden hep birlikte tutum almaya çağırıyorum ve çağırımı güçlendirmek için de yoldaşımın yaptığı gibi komünist şair Nazım Hikmet Ran’ın 87 yıl önce yazdığı “Kerem Gibi” şiirini okumak istiyorum.

"Hava kurşun gibi ağır.

Bağır

bağır

bağır

bağırıyorum.

Koşun

kurşun

erit -

- meğ

çağırıyorum...

O, diyor ki, bana:

- Sen kendi sesinle kül olursun ey!

Kerem

gibi

yana

yana...

"Deeeert

çok,

hemdert

yok"

Yürek-

-lerin

kulak-

-ları

sağır...

Hava kurşun gibi ağır..."

Ben diyorum ki ona:

- Kül olayım

Kerem

gibi

yana

yana.

Ben yanmasam

sen yanmasan

biz yanmasak,

nasıl

çıkar

karan-

-lıklar

aydın-

-lığa...

Hava toprak gibi gebe.
Hava kurşun gibi ağır.
Bağır
bağır
bağırıyorum.
Koşun
kurşun
erit-
-meğe
çağırıyorum...”

Hepinizi saygı ve sevgi ile selamlıyorum.

Das Kapital.

Kritik der politischen Oekonomie.

Von

Karl Marx.

Erster Band.

Buch I: Der Produktionsprocess des Kapitals.

Hamburg

Verlag von Otto Meissner.

1867.

New-York: L. W. Schmidt, 24 Barclay-Street.

Karl Marx
London. 18 Sept. 1867.

BİRİNCİ OTURUM

KAPİTAL: ÜRETİM TARZLARININ TEORİSİ

Yürütücü: Ayşe Erzan

Sunucu: Sempozyumumuzun ilk oturumu için Ayşe Erzan, Özgür Öztürk, Haluk Yurtsever, Erkin Özalp ve Melda Yaman'ı masaya davet ediyorum.

Ayşe Erzan: Buradan bakınca çok güzel görünüyorsunuz. Gerçekten çok özlemişiz yan yana gelmeyi. Sempozyuma başarılar diliyorum ve Halkların Demokratik Kongresi'ne böyle bir inisiyatif olarak hepimizi mutlu ettiği için gerçekten çok teşekkür ediyorum.

Kapital'in üretim tarzlarının teorisi olarak sunulacağı bu oturumdaki ilk konuşmacımız Özgür Öztürk. ODTÜ mezunu, Samsun 19 Mayıs Üniversitesi'nden KHK ile atılma onurunu taşıyor. 2010 yılında yayınlanmış olan *Türkiye'de Büyük Sermaye Grupları* isimli bir kitabı var. Aynı zamanda 2006'dan beri yayınlanan Devrimci Marksizm dergisinin yayın kurulu üyeliğini yapıyor. Ayrıca *Kapital* okuması gibi farklı etkinlikleri de sürdürüyorlar. Emperyalizm ve finans kapital üzerine birçok yazısı ve incelemesi var. Bütün konuşmacılar yirmi beşer dakika konuşacak. Konuşmaların tümü bittikten sonra soru ve katkılarınızı alacağız, ondan sonra da konuşmacılar toplu olarak cevap verecekler yahut tartışacaklar.

Buyurun.

Özgür Öztürk: Herkese saygılarımı sunuyorum. *Kapital*'in 150. ve Ekim Devrimi'nin 100. yılında bu toplantıyı düzenleyen ve emek veren herkese teşekkür etmek istiyorum öncelikle.

Benim konuşmam *Kapital* üzerine olacak, Ekim Devrimi'nden ziyade *Kapital* üzerine konuşacağım. *Kapital*'in önemini ve büyüklüğünü elbette hatırlatma ge-

reği duymuyorum. *Kapital* için insanlık tarihinin en büyük düşünsel ve bilimsel başarılarından biridir diyebiliriz.

“*Kapital* neden önemlidir?” diye bir soru sorulduğunu düşünelim... Gelirken bu sorunun nasıl cevaplanabileceğini düşündüm. Birçok açıdan önemlidir *Kapital*; politik iktisat açısından, siyaset açısından ve diğer birçok açıdan daha. Ama tek cümle ile anlat deseler ne derdim? Herhalde şunu söyledim: *Kapital* önemlidir çünkü sömürüyü ve artı değeri kanıtlamıştır.

Peki neden? Sömürünün kanıtlanması mı gerekiyor, bu zaten açık bir şey değil mi diye düşünebiliriz. Hayır, değil, çünkü kapitalist toplumda görünürde biçimsel anlamda tam bir eşitlik var, herkes özgür iradesiyle etkinlikte ve eylemde bulunuyor. Sözleşme temelinde birtakım işler yürütülüyor, kimse kimseyi zorlamıyor, “beğenmezsen çalışma” diyorlar mesela. Görünürde, biçimde tam bir eşitlik ve özgürlük dünyası. Gelgelelim bunun arkasına geçmek gerekiyor. Sömürünün var olduğunu hissediyoruz ama kanıtlayamıyoruz; işte *Kapital* bunu kanıtlıyor, bunu gösteriyor bize. Görüntünün arkasına geçiyor, yani biçimle uyuşmayan içeriği sergiliyor.

Bunu yaptığı için de aslında işçi hareketine ve sosyalist harekete bilimsel bir temel, bir akıl kazandırmıştır diye düşünüyorum. Bu nedenle eşit ve özgür bir dünya için mücadele eden herkesin; devrimcilerin, sosyalistlerin, öncü işçilerin Marx'ı ve onun başyapıtı *Kapital*'i bilmesi, tartışması, derinlemesine incelemesi, önemsemesi gerekiyor diyebiliriz.

Güzel, *Kapital*'i demek ki önemsemeliyiz, bilmeliyiz. Fakat aynı zamanda şöyle bir gerçek de var ortada; *Kapital*'i okumak zor, hiç kolay değil, *Kapital*'i okumanın zorlukları var. O kadar ki, Fransız Marksist filozof Louis Althusser *Kapital*'i ilk kez okuyacaklara “İlk bölüm çok zordur, ilk bölümü geçin. Sonraki bölümleri okuyup metne aşına olun, sonra geriye dönersiniz” önerisinde bulunabiliyor mesela. Althusser çok ünlü birisi, Althusser böyle bir şey söylüyorsa herhalde bunun bir gerçeklik payı vardır diye düşünebiliriz.

Ama ben bunun tersini önereceğim: *Kapital*'in ilk bölümünü, zor bölümü çok sıkı bir şekilde okumak gerekiyor bence. Belki de birden fazla kez okumak gerekiyor. Zira aslında daha sonraki bölümler ancak o zaman açıklığa, aydınlığa kavuşuyor. Bunu Marx'ın kendisi de söylüyor. *Kapital*'in birinci cildini yayınevine verdikten, düzeltmeleri yaptıktan, her işini bitirdikten bir hafta sonra Engels'e bir mektup gönderiyor ve mektupta birinci ciltle ilgili olarak mealen şunu söylüyor: “Emeğin ikili niteliğinin, ikili karakterinin anlaşılması çok önemlidir. Bu çok önemli olduğu için hemen birinci bölümde vurguluyorum bunu; çünkü olguların her türlü kavranışı buna dayanır. Bunu anlamazsanız, gerisini anlayamazsınız” demeye getiriyor. Marx'ın kendisi bunu söylüyor.

Ben şimdi bu tespitten hareket etmeye çalışacağım. *Kapital*'in kavramlarının ta-

mamen olmasa da büyük ölçüde emeğin ikili karakterine ve ikili niteliğine göre yapılandırıldığını savunmaya çalışacağım. Yine bitirmeden önce de bu ikili karakterin geleceğin toplumu açısından, yani yeni devrimler ve yeni toplumlar açısından ne anlama geleceğine dair birkaç bir şey söylemeye çalışacağım. Bütün tartışmanın birinci ciltle sınırlı olacağını baştan vurgulayayım.

Sömürü dedik, artı değer dedik ve bunun hemen görünmediğini, görünenin gerçeği gizlediğini söyledik. Dolayısıyla bunun arkasına geçmek gerektiğini söyledik; bu bir bilimsel analiz meselesi. Hakikat size kendisini olduğu gibi sunmuyor, gördüğünüze inanmayın demeye getiriyor Marx. Güzel, demek ki görünenden başlayacağız ve onun arkasına geçeceğiz.

Peki, hangi görünenden başlayacağız? Görünen bir sürü şey var. Kapitalist dünyaya, topluma baktığımız zaman gözümüze çarpan bir sürü bir şey var. Para var, emek var, metalar var, sermaye var, bir sürü değişik şey... Marx'a göre bunların çoğu, diyelim ki para, meta ve sermaye, aslında değer biçimleri. Marx meta ile başlıyor. Bu bir tesadüf değil, analize nereden başlamak gerektiği üzerine Marx çok uzun süre kafa yormuş ve *Kapital*'den on yıl önce kendi kendine yazdığı defterler olan *Grundrisse* defterlerinin sonuna geldiğinde metadan başlaması gerektiğini açıklığa kavuşturabilmiş ancak. Yani bilimsel bir tahlilin nereden başlaması gerektiği çok önemli Marx için.

"Bunu neye benzetebiliriz, niye metadan başlıyor?" sorusuna yanıt olarak bir benzetme yapıyorum kendimce. Mesela biyoloji öğrenmeye hücreden başlıyoruz. Söz konusu standart bir hücre; çekirdek var, sitoplazma var, değişik organeller var içerisinde. Bunu bir kez kavradığımız zaman hücreden hücre gruplarına, yani dokulara; oradan organlara, oradan sistemlere ilerleyebiliyoruz. Ama o hücreyi bir kere kavramamız gerekiyor. Tekrarlamak gerekirse bu standart bir hücre, belirli bir hücre değil. Mesela vücudumuzda iki yüzden fazla hücre var, bunların her biri birbirinden farklı ama temel özellikleri tek hücre olarak aynı. Aslında Marx da metadan bahsederken bunun iktisadi yaşamın hücre biçimi olduğunu söylüyor. Burada kullandığı sözcükler çok metaforik değil aslında. Hücre derken orada çok da edebi bir benzetme yapmıyor, sermayeyi canlı bir varlığa benzetiyor. Organizmacı bir bakış açısı olduğunu söyleyemiyorum ama biraz ona benzetmeye çalışıyor. Bunun hücresi de sanki meta oluyor. Sermaye canlı, ilişkiler içerisinde yaşayan, büyüyen ve ölen bir varlık, bir organizma gibi Marx'a göre.

Meta ile başladı demiştik. *Kapital*'in kavramlarından bahsediyoruz. Her metanın bir kullanım değeri var Marx'a göre. Kullanım değeri tabii ki insan ihtiyaçlarını karşılama özelliği. Her meta bir işe yarıyor, insan ihtiyaçlarını belirli bir açıdan karşılıyor. İnsan ihtiyaçlarını karşılamayan bir meta tanımı gereği olamaz, böyle olmazsa satılamaz. Satılması niye önemli? Zaten meta dediğimiz şey satılmak için üretilen bir şeydir. İnsanlığa faydası olsun, iyilik olsun, hizmet olsun diye üretilen bir şey değildir; sadece satılmak için üretilen bir şeydir. Dolayısıyla me-

tanın bir de Marx'ın mübadele değeri dediği yönü var. Yani sonuçta bir kullanım değeri, bir de mübadele değeri var. Mübadele değeri yönüne toplumsal yönü de diyebiliriz. Marx, metanın mübadele değerinin, onun değerinin görünüş biçimi olduğunu ve mübadele değerinin ancak parayla ifade edildiğinde pratik bir anlam kazandığını söyler. Bir fiyatı olduğu zaman görünür hale gelir.

Marx'ın emeğin ikili karakterinden yola çıktığını söyledik başta. İşte tam bu noktada emeğin ikili niteliğini devreye sokuyor Marx. Emeğin ikili niteliği derken emeğe iki yönden bakabiliyor olmamızı kastediyor. Birincisi somut emek yönü. Somut emek belirli bir emek türü demek; terzinin emeği, marangozun emeği, hemşirenin emeği, doktorun emeği gibi. Zaten metanın kullanım değeri de bu yönüne bağlı. Mesela terzinin diktiği ceket bizim giyinme ihtiyacımızı karşılıyor değil mi? Özel nitelikli bir emek olduğu için bunu karşılıyor. Mesela marangozun yaptığı masa veya şu kürsü ise başka bir ihtiyacı karşılıyor, bunu karşılayabilmesi içinse başka bir emek türü olması lazım. Bunlar iki farklı emek türü, ama bu iki farklı emek türünün ürettiği nesneler birbirleriyle mübadele ediliyorsa, bu birbirinden farklı somut iki emek türü birbiriyle özdeşleşmiş ve eşitlenmiş, birbirine benzer hale gelmiş demektir. Bence çok çok önemli keşiflerden bir tanesi bu. Marx buna “soyut emek” diyor; yani insanların emeklerinin eşit olduğu fikri. Ama bu sadece bir fikir değil. Soyut emek derken bunun da böyle hayali bir şey olduğunu söylemek istemiyor, bu gerçek bir soyutlama. Ne demek gerçek bir soyutlama? Toplumsal ilişkilerin kendisinden çıkan bir durum bu. “İnsanların emeği eşittir” derken Marx burada kendi fikrini ya da umudunu dile getirmiyor. Bu tam da toplumsal ilişkilere içkin bir şey; insan emekleri, emek olma niteliği ile eşittir. İşte soyut emek, yani mübadele süreci bunu ortaya çıkarır.

Marx *Kapital*'de, somut emek/soyut emek ayrımını bilinçli olarak ilk kez kendisinin geliştirdiğini söyler. Politik iktisat bilinçsiz biçimde bunu dile getirmiştir aslında ama farkında değildir ne söylediğinin. Marx ilk kez kendisinin bunu bilince çıkarttığını özellikle vurgular *Kapital*'de; bu bence çok temel bir şey. Demek ki kullanım değerleri olarak baktığımızda metalar her şeyden önce farklı farklı nitelikler; masayla ceket dedik örneğin, bunlar farklı nitelikler. Ama mübadele değeri açısından baktığımızda, bunlar her şeyden önce farklı niceliklerdir. “1 masa = 2 ceket” diye bir denklik kurduysak ve aralarında nicel fark varsa bu nitel özdeşlik demektir. Belli bir açıdan özdeşleşmişler demektir. O açı nedir? O açı da işte soyut emek dediğimiz, insan emeği olma nitelikleridir.

Güzel, şimdi tabii ki *Kapital*'in kavramlarının hepsini burada anlatmamız mümkün değil, temel olanları vurgulamaya çalışıyorum. Metadan başladığını söylemiştik. Metadan paraya, paradan sermayeye ilerleyecek. Zaten kitabın adı *Kapital*, yani sermaye; kitap çelişkili bir varlık olarak sermayeyi konu ediniyor. Sermayeyi anlamak için de onun hücre biçimi olan metadan yola çıktı. Sonra paraya geçecek. Para nereden çıkıyor? Bu, *Kapital*'in birinci bölümünün “Değer Biçimi” başlıklı en zor kısımlarından bir tanesidir. Bunu burada ele almam mümkün değil; çok detaylı okumak, incelemek gerekiyor. Ama şunu bilelim ki

paranın ortaya çıkışı yine kullanım değeri ile mübadele değeri arasındaki o karşıtlığın; Marx'ın deyimiyle metanın içerdiği iç çelişkinin gelişmesinin bir sonucu. Mübadele ilişkilerinin gelişmesiyle somut emek ve soyut emek, kullanım değeri ve mübadele değeri de ortaya çıkıyor demistik, bu çelişkinin daha ileri hareketi ile para ortaya çıkacak; yani metalar dünyasından bir meta para olarak ayrılacak, ona artık para demeye başlayacağız. Böylece metalar kendi aralarında meta ve para olarak ayrılacaklar. Bir başka deyişle metanın ilk çelişkisi bu yeni biçimle sanki çözülmüş olacak, ama bu yeni biçimin kendisi de yeni çelişkiler getirecek. Paranın kendisi de bir değer biçimiydi Marx'a göre, ama bir çelişkiyi çözmekle birlikte aynı zamanda yeni yeni çelişkiler getiriyor. Orijindeki o çelişki, kullanım değeriyle mübadele değeri arasındaki o çelişki orada duruyor, yeni yeni biçimler kazanarak devam ediyor hayatına.

Para yeni çelişkiler getirecek. Şöyle düşünelim; mübadelen bahsediyorduk, diyorduk ki "1 masa = 2 ceket". İkinin doğrudan doğruya mübadele edildiğini, dolaysızca mübadele edildiğini söylüyorduk, şimdi artık işin içinde para var. Dolayısıyla ne olacak? Siz masayı vereceksiniz, karşılığında para alacaksınız, ondan sonra o para ile ihtiyacınız olan ceket alacaksınız. İlişki önce meta-para, sonra para-meta biçiminde olacak. Eğer ilişkinin bir formülünü çıkaracak olursak, meta-para-meta biçiminde ifade edebiliriz. Metaların dolaşımı karşı yönde paranın da dolaşımı olacak aynı zamanda Marx'a göre. Demek ki para hep dolaşım alanında ve tüketim amacıyla metaları sürekli olarak dolaşım alanının dışına atıyor, kendisi ise hep dolaşım alanında yer alıyor.

Bu sürece para açısından bakarsak ne görürüz? Meta-para-meta demişti, tam tersine, para-meta-para görürüz. Yani paramla bir malı satın alırım –tüccarın yaptığı iş gibi–, sonra o malı satıp yeniden para elde ederim. Başta koyduğum parayla sonda koyduğum para eşitse ne yapmış olurum? Saçma bir şey yapmış olurum değil mi? Cebimde yüz lira varsa ve bunu arttırmayacaksam eğer durduk yere bununla uğraşmam. Demek ki baştaki parayla sondaki para arasında bir fark olmalı, bir artık olmalı. İşte Marx buna artı değer diyecek. En temel kavramı diyebiliriz belki de. Artı değer ancak üretim sürecinde üretildiğini kanıtlayacak. "Aradaki fark nereden geliyor, bu artı değer nereden geliyor?" diye sorduğumuzda üretim sürecinde yaratıldığını söyleyecek.

Neden böyle diyor? Bu da kritik noktalardan bir tanesi. Bilimsel bir analiz yapmaya çalışıyorsak, mübadele sürecinde eş değerlerin mübadele edildiğini varsaymak zorundayız çünkü. Kimsenin kimseyi kazıklamadığını varsaymak zorundayız. Tesadüfen birileri birilerini kazıklıyor olabilir, ama toplumdaki kapitalistlerin hepsi birbirini kazıklayarak zenginleşemezler. Dolayısıyla bu değirmenin suyunun, artı değer suyunun başka bir yerden gelmesi gerekir. Dolaşımın içinde gerçekleşir ama dolaşımın içinde üretilemez o. Başka bir yerde üretilir, nerede? Üretim sürecinde yaratılıyor olması gerekir. Değirmenin suyu üretim sürecinden gelir, üretim sürecinde yaratılır. Demek ki dolaşım alanından çıkmamız, fabrikanın içine girmemiz gerekir. Oraya girdiğimizde orada neyi görürüz?

Artı değer sömürsünü görürüz, emek gücünün sömürsünü görürüz. Ancak ve ancak –zaman sınırlılığı nedeniyle elbette bunu ayrıntılı biçimde tahlil etmemiz mümkün değil– emek gücünün sömürsüyle bunun mümkün olduğunu gösterir bize Marx; *Kapital*'in önemli bir bölümü buna ayrılmıştır. Sömürülen şey emek gücüdür. Demek ki kapitalist karşısında bir işçiyi bulmalıdır, özgür işçi dediği sömürebileceği işçiyi bulmalıdır kapitalist olabilmek için.

Kapitalist üretim sürecinde artı değerın yaratıldığını söylemiştik, üretim sürecine baktığımızda emeğin ikili karakteri kendini orada gösterir yine. Kapitalist üretim süreci bir yanıla emek sürecidir. Kullanım değerlerinin üretildiği, toplumun ihtiyaçlarının şöyle veya böyle karşılandığı süreçtir, öyle değil mi? Zaten öyle olmasa devam edemez. Ama aynı zamanda bir değerlenme sürecidir de kapitalist üretim süreci. Artı değerın üretildiği, değerın ve artı değerın yaratıldığı bir süreçtir. Somut emek ve soyut emek ayrımı burada yeniden karşımıza çıkıyor. Kullanım değerlerinin üretilmesi somut emeğin işiyse; mübadele değerlerinin üretilmesi, aynı zamanda değerın ve artı değerın üretilmesi soyut emeğin, yani basit insan emeğinin ürünüdür diyebiliriz.

Fabrikanın içine girmemiz lazım demiştik. Fabrika tipi üretim için gerçekten de kapitalizme, kapitalist üretime kendi karakteristik niteliğini kazandıran üretim örgütlenmesi, üretim biçimi diyebiliriz. Büyük sanayi kapitalizminin özgün ürünüdür diyebiliriz. Büyük sanayi ortaya çıkmıştır. *Kapital*'in bence en parlak bölümlerinden biri elbirliği–manifaktür–fabrika biçiminde ilerleyen tarihsel evrimin anlatıldığı bölümlerdir. Aslında o bölümlerin diyalektik açısından ne anlama geldiği çok fazla araştırılmış değil. *Kapital*'in diyalektiği deyince insanlar genellikle birinci bölümü düşünüyor, orada Hegelci bir dil var gibi. Manifaktür ve fabrikadan uzun uzun bahsettiği o bölümler aslında diyalektiğin en parlak örnekleridir. Hem tarihsel hem mantıksal bir diyalektiğin nasıl olabileceğinin en parlak örnekleridir. Bunu da çok fazla açamadan geçmek zorundayım. Umarım bir merak, okuma isteği oluşmuştur.

Şimdi büyük sanayi ile birlikte, fabrika ile birlikte sermaye bir otomata, sanki canlı bir organizmaya dönüşüyor; kendi kendine hareket eden bir canlı gibi artık. Ne yapıyor? Sürekli, sürekli artı değer üretiyor. Bir amacı var artık, amacı kendi varlığını sürdürmek. Kendi varlığını sürdürmek için de sürekli olarak artı değer üretmesi lazım, ama artı değer üretmesi için de sürekli olarak canlı emeği emmesi lazım. Bir vampirin kan emmesi gibi canlı emeği emmesi lazım. Güzel, ama aynı zamanda çelişkili bir varlık olduğunu söylemiştik. Makineyle üretimle birlikte işçilerin sürekli olarak fazlalık haline geldiğini görüyoruz. İşçiler sürekli olarak işsiz hale geliyorlar, görelî anlamda fazla hale geliyorlar. Dolayısıyla yoksullaşıyorlar. Emeğin kendi yarattığı canavar, sermaye canavarı, sanki Frankenstein gibi karşısına dikilmiş, kendi yarattığı şey hayatını zehir etmeye başlamış. Artı değerın sürekli sermayeye dönüştürölmesine, yeniden sermayeleştirilmesine bildiğimiz gibi Marx “sermaye birikimi” diyor. Sermaye birikimi aynı zamanda karşı kutupta sefaletin de birikimidir. Bir yandan sermaye birikirken

bir yandan da yoksulluk, sefalet, kapitalizme özgü her türlü musibet birikiyor. İşçiler daima fazlalık haline geliyor. Marx buna “Kapitalist Birikimin Genel Yasası” diyecek. Kapitalist üretim geliştikçe işçilerin mülksüzleşmesi hızlanacak. Aynı zamanda sermayedarların, kapitalistlerin bir bölümü de mülksüzleşecek. Sermaye büyüyüp yoğunlaşacak, belirli ellerde birikecek, merkezileşecek, ama bu gelişme aynı zamanda onun yok olmasına giden yolu da döşeyecek Marx’a göre; bir canlı gibi.

Bir yandan insanlığın üretici güçlerini muazzam ölçüde geliştirdiğini görüyoruz kapitalist üretimin, emeğin toplumsal niteliğini çok ileri taşıdığını görüyoruz. Aynı zamanda da bunu sınırlamaya, kâr mantığına tabi tutmaya çalıştığını görüyoruz. Yani canlı bir çelişki. Sürekli çelişkiler içerisinde ilerliyor. Krizlerde en açık biçimde ortaya çıktığını görüyoruz bu çelişkilerin.

Bu genel çerçeve içerisinde, elbette “Ne zaman devrim olacak?” gibi bir sorunun yanıtı yoktur *Kapital*’de. Şu tarihte diye bir yanıt bulamayız, böyle bir beklenti içerisinde girmemeliyiz zaten. Bu bir geçiş sürecidir, bir süreçtir. Bir tarihsel çağdan bir diğerine geçişten söz etmekteyizdir aslında. İster istemez böyle bir süreç içerisinde ileri adımlar olacaktır; dev adımlar, muazzam adımlar olacaktır. Ekim Devrimi böyle bir adımdır mesela tarihsel anlamda. Ama gerileme dönemleri de olacaktır. Son 30-40 yıl böyle bir gerileme dönemiydi. Hatırlarsınız Sovyetler Birliği çöktüğü zaman sermaye kesimi bunu havai fişeklerle kutlamıştı. “Komünizm bitti artık, öldü, tarihin sonuna geldik” gibi sözler söylemişlerdi. Aradan çok değil, bir kuşak geçti ve şimdi kendisi tarihinin en ağır krizlerinden biri ile karşı karşıya.

Dolayısıyla önümüzdeki dönemin sosyalizmin, komünizmin, komünist fikrin, komünist ideanın yeniden yükselişe geçeceği bir dönem olması beklenebilir. Bunun kesinlikle olacağını veya kolay olacağını tabii ki söyleyemeyiz. Zor ve çatışmalı bir süreç olacağı kesin ama önümüzde de birtakım olanakların var olduğunu görmemiz lazım.

Sosyalizme, yani geleceğin toplumuna kısaca değinmemiz gerekirse, bu toplumun elbette gökten zembille inmeyeceğini söylemeliyiz. Sıfırdan bir toplum inşa etmek güzel olurdu ama öyle bir şansımız yok. Kapitalist sistemde ortaya çıkan birtakım potansiyel eğilimlerin ileri taşınması, kendi mantıksal sonuçlarına ulaştırılması anlamına gelecek geleceğin toplumu. Konuşmanın başında da belirttiğim gibi bunlardan en önemlisi Marx’ın “soyut emek” kavramıyla dile getirdiği, insanların emeklerinin eşit olduğu fikridir. Bu bir fantezi değildi, mübadele sürecinin gerçek soyutlamasıydı. Bu biraz kapitalist toplumda herkesin bir oyunun olmasına benziyor, değil mi? Seçimlerde herkesin bir oyu var, görünürde herkes eşit. Gerçekte eşitsizlikler olduğunu biliyoruz, o kadar saf değiliz elbette. Hepimiz biliyoruz ki birer oyumuz var ama gerçekte daha fazla oyu olan ve daha az oyu olan insanlar var. Bu biçimsel eşitlikle içerik birbiriyle uyuşmuyor kapitalizmde.

Aslında bir anlamda şunu söyleyebiliriz: Devrimci bir insan o biçimin gerçek içeriğine kavuşması için uğraşan insandır. Eşitlik lafzının sözde kalmaması, kâğıt üzerinde kalmaması için uğraşan insandır. Onu gerçek bir içeriğe kavuşturmaya çalışan insandır. Onun karşısında yer alan karşı devrimci veya faşist ise ne yapmaya çalışır? Madem biçimle içerik uyuşmuyor, madem gerçekte eşitlik yok, o zaman kâğıt üzerinde de eşitlik olmasın, onu tamamen ortadan kaldıralım, der.

Bu mantık temelinde 21. yüzyılın sosyalizmini tam bir eşitlik temelinde kurgulamaya ve düşünmeye çağırıyorum herkesi. Herkesin emeğinin, emek zamanının eşit kabul edildiği bir sistem olmalıdır diye düşünüyorum. Terzinin emeği, marangozun emeği, hemşirenin emeği, öğrencinin emeği, öğretmenin emeği; bunların hepsinin emek zamanları temelinde eşit olmaları gerektiğini düşünmeliyiz birlikte. Bunu esas alan bir planlama sistemi kurabiliriz. Birdenbire böyle bir planlama sistemine geçemeyiz elbette, ama bir kuşak gibi kısa bir sürede –on beş, belki yirmi yıl gibi bir sürede– böyle bir sisteme geçebiliriz.

Bu ne anlama gelir? Burada eşitsizliklerin olmayacağı anlamına gelir. Diyelim ki pilot olmak için beş yıl eğitim almanız gerekiyor. Beş yıllık eğitim süresince emek harcıyorsunuz zaten. Emek harcayacaksınız ve bu emeğin karşılığını alacaksınız. Toplum size bunun karşılığını verecek. Dolayısıyla siz uçak uçurma becerisini elde ettiğiniz zaman ekstradan bir olanağa, ekstradan bir gelire kavuşmanız gerekmeyecek. Bir anlamda toplum kendi geleceği için yatırım yapmış olacak size. Kuşkusuz bu basit bir iş değil. Bugünden yarına böyle bir sistemin kurulabileceğini hiç kimse düşünmez ama ilkemiz bu olmalıdır. Mesela emek zamanını belirten, insanların bir şekilde doldurduğu emek kartları olabilir. Bu aynı zamanda bildiğimiz anlamıyla paranın ortadan kalkmasını beraberinde getirecektir. Bu niye önemli? Parayı yok ettiğimiz zaman ne olacak? Paranın sermayeye dönüşmesini teknik anlamda engellemiş olacağız böyle bir sistemle. Owen'ın emek kuponları var; Marx *Grundrisse*'de Proudhonculara kızarken, *Kapital*'de Owen'ın emek kuponlarını takdir eder. Niye? İkisi arasındaki fark nedir? Proudhon kapitalist sistem içerisindeyken emek kuponlarını getirmeye çalışır; öbürü, emeğin doğrudan toplumsallaştığı bir toplumda, yani sosyalist toplumda veya komünist toplumda emek kuponlarını getirmeye çalışır. Marx'a göre ikincisi doğru, ilki yanlıştır. Öyle bir toplumda emek kuponu olabilir. Der ki Marx, "Bir tiyatro bileti ne kadar paraysa Owen'ın emek kuponları da o kadar paradır." Bunu dalga geçmek için söylemez. Bir tiyatro bileti nasıl bir paradır? Siz yerinize oturduğunuz zaman o iptal olur artık, para niteliğini kaybeder.

Böyle bir sistemde paranın ortadan kalkması nasıl bir avantaj sağlayacaktır? Paranın sermayeye dönüşmesi engellenmiş olacaktır tam da üretim ilişkilerinin örgütlenme biçimiyle. Bu çok çok kritik. 20. yüzyıl sosyalizm deneyimlerinde bu daima bir baş ağrısı oldu. Sovyetler Birliği'ni hatırlayın, NEP dönemini veya sonraki dönemleri hatırlayın. Paranın sermayeye dönüşmesini, kapitalistlerin pıtrak gibi türemesini engellemek için devlet daima polisiye tedbirlerle uğraş-

mak zorunda kaldı. Üretim ilişkilerinin kendi dinamiğiyle öyle bir blokaj gerçekleşmiyordu, paranın sermayeye dönüşmesi engellenemiyordu çünkü.

Demek ki böyle bir sistem, aynı zamanda paranın sermayeye dönüşümünü de engelleyecek. Planlama basitleşecek muhtemelen, zira ürünlerin içerdiği emek-zaman miktarları az veya çok bilinir hale gelecek. Böyle bir üretim ilişkileri örgütlenmesinin, böyle bir ekonomik biçimin aynı zamanda bir siyasi biçime ihtiyaç duyduğunun farkındayız. Kanımca bu ancak doğrudan demokrasi olabilir; önümüzdeki 21. yüzyıl devrimlerinin hedefi ancak doğrudan demokrasi olabilir. Takdir edersiniz ki bunu ayrıntılandırabilecek durumda değilim. Ama yeni teknikler, yeni teknolojiler, internet, vs. gibi olanakları düşünürseniz, 21. yüzyılda insanlık olarak yeni devrimlerde doğrudan demokrasiyi bir kez daha önümüze gerçek bir hedef olarak koyabileceğimiz kanısındayım.

Ekim Devrimi başta olmak üzere, 20. yüzyıl devrimleri eşitlik ve özgürlük yönünde atılmış muazzam adımlardı, insanlığın çok ileri adımlarıydı. Bunu ne kadar söylesek az. Ama bir süre sonra tıklandılar ve en kötüsü ya da en üzücü tarafı şu ki, enternasyonalist perspektif bir süre sonra ortadan kalktı. Fakat 21. yüzyıl devrimlerinde bunu başaracağız diyerek konuşmamı bitirmek istiyorum.

Çok teşekkür ediyorum herkese.

Ayşe Erzan: Geç başladığımız için çok sarkmaması adına konuşma sürelerini biraz kısıtladık. Yine de bir miktar geç kalacağız.

Erkin Özalp arkadaşımız söz alacak, kendisi '68 doğumlu. Burada kendini 68 kuşağına mensup olarak tanıtan birçok kişi var, o da '68 doğumlu. Çok güzel bir yaş skalası yakalamış vaziyetteyiz. Boğaziçi Üniversitesi Endüstri Mühendisliği bölümünden mezun. Marmara Üniversitesi'nde iktisat teorisi dalında yüksek lisans eğitimi almış ve '91 yılından itibaren farklı imzalar kullanarak Marksist teori dergisi Gelenek'te yazılar yazmış. Özgür Üniversite'de ve Nazım Hikmet Akademisi'nde Marx'ın *Kapital*'i üzerine dersler vermiş. 2005 yılında İstanbul'da yapılan Türkiye Sosyalist İktisat Kongresi'nin düzenleyicileri arasında yer almış. Çeviriler de yapıyor ve Karl Marx'ın *Fransız Üçlemesi*'ni Almanca aslından dilimize kazandırmış. Aynı zamanda Yordam Kitap'ın yayınladığı *Kapital*'in editörlüğünü ve kısmen çevirisini yapmış. Şimdi kendisi bu bapta, "*Kapital*'in Marksizm'deki Yeri" konusunda konuşacak. Çok teşekkürler.

Erkin Özalp: Ben de çok teşekkür ediyorum ve hepinizi selamlıyorum. Özgür Öztürk arkadaşımız *Kapital*'i okumanın zorluklarından söz etti, Marksistlerinki-ler dâhil kişisel kütüphanelerdeki *Kapital* ciltlerinin durumu nedir diye bir istatistik yapılacak olsa görürüz ki ilk ciltte birtakım kırıksıklıklar varsa da belli bir yere kadardır, ikinci ve üçüncü ciltler ise pırıl pırıldır. Dolayısıyla ben bu üç cildi birden almayı önermiyorum. Sahafa giderseniz ikinci ve üçüncü ciltleri mutlaka tertemiz bir halde bulabilirsiniz. Ondan sonra ne oluyor? Sonra dönemin

Marksistleri bir şekilde hidayete erip Marksizmin aslında dünyayı o kadar da iyi açıklamadığını keşfettiklerinde “Marx da her şeyi insanın midesine bağlamış, o da yanlış” gibi yüce tespitler yapabiliyorlar. Bunun ötesine geçemiyorlar. Uzatmayayım, sonuç olarak *Kapital*'in Marksizmdeki yeri ne? Marksizmin bilimsel temelinin önemli bir kısmını *Kapital* oluşturuyor. *Kapital* Marx'ın siyasi mücadeleyi hedef alarak, siyasi mücadeleye katkıda bulunması için, daha açığı işçi sınıfının devrim mücadelesine katkıda bulunması için hazırlamış olduğu bir çalışma. Marx'ın *Kapital* üzerine çalışması kendisinin siyasi mücadele olanaklarının sınırlandığı bir döneme denk geliyor. 1848 devrimleri gerçekleşiyor, Marx oraya müdahalede bulunmaya çalışıyor ama ondan sonra devrim dalgası geriye çekiliyor, kendisi de Londra'ya gitmek zorunda kalıyor. Çünkü önce Almanya'dan, sonra Fransa'dan sürülüyor ve Londra'da siyasi mücadele olanaklarının daha sınırlı olduğu bir dönemde *Kapital* çalışmalarını yoğunlaştırıyor. 1857'de acele ediyor, derdi şu: Engels ile birlikte dünya kapitalizminin yeni bir bunalımının geldiğini düşünüyorlar. Dolayısıyla bunalım patlak vermeden önce aceleyle ben bu eseri tamamlamalım diyor ve geceli gündüzlü çalışmaya başlıyor. O bunalım patlak vermeyince *Kapital*'in birinci cildi 1857'de değil, 1867'de yayınlanıyor ancak. O 1857-1858'deki el yazmalarını da bir kenara koyuyor, onlar *Grundrisse* adıyla 1939'da yayınlanıyor. Marx'ın derdi işçi sınıfının eline bir silah vermek aynı zamanda. Bunu şuna benzetmek mümkün; iktisat bilimi, siyasal iktisat, burjuva iktisadı dediğimiz şey bir dönem burjuvaziye bir silah veriyor. Öncesinde fizyokratlar diyor ki bütün değerın kaynağı topraktır, değer denen şeyi toprak yaratır; çünkü onlar aristokratların, büyük toprak sahiplerinin çıkarlarını savunuyor. Burjuva iktisatçıları, yani siyasi iktisatçıları diyor ki hayır, değerın kaynağı emektir; emek-değer yasası dediğimiz şey. Buna paralel olarak feodal sınıfın aylaklığını, tembelliğini, iş yapmamasını hedef alıyorlar çünkü o dönemde kapitalistler aynı zamanda girişimcilik yapan, üretim sürecinin içerisinde daha fazla yer alan bireyler. Burjuva iktisatçıları feodal sınıfların aylaklığını, tembelliğini, çalışmamasını, üretimde bulunmamasını hedef alıp kapitalistlerin çıkarlarını savunuyorlar. Ama sonrasında kapitalizm hızlı bir şekilde kapitalistleri üretim sürecinden uzaklaştırıyor. Nasıl yapıyor? Kapitalist sınıf üretimle bizzat ilgilenmektense yerine yönetici koyuyor, maaşlı eleman koyuyor ve giderek üretimin dışında kalan aylak bir sınıfa dönüşüyor. Ondan sonra burjuva iktisadı da emek-değer yasasını, değerın nasıl belirlendiği sorusunu tümüyle bir kenara bırakıyor. Marx'ın deyimiyle bilimsel olmaktan uzaklaşıyor artık, Marx “bayağı iktisat” diyor ondan sonrasındaki burjuva iktisadına. Marksizm sonuçta iktisada bilimsel bakabiliyor. Çünkü işçi sınıfının bakış açısıyla iktisat alanına yaklaşabiliyor.

Arkadaşlar, Marx *Kapital*'in ilk cildini tamamlayabiliyor, ikinci ve üçüncü ciltlerin taslakları da aynı dönemde yazılıyor. Ama 1864'te Birinci Enternasyonal kuruyor, Marx'ın onun için bir mücadelesi var; sonra Paris Komünü çözümlemesi ve *Fransa'da İç Savaş* adlı eserinin yazılması var, hastalıkları var, çalışmalarının zorlukları var. Sonuçta ikinci ve üçüncü ciltler ancak Marx'ın ölümünden sonra Engels tarafından düzenlenerek yayınlanabilir hale geliyor. *Kapital*'in siyasi

mücadele açısından, Marksistlerin mücadelesi açısından taşıdığı önemin merkezinde ne var? *Kapital*'in siyasi mücadele açısından önem taşıyan temel tezi nedir? O da bence *Komünist Parti Manifestosu*'ndan beri Marx'ın söylediği bir şeyin bu kez bilimsel olarak gösterilmesidir. Eğer üretim araçlarının özel mülkiyetine son veremezseniz döner dolaşır aynı şeylerle karşılaşacaksınız. Bir başka deyişle, eğer sermaye ve ücretli emek varsa, siz istediğiniz reformu yapmış ve önlemi almış olun, döner dolaşır aynı noktaya gelirsiniz. Sermaye varsa sermaye birikimi olur; sermaye birikimi olursa sermaye büyümeye başlar, sermaye büyümeye başladıktan sonra merkezileşme ve yoğunlaşma diye *Kapital*'de uzun uzun tarif edilen süreçler gerçekleşir. Zaman içinde sermaye sahipleri de azalmaya başlar. Küçük sermayeler kapitalistler arasındaki rekabette erir ve daha fazla büyüyen sermayeler ortaya çıkar. Ne olur? Bugün neoliberalizm, küreselleşme, vb. dediğimiz her şey *Kapital*'de tarif ediliyor. Sermayeler büyüdükçe, orta sınıf dediğimiz, farklı dönemlerde farklı biçimlerde tarif edilen grup daralmaya ve küçülmeye başlar. Bir dönem ayrıcalıklı olan, yüksek ücret alan kesimler bu konumlarını yitirirler. Nasıl yitirirler? Örneğin, Marx *Kapital*'in üçüncü cildinde ticaret işçisi üzerinde durur. Der ki bunlar eğitilmiş, nitelikli iş yapıyorlar, o nedenle yüksek ücret alıyorlar; ama burada da işler değişiyor, burada da giderek iş bölümü derinleşiyor. İş bölümünün derinleşmesi nedir? Gitgide bütünsel bir işin daha küçük, kolay öğrenilebilir ve kolay tekrarlanabilir bir parçasını ayrı bir insan yapmaya başlar. İkincisi, sermaye sahipleri gerekli eğitimi okullarda vermeye başlar. Okuma yazmanın ötesindeki birtakım nitelikler, diyelim ki yabancı dil bilgisi, herkeste ortaklaştırılır.

Bir dönem klavye kullanarak birtakım verilerin bilgisayara girilmesi işi olan bilgisayar operatörlüğü diye bir meslek vardı mesela. Klavye kullanmak bir nitelikti. Bunu yapabilen insanlar bundan para kazanıyordu. Şu anda herkes bilgisayar operatörü, Türkiye toplumunun yüzde 75'i her gün bilgisayar operatörlüğü yapıyor. Nasıl yapıyor? Cep telefonuyla girip takır takır bir şeyler yazıyor. O ne oluyor? Facebook'a kazandırıyor o operatörlük, oradan reklam gelirleri alıyor, vs. Fazla dağıtmayalım; sonuçta orta sınıf dediğimiz şey işçi sınıfının görece yüksek ücret alan kesimleridir. Bu kesimlerin giderek eski konumlarını yitirmeleri, giderek proleterleşmeleri, yoksullaşmaları, zaman içerisinde de proleter olmaktan da çıkıp yedek iş gücü ordusunun bir parçası haline gelmeleri sermayenin, üretim araçlarının özel mülkiyetinin doğal sonucudur. Bu gidişattan kurtuluş yok. Bunlar özellikle dünya kapitalizminin 2007-2008'deki bunalımı sonrasında dünya ölçeğinde daha fazla tartışılmaya başlandı. Zaten böyle şeyler olunca Marx yeniden hatırlanır. Burjuva medyasında bile popülerleşir, burjuvalar "Marx haklı mıydı?" diye sormaya başlar. Bunun ötesi oldu. Ne oldu? Gördük, birtakım toplumsal hareketler çıktı, eşitsizliklere karşı Wall Street'i İşgal Et hareketi ortaya çıktı, Öfkeli Hareketi ortaya çıktı, Yunanistan'da kemer sıkma politikalarına karşı halk sokağa döküldü. Sermaye ilişkilerinin getirdiği yoksullaşmaya, orta sınıfların ortadan kalkışına, eşitsizliklerin aşırı artışına karşı dünya ölçeğinde farklı farklı tepkiler verildi. Birtakım siyasi hareketler de ortaya çıktı. Aslında bunlar Latin Amerika'da daha önce başlamıştı, biliyorsunuz. Chavez'in iktidara

gelmesi, ardından Bolivya, Ekvator... Burada neyi görüyoruz? Dünya genelinde sol yeniden iktidara gelebiliyor. Sol hangi taleplerle iktidara geliyor? Kemer sıkıma son verelim, daha adil toplumlar yaratalım, üretilenleri daha adil bir şekilde paylaşalım. Örneğin Venezüela bunun iyi örneklerinden birini ortaya çıkarmıştı. Ne yapmıştı özünde? Petrol gelirlerini eskisi gibi tümüyle sermaye sahiplerine bırakmak yerine o gelirleri halkla paylaşmış; eğitim, barınma, sağlık hizmetlerine eriştirilmesini sağlamış ve yoksullukla mücadele etmişti. Bunu yaparken olmayan neydi Venezüela'da? Üretim araçlarının özel mülkiyetine son verme, üretimi *Kapital*'de söylendiği gibi planlama konularında radikal adımlardan kaçınıldı. Hatta devrimi destekleyen bir burjuvazinin var olduğuna inanıldı, öyle düşünüldü. "Boli-burjuvazi" diye anılıyor, yani Chavez iktidarını karşısına almayan, düzenle uyum içerisindeki burjuvazi. 21. yüzyılın sosyalizm düzenine daha uyumlu bir kesim. Ama petrol fiyatları dibe vurduktan sonra -Venezüela'nın ihracat gelirlerinin yüzde 95'i petrole gelirleri- devletin dağıtabileceği bir şey kalamadı. Buna rağmen halkın ihtiyaç duyduğu temel malların fiyatını düşük tutma çabası karaborsacılığa yol açtı, stokçuluğa yol açtı, sermaye sahiplerinin spekülasyon yoluyla zenginleşme çabalarına yol açtı ve bugün Venezüela'da yaşanmakta olan -burada ayrıntısına giremeyeceğimiz- iç siyasi sıkıntılar ortaya çıktı. Oradaki Bolivarcı, devrimci hareket bundan halk desteği ile çıkmaya çalışıyor. Bunun sonucunu önümüzde dönemde göreceğiz.

Şimdi Ekim Devrimi'yle bütün bu tartışmaların bağı var. Ekim Devrimi üretim araçlarının özel mülkiyetine son verilebileceğini, toplumsal üretimin planlanabileceğini somut olarak göstermiş oldu. Ekim Devrimi neden çözüldü, hata neredeydi? Elbette tartışılabilir, pek çok neden aranabilir buna. Bunların pek çoğunun haklılık payı vardır. Fakat bence bu üretim araçları meselesinin, özel mülkiyet meselesinin ikinci plana atılması Ekim Devrimi deneyiminin sonucundan hareketle yapılabilecek en büyük hatalardan biri olur, özellikle de günümüzün dünyasında. Çünkü arkadaşlar, bugün dünyanın nereye doğru ve nasıl gideceği, kaderimizin ne olacağı giderek çok az sayıdaki çok büyük sermaye sahibi tarafından belirleniyor. Sadece birtakım örnekler vereceğim. Sürücüsüz araç geliştirmeye çalışıyorlar. Beş yılda mı olur, on yılda mı olur, on beş yılda mı olur... Ama yapacaklar. Yaptıktan sonra sürücülük denen şey meslek olmaktan çıkacak ve dünya genelinde on milyonlarca ya da yüz milyonlarca kişi işsiz kalacak. Bu bir kenarda dursun. Yapay zekâ denilen şeyi geliştiriyorlar. Şu anda yapay zekâyı geliştiren, aynı zamanda bu işlerin başında olan, yani aynı zamanda hem zengin olan hem geliştirme çalışması yürüten insanlar biz sıradan insanlara aşağılayarak bakıyor. Haklı nedenleri de var. İnsan güvenilirmez diyorlar. Bir doktoru ele alalım, ona da güvenmiyorlar. Doktor güvenilirmez, sabah tepesi atmıştır, morali bozulmuştur, ameliyata girer ve kötü ameliyat eder. Oysa bir robot öyle mi? Milyon kere ameliyata girse de aynı işlemi her seferinde aynı netlikte ve aynı düzen içinde yapar. Araştırmalar yapılmış, İsrail'de hâkimler sabahları ve öğleden sonra daha kolay salıverme kararı alıyorlarmış. Öğlene doğru ve akşama doğru ise tutukluluğun devamı kararları artıyormuş. Şimdi bunları niye tartışıyorlar? Bizi şuna alıştırmaya çalışıyorlar: İnsan denilen varlık elini neye atsa berbat eder,

güvenilmezdir. Onun yerine bunları yapay zekâlara verelim, robotlara verelim. Bunlar çok güzel ama insan ne olacak? Peki, o zaman insan daha az çalışsın diyorlar mı? Hayır. Bir yandan da çalışan insanların çalışma saatlerini arttırmaya çalışıyorlar. Bir taraftan diyorlar ki teknoloji gelişti, insana gerek yok. Çok güzel, o zaman hep birlikte daha az çalışalım. Toplam iş yükü paylaşılsın, haftada kırk saat, elli saat çalışmak yerine yirmi saat, yirmi beş saat çalışalım. Daha azı mümkünse öyle yapalım. Ama kabul etmiyorlar. Diğer taraftan yine insanlığın geleceğini ilgilendiren gen teknolojilerini geliştiriyorlar. Buradan gidilecek yer belli. Sağlık sektöründe özel olarak zenginleri uzun yaşatmak için tonla para dökülüyor. Paraları var çünkü. O kadar çok para kazanıyorlar ve bu parayla yapabilecekleri o kadar sınırsız ki. Zenginler ölürlerse yeniden canlandırılmak için kendilerini kimi gazlar içinde donduran teknolojilere de yatırım yapıyorlar. Tıbbın ne yönde geliştiğini, insanları ayakta tutmaya dönük ancak zenginlerin satın alabileceği hizmetlerin nasıl geliştirileceğini de onlar kontrol ediyor. Buradaki temel sorun şu: İnsanlığın geri kalanı dolar milyarderleri tarafından belirlenen geleceğimiz üzerinde söz sahibi olmaktan tümüyle uzaklaşıyor. Çünkü nereye yatırım yapılacağı, hangi tercihlerin yapılacağı, gen teknolojisinin nasıl gelişeceği, genlere nasıl müdahale edileceği, üstün bir insan ırkının yaratılması konularında birileri adım atarken biz bunları tartışmıyoruz bile. Zaten bu konuda söz söyleme hakkımız yok.

Üretim araçlarının özel mülkiyeti büyük sermayenin elinde olduğu sürece biz seyirci kalmaya mahkûmuz. Marx *Kapital*'de zorunluluklar dünyasından özgürlük dünyasına geçiş tartışması yürütmüştü. Marx'a göre çalışma saatlerinin azaltılması en önemli konulardan biri; ama bizim artık insanlığın geleceğini gerçekten özgür olan, özgürleşebilmiş olan insanların belirlemesini, insanlığın kendi kaderini kendi ellerine almasını sağlamanın yollarını açmamız gerekiyor. Yoksa o Silikon Vadisi'ndekilerin aklına ne eserse, canları ne isterse insanlık o tarafa doğru, bir distopyaya doğru yol alabilir. Oysa *Kapital*'de insanlığın daha iyi bir geleceği kendi elleriyle kurabileceği tarif edilir. Bence Marksizmin eksik kaldığı, *Kapital*'e göre gerilediğimiz bir yan bu. Muhalefet etmek, direnmek, o olmasın bu olmasın, şuna karşı çıkalım buna karşı çıkalım diye diye insanlığın elinde ne gibi olanaklar var, biz bunları nasıl kullanabiliriz, nasıl harekete geçirebiliriz tartışmasının uzağına düştük. O boşlukta da fütürologlar kendilerini çok önemli insanlarmış gibi sunma şansını buluyor. Bence *Kapital*, Marksizm, devrim, vs. derken Marksizmin eski iddialılığına dönmesinin yollarını tartışmamızda yarar var.

Ayşe Erzan: Bundan sonra söz alacak olan konuşmacımız Melda Yaman, o da bir KHK mağduru. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Elektrik Elektronik Mühendisliği bölümünden mezun. Yüksek lisans ve doktorasını Marmara Üniversitesi Kalkınma İktisadi ve İktisadi Büyüme programında yapmış. Uluslararası iktisat alanında doçent olmuş. Arkadaşımız 19 Mayıs Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğretim üyesiyken KHK ile görevine son verilmiş, ihraç edilmiş. Çalışma konuları geç kapitalistleşme süreçleri, iktisadi krizler, kriz te-

orileri ve kadın emeği. Özgeçmişine bakarsanız pırıl pırıl olduğunu görürsünüz. *Geç Kapitalistleşme Sürecinde Kriz: Türkiye 1979 Krizi* isimli bir kitabı olduğu gibi, aynı zamanda *Tütün Sektöründe Yabancı Yatırım: Reji Deneyimi* Işığında Bugünü Anlamak isimli bir kitabı daha var. Melda en son konuşacaktı, Haluk Bey ile yer değiştirdiler. “*Kapital’e Giden Yolda Marx’ın Kaynakları*” hakkında konuşacak. Teşekkür ederim.

Melda Yaman: Teşekkür ederim Ayşe Hocam. Halkların Demokratik Kongresi’ne de şükranlarımı sunuyorum. Kürsüleri elimizden aldılar ama kendi kürsülerimizi yaratıyoruz. Böylesi çok daha güzel. Sizlerle olmaktan büyük onur, büyük mutluluk duyuyorum, hepiniz hoş geldiniz. Sözlerime başlamadan önce tüm devrimleri, tüm devrimcileri, tüm devrimci kadınları, özellikle de Ekim Devrimi’ndeki ve Rojava Devrimi’ndeki kadınları anıyorum, sevgiyle kucaklıyorum.

Çok zor bir konu verdiler bana, bunun üstesinden gelebilir miyim bilemiyorum açıkçası. Ben genel bir çerçeve çizmeye çalışacağım. *Kapital* niye var, niye yazıldı, Marx niye böyle bir eser verdi? Bu arada parantez açalım, *Kapital* ve sermaye sözcüklerinin ikisi de Türkçe sözlükler değil. Bir *Kapital* diyoruz bir kapitalist diyoruz, bir sermaye diyoruz bir sermaye birikimi diyoruz, gerçekten kafa karışıklığı yaratıyor. Bu sözcükleri karşılayacak tek bir sözcük yaratamadık. Bütün dillerde, Türkçede, Kürtçede, bütün kavramların kendi karşılığını yaratabilmek gerekiyor.

Evet, parantezi kapatıp şunu söyleyelim: Marx neden *Kapital* gibi bir yapıt verdi? Biliyoruz ki Marx gençliğinden beri içerisinde bulunduğu toplumun sorunlarını ele alıyordu, dillendiriyordu, yazıyordu. Bunu hem bir felsefi tartışma biçiminde yürütüyordu hem de kendisi bizzat sınıf mücadelesinin içerisindeydi. 1848 devrimlerini coşkuyla kucakladı; yanında oldu, destekçisi oldu. Devrimlerin yenilgiye uğramasından sonra yeniden çalışmalarına döndü. Fakat onu *Kapital*’i yazmaya iten bunlar değildir. *Kapital*’i (sermayeyi) araştırmaya başlamasının nedeni 1850’lerdeki krizdir. Engels ile birlikte kapitalizmin sonlanmasını bekliyorlar; yazışmalarında 1850’deki kriz için “artık kapitalizm çöküyor, bizim zamanımız geldi” diyorlar. Fakat “o zaman” bir türlü gelmiyor. Çünkü kapitalizmin başka bir kabiliyeti var, öyle kolayca çöküverecek bir şey değil, o yüzden Marx yeniden politik ekonomi üzerine çalışmaya başlıyor.

Kapital’in arkadaşlarımla anlattıklarına ek olarak söyleyeceğim temel bir özelliği de şu: Sınıf mücadelesinin yolunu açan bir kitap, ama aynı zamanda sermayeyle nasıl mücadele edeceğimizin de yolunu açan bir kitap. *Kapital*, krizlerin nasıl büyük bir şekilde patlak verebildiğini, çünkü sermayenin kendisinin bu ilişkilerle yüklü olduğunu gösterdiği gibi sermayenin kendini nasıl yeniden ve yeniden üretebildiğini / üretebileceğini de gösteriyor bize aynı zamanda. Yani bizim söyle bir lüksümüz yok; kapitalizm müthiş bir bunalımda, epeydir de sürüyor, ne güzel sonu geldi diyemeyiz. Her seferinde yeniden ayağa kalkmanın, küllerinden doğmanın araçlarını yaratabiliyor kapitalizm. Esas olan tam da sermayenin

kendisiyle mücadele etmek. Onun özünü oluşturan dinamiklerin yeniden ortaya çıkmasına karşı çıkacak birtakım süreçleri başlatacak devrimi örgütlemek gerekiyor. Aslında Marx *Kapital*'de öz olarak bunu gösteriyor.

Tekrar dönelim *Kapital*'in kaynaklarına. Marksizmin, daha doğrusu *Kapital*'in kaynakları neler? Lenin üç kaynak sayıyor: Alman felsefesi, İngiliz politik iktisadı ve Fransız sosyalizmi. Bunlar genel kabul görüyor. Marx hayatı boyunca bu üçünden besleniyor ve bu üçüyle mücadele ediyor. Peki, bunlarla nasıl bir kaynak ilişkisi içerisinde? Çok kabaca tarif edeceğim, o yüzden mazur görün lütfen. Marx'ın araştırma nesnesi politik iktisatçılarla aynı. İkisi de sermayeye bakıyorlar, kapitalist topluma bakıyorlar ve nasıl açıklayabiliriz diye uğraşıyorlar. Peki, Fransız sosyalistleri nasıl bir kaynak oluşturuyor? Az sonra ondan da bahsedeceğim. Marx elbette onlarla kıran kırana mücadele ediyor, tartışıyor fakat aslında ortak bir hedefleri de var; eşitlikçi, daha özgür bir dünya hedefi o da. Peki, nedir Alman felsefesi? Biliyorsunuz Feuerbach'la ciddi bir tartışma içerisinde Marx ilkin, ama esas olarak Hegel'den besleniyor, Hegel'i eleştiriyor; fakat biraz sonra göstermeye çalışacağım gibi *Kapital*'in var oluşunun temel kaynaklarından birisi Hegel. Tom Rockmore diyor ki, Marx Hegel'i politik iktisatla, politik iktisadı da Hegel ile eleştirmiştir. Aslında biz bu üç kaynak için benzer bir yorum geliştirebiliriz çünkü her birini diğer ikisiyle eleştiriyor Marx ve böylece hem beslendiği kaynakları taçlandırıyor hem de onları aşarak kendini ve *Kapital*'i inşa ediyor. Marx İngiliz politik iktisadı, Fransız sosyalizmi ve Alman felsefesi üçlüsünün her birini şu şekilde eleştiriyor diyebiliriz: Politik iktisadı sadece felsefi açıdan değil ama esas olarak işçi sınıfının perspektifinden de eleştiriyor, yeni bir dünyanın olanaklılığını kabul ederek eleştiriyor. Politik iktisadın yetersizliğinin sömürü ilişkisini görmemesi olduğunu belirtiyor. Hatta şunu söylemek gerek, bu eleştirinin kendisi artık değer sömürsünün teorisini inşa etmesinin yolunu da açıyor. Fransız sosyalist geleneğini (örneğin Proudhon'u) eleştirirken ise bu kez onun politik iktisattaki ve diyalektik yöntemi kullanmadaki yetersizliklerini ve bunun sonucu olarak burjuva düşüncesinden kurtulamayışını vurguluyor.

Bu üç kaynağa bir kaynak daha ekleyeceğim, o da antik felsefe, yani Aristoteles. Marx aynı zamanda Aristoteles'ten de besleniyor. Hatta çok ilginçtir –biraz sonra anlatacağım– *Kapital*'de bir bölümü incelerken diyor ki, Aristoteles'e dönersek bu anlatacağım konu çok daha açık hale gelecektir. Düşünün, kendinden 2200 yıl önceki Aristoteles'e böyle bir başvuruda bulunuyor. Antik felsefe ile çok yakından ilgili Marx, Yunanca biliyor zaten, hayatı boyunca da Yunanca okumayı sürdürüyor. Örneğin 1861 yılında Engels'e yazdığı bir mektupta “rahatlamak için akşamları Appianus'un Roma iç savaş tarihini” Yunancasından okuduğunu yazıyor. Marx *Kapital*'in ön çalışması (*Grundrisse*) diyebileceğimiz defterleri yazdığı dönemde (1857–58) Hegel'in yanı sıra Aristoteles'e de dönme ihtiyacı hissediyor. *Kapital*'i yazdığı dönemde Aristoteles'in *Politika*'sını yeniden okuyor. Aristoteles çok büyük bir filozof biliyorsunuz, pek çokları gibi *İlahi Komedi*'de Dante onu “alimlerin alimi” olarak anmıştı.

Bütün bu kaynaklar iyi güzel, Marx bunları eleştiriyor, peki ama onları acaba nasıl aşıyor? O kritik hamle, o kritik süreç nasıl gerçekleşiyor? Bunlar tabii ki devasa konular, büyük tartışmalar. Her biri literatürde büyük hacim kaplayan bu tartışmaların üzerinden geçmek kolay değil, bunu yapmayacağım. Şöyle bir yöntem izleyeceğim; *Kapital*'in *Grundrisse*'den farkı neydi, buradan başlayacağım. Marx'ın *Grundrisse*'den *Kapital*'e giden yolunun izini süreceğim.

Grundrisse'e bakalım ilkin. Marx, kapitalizmi daha yakından incelemeye 1850'lerin ikinci yarısında başlıyor, 1857- 58 defterlerini dolduruyor. Bu aslında kendi kendine bilgilenme süreci. Marx bu defterleri yayınlamıyor elbette, defterler çok sonra yayınlanıyor. Lenin görmüyor mesela bu defterleri. Marx bu süreçte bir sürü keşifte bulunuyor, "artı değeri" bu süreçte keşfediyor; "değer biçimi"nin ilk taşlarını bu defterlerde döşüyor. "Değer biçimi" ne demek? Diyor ki Marx, sermayenin temel özelliklerinden birisi şu; insanın emek gücü ve insan emeğinin ürünü kapitalist toplumsal süreçler içerisinde özgül bir biçim alıyor. Etrafımızda metalar görüyoruz, hepimizin üzerinde, çantasında, çevresinde binlerce şey var satın aldığımız, yani ihtiyaçlarımızı meta mübadelesi ile karşılıyoruz. Hatta günümüzde eğitim, sağlık gibi temel hizmetler bile giderek meta ilişkilerine çekiliyor. Bütün bu metaların arkasında insan emeği var, diyor Marx. Tüm teknolojileri, devasa fabrikaları, bilgisayarları inşa edenler, emekçiler bunu göstermiş oluyor. Ama bunun aldığı biçim de özgül bir biçim diyor; yani, metaların arkasında emek var ama insanın emek ürünü de özgül bir biçim alıyor, diyor.

Marx *Kapital*'in ilk bölümünde bu "değer biçimi"ni analiz ediyor. Marx'ın değer biçimi analizini olanaklı kılan ise yöntemi. Marx'ın değer biçimi analizinin ve analiz yönteminin üzerinden geçerek, Marx'ın az önce saydığım kaynaklardan hem nasıl beslendiğini hem de onları nasıl teker teker aştığını göstermeye çalışacağım. Bu aynı zamanda Marx'ın *Kapital*'i nasıl inşa ettiğine de ışık tutacak.

Biliyorsunuz *Kapital* meta ile açılıyor. Meta yararlı bir şey ama aynı zamanda alıp sattığımız bir şey de. Biz metanın mübadele değerini görüyoruz. Marx mübadele değerini incelemeye başlıyor, mübadele değerinden "değere" geçiyor. "Değer"i araştırırken, değerın arkasında emeği görüyor. Emek kimin emeği, değeri yaratan hangi emek derken de soyut emeğe geçiyor. Analiz bu şekilde yürüyor. Sonraki bölümlerde bu analizin devamında sermayeye geçecek, sermayenin de bir değer biçimi olduğunu gösterecek.

Size şimdi *Kapital*'in açılışını hatırlatacağım. "Kapitalist üretim tarzının egemen olduğu toplumların zenginliği muazzam bir meta yığını olarak görünür. Bunun basit biçimi tek bir metadır, bu nedenle incelememiz metanın analizi ile başlıyor." diye yazıyor Marx. Acaba neden meta ile başladı? Meta sermayenin hücre biçimi, doğru; ama kritik bir başka şey daha var. Marx'tan bir alıntı daha yapacağım. *Kapital*'den on dört sene sonra kaleme aldığı Wagner üzerine notlarda Marx diyor ki: "Hareket noktam günümüz toplumunda emek ürününün kendini

ortaya koyduğu en basit, en özgül toplumsal biçimdir.” İşte bu biçimin analizi-ni yapıyor *Kapital*’de. Ama esas araştırdığı, anlamaya çalıştığı şey şu: İnsanın emek ürünü nasıl oluyor da kendisinden “bağımsızmışçasına” onun karşısına devasa bir güç olarak, sermaye olarak, baskı olarak, zorunluluk olarak çıkıyor; emekçinin ürünü nasıl kendi karşısına banka olarak, fabrika olarak, silah olarak çıkıyor? Oysaki tüm bunların özünde aslında insanın kendisi var. Burada parantez açıp, o halde insan bu emek süreciyle bizzatıhi üretim sürecinde egemen olduğu, kendi öz yönetimini kurabildiği, kendisinin örgütleyebildiği bir dünyayı da inşa edebilecek diyebiliriz.

Şimdi *Kapital*’den biraz geriye gelelim. *Grundrisse* el yazmalarına, yani Marx’ın kapitalizm üzerine düşünmeye, daha derinlikli düşünmeye başladığı ilk yapıtına gidelim. Marx orada metadan başlamamıştı. Oradaki başlangıç noktasını hemen hatırlatayım: “Ele alacağımız konu öncelikle maddi üretim, başlangıç noktamız toplum için üretim yapan bireyler, bireylerin toplumsal olarak belirlenmiş üretimi”. Marx bu girişte ve devamında üretim, tüketim, bölüşüm üzerine düşünerek aslında politik iktisatçılarla tartışıyordu. Onların bireyi merkeze alan, bir tür Robinsonvari yaklaşımına zıt biçimde üretimin her zaman toplumsal üretim olduğunu, insan üretiminin toplumsal olarak belirlendiğini –ikisi ayrı şeyler– söylüyordu. Bunun üzerinden sermayenin de bir toplumsal ürün olduğunu ortaya koyarak sermayenin toplumsal ilişkiler içerisinde üretildiğini göstermeye çalışıyordu. Yöntemini de özetle şöyle açıklıyordu: Bir yandan bütün üretim süreçlerinde ortak olan genel kategorileri bulmaya çalışacağım, ama aynı zamanda burjuva toplumunda bu ortak kategorilerin nasıl özgül biçimler aldığını açıklayacağım. Marx burada politik iktisatçılara karşı bir tartışma yürütse de onlarla aynı zemindedir; henüz politik iktisattan keskin bir kopuş gerçekleştirilmiş değildir. Politik iktisatçılara kısaca değineceğim çünkü çok sınırlı vaktim var. Politik iktisatçılar Smith’in söylediği gibi mübadelenin gerçek ölçüsünün emek olduğunu görmüşlerdi. Değerin kaynağı emektir, diyorlardı. Çok erken bir tarihte, Smith’ten bile önce, –Marx *Grundrisse*’de, hatta Katkı’da bile alıntı yapıyor– Benjamin Franklin 1719’da şöyle yazıyordu: “Herhangi bir şeyin değeri tam ve doğru olarak emekle ölçülür.” Yani aslında politik iktisatçıların emeğe ilişkin bir kavrayışları vardı. Fakat analizin kendisi emekçilerden yana bir sınıfsal bakış içermediği için ne emek sömürsünü bulabilmişlerdi ne de sermaye (burjuva) toplumunun özgül bir toplum olduğunu ortaya koyabilmişlerdi. Hatta Smith mübadelenin ilk çağlardan beri süregeldiğini iddia ediyordu. Mübadelenin kendisinin de insanların temel bir özelliği olduğunu, insanın doğasında bulunduğunu söylüyordu; böylece hem mübadeleyi hem de sermayeyi doğallaştırıyordu. Ricardo bu teoriyi biraz daha ilerletti, Smith’in eksikliğini tamamladı ama o da değerın ortak ölçüsünün peşine düştü ve esas olarak üretim ilişkileri üzerine odaklanmak yerine bu üretilen değeri kimin bölüşeceğini derdine düştü. Bir yanda toprak sahibi var, bir yanda sermayedar var, bir yanda emek var; hepsi çaba gösteriyorlar. Değeri nasıl bölüştüreceğiz derdine düştüğü için kapitalist sistemin esas olarak bir sömürü sistemi olduğunu tabii ki göremedi.

Şimdi tekrar Marx'a dönelim. Marx ne yaptı, politik iktisadı nasıl aştı? Marx birkaç bakımdan politik iktisatçılardan ayrılıyor. Temel olarak şunun altını çizmek gerek: Marx daha *Grundrisse* öncesinde bile bu toplumun sınıflı bir toplum olduğunu, sömürüye dayandığını zaten söylüyordu ve işçi sınıfının yanında olduğunu çok açık bir biçimde beyan etmişti, temel bir farklılık bu. İkinci bir farklılık, burjuva toplumunun tarihsel bir dönem olduğunu ve aşılabileceğini söylüyordu. Üçüncüsü de yine bununla bağlantılı olarak, üretimin her zaman için toplumsal bir üretim olduğunu vurgulamıştı. Marx *Grundrisse*'i yazarken, bir yıl kadar geçtikten sonra derlediği topladığı bilgileri *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı* olarak 1859 yılında yayımladı. Bu kitapta *Grundrisse*'den farklılaşan bir yan var çünkü artık bu kitap yeni bir başlangıca sahip. Başlangıç *Kapital*'e benziyor, onu da okuyayım size: "İlk bakışta burjuva serveti muazzam bir meta birikimi ve metada tek başına ele alındığında, bu servetin basit bir şekil biçimi olarak gözükür" diyordu Marx burada. Yani artık başlangıç noktası olarak metayı görmeye başlamıştı.

Fakat burada henüz değer biçimi analizini geliştirmiş değildi, bunun nüvelerini oluşturmuştu ama. O nüvelerden bir tanesinden bahsedeceğim az sonra, ama esas olarak değer biçimi analizini *Kapital*'de geliştiriyor. O nüveler hem Katkı'nın hem de *Grundrisse*'nin satırlarında şekilleniyor. İki temel kaynak var burada; bunlardan bir tanesi Alfred Darimon'la tartışması, ikincisi ise Hegel'in yöntemi. Hegel çok önemli, Marx'ın teorisini tamamlayabilmesinin temel aracı Hegel'in *Mantık Bilimi*.

Önce Darimon ile tartışmasına bakalım. El yazmalarının, yani 1857-58 defterlerinin ilk bölümü – para bölümü– Darimon'la olan tartışmayla açılıyor. Hatta Marx girişte Darimon'dan alıntı yapıyor: Darimon, "Bütün kötülüğün kökünde yatan şey, kıymetli madenlerin dolaşımı ve mübadeledeki rolüne üstünlük verilmesidir" diyor. Darimon bir Proudhoncu, Fransız sosyalistlerinden, o da eşitlikçi bir dünyanın peşinde. "İşçilere ücret vereceğimize emek kuponları verelim, böylece parayı ortadan kaldırmış olacağız, tüm kötülükler de böylece ortadan kalkacaktır" diyor. Marx hem burjuva toplumunda, sermaye koşullarında üretim ilişkilerini değiştirmeden parayı ortadan kaldırmanın olanaklı olamayacağını söylüyor, bunu felsefi ve bilimsel olarak açıklıyor; hem de bunun bir işe yaramayacağını anlatıyor. Darimon'un yapmaya çalıştığını çok güzel bir sözle eleştiriyor, "Papalığı kaldırmak yerine herkesi papa yaptı" diyor.

Marx, bu tartışma boyunca Darimon'u ve Proudhoncuları ücretle emek ilişkisini ortadan kaldırmak yerine ona yeni bir biçim vermekle eleştiriyor. Fakat burası çok kritik; bununla ilgili iki temel şey söyleyeceğim. Birincisi, Marx bu tartışmayı yürütürken parayla metanın bir yanı sıra aynı şeyler olduğunu, birbirinden ayıramaz görüldüğünü, ama bir yandan da farklı şeyler olduğunu görüyor. Arkalarında ortak bir şey var, ikisi de emek ürünü, her biri emeğin ürününün aldığı özgül biçimler ancak biçimleri farklı. İşte biçim analizinin yavaş yavaş şekillendiği satırlar buralar. Aynı zamanda Proudhon'la tartışırken Marx bize şunu da

göstermiş oluyor: Biz tartışmalarımızı afaki, –olumsuz anlamda– felsefi, nesnel gerçeklikten uzak bir dünyada yürütmüyoruz, bizzat dünyanın içerisinde yürütülüyor bu tartışmalar. Marx’ın Darimon’la tartışması aynı zamanda ortak/benzer bir geleceğe bakan insanların argümantatif tartışmanın sonucunda birbirini nasıl ilerletebileceğini, düşüncenin buralardan geçip şekillendiğini de gösteriyor bize. Hatta şu şekilde söyleyebiliriz: Nasıl ki Marx Katkı’nın önsözünde “İnsanlık kendi önüne ancak çözüme bağlayabileceği sorunları koyar, çünkü sorunun kendisi ancak onu çözüme bağlayacak olan maddi koşulların mevcut olduğu yerde ortaya çıkar” demişti, benzer şekilde Proudhon’la tartışması da o “çözümün” keşfine giden yolu döşüyor. Bu çok çok önemli.

İkinci kaynak da Hegel. Marx *Grundrisse*’de de Hegel’in yöntemini uyguluyor fakat epey dağınık bir biçimde. *Grundrisse* döneminde, Engels’e bir mektubunda, Hegel’in Mantık’ının üstünden bir kere geçtiğini, bunun çalışma yöntemine büyük yarar sağladığını yazıyor. Ayrıca, vakit bulabilirse “Hegel’in keşfettiği ama gizemli hale getirdiği yöntemin rasyonel yanını genel okuyucu için erişilebilir kılan iki veya üç forma yazmayı” çok istediğini de belirtiyor. Fakat bilindiği kadarıyla ortada böyle bir metin yok. *Kapital*’de ise çok daha bilinçli bir şekilde Hegel’den yöntemini alıyor; ondan farklılaştığını söylüyor gerçi, Hegel’in diyalektik yöntemine ben bir maddi içerik kazandırdım diyor.

Hegel–Marx ilişkisine dair de devasa bir tartışma var. Burada şu kadarını söyleyebilirim; bana göre Marx, Hegel’in yöntemini kullanıyor. Hegel’i gerçekten hafife almamak gerek, biliyorsunuz, Lenin de Mantık Bilimi’ni göklere çıkarır ve kendisi de okumuştur. Marx *Kapital*’in ilk bölümündeki analizi Hegelci yöntem sayesinde inşa ediyor, edebiliyor. Nasıl inşa ediyor? Bir kere ilk sorduğumuz soruya yanıt verelim, neden metadan başladı? Diyalektik yöntemde başlangıç noktası hayli kritik bir önem taşıyor. Öyle ki bu, düşüncede dolaysızca kavrayabileceğimiz denli basit bir kategori olmalı, ama diğer kategorilere ilerlemeye de müsaade edecek bir hareketi içermelidir. Diyalektik yöntem şeylerin gerçek bilgisinin, şeylerin kendi diyalektiğiyle ortaya konulabileceğini söyler. Yani, sermayenin diyalektik çözümlemesi, sermayenin kendi diyalektiğini yakalayarak gerçekleştirilebilir. “Meta” öyle bir başlangıç olanağı sunuyor. Meta, –Özgür anlattı– sermayenin temel bir hücre biçimi. Ben de söylemeye çalıştım, Marx’ın dediği gibi emek ürününün kapitalist burjuva toplumundaki en küçük birimi, ama aynı zamanda metayı düşünmeye başladığımız zaman bir sürü şey düşünebiliyoruz. Diyalektik yöntem böyle işliyor. Marx metaya bakıyor; meta bir kullanım değeri, bir ihtiyacımızı gideriyor, ama aynı zamanda mübadele ilişkisi içerisinde, onu değiş tokuş edebiliyoruz. Peki bu ne demek? Demek ki bunun bir mübadele değeri var, ama nerede o değer? Mübadelede görüyorum, demek ki onun özsel başka bir değeri olmalı. Peki, tamam, değer var diyelim, o nereden çıktı diye baktığımızda, onu değerli kılan şey tam da insan emeğinin ürünü olması, gibi. Bu hareketi olanaklı kılan işte bizatihi Hegel’in yönetimi. Ama tabii ki bu yöntem sadece buraya değil, *Kapital*’in pek çok yerine sirayet ediyor.

Üçüncü kaynaktan da bahsetmek istiyorum hemen kısaca, o da Aristoteles. Marx değer biçim analizini geliştiriyor, onun üzerinden *Kapital*'i inşa ediyor. Tam o analizin eşdeğer biçimini aldığı yerde, yani "1 ton buğday = 0,5 ton demir" dediği -0,5 ton demiri ben diyorum, Marx "a ton demir" diyor- yerde şunu da diyor: "Aristoteles'e dönersek bu eşitlik daha anlaşılır hale gelecek." İnsanın kafası karışıyor; nasıl olabilir, Antik Yunan bambaşka bir dünya, bambaşka bir üretim ilişkisi içeriyor. Fakat Aristoteles Nikomakhos'a Etik'te benzer bir eşitlik kullanıyor: "1 ev = 5 yatak". Ama bu eşitliğin kurulabilmesi için bu iki nesnede ortak bir nitelik bulunması gerek, bu ikisinin ortak bir ölçüyle ölçülmeleri gerek, diyor. Bir başka deyişle Aristoteles, ürünlerin mübadele edilebilmesi için karşılaştırılmaları gerektiğini, karşılaştırılabilirlikleri için de ortak bir şeye indirgenmelerini, yani ortak bir ölçüyle ölçülebilirlikleri gerektiğini yazıyor; yani, mübadelenin, mübadele edilecek ürünlerin, "nitel olarak (...) eşitlenmesini gerektirdiğini" görüyor. Ne var ki Aristoteles bu akıl yürütmesini ileriye götürememiş; ortak ölçüyü bulamadan analizini yarıda bırakıyor. Marx'ın sözleriyle bu ortak ölçü "insan emeğidir".

Marx diyor ki, Aristoteles'i devam etmekten alıkoyan şey değer kavramından yoksun olmasıdır. Aristoteles bu ortak ölçüyü bulamazdı çünkü o dönemde emekler eşit değildi, insanlar eşit değildi, köleci bir toplumda yaşıyordu Aristoteles, diyor. Biliyorsunuz ki Aristoteles'in kendisi de köleliği olumlayan bir filozoftu. Aristoteles'i Aristoteles yapan koşullar bizzat kölelerin emeğinin ürünüydü fakat o kendi "efendi" konumunu sağlama almak, efendiliğine meşruiyet sağlamak için kölelerden yana değil, efendilerden yanaydı. Bu nedenle bunun arkasındakinin emek olduğunu göremedi. Aristoteles'ten bu yana literatürde muazzam bir tartışma var. Marx o tartışmaya nihayetini veriyor.

Marx, Aristoteles'in ortak ölçüyle ölçülme vurgusunu Hegel'in "nitelik, nicelik, ölçü" diyalektiğiyle birleştirerek metaları eşdeğerler olarak yazabilmemizin nedeninin her ikisinin de insanın emek gücünün ürünleri olduğunu gösteriyor. Yani mübadele değerinin özü değerdir, değerın tözü ise emektir. Gerçi diyeceksiniz ki, o eşitliğin arkasındakinin emek olduğunu politik iktisatçılar da görmüşlerdi! Doğru, ama bunu yetkin bir teoriye dönüştüren Marx'tır. Sadece bu da değil; Marx emeğin ürününün neden o biçimi aldığını da gösteriyor. Yani Marx hem metanın, bir değer biçiminin arkasındaki tözün insan emeği olduğunu hem de insanın emeğinin ürününün neden o biçimi, meta biçimini aldığını gösteriyor. Politik iktisatçıları bu ikincisini sorgulamadıkları için eleştiriyor. *Kapital*'de diyor ki, "Politik iktisatçılar bu eşitliğin arkasındaki emeği gördü, ama o emeğin neden o biçimi aldığını hiç sormadılar bile." Marx ise Hegel'in öz biçim diyalektiğinden hareket ederek içeriğin, yani emeğin, kendini neden böylesi bir biçim altında ifade ettiğini de ortaya koyuyor.

Marx hem Aristoteles'in başlattığı tartışmayı nihayetine erdiren hem de Smith'in, Ricardo'nun ilk taşlarını döşediği burjuva toplumun teorisini mukemmelleştiren bir biçimde inşa ediyor. Bunları yaparken hem Aristoteles'ten hem de

Hegel'den, Proudhonculardan ve bizzat politik iktisatçılardan besleniyor ama tartışarak aşıyor onları. Marx, Smith ve Ricardo'yu eleştirerek emek değer teorisinin yetersizliklerini ortaya çıkarıyor; Darimon'la tartışmasında değer biçimi analizinin ilk ipuçlarını yakalamaya başlıyor; Aristoteles'in ortak ölçüyle ölçülme kavrayışını içselleştiriyor ve Hegel'in diyalektiğiyle değer biçimi teorisini inşa ediyor. Bu analiz artı-değer sömürsünü keşfini, sermayenin bir değer olarak, insan emeğinin ürünü olarak nasıl insan üzerinde egemenlik kurduğunu, insanların kurtuluşunun sermayeyle mücadele etmekten geçtiğini gösteren analizinin yapıtaşlarını oluşturur. Sonuç olarak Marx Aristoteles'in ilk taşlarını döşediği, Smith ve Ricardo'nun devamını getirdiği teoriyi sadece bir sermaye teorisi olarak değil, bir sömürü teorisi olarak, bir sınıf teorisi olarak, bir mücadele teorisi olarak inşa ediyor.

Bunu sağlayan iki temel unsur olduğunu söylemek gerekli. Birincisi Aristoteles'in analitik mantığını aşan Hegel'in diyalektik yöntemi. İkincisi ise Proudhon'un kapitalizmin dışına çıkamayan "sosyalizm" ufkunun ötesine geçen, sermayenin ortadan kaldırıldığı, eşitlikçi, özgürlükçü, insanların kendi emek süreçleri üzerinde egemenliklerini kuracakları, –bu çok önemli– ne üreteceklerini ve nasıl üreteceklerini beraberce kararlaştıracakları, kadınla erkeğin, çocukla yetişkinin, bütün engellilerin, bütün hastaların her türlü bakıma ve sevgiye kavuşacağı bir dünyanın, yani bir komünist toplumun ufkunu görebilmiş olması. Çok teşekkür ediyorum.

Ayşe Erzan: Çok teşekkür ederim Melda Hanım'a. Son konuşmacımız Haluk Yurtsever "*Kapital*'den Ekim Devrimi'ne" başlıklı sunumunu gerçekleştirecek.

Kendisi İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu. Siyasal, düşünsel ve pratik eylemliliği 1968'de başlamış. 1973'ten sonra yurtdışına çıkmış, hep aktif örgütlü sol siyasetin içinde olmuş, '80 darbesinden sonra ikinci kez yurtdışına çıkmış. İngiltere'de, Fransa'da ve Almanya'da bulunmuş, 1992'de Türkiye'ye dönmüş. *Küçük Burjuvazi ve Devrim Savaşı*, *Sınıf ve Parti*, *Süreklilik ve Kopuş İçinde Marksizm* ve *Türkiye Solu, Türkiye'nin Dönemeci Emperyalizm mi Sosyalizm mi?*, *Marksist Bakış Açısından Program Yöntemi* ve *Orta Sınıf Efsanesi* isimli kitapları var. Şu anda da *100. Yılında Ekim Devrimi* isimli bir ortak kitabın derleyiciliğini yapıyor. Şimdi sözü kendisine bırakıyorum. Teşekkür ederim.

Haluk Yurtsever: Sevgili arkadaşlar, sözlerime başlarken bu salondaki herkesi, hepinizi saygıyla selamlıyorum. Bu sempozyumu örgütleyen, Halkların Demokratik Kongresi'nin yönetici ve üyelerine teşekkür ediyorum.

Tarih içinde söylenmiş hiçbir söz söylenmemiş sayılamaz. Ekim Devrimi tarih içinde söylenmiş çok önemli sözlerden biridir. Yüz yıl sonra, yalnızca yaşanmış bu büyük tarihsel olayı anmak için değil, aynı zamanda bu büyük deneyimden geleceğe ilişkin deneyim ve dersler edinmek için de tartışıyoruz.

Değerli arkadaşlarım, panelimizin üst başlığı “Üretim Tarzları Teorisi”. Sunuşumda, üretim tarzları teorisi ile Ekim Devrimi arasındaki bağı kurmaya, göstermeye çalışacağım. Sunuş planım kısaca şöyle: Öncelikle toplumsal devrim-siyasal devrim ve bir iki başka noktayla ilgili birkaç giriş notu düşeceğim. Arkasından *Kapital* ve yazarı ile Narodnikler ve Bolşevikler dâhil Rus devrimcileri arasındaki ilginç bağı öyküsünü özetlemeye, Ekim Devrimi'nin özgünlüğünü ortaya koymaya çalışacağım. Eğer zaman kalırsa arkadaşlarımin yaptığı gibi toplumsal bir devrimin kaynakları, olanakları ve sorunları üzerine tezler öne sürmeyi deneyeceğim.

Arkadaşlar, Marx mükemmeliyetçi bir yazar. Kendi sağlığında yayınlanmış *Kapital*'in birinci cildini bile defalarca değiştirdiğini, her yeni kaynaktan, aklına gelen her yeni düşünceden yararlanarak en iyiye ulaşmak için çabaladığını biliyoruz. Evet, ömrünün kısalığı bir faktör, ama biraz da bu mükemmeliyetçiliği sebebiyle aslında ilk planlarını sunduğu, yazmayı düşündüğü şeylerin önemli bir kısmını yazamadı. Saf haliyle kapitalizmin bir anlamda otopsisini yaptı; ekonomi politiğin en ciddi eleştirisini ortaya koydu ama planladığı gibi sınıfları, devleti, dış ticareti ve devrim teorisini amaçladığı derinlik ve kapsamda tamamlayamadı.

Dikkatlerinizi Marx'ın bu özelliğinin bizlere sunduğu bir olanağa çekmek istiyorum. Marx'ın bugünün dünyasını, güncellikteki toplumsal devrim perspektiflerini anlamada kılavuz olacak önemli düşüncelerinin bir bölümünün sağlığında tamamlayamadığı çalışmalarında, önsöz, taslak türünden yazılarında, okuma ve hazırlık notlarında bulunduğunu görüyoruz. Burada bunların yalnızca ikisini anımsatmak istiyorum.

Birincisinde, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*'ya Önsöz'de, Marx kanımca toplumsal devrim teorisinin özünü, temelini koydu. İkincisi, geleceğe ilişkin konularda da biraz önce Melda arkadaşımın çok doğru bir şekilde anımsattığı gibi *Grundrisse*'de bugüne ışık tutacak ufuklar açtı. *Grundrisse* yedi defterden oluşan *Kapital*'e hazırlık notlarıdır. Kendi hesabıma *Grundrisse*'yi her okuyuşumda bugünkü kapitalizmin ve örneğin Erkin arkadaşımızın özetlediği sorunların güncel kapitalizm içinde nasıl varlık bulduğunu, bir toplumsal devrimin bugün neden reel bir seçenek olduğunu görüyorum.

Şimdi burada, hemen Marx'ın toplumsal devrim formülasyonunu kendi sözleriyle aktarmak istiyorum: “Gelişmelerinin belirli bir aşamasında toplumun maddi güçleri o zamana kadar içinde devindikleri mevcut üretim ilişkilerine ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar.”

Arkadaşlar, Marx'ın *Kapital*'i ve öteki çalışmaları gerçekten bilimin yüksek zirvelerinden konuşan eserlerdir. Marx'ın ve Marksizmin bilimselliği toplumun hareket yasalarını bulmayı başlıca iş edinmesinden, devrimciliği ise pratik eleş-

tiri yoluyla dünyayı değiştirme ufkundan geliyor. Aslında Melda arkadaşımızın değiştiği “Markizmin üç kaynağı” konusuna da buradan bakmak doğru olur. Marx İngiliz ekonomi politliğini, Alman felsefesini ve Fransız sosyalizmini eleştirerek kendi yolunu açmıştır.

Kapital’e geliyoruz. Arkadaşlarımın söylediklerini tekrarlamadan birkaç noktanın altını çizmek istiyorum. Marx, *Kapital*’e yazdığı ilk önsözde şunu diyor: “Ben burada modern toplumun ekonomik hareket yasalarını inceliyorum.” “Eğer olgular görüldüğü gibi olsaydı bilime gerek kalmazdı” sözü de Marx’a aittir. Marx, üretim süreci içinde emek sermaye çelişkisinin çıplak olduğunu, sosyal devlet reformları gibi ikincil organizasyonlar ne olursa olsun emek-sermaye çelişkisinin kapitalizmin özü olduğunu yazmıştır *Kapital*’de. Toplumsal devrim teorisinin *Kapital* ile ilişkisinin kurulacağı nokta da kanımca burasıdır.

Yanlış anlamaları önlemek için şu iki eki yapmam gerekiyor: Marksizm-Leninizmin devrim başlığı altında söylenecek sözleri tek başına toplumsal devrim teorisine, aktardığım paragrafla sınırlı değil. Siyasal devrimler, burjuva devrimleri, devrimin siyasal ordusunun oluşumu, devrimci durum, hegemonya, taktik, strateji, vb. onlarca başlık var. İkincisi, Marksizmin bilimselliği kimseye toplumsal süreçleri önceden görme, kehanette bulunma gücü bahsetmiyor. Bilimde de siyasette de böyle bir durum söz konusu değil.

Şimdi *Kapital* ve *Kapital*’in yazarı ile Rus devrimcileri arasındaki ilişkiye geçmek istiyorum. Aslında Marx sağlığında 1869 yılından sonra Rusça öğrenmeye başlıyor ve sözlük yardımıyla Rusçayı sökecek hale geliyor. Bu ihtiyacı Rusya’daki gelişmelerden bir devrim kokusu aldığı için duyduğu anlaşıyor. Kendisine *Kapital*’in Rusça çevirisi için başvuran Narodnik Lopatin’den etkileniyor. Marx Lopatin’e hayranlık duyduğunu söylüyor daha sonra.

Kapital’in ilk çevrildiği yabancı dil Rusçadır. Çarlık’ın “Bu kitabı kimse anlayamaz, anlasa da bundan sonuç çıkartamaz” diye düşünerek kitaba izin verdiği biliniyor. *Kapital*’in ilk baskısı Almanya’da bin civarında satarken Rusya’da üç bin satıyor ve tekrar basılıyor. Tuhaf bir yakınlaşma var; bir yandan Marx dikkatini Rusya’ya çeviriyor, öte yandan Rus Narodnikleri Marx’ı bulup *Kapital*’i çevirmeye talip oluyorlar. Bence bu karşılıklı ilgi Marx Rusya’da da bir şeyler olacağını sezdiği, Rus devrimcileri de devrimci teorik eksiğini tamamlamak istedikleri için doğuyor.

Bu kadar değil, bir bağ daha var. Narodnik Vera Zasuliç 1881’de Rusya’daki tartışmalara bağlı olarak Marx’a bir mektup yazıyor. Marx’a *Kapital*’deki birbirini izleyen üretim tarzlarıyla ilgili sıralamanın mutlak olup olmadığını soruyor. Marx’ın yanıtı ilginçtir: *Kapital*’de yazılanı evrensel şema olarak kabul etmenin doğru olmayacağını, Rus köy komününün mutlaka kapitalizm aşamasından geçmesi gerektiğini ifade ediyor. Daha sonra Komünist Manifesto’nun önsözünde de Rus devrimi ile ilgili olarak, Rusya’da kapitalizm aşaması tümüyle

yaşanmadan köy komününden sosyalizme, komünizme geçilebileceğini, bunun ancak Rus devriminin bir Avrupa devrimiyle tamamlanması koşuluyla mümkün olabileceğini yazıyor.

Ekim Devrimi ne Marx'ın ne de Narodniklerin öngördükleri biçimde gerçekleşiyor. Rusya'da Marksizm Narodnikler üzerinden değil, Plekhanov ve Lenin başta olmak üzere Narodnizmi yadsıyan devrimciler eliyle tutunup geliştiriliyor. Onlar Narodniklerle mücadelelerinde esas tez olarak Rusya'da kapitalizmin geliştiğini savunuyorlar. Lenin 1896-99 yılları arasında sürgündeyken, Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi kitabını yazıyor. Kitaba baktığınız zaman *Kapital*'den alıntılarla dolu, aslında Rusya'da kapitalizmin nasıl geliştiğini esas olarak *Kapital*'deki argümanlara dayandırarak açıklıyor. O zaman ne oluyor? Rus Marksistleri aslında Marx'ın ve Engels'in bir olasılık olarak mümkün gördükleri köy komününden komünizme atlama tezi yerine Rusya'da kapitalizmin geliştiğini öne sürmüş oluyorlar.

Buradan Ekim Devrimi'nin özgünlüğüne geçebiliriz. Rusya'da işler Marx ve Engels'in öngördüğü gibi gelişmiyor. Rusya'nın Marksistlerinin –ki belli bir tarihten sonra Bolşevikler ve Menşevikler olarak ayrılıyorlar– üzerinde anlaştıkları ya da ayrıldıkları tezlerin herhangi birinin öngördüğü biçimde de gerçekleşmiyor. Özetlersek, Menşevikler ve Bolşevikler şu iki konuda görüş birliği içindeler: Bir, gündemdeki devrim bir burjuva demokratik devrimidir. İki, Rus devrimi eğer bir Avrupa devrimiyle tamamlanmazsa sosyalizme geçme yönünde bir başarı kazanma olasılığı yoktur.

Ne var ki bu iki noktadaki ortaklık, somut siyasal taktiklere gelindiğinde iki farklı tutuma da kaynaklık ediyor. Bolşeviklerin ve Lenin'in tezi şudur: Bu burjuvazi bu devrimi yapamaz, onun için süreç işçi sınıfının hegemonyasında İşçilerin ve Köylülerin Devrimci Demokratik Diktatörlüğüne (İKDDDD) dönüşen bir devrim ve devlet biçiminde olacaktır. Avrupa devrimini beklememiz gerekmiyor; Rusya'da başlayacak bir devrim Avrupa devriminin tutuşturucu kandili olabilir. Avrupa devrimi de Rus devrimini tamamlar. Menşevikler ise “Gündemdeki bir burjuva devrimi olduğuna göre bu devrime liberal burjuvalar önderlik edecektir; ikincisi, Rusya'da sosyalist devrim ancak öncesinde Avrupa'da bir sosyalist devrim gerçekleşirse söz konusu olabilir” şeklinde özetlenebilecek strateji ve taktiği savunuyorlardı.

Peki ne oldu? Bu öngörülerin hiçbiri tam olarak gerçekleşmedi. Örneğin Rusya'da proleter bir devrim gerçekleşti ama Bolşeviklerin önerdiği İKDDDD kurulamadı. Onun yerine hiçkimsenin önceden öngörmediği, adına “ikili iktidar” denilen bir durum oluştu. Avrupa devrimi de gelemedi. Burada bir parantez açarak Rusya'da 1917 Ekim'inde gerçekleşenin proleter devrim mi, sosyalist devrim mi, burjuvazinin ufkunu aşmayan bir burjuva devrimi mi, hatta darbe mi olduğu tartışmasına ilişkin birkaç söz söylemem gerekiyor.

Arkadaşlar, buradaki temel konunun şu olduğunu düşünüyorum: Evet, bazı sorular haklıdır, 150 milyonluk bir toplum, bunun içinde en fazla 10 milyonu bulan bir proletarya var ve bu ülkede gerçekleşen devrime “sosyalist devrim” deniyor. Aslında Marx’ın ve Engels’in sosyalist devrim ve komünizme geçiş için düşündükleri ülkeler üretici güçlerin gelişkin olduğu kapitalist ülkelerdir. Rusya’da gerçekleşen üretici güçlerin gelişmesi açısından altyapısı henüz komünizme geçişe hazır olmayan bir toplumdaki erken bir devrimdir. Ama bu, devrimin proleter bir devrim olduğu gerçeğini değiştirmiyor. İki önemli noktaya dikkat çekmek istiyorum: Birincisi, antik uygarlıklardan bu yana –artık bunu bir evrensel kural olarak bir kenara yazabiliriz– bütün büyük toplumsal devrimci gelişmeleri belirleyen kentlerdir. Ben buna Çin devriminin de dâhil olduğunu düşünüyorum. İkincisi, Troçki’nin Bolşevik Partisi Tarihi’nde verdiği çok değerli bir bilgi ile ilişkili. Rusya’nın iki büyük kentindeki endüstriyel yoğunlaşma orada proleter bir devrimin gerçekleşmesinin maddi temelini yaratmıştır.

Ekim Devrimi öncesi Rusya’da 1000 ya da daha fazla işçinin çalıştığı fabrikaların oranı o günkü ABD’nin oranından çok daha yüksek; birinde yüzde 17, birinde yüzde 34’ler civarında. Rusya’da muazzam bir endüstriyel yoğunlaşma var. Bu hem Ekim Devrimi’nin sınıfsal karakteri hem de o dönemle bugün arasındaki farkı anlamamız açısından çok önemli bir nokta. Bu kadar muazzam bir endüstriyel yoğunlaşma mesela şu demek: Petrograd’ta, bir tek Putilov fabrikasında 45 bin işçi çalışıyor. Bolşevikler orada 300-500 kişiyi örgütledikleri zaman bütün fabrikayı ve bütün kenti sürüklüyorlar. İkincisi de programdır. Hangi sınıfın iktidara geldiğini aynı zamanda iktidara gelenlerin programını belirler. Bolşevikler, başından itibaren böyle bir geçişin programını ortaya koyuyorlar ve bunun için mücadele ediyorlar.

Avrupa devrimi bir hayal değildi. 1917 Ekim Devrimi’nden sonra Avrupa’nın her yerindeki işçi hareketleri, Almanya’da Sovyetlerin kurulmasına vb. bakıldığında Avrupa devriminin gerçek bir olanak ve olasılık olduğunu görüyoruz. Bunun üzerine fazla durmayacağım çünkü bu ayrı bir tartışma konusu. Sonuçta Bolşevikler, tek ülkede sosyalizmi kurmak gibi bir durumla karşılaştılar. Bu nesnelliğin dayattığı bir sonuçtu. Sorun, bir anlamda var oluş yok oluş sorunu olarak gündeme geldi. Hızla sanayileşmek gibi sosyalizm kuruculuğunun gündeminde olmaması gereken bir görevle yüz yüze geldiler; emperyalist okyanusun içinde bir ada olarak bunu gerçekleştirmeye çalıştılar. Dünya devrimi perspektifi geriye düştü. “Tüm dünya işçileri birleşiniz” sloganı 1924’ten sonra, yani Ekim Devrimi’nin Avrupa’daki taarruzu söndükten sonra “Bütün dünyanın işçileri ve ezilen halkları birleşiniz” diye değişti.

Arkadaşlar çok uzatmadan şunu söylemek istiyorum. Ekim Devrimi’nin oluş biçimi, özgünlüğü ve tek ülkede bir sosyalizm denemesini yaşatma nesnelliği gerçekten tarihin cilvelerinden biridir ve o tarihten sonraki dünya tarihi de bu tarihsel cilvenin izlerini taşıyor. Evet, Ekim Devrimi kapitalizmden komünizme geçişi tamamlama, proletarya diktatörlüğünü dönüştürme vs. hedefleri açısın-

dan amacına ulaşmadan çözülmüştür. Ama Ekim Devrimi dünya tarihine kendisinden sonraki bütün tarihsel dönemi içine alan siyasal, ideolojik, sınıfsal, devrimsel birçok girdi sağlamıştır ve Ekim Devrim'inden sonra, sosyalizmin kitaptaki tanımına uymayan bu pratik için "reel sosyalizm" denmesine benzer biçimde, kapitalizm de bir anlamda "reel kapitalizm" olmuştur, o da yer yer kendi teorik özünden uzaklaşmak durumunda kalmıştır.

Şuraya gelmek istiyorum: Dünya kapitalistleri, bugün çok ciddi ve hatta kaygılı biçimde kapitalizmin geleceğini tartışıyorlar. Bu tartışmanın içinde özellikle Erkin arkadaşımın altını çizdiği robotlar, genetik biliminden kaynaklanan müdahaleler ve kapitalistlerin bu konuda yapmak istedikleri vs. açık, ama ben Marx'ın aslında kapitalizmle ilgili yüzyılların ötesine geçen deha düzeyindeki tezini vurgulamak istiyorum. "Sermayenin en büyük engeli kendisidir."

Marx'ın aktardığım "toplumsal devrim çağı" yaklaşımı üzerinden düşündüğümüzde bugünkü modern kapitalizmin bu "çağ"ın içinde olduğunu ve teorik-tarihsel sınırlarına yaklaştığını söyleyebiliriz. Bize bunu söyleten birçok gelişme, olgu var. Örneğin, bugün bilgi, data giderek en önemli üretici güç haline geliyor; entelektüel, gayri maddi emek ve metalar öne çıkıyor; bilişim teknolojisindeki, genetik ve yapay zekâ alanlarındaki gelişmeler yeni toplumsal ilişkiler, iletişim biçimleri yaratıyor. Yeni durum ve ilişkileri görmek, anlamak ve anlamlandırmak gerekiyor. Kapitalist ideologlar da bunları tartışıyorlar. Üretici güçlerin gelişme düzeyinden bakıldığında dünya komünizme yaklaşıyor.

Aslına bakarsanız, Türkiye ve dünya komünist hareketinin görmekte eksik olduğu nokta budur. Yeni ilişkilerin doğurduğu yeni talep ve mücadele başlıklarının toplumsal karşılığı olduğunu somut örneklerde de görüyoruz. Örneğin, 2011'de Berlin'de "korsan parti" diye bir parti kuruldu. Korsan partinin programı aslında bir tek maddeden oluşuyordu: "İnternette özgürlük"! Yüzde 8,5 oy aldılar. Bir tanesi bu... Bu artık çok önlenebilir bir şey değil. Elektronik kitaplar, müzik kasetleri, oradaki bilgiler, ilaç formülleri aklınıza gelecek her şey konusunda kapitalist mülkiyetin fiyat dayatmasının sökmeyeceği bir noktaya doğru gidiyor; birincisi bu. İkincisi, şu robotizasyon işi; arkadaşlar şaka falan değil, bir yandan evet kapitalizmin belki yeni silahlar yaratıyor, ama bir yandan da emek değer yasasının temelini oymuyor mu? Daha dün okuduğum bir makalede, Amerikan otomotiv endüstrisinde bugün bin işçinin yaptığı işi 9 robotun yaptığı bilgisi veriliyordu. Kapitalizm bu sürecin yol açacağı kaçınılmaz işsizlik dalgasına bugüne dek olduğu türden çözümler bulması çok zor görünüyor.

Ekim Devrimi'nin 100. yılında dünya ve Türkiye komünistlerinin bu noktayı iyi algılamaları ve buna yanıt verecek, doğrudan antikapitalist komünizan bir program, eylem ve söylemle hazırlık yapmaları gerekiyor. Çünkü biz bu hazırlığı yap-sak da yapmasak da gündem budur ve bu büyük alt üst oluşlara yol açacaktır. Bunun o kadar çok göstergesi var ki, bugün dünyanın çeşitli yerlerinde olup bitenlere bakın. Amerika Birleşik Devletleri'nde "Trump'la devam mı tamam mı?"

kavgası sert biçimler alıyor. Avrupa Birliği'nin durumu ortada, Türkiye siyaseti, Ortadoğu; kaotik bir ortam var. Buradan bu şekilde devam edilemeyeceği son derece açık, dolayısıyla bir müdahale gerekiyor.

Son sözüm şu: Başlangıçta da söylediğim gibi, böyle kehanet düzeyinde öngörüler mümkün değil aslında devrimler konusunda, aynı modelleri tekrar etmek de mümkün değil. Ekim Devrimi oldu, gerçekleşti. Öngörülen bir biçimde gerçekleşti. Ekim Devrimi'nden sonra da dünyada devrimler oldu, onların hiçbirisi de Ekim Devrimi tipinde olmadı tam olarak. Şimdi yeni devrimler döneminin önümüzde nasıl açılacağını bilemiyoruz. Ama emek sermaye çelişkisi temeldir ve kapitalizmin kendi sınırlarına yaklaştığı bir dönemde komünistlerin, sosyalistlerin de bunun bilincinde olarak ve esas olarak bu hedefe yönelmeleri gerekiyor. Hepinize teşekkür ederim.

Ayşe Erzan: Ara vermeyeceğim çünkü dağıldıktan sonra toplanmanın hakikaten çok zor olacağını düşünüyorum. 13.00'te bitirmeyi düşünüyorduk, tartışmak için 40 dakikamız var.

Herkes sorularını veya katkılarını elini kaldırarak paylaşırsa ve bunu hakikaten birkaç cümle ile yapabilirse çok iyi olur. Ondan sonra konuşmacılara isterseniz teker teker de yöneltebilirsiniz sorularınızı veya katkılarınızı. Onlar daha sonra konuşma sırasıyla bunlara cevap vermeye çalışacaklar. Buyurun.

Salondan: İzmir'den geliyorum. Sorudan çok bir katkıda bulunmak istiyorum. Çünkü Ekim Devrimi ile *Kapital*'i buluşturmaya, birlikte tartışmaya çalışıyoruz.

Ekim Devrimi zamanında, 1917'de, devrimin olanakları üzerinden komünizmin olanaklarını tartışıyordu o dönemin devrimcileri ve sosyalistleri. Bugün Haluk Hocamın bıraktığı yerin tam tersi bir noktadayız. Yani komünizmin olanakları üzerinden devrimin olanaklarını tartışmak durumundayız. Bununla şunu anlatmaya çalışıyorum: 1917'nin koşullarında sınıf savaşımının yarattığı konjonktür devrimin olanaklarını var etmişti ve biz işçi sınıfının iktidarı altında üretici güçlerin gelişimi toplumsal dönüşümü komünizme nasıl taşır onu tartışıyorduk. Bugün de bu tartışma tarihsel bir gerçeklik olarak sürüyor.

Ama bugün biraz önce hem Özgür arkadaşımın hem de Haluk Hocamın söylediği gibi aslında komünizmin olanaklarının var olduğunu ve komünizmin elle tutulacak kadar somut bir nesnellığe dönüştüğünü *Kapital*'in sayfalarından çıkartabiliyoruz.

Ayşe Erzan: Arkadaşlar, gerçekten zamanımız pek yok. Bu salon ne iyi ki çok kalabalık...

Salondan: Katkıyı çok biçimsel kılıyoruz ama bu biçimiyle, çok anlamlı değil.

Ayşe Erzan: İsterseniz oylayalım. Ben bir buçuk dakika ya da iki dakika gibi bir süre koymuştum kafamda. Üç dakika diyenler elini kaldırsın, beş dakika diyenler elini kaldırsın. Buyurun, üç dakika diyenler... Peki, beş dakika diyenler... Peki, bir buçuk dakikada sebat edelim diyenler... Üç dakika galiba kazanıyor.

Peki, buyurun çok rica ederim, lafınızı bitirin.

Salondan: Şunu anlatmaya çalışıyorum: *Kapital*'in makine bölümünde Marx Andrew Ure'dan alıp makineyi tanımlarken motor aktarıcı güç ve alet kısmından, makinenin üç parçasından bahseder. Bugün teknolojik devrim makinenin bu üç bölümünden herhangi birisinde yaşanmıyor. Çünkü torna tesviye aletini saymazsak kapitalizmin içerisindeki teknolojik devrimler şimdiye kadar motor güç kaynağında yaşandı ve bunun üzerine teknolojik devrimler dönüşümlere yol açtı. Bugün makine ya da üretici güçteki gelişme, devrimci gelişme bunun dışında, bilgisayarda yani makinenin kontrol kısmında gerçekleşiyor. Bu bize bir olanak sağlıyor. Komünizm komünist insan olmaksızın var olamaz. Komünist insan iş bölümünün, emeğin zorunluluk olarak var olduğu, üretimin zorunluluk olarak var olduğu bir ortamda var olamaz. Bilgisayar belirlenimindeki üretim dediğimiz süreç bize komünist insanın, yani zorunlu üretimin ortadan kalktığı ve entelektüel üretim dediğimiz yaratıcı emeğin ortaya çıktığı, Marx'ın o meşhur sabah balık tutacak, akşam da eleştirmenlik yapacak dediği insanın ortaya çıktığı koşulları yaratıyor. Komünizm bugün elle tutulacak kadar somuttur dediğimizde bunu kastediyoruz.

Ve bu somutluk eğer işçi sınıfının elinde devrimin olanaklarını yaratmanın aracı haline dönüştürülebilirse, biz işçi sınıfına bunu anlatabilirsek –çünkü bu çok nettir artık ve elle tutulabilecek netlikte görünüyor– o zaman devrimin olanaklarını yaratabiliriz. Bugün iki tarih arasındaki tersliğin, tezatin, paradoksun aynı kaynaktan analizi ve çözümlemesi böylelikle mümkün olabilir diye düşünüyorum.

Ayşe Erzan: Çok teşekkürler. Buyurun...

Salondan: Merhaba. Gazete Duvar'dan Kavel Alpaslan. Ben Haluk Hoca'nın son söylediği sözle ilgili bir şey söylemek istiyorum; biraz daha detaylandırılması açısından. İnternet ve teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan sermayenin değerli bir fiyat biçimindeki eksikliğinden bahsettiniz. Çok da hâkim olmadığım bir konu, dediğiniz gibi bence de sosyalist hareketin eksik olduğu bir alan.

Bu değerinde kapitalizmin yeterli olamamasını biraz daha açabilmenizi rica edeceğim. Çünkü benim gördüğüm kadarıyla yine de bir şekilde –her ne kadar eksiklikler de olsa– o değerlendirmeyi yapabiliyor. Örneğin, çok basit bir örnekten yola çıkalım: Eskiden müzik eserlerine ücretsiz bir şekilde ulaşım daha kolayken son yıllarda Spotify inanılmaz büyüyor ve ayda on lira vererek bunlara ulaşabiliyorsun. Eskişine göre az olsa da bunun kontrolü bir şekilde sağlanabiliyor diye düşünüyorum. Teşekkürler...

Ayşe Erzan: Sağ olun. Hanımlar biraz el kaldırın yalnız, hep erkekler kaldırıyor.

Salondan: Merhaba arkadaşlar, soru sormayacağım ancak kısa bir katkı yapmak istiyorum. Marx'ın sermayeyi bir bütün olarak tahlil ettiği *Kapital*'de söylediği başka önemli şeyler de var, konuşmalarda pek değinilmedi. O da bugün üzerinde çok tartışılan, yer yer yanlış da yorumlanan kriz teorisidir. Marx *Kapital*'de belli periyotlarla tekrarlanan, devrevi ekonomik krizlerinden bahseder kapitalizmin. Bunun nedeni de şu: Birbiriyle rekabet halindeki kapitalistler insanların ihtiyaçlarını gidermek için değil, daha fazla para kazanmak için üretim yaparlar. Ürettikleri ürünlerin pazarlarda satılıp satılmayacağını gözetmezler. Üretim sonucunda pazarların dolması, insanların alacağından fazla üretimin yapılması nedeniyle kriz çıkacağını söyler. Krizin temelinde de bu anlamıyla kapitalistlerin yaptığı aşırı üretim yatar ve bunların belli aralıklarla tekrarlandığını söyler. İsmi de devrevi ekonomik kriz teorisidir bunun.

Kapitalizmin bir aşaması olan emperyalizm aşamasıyla beraber devrevi ekonomik krizlerin süresi giderek kıaldı, günümüzde 7-8 yılda bir bu krizler tekrarlanmaktadır. Bu şunun için önemli, konuşmalarda da yer yer kısa atıflar yapıldı, kapitalizmin sürekli kriz içerisinde olduğu teorisine. Bu söylemle Marx'ın teorisini karşılaştırdığımız zaman sürekli kriz teorisi doğru değildir; devrevi ekonomik krizlerden bahsetmek lazım. Kapitalizmin bir aşaması olan emperyalizmin kapitalizmin çelişkilerini ileri boyutlara, devrim olabilecek noktaya taşımaması ve devrimlerin her an olma ihtimalini krizlerle karıştırmamak gerekiyor bence. Buhran meselesiyle kriz meselesi birbirine çok karıştırılıyor. Marx'ın öğretisini doğru temelde kavramak ve devrevi ekonomik krizlerden bahsetmek gerekiyor. Teşekkür ederim...

Ayşe Erzan: Çok teşekkürler. Buyurun.

Salondan: Merhabalar, Mücadele Birliği Platformu ve Ayışığı Sanat Merkezi'nden Songül Yücel. *Kapital*'i okumak üzerine konuşmak istiyorum. İkinci konuşmacı arkadaş *Kapital*'in birinci cildinin okunduğunu ve diğerlerinin okunmadığını söyledi. Evet, bunun gerçeklik payı var. Bu genel okuma durumumuzla ilgili. Yoksa *Kapital*'in gerçekten –Melda Hoca biraz önce sunumunda gösterdi– bir şiir gibi okunabileceğini, felsefi girişini ve çıkışını da görüyoruz.

Ama bizde şöyle bir durum var; *Kapital*'in zor, anlaşılabilir, kavranılmaz olduğu noktasında korkutulduk. Hatta –ben feminist değilim, Marksist çözümlemelere inanan bir kadını– Gaye [Yılmaz] Hocamız “Erkekler *Kapital*'i kendi egemenliklerine almışlar, onlardan dinleriz hep *Kapital*'i biz, bu konuda bir ben varım” diyordu *Kapital*'i anlatan bir kadın olarak. Bir de şimdi *Kapital*'i okuyan, onun ince ince ayrıntılarıyla uğraşan, tüm yapısını ve diyalektiğini çözmeye çalışan Melda Hocamızı görüyoruz çünkü yaşamın bütün karmaşasını çok rahat çözen biz kadınlar *Kapital*'in karmaşasını da çözmekte hiç zorlanmıyoruz. O dünyayı değiştirmek konusunda bize yol gösterici olduğu; düzenin neden değişmek zo-

runda olduğunu, bu sistemin neden dönüşmek zorunda olduğunu bize gösterdiği için *Kapital*'in tüm ciltlerini okumamız gereken bir eser olduğunu bilmeliyiz. Hiç zor değil. Çok kolay olduğunu düşünüyorum ama zaman ve emek istiyor. Zamanımız siyasal mücadelenin zorluklarıyla geçiyor, doğru. O nedenle de yeterli zamanı veremeyebiliyoruz.

Bir şeyi anmak istiyorum. Ben *Kapital*'i Ümraniye Cezaevi'nde küçücük bir oda-da okudum, beş kadın ve bir erkek olarak çalışma yaptık. Bütün ayrıntılarını orada çözmeye çalıştık, başucu kitaplarımızdan birisiydi, hâlâ da öyledir. Şu anda hücrelere kitap yasakları gelmiş durumda. Hiçbir kitap verilmiyor içeriye ve *Kapital*'in orada en önemli kitap olarak korunmaya çalışıldığını, üç cildi saklanan bir kitap olduğunu biliyorum. Bu emeği gösteren cezaevindeki tüm tut-sakları da selamlıyorum. Teşekkürler...

Salondan: Ben de sizin konuşmalarınızı dinlerken tarihsel olarak baktığımda, bu kapitalist üretim ilişkilerinin dönüşümünün, kişinin etik anlayışında, kişiliğinde nasıl bir dönüşüm yaratabileceğini ya da yaratmış olduğunu düşündüm. Şimdi 1968'in ethosu ile günümüzün ethosunu karşılaştırmak istediğimde eskinin daha kolektif, meselelere daha bütüncül bir perspektiften bakan insanının bugün bütüncül şeyleri parçalı biçimde, postmodern bir perspektifle ele aldığını söyleyebiliriz.

Bunun altyapısal anlamda serbest piyasa ekonomisiyle bağı ne olabilir? Oradaki serbestlik ve esneklik ifadesiyle günümüz insanının ethosunun parçalılığı arasında bir bağ kurulabilir mi? Şunu söylemeye çalışıyorum: 1968'in bakış açısı "Çözümün parçası değilsen sorunun parçasısındır" şeklindeydi. Günümüzde ise artık mücadele dinamiklerinin parçalandığını, eskinin sınıfsal kolektif mücadele anlayışının yerini parçalı kimlik politikalarına bıraktığı bir dönem görüyoruz. Bu noktada serbest piyasa ekonomisi ile günümüzün ethosu arasında nasıl bir bağ kurulabilir? Sorum bu.

Ayşe Erzan: Çok teşekkürler, çok önemli bir konuyu açtınız. Başta Onur Hocanın da işaret ettiği bu meseleyi burada derinlemesine tartışabilirsek ne kadar güzel olur. Arkada oturan bir arkadaşın eli yukarıdaydı, buyurun.

Salondan: Marx'ı okuduğumda Marx'ın yazdıklarının, ilk eserlerinden biri olan Komünist Manifesto ile çok bağlantılı olduğunu düşünüyorum hep. Bir biçimi ile *Kapital*'i de orada tanımladığı burjuva sosyalist akımın bence o dönemde de çok yaygın olan egemenliğine karşı yazdı diye düşünüyorum. Ve bugün de sosyal demokrasinin hâlâ bütün dünyada işçi sınıfı hareketinin talebi ve umudu olduğunu düşündüğümüzde, onun bu bağlamda da önemli bir yeri olduğunu düşünüyorum. Komünist Manifesto'da burjuva sosyalizmini kapitalizmi ortadan kaldırmadan onun kötülükleri ile boğuşmak olarak tanımlıyor hatırladığım kadarıyla. Sosyal demokrasi de aslında bunu yapıyor.

Ekim Devrimi de tüm bunları aşmak için ortaya çıkmışken bir biçimiyle sosyal demokrasinin ya da burjuva sosyalizminin hayata geçmesini kolaylaştıran bir zemin yarattı süreç içinde diye düşünüyorum.

Ayşe Erzan: Burjuva sosyalizmi lafınızı anlamadım.

Salondan: Burjuva sosyalizmi, kapitalizmi ortadan kaldırmadan onun kötülükleriyle mücadele etmek olarak tanımlanıyor Komünist Manifesto’da. Şöyle oldu; Sovyetler Birliği’nin kurulmasıyla birlikte yaratılan komünizm korkusu bir biçimiyle kapitalizmin kendisini korumak için sosyal demokrasi zemininde uzlaşmasını sağladı ve bir biçimiyle kapitalizmi kendi içerisinde farklı bir aşamaya yönlendirdi. Bu anlamda Haluk Bey’in Ekim Devrimi’nin etkileri hususundaki tespitine katılıyorum. Fakat bugün Ekim Devrimi’nin 100. yılında Sovyetler Birliği olmadan bir kutlama yapıyoruz. Bu durumda yeni bir devrim neleri içermelidir? Bunu bütün konuşmacıların yanıtlanmasını bekliyorum.

Ayşe Erzan: Bu taraftan hiç el kalkmadı yahut ben görmedim. Buyurun efendim.

Salondan: İki şeyi çok kısaca ifade edeceğim. Birincisi, kadınlarla *Kapital*’in ilişkisi. Türkiye’de *Kapital*’e hâkim olan ve onun üzerine eser vermiş başka kadınlar da var, kadınların bu konudaki katkılarını unutmayalım. Ama en önemlisi şu: Modern çağda dünya çapındaki en büyük kadın devrimci olan Rosa Luxemburg bir *Kapital* uzmanıdır aynı zamanda ve müthiş güzel bir benzetme yapmıştır. Sadece bir kadın yapabilir bu benzetmeyi. Diyor ki; “Evet, Marx’ın *Kapital*’i, ekonomi-politiğin, yani burjuva ekonomi-politiğinin yavrusudur, onun çocuğudur. Ama öyle bir çocuktur ki kendisi gayet gülbüz ve zinde doğarken anasının da ölümüne yol açmıştır.” Gerçekten de öyledir. Marx’tan sonra burjuva ekonomi politiğinin günü tamamlandı.

İkinci söyleyeceğim şu: Haluk arkadaşşıma biraz şaşırdım çünkü Rus Marksizminin içinden iki ayrı akımın, Menşevizm’in ve Bolşevizm’in Ekim Devrimi’ni öngöremediğini ve öngörülerinin doğru çıkmadığını söyledi. Ama Rus Devrimi’nde o sırada bir üçüncü akım daha vardı ve Bolşeviklere katıldıktan sonra –öyle marjinal biri de değil– Kızıl Ordu’nun komutanlığını yaptı, devrimin iki büyük önderinden biriydi ve devrimi, Devrimci Askeri Komite olarak hem Ekim Devrimi’nde hem de sonrasında ileriye taşıyan baş isimlerden biriydi.

Troçki diyor ki; “Rus Devrimi’nin, Rusya toplumunun gündeminde bir demokratik devrim vardır. Ama burjuvazi yapamayacağı için bir proleter devrimine dönüşecektir”. Geriye bakıyoruz, tamı tamına bu olmuş. Şimdi sözünü etmemek doğrusu, yüz yıl sonra bence tuhaf. Bunu tartışmalıyız. Ben öğleden sonra bir alıntı okuyacağım, Lenin sürekli devrim analizine katıldı sonradan. O okuyacağım alıntı hepinize gösterecek, yanımda yok şu anda o alıntı. Ama lütfen bu meseleyi en azından tartışalım ve görmezlikten gelmeyelim.

Ayşe Erzan: Teşekkürler.

Salondan: Halkların Demokratik Kongresi'nin düzenlemiş olduğu bu anlamlı etkinliği Kız Gazetesi adına selamlıyorum. Ben kısa kısa birkaç noktaya değineceğim, ondan sonra da Haluk Yurtsever'e ve Erkin Özalp'e soru soracağım.

Bize göre Şubat Devrimi kendiliğinden, bir ayaklanmayla patlayan bir devrim; Ekim Devrimi ise bir darbedir. Bolşevik Partisi'nin olmadığı bir durumda Sovyetler, iktidarı asla kendi başlarına ele alamazdı. Burada öznel bir iradenin müdahalesi oldu.

Komünist Enternasyonal'in ilk dört kongresi Ekim Devrimi derslerinin ve kazanımların somutlandığı ve billurlaştığı kongrelerdir. Bugün yine emperyalist bir savaş ve bunların ön adımları yaşanıyor. Peki bugün baktığımız zaman savaşa karşı Türkiye'de bir dizi parti nasıl tutum alıyor? Herkesin "Az olsun, benim olsun" diyerek kitle örgütlerini, sendika derneklerini koruması böyle bir Enternasyonal olmadan... Biz işçi sınıfının geldiği konumun ve bileşiminin değişimini tartışıyoruz ama Rusya çok farklı bir durumda mıydı? Böyle bir parti olmadan, yığınların içerisinde yığınlarla özdeşleşmeden, profesyonel devrimci kadroların kuracağı ve sınıfın içerisinde örgütlenerek böyle bir devrime önderlik edecek bir özne yaratılmadan mümkün mü önümüzdeki sorunları aşmak?

Bu soruları Haluk Yurtsever ve Erkin Özalp'e soruyorum: Komünist Enternasyonal'de billurlaşan yirmi bir koşulun siyasal çizgisini izleyen bir parti var mı? Bu topraklarda ve dünyada böyle bir parti var mı?

Ayşe Erzan: Çok teşekkürler. Arkada kadın bir arkadaş var, daha sonra size söz vereceğim.

Salondan: Sevgili Sungur Hocam ve sevgili Songül, her ikinize de teşekkürler. Songül'ün minik eksiği yüzünden söz hakkı almayacaktım ama Sungur Hocam çok haklı olarak o düzeltmeyi benden önce yaptı.

Benim o gün söylediğim "*Kapital* eğitimi veren kadın arkadaş yok Türkiye'de" idi tam olarak ve bildiğim kadarıyla bugün de yok. Bir dönem boyunca Songül'ün grubuyla çalıştım; Türkiye'de, İngiltere'de ve Almanya'da birer dönem *Kapital* eğitimi verdim. Ben eğitim veren kadın arkadaş olamamasını eleştirdim. Asıl eleştirim maalesef ve maalesef *Kapital* alanında eğitim verme işinin erkek egemen bir iş olmasına yönelikti.

Ayşe Erzan: Çok teşekkürler. Buyurun.

Salondan: Merhaba. Ben Haluk Hocaya bir soru sormak istiyorum. 150 milyonluk Rusya toplumunda 10 milyon işçi olduğunu söyledik ama fabrikalarda 45 bin işçinin çalıştığının, bir yoğunlaşma olduğunun altını çizdik. Şu an ücretli emekle

geçinen nüfus çok daha fazla. Nüfusun çok büyük bir toplamı bu ama o 45 bin işçi gibi aynı gün, aynı fabrikada çalışıp yatıp kalkmıyor artık.

Ayşe Erzan: Teşekkür ederim. Buyurun.

Salondan: Merhaba, DİSK Emekli-Sen 3 No'lu Şube üyesiyim. 1905 Devrimi, Şubat Devrimi ve Ekim Devrimi arasındaki ilişkileri nasıl değerlendiriyorsunuz? Sorum bu kadar, teşekkür ediyorum.

Ayşe Erzan: Teşekkür ederim. Buyurun.

Salondan: Merhabalar, Jineoloji Dergisi'nden Elif. Ben de sempozyumu düzenleyen ve sunumları yapan arkadaşlara teşekkür ediyorum.

Konuşmacı arkadaşlara üretim ve yeniden üretim ilişkileri üzerinden küçük bir noktayı hatırlatarak bu konudaki görüşlerini sormak isterim. Biçimsel olarak emeğin biçimi ve değeri tartışmasında yaptığınız o eşitlik sorusundan yola çıkarak soyut emeğin tek biçiminin metalaştırılabilen emek olup olmadığını sormak istiyorum. Bu anlamda bakım emeğini nereye koyacağız ve yeniden üretim ilişkilerini üretim ilişkilerine kıyasla ikincil bir öge olarak mı değerlendireceğiz? Yeniden üretim ilişkilerini devrimci bir potansiyel olarak, toplumsal devrimin esas motor gücü olarak nasıl değerlendirebiliriz? Özetleyecek olursam, bakım emeği meselesini nereye koyuyoruz? Nasıl ölçülebilir bir emek biçimine çevireceğiz? Bakım sorumluluğunu ve bakım meselesini toplumsal devrimin bir dinamiği olarak nasıl ele alabiliriz?

Ayşe Erzan: Çok teşekkürler. Artık konuşmacıların yanıt verme veya kendi katkılarını ekleme aşamasına geçelim diyorum. Elini kaldırmış olup da benim görmediğim insanlar var mı? Galiba yok. Peki, çok teşekkür ederim. O zaman konuşma sırasıyla söz almak isteyen arkadaşlar varsa, buyurun lütfen.

Özgür Öztürk: Çok özel bir soru gelmedi, sadece çok kısa bir hatırlatmayla yanıt vermiş olacağım. Gültekin arkadaşımız komünizmin olanaklılığından bahsetti, bu çok önemli gerçekten. Komünizmin, sosyalizmin olanaklılığının işaretlerini her yerde görebiliyoruz aslında. Bertell Ollman bir kitabında kooperatiflerde, büyük sanayi örgütlenmesinde, vb. nereye bakarsak geleceğin toplumunun işaretlerini görebileceğimizi belirtiyor. Gerçekten bu olanaklılık gözlerinizin önündedir. Mesele bunun nasıl edimselliğe kavuşacağıdır. Bu olanaklılık nasıl edimsel hale gelecek? Burada işte en kritik konu örgütlenme. Marx'ın kendisi yine en güzel örnek bu konuda. *Kapital* 1867'de yayınlandı ve *Kapital*'in ciltleri 1860'lı yıllar boyunca yazıldı.

1860'lı yıllar boyunca Marx bir yandan *Kapital*'i yazarken bir yandan da 1864'te Uluslararası İşçi Birliği Enternasyonal'in kuruluşuna katıldı. Engels ile beraber bunun iki yöneticisinden biriydi. Zaten daima siyasi pratik içerisinde olan biridir

ama Marx'ın durumunda şunu da dikkate almalıyız: 1857'de *Grundrisse* defterlerini yazmaya başladığında kriz bizim işimizi kolaylaştıracak, kapitalizm artık çöküyor gibi iyimser ve biraz da temelsiz bir beklentisi vardı Marx'ın. Fakat o beklenti çok kısa bir sürede tersine döndü ve Marx bir kez daha asıl olanın sınıfın örgütlenmesi, Enternasyonal örgütlenmesi olduğunu gördü. Bir kez daha buna kanaat getirdi ve kendi yaşamında teoriyle pratiğin birliğini cisimleştirdi.

Sadece bunu söylemek istedim, yani asıl olan örgütlenmedir, çalışmadır. Yoksa ne olacak, işte 101'inci yılda da, 200'üncü yılda da buna benzer sempozyumlar düzenler ve komünizm olanaklarından bahsederiz. Teşekkür ediyorum.

Erkin Özalp: Salondan gelen katkılar beni hayli zor durumda bıraktı, bir yandan da kısaca cevap vermem gerekiyor. Gerçekten bazı konuların üzerinden hızlıca geçebileceğim ancak. O nedenle özür diliyorum en baştan.

Birincisi, Ekim Devrimi ve darbe meselesi. Şubat Devrimi gerçekleşiyor, Çarlık yıkılıyor, Lenin diyor ki; "Geçici hükümet savaşı sonlandıramaz, savaşın yol açtığı açlığa ve Çarlığın ulusların hapishanesi olması durumuna son veremez. Bizim bunu işçilere anlatmamız lazım, Sovyetlerin iktidarı istemesini sağlamamız lazım." Temmuz'a kadar bunu yapıyorlar, sonra geçici hükümet baskı uyguluyor, şu oluyor bu oluyor. Ağustos ayının sonunda, Eylül'ün başında Petrograd ve Moskova Sovyetleri iktidarın alınması ve proletaryanın iktidarı alması gerektiği konusunda Bolşeviklerin getirdiği önergeyi kabul ediyor. Lenin ondan sonra ayaklanma planları başlatıyor. Durup dururken nasıl iktidarı alırız demiyor. Ayrıca kendisi ayaklanma üzerine yazılarında vurguluyor; biz Blankist değiliz, biz darbe yapmıyoruz, işçi sınıfının en önemli kesimi olan Petrograd ve Moskova işçileri bizim arkamızda. Dolayısıyla Ekim Devrimi'ni Bolşevikler bir katakulli yaptılar, vb. şeklinde değerlendirmek gerçekten haksızlık olacaktır Lenin'e ve Bolşeviklere.

Kapital'i okumak konusunda benim önerim tek tek cümlelere takılmadan okumak. Marx nasıl olsa önemli noktaları mutlaka döne döne vurguluyor. Benim gördüğüm önemli sorulardan biri her cümlede büyük bir bilimsel keramet aramak. Birlikte okumak ve tartışmak her zaman bence de en verimli yöntemdir. Okuma grubu ile okunmasını her zaman öneririm.

İçinde bulunduğumuz dönem teorik ve potansiyel olarak tüm insanlığın bilgi birikimine, kültürel birikimine erişme ve bunlara katkıda bulunma olanaklarının bulunduğu bir dönem. Bunun yapılmamasını bir sorun olarak gösterebilmemiz gerekiyor. Özgürlükten söz ediyoruz, kararların bir yerlerde alınmasından söz ediyoruz; insanlığın kendi kaderi üzerinde belirleyici olabilmesi ve kendi kaderini belirleyebilmesi aynı zamanda insanların bilimsel bilgi temelinde karar alabilir hale getirilmelerine de ihtiyaç duyuyor. Yoksa bugün her şeye özgür oylamayla karar verilse de yine sağçılık ve burjuvazi kazanır. Sonuçta bizim yürütmemiz gereken mücadele, insanlığın önündeki olanakların insanlar tarafından fiilen kullanılması mücadelesidir.

Öyle ya da böyle her devrimci süreç insanların acil ve gerçekçi bulacakları ihtiyaç ve hedefleri doğrultusunda harekete geçirilmesine yaslanmak zorunda. İnsanları harekete geçirmenin yolunu bulabiliyoruz, birtakım hedefler tarif edebiliyoruz ama bunlar otomatik olarak komünizm ve sermayenin tümüyle ortadan kaldırılmasıyla sonuçlanmıyor. Yola çıkıyoruz. O yolda ciddi engellerle karşılaşacağımızı bilmemiz lazım. O engellerle karşılaştığımızda ya geri düşeceğiz, teslim olacağız, yenilgiye uğrayacağız ya da oraya kadar gelmiş olan insanları yeni bir hamleye zorlayacağız. Zor olan ikincisi ama onu yapmazsak elde ettiğimiz kazanımları kaybedeceğimiz kesin. Engellerle karşılaştığımızda onları aşabilecek miyiz? Onları aşarken sınıfsız toplum hedefine daha da yaklaşmamızı sağlayacak durumda olabilecek miyiz? Bu gücü biriktirebilecek miyiz? Bu perspektifi koruyabilecek miyiz?

Gündeme geldiği için söyleyeceğim: Büyük ölçekli fabrikalara üzülmüyoruz biz. Ben üzülmiyorum açıkçası, büyük ölçekli fabrikalar insanların toplumsallaşmasının en ideal biçimi olduğu için Marksistler tarafından önemsenmiş değildi. İnsanların toplumsallaşmasının belli bir dönemdeki en somut biçimlerinden biri olduğu için önemsenmişti. Başka türlü insanlar dağınık; köylerde yaşayan insanların ortak hedefleri, ortak mücadeleleri olamıyor. On binlerce işçinin bir araya gelmesi neyi sağlıyor? Onlar arasında bağ kurulmasını, mücadelenin örgütlenmesini kolaylaştırıyor. Günümüzde insanların iletişim kurmasını, mücadele etmesini sağlamanın gayet basit ve pratik yolları var. Hepimizin cebinde iletişim kurmamızı, çok daha geniş toplumların iletişim kurmalarını sağlayan olanaklar var.

Ben “Artık işçi sınıfı yok,” vs. laflarına katılmıyorum. İnsanların ezici çoğunluğu işçi artık. İşçi geçinebilmek ve yaşayabilmek için emek gücünü satmaktan başka aracı olmayan kişidir. Dolayısıyla elimizdeki olanaklara, kullanabileceğimiz olanaklara bakmamız daha önemli bence. Kaybettiklerimize değil, kazanacaklarımıza bakmamız daha önemli çünkü işçi sınıfının kazanacağı bir dünya var.

Melda Yaman: Gültekin arkadaşın Haluk Yurtsever’le argümanları birleştirdiği yere ilişkin olarak aslında iki ayrı noktadan söz etmek gerek. Kapitalizmin bir şekilde bize olanakları hazırlaması ile kapitalizmin bizatihi kendi içerisinde sonunun gelmesi iki farklı noktaya işaret ediyor. Anlayabildiğim kadarıyla Haluk Yurtsever değer yasasının işleyişinde ortaya çıkan problemlere işaret ediyordu, bu devasa bir sorun. Biliyorsunuz otonomcu Marksistler de buna benzer görüşler ifade ettiler, duygulanımsal emek üzerinden. Ama ben bunlara çok rezervli yaklaşılması gerektiği, buraların çok tehlikeli sular olduğu kanaatindeyim.

20. yüzyılın başında büyük ölçekli fabrikalarda, çok iyi yönetilen işletmelerde devrime gerek kalmadan komünizme geçileceğine işaret ediliyordu. Sermayenin bize sunduğu olanaklar için ise özellikle *Grundrisse*’nin son bölümüne bakmanızı rica ederim. Serbest zamanı işlediği kısım muazzam bir bölüm. Orada ve daha sonra el yazmalarında da bulacaksınız benzer vurguları. Sermaye daha

fazla emek zamana el koymak için teknolojiyle gerekli zamanı düşürüyor ve bu süreç aynı zamanda bizim ihtiyaç duyduğumuz nesneleri üretmek için daha az zamana ihtiyaç duymamıza yol açıyor.

Üçüncü ciltte de benzer bir vurgu var. *Gotha Programının Eleştirisi*'nden bir alıntı okuyacağım: "Komünist toplum kapitalist toplumun içinden gelişecektir. Bu nedenle hemen her bakımdan –ekonomik, ahlaki, entelektüel olarak– rahminde geliştiği eski toplumun doğum lekelerini taşıyacaktır." Bir yandan biz bütünüyle burjuvazinin ahlakından soyutlanamayacağız, birtakım eski alışkanlıklarımız sürececek; ama öte yandan muazzam bir olanaklılık söz konusu arkadaşlarımızın da işaret ettiği gibi.

Kısa bir cümle ile kriz teorisi üzerine konuşan arkadaşşıma bir şey söylemek istiyorum. Bu konuda çok önemli tartışmalar yürütülüyor. Marx bizatihi bir kriz teorisi oluşturmamış ama pek çok Marksistin işaret ettiği gibi sermaye birikimi teorisi aynı zamanda kriz teorisidir. Burada da belki de kriz teorisine başka türlü yaklaşmak anlamlı olabilir. Sizin bahsettiğiniz aslında Mandel'in yorumuna benziyor: Uzun dalgalar teorisi. Marx'ın dönemsel bir kriz teorisi yok. Marx aslında kâr oranlarının düşme eğilimi yasasını incelediği yerde –bunu da rekabetle değil, sermayenin aşırı birikim eğilimiyle açıklıyor– rekabetin bir görüntü olduğunu, arkasında başka türlü sermaye dinamiklerinin olduğunu söylüyor.

Soyut emek hane içerisindeki bakım emeğini de karşılar mı? Şunu söylemek lazım, Diana M. Johnson'ın soyut emeği her tür emeğin bir bileşeni olarak ele alan çok önemli bir makalesi var. O bakımdan, evet, elbette ki soyut emektir. Fakat bizim bahsettiğimiz anlamda değer yaratan emek ile soyut emek aynı anlamına gelmiyor bire bir olarak. Kadınların bakım emeği kapitalist anlamda değer yaratan bir emek değil, hâlbuki en değerli emektir. Neden? Çünkü bir toplumu yeniden üretmek toplumun esasıdır. Bugün Haluk Yurtsever'in bahsettiği teknolojiler olmazsa ne olur, bilgisayarlar olmazsa ne olur, büyük büyük konutlar olmazsa ne olur, savaş uçakları olmazsa ne olur? Bir toplum olmaz mı? Olur. Binlerce yıldır bir toplum olmadı mı zaten?

Toplumun esası insanın insanı üretmesi, insanın insanı üretip bakması, –burada insan demeyeceğiz artık, kadın diyeceğiz– kadın emeğidir. Açıkçası bunu ben söylemiyorum sadece, bunu Marx'ın kendisi de söylüyor. Marx ve Engels *Alman İdeolojisi*'nde bu yönetime çok ciddi vurgu yapıyorlar. Hatırlarsanız her toplumsal üretimin, her toplumun üç temel momenti olduğunu söylüyorlar. Bir tanesi ihtiyaç nesnenin üretimi, ikincisi bunun için gerekli üretim araçlarının üretimi, üçüncüsü ise bizatihi insanın üretimi. Marx bu yöntemsel çerçeveyi *Kapital*'de sürdürmüyor. Ama Engels Marx'ın vefatından sonra yazdığı eserde sürdürüyor. Bu analizi sürdürerek Marx'la Engels'in *Alman İdeolojisi*'nde söylediği gibi aileye bakmamız lazım. Toplumun temel kurucu unsuru aslında burası.

Kadın erkek ilişkisinin nasıl örgütlendiği, nasıl yapılandığı, bu eşitsizliğin na-

sıl oluştuğu aslında bize büyük eşitsizlikler hakkında da bir sürü fikir veriyor. Hem ontolojik olarak hem de tarihsel olarak. O yüzden söylediğin çok kıymetli. Biz bir kitap yazdık “*Grundrisse*’den *Kapital*’e Patikalar” adında, şu anda basım aşamasında. Ben “*Kapital*’de Marx neden kadın emeğine yalnızca ücretli emek açısından baktı, yeniden üretim emeğine neden bakmadı” sorusuna ilişkin bir yazı yazdım o kitap için. Çok kısıtlı zamanım var, bunu sizinle saatlerce tartışmak ve konuşmak isterim ama en son Sungur Savran’a –hocam ne güzel en büyük kadın Marksistlerden birini hatırlattı– şöyle yanıt vermek istiyorum: Lütfen, erkekler çocuk baksın, kadınlar da *Kapital* okusunlar.

Ayşe Erzan: Burada robotlarla ilgili de birkaç söz söylendi. Bu konuda konuşmak isteyenlere birer son cümle için söz hakkı vereceğim. Robotların insanların yaptıklarını onların yerine yapmalarının nasıl insan ve emek tarafından üretimi ortadan kaldırdığını ben hiç anlamıyorum. Robotların yapılmasının arkasında muazzam bir zihinsel emek vardır. Lütfen ikisini birbirine karıştırmayın. Robotlar da emek ürünüdür ve muazzam zihinsel emek ürünleridir. Teknoloji ürünü olması bu anlama gelir herhangi bir aletin. Buyurun Haluk Bey.

Haluk Yurtsever: Arkadaşlar hem yorulduk hem de acıktınız herhalde, ben de acıktım. Zaman da çok kısa zaten, onun için ben de peşin bir özürle başlamak istiyorum. Beş dakika içinde söylenilenlerin hepsine ilişkin bir görüş belirtmek çok zor. Onun için seçerek, birinci konuşmamda eksik olduğunu düşündüğüm noktaları açarak yanıt vermeye çalışacağım.

Gültekin Akarca arkadaşımız önemli bir şey söyledi. Söylediklerinden biri makinenin kontrolü ele geçirdiği ya da geçirmekte olduğu biçimindeydi yanlış anlamadıysam. Marx’ın *Grundrisse*’de kullandığı kavramlar aslında bugün tartıştığımız konularla çok ilişkili. Genel bilimsel emek, genel üretici güç, toplumsal birey, “general intelligence” gibi kavramlar kullanıyor ve kapitalizmin ileri bir aşamasında bilginin nasıl bir üretici güç olacağından ve bunun yaratacağı sonuçlardan bahsederken sonunda insana belki de denetim faaliyetinin kalacağını belirtiyor. İşte arkadaşımızın söylediği bunun bile tartışmalı olduğunu gösteriyor. Dolayısıyla önümüzdeki dönem gerçekten ilginç bir dönem, bunun anlaşılması çok önemli.

İnternet ve internet ürünlerinin fiyatlandırılması. Bugün bir yandan özgürlükçü gençler, başta hackerlar olmak üzere, bunlara karşı araçlar geliştiriyorlar. Kapitalistler bu tür ürünler üzerinden para kazanabilmek için yöntemler geliştiriyorlar, güvenlik mekanizmalarını güçlendiriyorlar, ama bunlar her seferinde kırılıyor benim bildiğim kadarıyla. Mücadele devam ediyor ama önemli olan şu; bu tür ürünler üzerinde kapitalist piyasa ekonomisi kurallarının sürdürülebilir olmadığı bir noktaya geliyoruz, benim söylemek istediğim şeylerden biri bu.

İkincisi, Nagehan arkadaşımız bence bu dönemle ilgili çok önemli bir noktaya değindi. İnsanın kişiliğindeki, etik anlayışındaki, kültüründeki değişikliklerin bu-

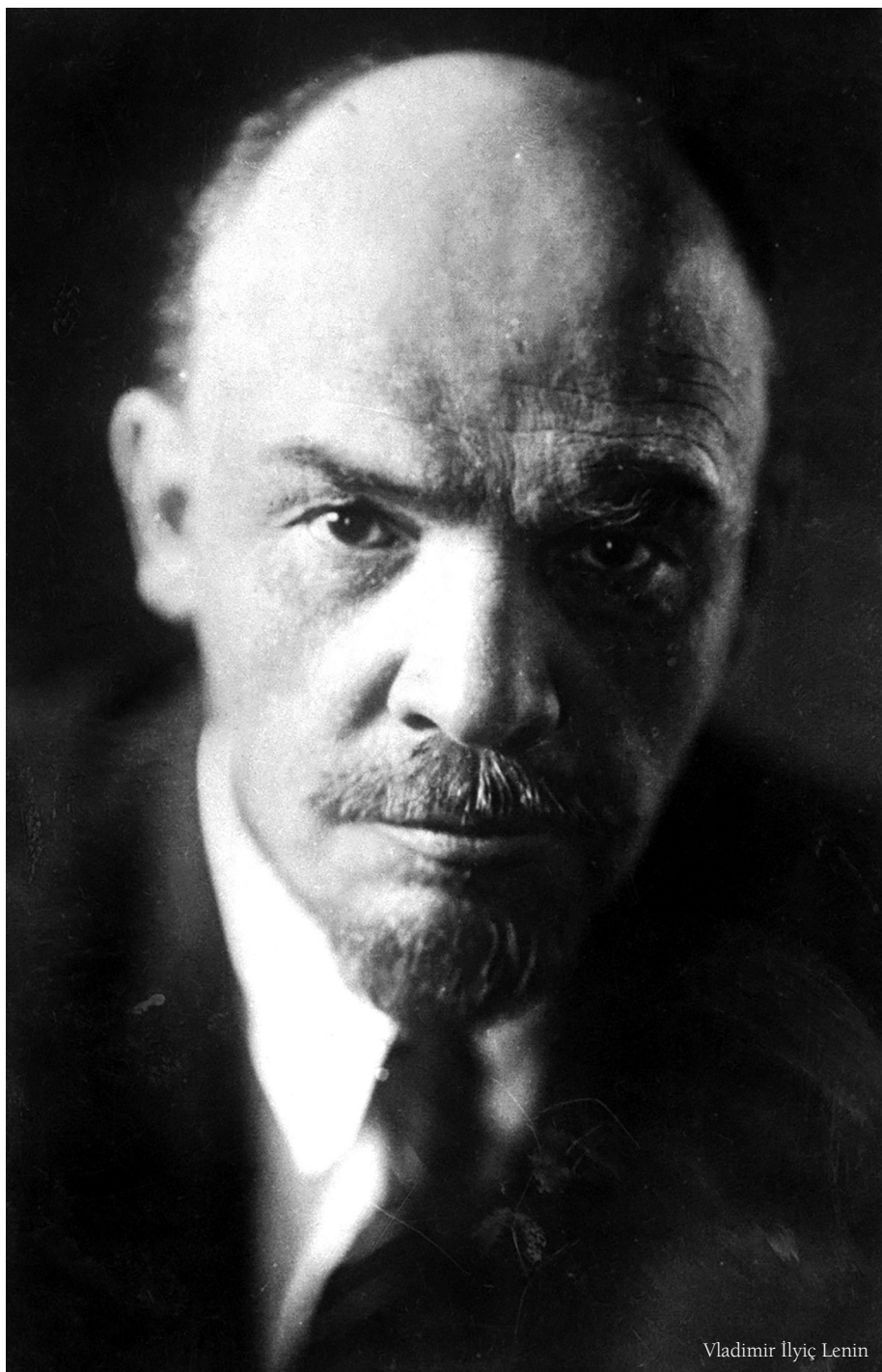
gün ne gibi sorunlar ve sıkıntılar yarattığını sordu. Bu aslında eski bir sorundur, bugün kendini yeni biçimlerde var etmektedir. Biliyorsunuz, Marx'ın ve Marksizmin ilk hareket noktalarından biri insanın yabancılaşmasıdır. Emeğin yabancılaşmasından başlayarak Marksizmin aslında insanla, insanın özüyle, geleceğiyle, kendi yazgısını ele almasıyla ilgili düşünce sisteminin temelinde bu var. Hatta daha sonraki bütün çalışmalarının da bunun üzerine geliştirildiğini biliyoruz.

İçinde bulunduğumuz dönemde iletişimin yalnızca araçlarında değil içeriğinde de önemli değişiklikler var ve egemen kültürde etik düzeyde bir farklılaşma olduğu açık. Bunu kapitalistler "Dünya bir gündür, o da bugündür" şeklinde ifade ediyorlar. Bütün ilişkilerin geçici, günlük ve eğreti ilişkiler olduğunu; sosyal ilişkilerin de siyasal ilişkilerin de böyle olduğunu ifade ediyorlar.

Mesela bizim bugün bu toplantıda yaptığımız nedir? Geçmişin deneyiminden, geleceğin ütopyasından yeni bir şimdiki zaman yaratmaya çalışıyoruz. Zaten herhalde karşı koyuşun ideolojik ve kültürel noktalarından bir tanesi de budur. Burada önemli olan bunun kendisini ortaya koyuş biçimleriyle bizim devrimci özlemlerimiz, hedeflerimiz ve programlarımız arasındaki ilişkiyi yeniden nasıl kuracağımızdır. 2013'te Türkiye'deki büyük Gezi isyanına ve sonraki gelişmelere bakıyorum. Çünkü biliyorsunuz o isyandan önce hemen hemen çoğumuz genç kuşağın apolitik olduğunu düşünüyordu. Sonra çok sayıda gencin Gezi isyanına katıldığını ve bunu da kendi dillerine ve biçimlerine uygun bir biçimde yaptıklarını gördük. Sorun biraz da politik ve kültürel iletişimin yeni yollarını bulmakta. Gerçekten yeni dönemler ve yeni kuşaklar yeni söz, eylem ve örgütlenme biçimleri istiyor.

Son olarak da Ozan arkadaşımın işçi sınıfının örgütlenmesi ve dünle bugün arasındaki farka ilişkin paylaşımına değineyim. Arkadaşlar, Erkin'in söylediğine katılıyorum, büyük ölçekli sanayiye ya da fabrikaları idealize etmekle ilgili değil, biz bir tespit yapıyoruz: 1917'de şöyleydi, özel olarak Rusya'da böyleydi, bugünkü dünyada öyle değil, diyoruz. Bugünkü dünyada ne oluyor? Aslında proletarya katmanlaşarak ve gittikçe daha heterojen bir biçimde büyüyor ama bu proletaryayı örgütlemek, eskisinden daha karmaşık bir hal almış durumda. Son bir cümle ile şunu söyleyeyim: Bugün kent üretimi, kent proletaryası diye bir kavram geliştiriliyor. Ben de bunların doğru olduğunu düşünüyorum. Örneğin İstanbul gibi bir kentte sabahın erinden gecenin geç vaktine kadar karıncalar gibi çalışan milyonlarca emekçi var. Bunların hepsi proleter ama siz bu proleterleri Putilov fabrikalarını örgütlediğiniz gibi örgütleyemezsiniz. Bu durum yeni örgütsel modeller geliştirmenin çok büyük bir ihtiyaç olduğunu gösterir. İhtiyaç varsa teşvik de olacaktır. Teşekkür ediyorum.

Ayşe Erzan: Yemekten sonra yeniden buluşmak üzere... Bir sonraki oturum 14.30'da gerçekleşecek.

Vladimir Ilyich Lenin

<http://www.etoretro.ru>

İKİNCİ OTURUM

EKİM: DEVİRİMİN TEORİSİ

Yürütücü: Bilge Seçkin Çetinkaya

Bilge Seçkin Çetinkaya: Tekrar hoş geldiniz arkadaşlar. İlk olarak, sırayla konuşmacılarımızın sunumlarını dinleyeceğiz. Ardından soru-cevap kısmına geçeceğiz. Umarım oturumumuz verimli geçer. İlk konuşmacımız Metin Kayaoğlu, sunumunun başlığı ise *“Marksizmin Sınanması’ Olarak Ekim Devrimi”*.

Metin Kayaoğlu: Merhaba arkadaşlar. Lenin, *Devlet ve Devrim* çalışmasını, Ekim Devrimi’ni kastederek, “bir devrim deneyimi yapmak, o konuda yazmaktan daha güzel ve daha yararlıdır” sözüyle, bitirmeden bırakır. Biz bugün ne yazık ki, Lenin benzeri bir ikilemle karşı karşıya değiliz. Devrim üzerine yazıyor ve konuşuyoruz. Büyük Ekim Devrimi’nin yüzüncü yılını böyle salonlarda değil yeni muzaffer devrimlerin sıcaklığında kutlamalıydık.

Ekim Devrimi büyük bir tarihsel kazanım. Ezilenlerin iktidar olabileceğini, kudret kazanabileceğini, bir dünyayı kurma mücadelesine girişebileceğini gösterdi ve 20. yüzyıla damga vurdu. Ekim 1917’yle başlayan ve dünyanın büyük bölgelerini egemenliğine alan dalgayı “sosyalizm deneyimi” olarak ifade etmek gerekir.

Ama gerçekçi olmak zorundayız. Geçmişin güzel günleriyle avunma eğilimine karşı durmak zorundayız. Ekim Devrimi’ni, 100. yılında, onun sürdüğü ve yeni atılımlar gerçekleştirdiği koşullarda değil yenildiği –üstüne üstlük düşmanlarımız tarafından; ezilenlerin, başarısızlığa mahkûm bu türden girişimlere bir kez daha yeltenmemesi için istismar edildiği– koşullarda anıyoruz. Düşmanlarımızın başarısız olmadığını, saflarımızda ideolojik sarsıntı yarattığını da kabul etmeliyiz.

Karşımızdakilerin Ekim Devrimi’nin nihai bir yenilgiyle karşılaştığına ilişkin sal-

dırgan görüşlerine karşılık, ne bir muhasebeden kaçınmalıyız ne de yeni devrimlerin gerçekleşeceği inancımızdan uzaklaşmalıyız.

Ünlü bir Marksist yazar, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra dikkat çekici bir değerlendirme yapar. *Karl Marx'ın Tarih Teorisi* kitabının yazarı ve Analitik Marksizm denilen oluşumun kurucularından kabul edilen Gerald Cohen'dir bu. Cohen'e göre, Sovyetler Birliği'nin çöküşü Marksizmin zaferi, sosyalizmin yenilgisidir.

Cohen, tartışmayı hak eden bir ayrım yapıyor ve Marx'ın teorisiyle genel olarak sosyalistlerin ideolojik yönelimini ayırıyor. "Çünkü" diyor –birinci oturumda da sözü edilen çok bilinen bir pasaja, *Ekonomi Politikiğin Eleştirisine Katkı'ya* "Ön-söz"deki ifadeye atıf yaparak– "Marx'ın teorisine göre 'içerebileceği bütün üretken güçler gelişmeden önce, bir toplumsal formasyon asla yok olmaz'". Ona göre, Rusya gibi görece geri bir ülkede devrim oldu, komünistler iktidarı aldılar. Fakat devrim, kapitalizmin üretim güçleri yeterince gelişmeden gerçekleştiği için, "Bir Sovyet başarısı, Marksist tarih teorisi olan tarihsel materyalizmin temel önermelerini sıkıntıya sokabilirdi". Böyle bir girişim başarısızlığa uğramak zorundaydı, yapılamazdı zaten, diyor Cohen. Bu tez, çok ironik gelebilir, acı bir şaka gibi gelebilir, çok paradoksal gelebilir: Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla Marksizm zafer kazanmıştır!

İçimizden, elimizin tersiyle bir yana atmak gelebilir bu tezi. Ama hemen reddetmeyelim; öncelikle bu tez, ciddi bir Marksiste aittir ve üstelik, evet, bizatihi Marx'ın tarih teorisi bakımından temel nitelikte olduğu görmezden gelinemez bir önermeye dayanmaktadır.

Bu önermeyi politik gerekçelerle reddetmek bana sıg geliyor. Bu önermeyle biz Marx'ın teorisi bakımından karşılaşmak zorundayız. Yinelemeliyiz; Marx böyle diyor muydu? Evet, Marx açıkça ve güçlü ifadelerle böyle diyordu: Bir üretim tarzı, kendine ait üretim güçleri yeterince gelişmeden, normal koşullar altında, yani bir dış müdahale olmadan, mesela bir kuyruklu yıldızın dünyaya çarpması gibi müdahaleler olmadan, yerini başka bir üretim tarzına bırakmaz.

Üretim güçleri gelişebildiği kadar geliştikten sonra devrimler çağı gelir diyor Marx. Bu devrim teorisini bir metaforla anlatmak istiyorum. Kuluçkada olgunlaşan yumurta teorisi diyebiliriz buna. Yumurtanın içinde gelişen civcivin, incecik kalan kabuğu bir gaga fiskeşiyle kırmasıdır sanki devrim, bu anlayış bağlamında. Üretim güçleri sonuna kadar gelişir, artık ona uymayan ve son derece incelen bir politik kabuk kalmıştır. İşte bu kabuğun kırılması da devrim'cik'tir!

Bu bakımdan Cohen'in Marx'ın tarih teorisine ilişkin söylediği şey, Marksizmin geniş tarihi bir yana, en azından Marx bakımından isabetli. Marx, evet, öyle diyor. Yani bu önermesi, onu bizim yanlış anladığımız üzerinden geçiştirilemez. Fakat mesele böyle kapanmayacaktır.

Marx'ta bu konuda farklı, ya da düz anlamda çelişkili bir şeyler görüyoruz.

Bir kere, Marx kendi zamanında da, çeşitli zamanlarda kapitalizmin krizlerini, ardından olası çöküşünü ve devrimin çıkageleceğini bekliyordu. Gerçi bu beklentilerinin, olayların sonunda, gerçekçi olmadığını gördü. Ama 1871'deki Paris Komünü'nde hiç de Önsöz'deki yumurta kabuğu devrim teorisine uygun davranmadı.

Marx, Paris Komünarlarını yeterince politik devrimci olmadıkları, düşmanlarını yeterince ezmedikleri, demokrasicilik oynadıkları için eleştirdi –bu devrimcilere ulaştırdığı gizli mektuplarında ve açık yazılarında. Kendisine kalsa ayaklanma başlatılmamalıydı; ama bir kez başlatıldıysa, artık devrimin kesin yolu izlenmeliydi. Marx bu günlerde, eşsiz bir politik devrimci olan Blanqui'den daha devrimci önlemleri savunur.

Burada, Önsöz'deki anlayış bakımından açık bir sorun olduğunu kabul etmeliyiz. Marx'ın iki devrim teorisine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Sorunu, Marx'ın eserleri bakımından tartışmak durumundayız. Yumurta-cıvciv metaforundaki devrime gerçekte politik devrim demek bile pek uygun değil bence. Basit bir sonuçtur o; her şey sıralı gidecek ve olgunlaşmış bir yumurtanın kabuğunun kırılması kadar kolayca zuhur edecektir sosyalizm ve komünizm!

Marx'ın zamanında kapitalizmin üretim güçlerini sonuna kadar geliştirdiğini düşünebilir miyiz? Kesinlikle hayır! Yani bırakalım 1917'deki Rusya'nın geriliğini, 19. yüzyılın ikinci yarısındaki Almanya da kapitalist üretim tarzının içinde üretim güçlerini geliştirmek bakımından ileri bir noktada değildir, geridir. Bir de henüz kapitalizmin, Marx'ın zamanında düşünsenize, 19. yüzyılın ikinci yarısında çökeceğini düşünmek; bir üretim tarzı olarak, ifade uygunsa, olgunlaşması şöyle dursun, daha dünyaya geleli çok olmamış bir üretim tarzının çökeceğini düşünmek! Henüz olgunlaşmamış, gelişmemiş ve egemen olmamış; yıkılacak, çökecek! Marx'ın yaşadığı dünyanın İngiltere'si, Hollanda'sı, Amerika'sı ne durumdaydı üretim güçlerini geliştirmek bakımından? Geliştirebileceği üretim güçlerini geliştirdiğini söyleyebilir miyiz kapitalizmin en ileri ülkelerinin? Bu soruyu, bırakalım Ekim Devrimi'nin damgaladığı 20. yüzyılı, bugün bile sorabiliriz: Kapitalist üretim tarzının üretim güçleri gelişebildiği kadar gelişmiş midir bugün?

Şu tarihe kadar, kapitalizmin içerebileceği bütün üretken güçleri geliştirdiğini söylemek çok kuşku. Nereden çıkarıyoruz? Kapitalizmin üretim güçlerini geliştirme konusundaki büyük performansından.

Fakat buna karşılık, kapitalist toplumsal formasyonlara karşı devrimler olduğu da bir gerçek. Üstelik bütün devrimler, tarihsel genelliği içinde henüz geri kapitalizmin daha da geri bölgelerinde gerçekleşti. Bu deneyimlerin, kapitalizmin sınırlarını aşmadığı tezleri tartışmaya değer ama politik kurumlarda bir dev-

rim olduğunu kimse reddedemez. Bu devrimler, hiç de yumurta kabuğu metaforu bağlamında cereyan etmedi. Neredeyse tümü, çok şiddetli ve sancılı şekilde gerçekleşti.

Ekim Devrimi, birinci büyük savaştan sonra ortaya çıktı. Rusya'da devletin gücünün önemli kırılmalara uğradığı savaş ortamında çıkageldi devrim. Ardından, çok kanlı bir iç savaşla kazanıldı. Çin'de ve Doğu Avrupa'da komünistlerin iktidara geliş öyküsünü İkinci Dünya Savaşı'ndan ayıramayız. Yani kapitalizmin politik nitelikteki sert ve kalın kabuğu çatlıyor; bu kabuktaki birtakım ilişkiler ve çelişkiler içinde devrimciler hakimiyet sağlıyor ve devrim oluyor.

Geçen yüzyıldaki devrimlerde, Marx'ın yumurta kabuğu teorisinin işlediğini göremeyiz. Hem üretim güçlerinin gelişkinliği, hem politik kolaylık bakımından... Öyleyse, politik devrim bakımından dikkatimizi Marx'ın Önsöz'deki ifadesine değil, başka görüşlerine yöneltmeliyiz. Burada, üretim tarzının nedensel ve yasalı hareketiyle, politik kurumların nedensel ve yasalı hareketini ayırmamız ve politik devrim deyince ikinciye öne çıkarmamız gerekecektir. Devrimi, yumurta kabuğu teorisiyle ele alırsak, şu ana kadar olan devrimleri de, görünür gelecektekileri de reddetmek zorundayız; üretim güçleri yeterince gelişmediği için... Fakat görüyoruz; devrimciler bu teoriye kulak asmıyor! Lenin, Sovyet Devrimi'nin ömrü Paris Komünü'nün ömrünü aştığı gün, kış ortasında meydanda dans etti! Peki, burada sosyalizm deneyimlerine ilişkin bakışımız ne olacak? Deneyimlerin çöküşünde, Cohen'in kategorik olarak hatırlattığı üretim güçlerinin gelişkinliği konusu devreye giriyor yine.

Öncelikle, kapitalizm geliştirebileceği üretim güçlerini geliştirmeden sosyalist iktidarlar kapitalizmle aynı maddi üretim güçlerine, ya da bir başka ifadeyle, kapitalizmin maddi üretim güçlerine dayanmak zorundadır. Marx'ın Önsöz'deki önermesi çok güçlüdür ve geçerlidir. Bu arada, buna karşılık, politik kalın ve sert kabuğun çatlakları, politik devrimlere yani komünistlerin iktidarı ele geçirmelerine yol açabilir. Bu gelişmenin üretim güçlerinin gelişkinliğiyle doğrudan bir ilişkisi yok; hatta tarihsel olarak görüyoruz, üretim güçlerinin yeterince gelişmemiş oluşu kritik anlarda politik kabuğun dayanma gücünü azaltıcı ve devrimci müdahalenin etkisini artırıcı rol oynuyor.

İktidarı ele geçiren komünistler bir yandan içeride bir toplumu inşa etmek, dışarıda kapitalist düşmanlarla baş etmek zorunda kalıyor. Burada kapitalizminkinden başka dayanacakları maddi üretim gücü bulunmamaktadır. Sosyalist iktidarlar, politik kurumları değiştirebiliyor, mülkiyet ve bölüşüm ilişkilerine müdahale edebiliyor; fakat üretim düzeyine ancak kapitalist üretim güçlerinin izin verdiği şekilde müdahale edebiliyorlar. Nitekim bütün sosyalist ülkeler ilkin çok hızlı bir iktisadi büyüme gerçekleştirmiş, sonra aşılamayan bir durgunlukla karşılaşmışlardır.

Sovyetler Birliği, 1930'lar boyunca eşsiz bir ekonomik büyüme oranı yakalamış-

tır. Savaş sonrası onarımın ardından, bu büyük ülke, çözülüp gidinceye kadar bir türlü aşamadığı bir ekonomik durgunluk ve verimsizlik sarmalına girmiştir. Sovyetler Birliği'nin çöküşünün temel nedeni üretim güçlerini geliştirememesi, kapitalist ülkelerin üretim gücüne ve iktisadi büyüme düzeyine ve zenginliğine ulaşamamasıdır. Bunu yakından izleyen ABD, Sovyetler'i ekonomik kaynakları giderek daha fazla kullanmaya zorlayan bir yarışa itmiş ve sonunda Sovyetler Birliği havlu atarak yarıştan çekilmiştir. Ama vurgulamak gerek; burada işin üretimsel yönünden söz ediyorum. Politik bir boyut var ve az sonra ifade etmeye çalışacağım.

Örneğin, Çin de aynı süreci yaşamıştır. Mao Zedung'un yaşadığı yıllarda büyük bir ekonomik atılım yapmış olan bu ülke, Kültür Devrimi'nin içinde ve özellikle ardında, büyük bir ekonomik durgunlukla karşı karşıya kalmıştır. Çin devleti bu sorunu, bilindiği gibi, üretim sürecinde kapitalist ilişkilere yönelerek çözmüş ve üretim güçlerinin durgunluğunu aşmıştır. Bugün Çin'in ekonomik büyüme ve üretim güçleri gelişkinliği bakımından parlak hali gözler önündedir. Sovyetler Birliği üretim güçlerini geliştirmeyi başaramadığı için çökmüş; Çin ise üretim güçlerini geliştirebildiği için çökmek bir yana dünyanın önemli bir gelişen kutbu haline gelmiştir.

Ama tekrar politik boyuta geliyoruz. Peki, Çin bugün sosyalist bir ülke midir? Bu konuda ikili bir sosyalizm tanımı öneriyorum. Bugünkü Çin de, 1991'e kadar Sovyetler Birliği de kurumsal nitelik bakımından sosyalist ülkelerdir. Buna bugün Küba'yı, Vietnam'ı, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'ni ekleyebiliriz. Bunu "tarihsel sosyalizm" olarak adlandırmayı öneriyorum. Sovyetler Birliği, 1917 Ekim'inden 1991'e kadar tarihsel olarak sosyalist bir ülkeydi.

Hepsi bu mu? Hayır. Yine politik boyuta geliyoruz.

Görüşüme göre; bugün Çin'de bulunan bir Marksist'in, Çin devletine karşı mücadele etmesi gerekir. Sosyalist bir ülkeye karşı mücadele? Evet, kurumsal bakımdan sosyalist ama politik önderlik bakımından sosyalist olmayan bir ülke tablosu olabilir. Çin, politik bakımdan sosyalist değildir. Benzer bir ayrımı, Sovyetler Birliği için de kurabiliriz. Gorbaçov dönemi Sovyetler'i bence kuşkusuz tarihsel olarak sosyalistti, ama politik olarak sosyalist değildi. Bir komünistin orada ve o zaman devlete karşı devrimci yöntemlerle mücadele etmesi gerekecekti. Bu konuda aramızda her birimizin başka bir yaklaşımı olabilir; kimimiz Stalin dönemini, başkalarımız Kruşçev dönemini politik olarak karşı-devrimci görebilir. Bunu tartışmalıyız.

Üretim güçlerini geliştirmeyi başaramayan, kapitalist ülkelerle yarışamayan sosyalist ülkeler çökmek zorunda mı? Yapısal olarak; evet. Marx'ın Önsöz'deki tezi gereğince, üretim güçlerini geliştiremeyen ülkeler her an geri dönüş tehlikesi içindedir. Ama geriye dönüşün ne zaman ve nasıl olacağı politik kabuğa ilişkin bir dinamiktir. Politik boyuttan kastımın bürokrasi, demokrasinin azlığı/

çokluğu, tek/çok parti gibi hususlar olmadığını vurgulamalıyım. Sosyalist demokrasi yokluğu değildir çöküşün nedeni. Kimilerinin düşündüğünün aksine, bu hususların önem sırası bakımından geride olduğunu savunuyorum. Demokratik ortam bazı ülkelerde çözülmeye yol açarken, başka bazılarında olumlu rol oynayabilir.

Üretim güçlerinin gelişmemesi ve durgunluk, aynı zamanda politik bakımdan bir yozlaşma eşliğinde yürüyor. Bu ülkelerdeki komünistler, ekonomik sorun yanında bir yandan da büyük bir iç mücadele yaşamak durumunda kalıyor. Bu ülkelerde komünist olarak kalabilmenin son derece zor olduğunu görüyoruz. Görüşüme göre; Küba dışında bu niteliği koruyabilen, yani hem tarihsel hem de politik sosyalist örnek yok.

Sosyalist ülkelerdeki komünist partiler, iki yönden mücadele yürütmek durumunda. Bir yandan komünist niteliklerini korumaları gerekiyor. Bunun son derece zor olduğunu ve iktidarda olmayan komünistlerin bu niteliğini koruyabilmesinden çok daha zor olduğunu kabul etmeliyiz. Öte yandan, üretim güçlerini ne pahasına olursa olsun geliştirmekle karşı karşıyalar. Bu; bazen NEP döneminde olduğu gibi kapitalist ilişkilere ve üretime belli ölçüde meydan vererek, bazen “savaş komünizmi”nde olduğu gibi sert anti-kapitalist önlemler yoluyla olabilir. Yeter ki kumanda mevkiinde komünistler olsun; kapitalist ilişkiler ve üretim de bir çare olabilir, sosyalizmde üretim güçlerini geliştirmek için. Bu bakımdan, bugün Çin’deki yönelimi kategorik olarak reddetmemek gerektiği kanısındayım; önemli olan, partinin niteliğinin komünist kalabilmesidir.

Kapitalizmin üretim güçleri düzeyini yakalayabilmek ve ardından onu geçebilmek tamamen tarihsel bir durum oluyor. Mücadele sonuçmaz bir nitelik taşıyor. Bu ülkeler son derece zor durumlarla karşılaşabilir, ama yine de çökmeyebilirlerdi. Komünistler iktidarlara hakim olmayı koruyabilseydi, dünya konjonktürünü istismar ederek, ekonomik sıkıntılara rağmen ayakta kalmayı uzun süre başarabilirlerdi. Ama bu; maddeye karşı öznenin, zorunluluğa karşı bilincin rolünü vurgulamak değil. Üretimsel maddeye karşı politik ve toplumsal kurumsal maddedeki dinamiklerin karşı karşıya kalması ve politik maddenin ilişkilerini birtakım ayarlamalarla götürebilmesidir.

Kapitalizmle üretim güçleri bakımından yarışmak zorundayız; gerisinde kalamayız. Devletleşmek zorundayız, güç olmak zorundayız. Merkezileşmek zorundayız, dağılmamak zorundayız.

Asimptotik ya da sonuçmaz deniyor; sonsuza kadar birbirine yaklaşan fakat kesişmeyen iki paralel çizgi için. İktidarı parçalamış ve yeni bir iktidar kurmuş komünistler, sonuçmaz bir mücadele yürütmek durumundadır. Yapısal nitelikler ve konjonktürel öğelerle didişmek, zaman zaman ‘yabancı’ öğeleri kendi yollarının başarısı için kullanmak durumundadırlar.

Gerilik – ilerilik meselesini kategorik olarak reddettiğimi yeterince net ifade ettiğimi umuyorum. Bütün devrimler geri ülkelerde olmuştur. Aslında politik devrim bakımından bütün ülkeler geridir. Günümüzün Amerika Birleşik Devletleri de geridir politik devrim bakımından. Sosyalizm deneyimlerini çok eleştirebilir, birçok bakımdan mahkûm edebiliriz. Fakat bunlar bizim deneyimlerimizdir. O dönemde Sovyetler Birliği'nde yaşasaydım, Gorbaçov'a karşı her türlü yöntemle mücadele etmeyi savunurdum. Fakat buna rağmen, onun tarihsel bakımdan bizim deneyim alanımız içinde olduğunu kabul ediyorum.

Önemli olan, bizim bu gerçek kurumsal ve tarihsel yenilgiyi ideolojik yenilgi haline getirmememiz, yenilgiyi kafamızda kurmamamız ve sosyalizmin kuruluş ısrarından ve devrim ısrarından vazgeçmememizdir.

Yeni koşullar ne getirecek? Buna tamamen açık olmak gerekir. Geçmiş tarih ve gelecek, Marksizmin sınanması değildir; Marksizm, kendisi tarihte oluşmakta olan bir dinamiktir. Dışarıda bir Marksist teori ve onun dışsal uygulayıcıları yok. Teoriyle uygulayıcılar özdeştir.

Sağ olun...

Bilge Seçkin Çetinkaya: Teşekkür ediyoruz. Şimdi *"Kapital'den Ekim'e, Enternasyonalizm, Ulusal Kurtuluş, Doğu Halkları"* konuşması için Sungur Savran Hoca'ya bırakıyoruz sözü.

Sungur Savran: Arkadaşlar herkese merhaba. Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılışı, Doğu Avrupa'daki çöküşler, Çin'in kapitalizme geri dönüşü gibi hadiseler üst üste gelince, solda dünya çapında muazzam bir moral bozukluğu ve Marksizm'den uzaklaşma baş gösterdi.

Şu anda bu salonun hıncahınc dolu olması, mutlu olmamız için başlı başına bir sebep. Burada olan herkese teşekkür etmemiz lazım. Ama her şeyden önce elbette Halkların Demokratik Kongresi'ne böyle başarılı bir toplantıyı düzenlediği için, hepimizi bir araya getirdiği için teşekkür etmemiz lazım.

Bu söylendiğinde, başka bir şeyi daha söylemeden geçmek olmaz. Bugün Kürt halkının gerek mahalli düzeyde, gerek ulusal düzeyde –ülke çapında anlamında kullanıyorum ulusal kelimesini temsilcileri baskı altında, cezaevlerinde ve son derece adil olmayan biçimlerde birtakım yargı süreçlerinin etkisi altında. Bunun hepimiz tarafından hiç tereddütsüz kınandığını ve bu durumun sona ermesi için mücadele edeceğimizi zaten biliyorum, ama eklemek istiyorum: Bu arkadaşlarımızın, yoldaşlarımızın, hevalerimizin burada olması gerekirdi. Buradan Selahattin Başkan'a bir selam gönderelim, Figen yoldaşa bir selam gönderelim ve onların şahsında bütün temsilcilere selam gönderelim. Benim artık şahsi arkadaşlarım kadar yakın olduğum Kürt aktivistler, militanlar var. Bunlardan iki tanesinin, iki hevalimin sözünü etmeden geçemeyeceğim. Ben 12 yıl boyun-

ca Özgür Gündem gazetesinde köşe yazarlığı yaptım, 1990'lı yıllarda ve 2000'li yılların başında. O dönemde beraber çalıştığım sayısız değerli insandan biri de Gültan Kışanak'tı. Kendimi ona son derece yakın hissedirim, ona bir selam. Taksim Meydanı'nda polis ablukası altında Lenin'den alıntı yaparak konuşan Sebahat'a da bir selam buradan.

Arkadaşlar benim konum *"Kapital'den Ekim'e, Enternasyonalizm, Ulusal Kurtuluş, Doğu Halkları"* başlığını taşıyor. Oradaki her bir terimin ağırlığı vardır, hiçbirini boş yere koymadım. Umarım konuşmam sırasında her birinin hakkını verebileceğim.

Önce şunu söylemek istiyorum: Ekim Devrimi daha evvel de defalarca söylendi ve bunun sosyalistler tarafından takdir edilmesi son derece önemlidir bütün 20. yüzyılın tarihini belirlemiş bir devrimdir. Kendisiyle birlikte proletarya devrimleri çağını açtı. Her iki dünya savaşının bitişi de Ekim Devrimi'nin etkisiyle oldu. Sabah sözünü ettiğim, Rosa Luxemburg'un başında olduğu Alman devriminden Çin devrimine kadar birçok devrime yol açtı. İki dünya savaşı arasında birçok devrime ilham verdi. İkinci Dünya Savaşı sırasında Ekim Devrimi'nin ürünü olan Komünist Enternasyonal içinde kurulmuş olan Çin Komünist Partisi, Vietnam Komünist Partisi, Kore Komünist Partisi, Yugoslav Komünistler Ligi gibi oluşumlar kendi ülkelerindeki devrimlere önderlik ettiler. Demek ki bunlar da Ekim Devrimi'nin etkisi altında yaşanmış devrimlerdi, dolaylı biçimde de olsa. En önemlisi de şu ki; kendi dışındaki kapitalizmi ciddi şekilde belirlemiştir. Bu sebeple önemi yakıcı derecede büyüktür.

Bu bize gösteriyor ki, devrimci faaliyet boşa değildir. Boşa çalıştığımızı, gerçekçi olmadığımızı söyleyenlere Lenin'in, Trotskiy'in ve diğer Bolşeviklerin sekiz ay boyunca verdiği mücadelenin 80 yıl boyunca dünyayı belirlediğini hatırlatmanızı özellikle tavsiye ederim. Lenin'in uğruna bütün hayatını verdiği o Bolşevik Parti'nin inşası, Bolşevizmin 20. yüzyılın bütün tarihini belirleyecek denli başarılı olmasını sağlamıştır.

Çok büyük bir tarihi olaydan söz ediyoruz, eşi benzeri modern tarihte az bulunur. Benim kişisel kanaatim, iki tane büyük devrim vardır. Biri, burjuvazinin çağını açan ve 19. yüzyılı belirleyen büyük Fransız Devrimi'dir. Büyük Ekim Devrimi ise proletarya devrimleri ve sosyalizm çağını açmıştır ve bütün 20. yüzyılı belirlemiştir. 21. yüzyıl bizlerin, proleterlerin ve ezilenlerin mücadelesiyle belirlenecek; henüz yeni başlıyoruz. Yazılmayı bekleyen açık bir kitabın başındayız.

Ben Kapital'le başlamak istiyorum. Çünkü Ekim Devrimi büyük bir zaferdir ve tarihi belirleyen bir devrimdir, ama sonuç olarak Ekim Devrimi'yle kurulmuş olan devlet dağılmıştır. Onun himayesi altında veya etrafında gelişen diğer sosyalist yapılar da ya kısmen ya da tamamen çökerek kapitalizme doğru yönelmiştir. Her yerde restorasyon gerçekleşmiştir. Küba ve bir ölçüde Kuzey Kore hariç, bence. Onun için bizim hem neden kazandığını hem neden yitirdiğini anlayabil-

memiz lazım. Bunu anlayabilmek için, Kapital son derece doğru bir başlangıç noktasıdır. Onun için Kapital'den Ekim'e diyorum.

Sabah çeşitli yönleri konuşuldu, ben belirli bir yönünü çok vurgulamak isterim *Kapital*'in. Bizim Devrimci Marksizm dergimizin Ekim Devrimi konulu son sayısında iki yazım var. Bunlardan birinde yazdığı gibi; *Kapital* sadece kapitalizmin kitabı değildir, komünizmin de kitabıdır. *Kapital*'in esas konusu, kapitalizmin komünizmi nasıl ürettiğidir. Yani kapitalizmde üretici güçlerin işleyiş dinamiklerinin, yeni ve komünist bir toplumun temellerini nasıl hazırladığını ortaya koyar. Ayrıca, kapitalizmin çok önemli bir diğer ürünü olan proletaryanın, özel mülkiyetten sınıf olarak –birey olarak demiyorum– hiçbir çıkarı olmadığını; evrensel sınıf olma niteliğiyle, yeni üretici güçler temelinde komünizmi kurmak üzere devrimci bir atılım gerçekleştireceğini anlatır. Tekrarlıyorum; kapitalizmin olduğu kadar komünizmin kitabıdır.

Kapital, kapitalizmin üretici güçleri son noktasına kadar toplumsallaştırmasına vurgu yapar. Marx birinci cildin –benim kişisel kanaatime göre– en önemli bölümü olan sondan bir önceki bölümünde, “Kapitalist Birikimin Tarihsel Eğilimi” başlığı altında, toplumun artık “ancak kolektif olarak kullanılabilir üretim araçları” ile üretir hale geldiğini söyler: “Emek araçlarının yalnızca birlikte kullanılabilen emek araçlarına dönüşümü”, tam ifade böyle. Yani, ancak kolektif karar mekanizmalarıyla yürütülebilecek bir üretici güçler dizisiyle karşı karşıyayız diyor Marx. Elbirliğine dayanan emek sürecinden, bilimin-toprağın bilinçli teknik kullanımından bahsediyor. Vurguladığı şey, üretim alanında kolektivizmin gerekliliği; bunu mülkiyet biçimiyle değil üretici güçlerle açıklıyor.

Bütün bu dizinin sonunda bakın ne diyor: “Bütün ulusların dünya piyasası ağına sokulması ve böylece kapitalizmin uluslararası bir nitelik kazanması”. İşte anahtar buradadır. Kapitalizm uluslararası bir sistemdir. Marksizm bu analizle, sosyalist programın ancak ve ancak dünya çapında kurulabileceğini daha o zamandan söylemiş olur. Dolayısıyla başarısızlıklarımızı iyi anlayabilmek için bu analize başvurmamız gerekiyor. Bu anahtardır.

Ekim Devrimi, bir Rus devrimi değildir. Ekim Devrimi bir dünya devriminin başlangıcıdır. Perspektifinizi değiştirmenizi öneriyorum. Dünyayı tek bir ülke gibi düşünün ve Petrograd ile Rusya'yı o tek bir ülke gibi olan dünyanın şehirleri gibi düşünün. Dünya elbette bölünmüştür ve bu ulusal bölünmeler çok önemlidir; ama bir an geri çekilin diye “tek ülke gibi” diyorum. Onu, devrimin başladığı yer olarak kabul edin. Ekim Devrimi bir dünya devriminin başlangıcıdır. Tanıklarım Lenin'dir, Trotskiy'dir. Lenin sürgünden Rusya'ya döndüğü zaman Bolşevikler, kendi taraftarı olan işçileri Petrograd'daki Finlandiya istasyonunun önüne getirerek bir karşılama töreni düzenliyor. Lenin önemli bir konuşma yapıyor. Çoğunuz biliyorsunuzdur, muazzam bir konuşma. O anda Rus sosyalist hareketinin içindeki sağduyuya aykırı olarak, geri Rusya'nın sosyalizme yönelmiş olduğunu ortaya koyuyor. Ama konuşmasını nasıl bitiriyor?

“Yaşasın dünya sosyalist devrimi” diye bitiriyor; “yaşasın Rusya sosyalist devrimi” diye değil.

Ondan bir ay sonra, Amerikalılar ve İngilizler tarafından tutuklandığı için gecikmeli gelen Trotskiy’e, 1905’te Petrograd Sovyeti’nin eski başkanı olduğu için, geldiği günün hemen akabinde Sovyet toplantısında söz veriyorlar. Trotskiy çeşitli şeyler söylüyor, yine Lenin gibi bitiriyor: “Yaşasın dünya devriminin girizgâhı olan Rus devrimi”. İki büyük önder, birbirlerinden habersiz aynı şeyi söylüyorlar. Onlar ve Marksizm için devrim, bir dünya devrimidir. Her an Almanya’da devrim patlak verecek diye bekliyorlar. Bir sene sonra... Biraz önce sözü edildi: *Devlet ve Devrim*’in sonsözünde “devrimi yapmak, yazmaktan çok daha güzel bir şey” yazıyor. İşte Almanya’daki de bir devrimdir. Rus devrimine oldukça fazla benzer. Sadece Sovyet kelimesinin yerini Almanca “Rat” kelimesi almıştır; tıpkı Sovyetler Birliği’nde olduğu gibi onda da işçi ve asker konseyleri oluşturulmuştur.

İşte dünya devrimi tıkanıyor bir aşamada. Almanya’da kazanamıyor; Macaristan’da kazanıyor ama hemen yitiriyor, Finlandiya’da iç savaşı yitiriyor; İtalya’da Gramsci’nin önderliğindeki komünist parti silahlı bir işçi grevine ve büyük mücadelelere rağmen kaybediyor; İskoçya’da yalıtılıyor ve sonunda Avrupa’dan Çin’e gidiyor. Çin’de belirli hataların sonucunda süreç yine komünistlerin aleyhine bitiyor; 1925-27 devriminden bahsediyorum. Aradaki zaman zarfında gerçekleşen Ortadoğu devriminin sözünü etmiyorum, çünkü hiçbir zaman proleter devrimine dönüşmüyor. Devrim, sonra İspanya’ya gidiyor; orada da yine büyük bir ihanetle karşı karşıya kalarak yeniliyor. Sonunda Sovyet Devleti yalnız kalıyor. İşte devrimin kısırılması böyle oluyor. Devrimin kazanmak için dünya ölçeğinde başarıya ihtiyacı var. Dünyaya yayılmayı başaramayınca yenilginin tohumları atılmaya başlanıyor. İkinci Dünya Savaşı sırasında kazanılan zaferler Sovyetler Birliği’ne destek olabiliirdi, olmadı. Birazdan buna tekrar döneceğim.

Bu devrimin dört tane temel özelliği var bana kalırsa. Bunları anlamamız gerekir, çünkü 20. yüzyıla damga vurabilmesinin de kazanabilmesinin de esas temelleri burada yatıyor. Aynı zamanda yitirmesinin temelleri de burada yatıyor. Birincisini demin söyledim, artık bırakıyorum. Bir dünya devriminin başlangıcıydı; bu yüzden 1919’da, ağaç kabuklarının yendiği bir iç savaş halinin ortasında Lenin, enternasyonalizmin belirleyici olduğunu düşünerek Komünist Enternasyonal’i kurdu. Her komünistin görevi, dünya devrimi için pratik mücadele vermektir; aynen Mustafa Suphilerin 1920’de kurduğu son derece devrimci Türkiye Komünist Fırkası’nın yaptığı gibi.

İkinci nokta; devrimin işçiler, köylüler ve ezilen uluslar arasındaki ittifak temelinde kazanmış olması. Birazdan bunu ayrıntısıyla anlatacağım. Çünkü bu nokta, özellikle Kürt halkını ve Kürt devrimci hareketini çok fazla ilgilendiriyor.

Üçüncüsü; bu devrim bir sürekli devrimdir. Trotskiy’e göre, demokratik devrim burjuvazinin önderliğinde zafere ulaşamadığı için bir proleter devrimi gerçek-

leşmiştir. Dolayısıyla iki devrimin, yani demokratik ve sosyalist devrimlerin iç içe geçtiği bir devrim söz konusu. Devrimin dördüncü yıldönümünde Lenin şunu söylüyor: “Burjuva demokratik devrimi daha önce kimsenin yapmadığı biçimde sonuna kadar götürdük; sosyalist devrimin burjuva demokratik devrimden Çin Seddi'yle ayrılmadığını ve aynı zamanda ne kadar ilerleyeceğimizi yalnızca mücadelenin belirleyebileceğini bilerek.”

Şimdi dinleyin, burası çok önemli arkadaşlar: “Burjuva demokratik devrimin sorunlarını, proleter devrimci sosyalist çalışmalarımızın yolunda ilerlerken çözdük.” Ve şu iki cümleyi dinleyin: “Burjuva demokratik ve proleter sosyalist devrimlerin ilki, ikincisine doğru gelişip dönüşür. İkincisi ilerlerken, ilkinin sorunlarını çözer; ikincisi ilkinin eserini pekiştirir.” Bu Trotskiy'in sürekli devrim programıdır. Bolşeviklerin hemen hepsi 1920'lerin ilk yarısında bunu benimsiyordu. Büyük önderin söyledikleri de bu gerçeği ortaya koyuyor. Bu neden önemlidir? Çünkü 20. yüzyılın geri kalan bütün devrimlerinin neredeyse hepsi, geri ülkelerde oldukları için, sürekli devrim karakterinde gerçekleşmişlerdir. Devrimler arı olmaz; Lenin bunu sürekli vurgulamıştır. Devrimler hep bir bileşke olarak, değişik belirlenimlerin toplam ürünü olarak ortaya çıkacaktır gelecekte de. Bu bakımdan Trotskiy'in, tarihin doğrusal bir gelişme geçirmeyeceğini vurgulayan sürekli devrim yaklaşımı, bizim geleceğimiz açısından da son derece önemlidir. Yoksa yalnızca bir davanın devam ettirilmesi açısından değil.

Bu devrim bütün ezilenlerin kurtuluşu için mücadele etmiştir; sadece proletaryanın çıkarları ya da ekonomik sorunların çözümü için değil. Bakın, çok açık bir şey var. Büyük üretim araçları derhal, dolaşım araçları da altı ay içinde kamulaştırılıyor. Planlamanın temelleri atılıyor ve 1920'lerin sonunda, büyük tartışmalardan sonra, planlamaya geçiliyor. İkincisi, ezilen uluslar bakımından muazzam bir özgürleşme yaşanıyor. Ezilen ulusların yanına ezilen dinleri de koyun. Üçüncüsü de, kadınların haklarında ve pratik yaşamlarında, tarihte görülmedik bir özgürleşme yaşanıyor.

Üç tane alandan bahsettim. Şimdi, postmodernizmin etkisi altında kalarak, herkesin yalnızca kendi kimliği etrafında mücadele ettiği durumda başarılı oluncaya inanan arkadaşlarımız iyi düşünsünler. Çünkü Ekim Devrimi'ndeki tüm bu özgürleşmeler; bütün kimliklerin –bu kelimeyi kullanmak istemem, ama anlaşılсын diye kullanıyorum- ve bütün ezilenlerin birlikte mücadele etmesi, birlikte başarıya ulaşması sayesinde gerçekleşiyor. Ama bunun bir koşulu var: işçi hegemonyası. Leninizmi diğerlerinden ayıran şey, bunu savunuyor olmasıdır. İşçi sınıfı eğer ezilenlerin önüne düşmezse iktidar oluşamaz ve o yüzden de özgürleşme sağlanamaz.

Şimdi bu tabloda ezilen ulusların yerine özel olarak göz atmak istiyorum. Bolşeviklerin ezilen uluslar konusundaki politikası hakkında çok yanlış şeyler söyleniyor. Ama çoğu insan, Lenin'in ve genel olarak Bolşevik Parti'nin, ulusların kendi kaderini tayin hakkına verdiği önemi bilir. Bu ilkenin devrim son-

rasındaki pratik izdüşümünü lütfen görelim. Burjuva dünyasında İsveç-Norveç veya Çek-Slovak ayrılıklarında olduğu gibi iki tane barışçıl ayrılma yaşandı diye ulusların özgürleşmesini burjuva dünyasının bir parçasıymış gibi düşünmeyin. Ekim Devrimi'nden sonra batı sınır bölgelerinde tam beş ulus kendi iradeleriyle ayrılıyor ve Bolşevikler de bunu tanıyor: Finlandiya, Polonya ve üç Baltık ülkesi. Doğuda Bolşevikler bile çeşitli hatalar yapıyorlar. Daha kötüsü; Rus sömürgeciliği, özellikle Orta Asya'da, kendi çıkarları için Bolşevik bayrağını kullanmaya çalışıyor. Bolşevik bayrağını kullanmaya çalışanın haddi hesabı yoktur, daha sonraki bürokrasi başta olmak üzere. Ama Lenin ve parti yönetimi buna karşı muazzam bir mücadele veriyor. Müslüman halkların kendi anlayışları ve hayat tarzları doğrultusunda yaşayabileceklerini deklare ediyorlar; son derece esnek ve anlayışlı bir politika izliyorlar. Müslüman halkları ezmeye devam etmek isteyen Ruslara çok sert tepkiler veriyorlar.

Bütün bunların sonunda, hepiniz biliyorsunuz, güya moderniteye bir türlü geçemedikleri söylenen Müslüman halklar, modernitenin ötesine sıçrayıp bir yüzyıla yakın bir süre boyunca sosyalizmin inşasını yürütüyorlar. Demek ki Müslüman halkların eksikliği yok; dünya sisteminin bir çarpıklığı var. Kendine Müslüman halkların önderi süsü veren El Kaide, DAİŞ vesaire bizim ufkumuzdan tamamen çıksın; ben halkları söylüyorum. Bu Müslüman halklar, bir yüzyıla yakın bir süre boyunca sosyalizm inşası yolunda sadakatle, mücadele etmişlerdir.

Bolşeviklerin bir politikası da "korenizatsiya" diye bilinen yerleşme politikası. Ülke içindeki her bir bölgeye, orayı yönetmek üzere o bölgenin halkına mensup kadrolar seçilip gönderiliyor. O bölgenin halkının eğitimini, tarihini, kültürünü canlandıran ve çiçeklendiren bir politika izleniyor. Bolşeviklerin her şeyi merkezden yönettiği iddiası doğru değildir. Stalin döneminde bile bu, çok ciddi bazı ihlallerin dışında, böyle olmamıştır. Federalizm, Sovyetler'de son derece önemli bir ilkedir.

Arkadaşlar, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Stalin'in diğer bütün ulusları Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlama çabasının aksine, Lenin tarafından bütün ulusların eşit temellerde birleştiği bir federasyon olarak düşünülmüştür. Şimdi SSCB'nin adına dikkatinizi çekiyorum. Burada bir ulus adı var mı? Herhangi bir coğrafya adı var mı? Yoktur; bu, modern çağda tek örnektir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin adı, hâkim Rus ulusunun adını taşımaz. İleride gerçekleşecek devrimler sonucunda ortaya çıkacak sosyalist ülkeleri de kendi içine katabilecek, esnek bir yapı olarak düşünülmüştür. Herhangi bir hâkim ulusu olmayan bir devlettir. Biriciktir, eşsizdir. Maalesef daha sonraki devrimlerin ulusçu yaklaşımları, bu birlikteliğin gerçekleşmesini engellemiştir. Sovyetler Birliği ile Çin'in birleştiğini bir hayal edin, diğerlerinin de katıldığını hayal edin; nasıl bir gelecek olabilirdi?

Şunu söylemeye çalışıyorum: Ekim, yalnızca sınıfın kurtuluşu değildir; bütünsel bir kurtuluştur. Ama onu olanaklı kılan şey; proletaryanın ezilen uluslara, din-

lere ve kadınlara önemli alanlar tanıyan doğru politikalarla yürüttüğü sınıf mücadelesi sonucunda diğer ezilenleri kendi etrafında birleştirmiş olmasıdır. Bu sayede tüm ezilenlere gerek formel, gerek gerçek haklar tanınmıştır; ezilenler büyük bir eşik atlamıştır. Bu işçi sınıfı öncülüğünde olmuştur. Ama devrim kısırılınca, topluma hâkim olan bürokrasi devrimi geriye çekmiştir. Tek ülke sınırları içinde kalan devrimin ekonomik ve politik olarak kazanması mümkün olmadığı için en sonunda çöküş gerçekleşmiştir. Ama gelecekte bir dünya devrimi pratik olarak yaşanacaktır, bunu hepimiz göreceğiz.

Kürdistan Soru, Kürtlerin modern tarihteki ilk statülü devleti ve ilk siyasi birimidir. Sovyetler Birliği'ne bağlı Azerbaycan Cumhuriyeti'nin içinde, 1923-29 yılları arasında, kendi bağımsız politikalarını sürdürmüştür; ama sonra geriye dönüş yaşanmıştır. Yani Kürtler de özgürleşmeyi pratik olarak yaşamışlardır. Gelecekte hep birlikte emperyalizme karşı böyle bir dünya devrimini mutlaka gerçekleştireceğiz.

Bilge Seçkin Çetinkaya: Sungur Hocam, teşekkür ediyoruz. Şimdi "100. Yılında Teorik, Siyasal ve Felsefi Geri Planıyla Ekim Devrimi" konuşması için Metin Çulhaoğlu'na sözü bırakıyoruz.

Metin Çulhaoğlu: Değerli arkadaşlarım hepinize merhaba, hepiniz hoş geldiniz. Ekim Devrimi gibi büyük tarihsel olaylar söz konusu olduğunda ve bu olayların üzerinden zaman geçtiğinde; yukarı doğru bir buharlaşma, aşağı doğru ise bir çökelti/sedimentasyon görürüz. 100 yıl geçmiştir, ikincil diyebileceğimiz pek çok olgu buharlaşmıştır; ama temelde hem evrensellik hem de tarihsel süreklilik taşıyan bazı doğrular da bir çökelti olarak dibe inmiştir, orada birikmiştir.

Şimdi Ekim Devrimi bağlamında hangi kalıcı ve asli unsurlar var elimizde, buna ilişkin sekiz başlıktan oluşan bir sunum yapacağım. Üzerinden 100 yıl geçtikten sonra Ekim Devrimi'nin bize çökelti olarak verdiği, süreklilik ve evrensellik taşıyan noktalara dair sekiz saptamam ya da çıkarsamam olacak. Tartışmaya açık olduğu için, bunlara tez denilmesi de mümkün.

Bunlardan birincisi, "salınımlar modeli" diyebileceğimiz bir modele ilişkin. Salınımlar modeli derken şunu kastediyorum: Eğer felsefe, bilim, teori ve siyasal pratik olarak dört alan tanımlayacak olursak; Marksist öğreti bize bu alanlar arasında oluşmuş kalın ve sabit bir çizgi ya da denge sunmaz. Tersine; bazen felsefeye, bazen bilime, bazen teoriye, bazen de siyasal pratiğe çubuğun bükülmesini gerektirecek bir salınımlar modeli sunar. Bunu birinci saptama olarak bir kenara kaydetmemiz gerekiyor. Bu alanlar –felsefe, bilim, teori ve siyasal pratik alanları– varken, Marksist öğreti size nerede ne kadar determinist, nerede ne kadar iradeci olacağınıza ilişkin hazır bir sentez, hazır bir şablon ya da reçete sunmaz. Salınımları öngören bir hareketlilik modeli sunar ve bana göre Lenin'in kendi siyasal pratiğinde gerçekleştirdiği de budur.

İkinci saptamaya da “dolayımlar modeli” diyeceğim. Temel-üstyapı modelini hepimiz biliriz. İşte; temel üstyapıyı belirler deriz. Bu zaman zaman gerçekten indirgemeci ya da mekanik denilebilecek biçimde yorumlanmıştır. Altyapının ve onun belirlediği siyasetin, kültürün vesairenin gerçek yaşamda doğrudan gösterilebilir olmasını bekleriz. Ancak, bu belirleme hiçbir zaman birebir değildir; her zaman dolayımlar aracılığıyla gerçekleşir. Temelle üstyapı arasındaki ilişkiyi sağlayan dolayılardan biri, temele daha yakın duran sermaye birikim modelleri ya da süreçleridir; diğeri ise somut sınıf mücadeleleridir.

Dolayısıyla bir ülkede belirli bir üretim tarzının, örneğin kapitalizmin, gelişkinlik düzeyi ile sınıf mücadelelerinin şiddeti arasında birebir ilişki kurulması mümkün değildir. Yani bir ülkede kapitalizm fazlaca gelişkin olmadığı halde sınıf mücadeleleri şiddetli bir karakter kazanabilir. Tersi de geçerli. Üstyapı, temel tarafından doğrudan değil, birikim modelleri ve sınıf mücadeleleri dolayısıyla belirlenir.

Üçüncü saptamam şu: Lenin’in bana göre Batı Marksizminden ciddi bir kopuşu söz konusudur. Ama genel olarak Marksizmden demiyorum. 19. yüzyılın özellikle son 15-20 yılından başlayarak 1924’e kadar hâkim olan Batı sosyal demokrasisinden özellikle de Alman sosyal demokrasisinden ve önce Bernstein, sonra Kautsky tarafından temsil edilen yerleşik bir Marksizm anlayışından söz ediyorum. Lenin gerek kendi siyasal pratiği ve eylemleriyle gerekse sosyalizme ilişkin tasavvurlarıyla bu yerleşik Batı Marksizminden ciddi bir kopuş gerçekleştirmişti.

Şunu hemen söyleyeyim: Marx ve Rosa Luxemburg, bu yerleşik Batı Marksizminin eleştirilmesi anlamında Lenin’in bir anlamda öncülleri sayılabilirler. Lenin uzunca bir süre, bence, Batı Marksizmiyle mesafeyi çok fazla açmak istemiştir. Bana göre, Batı Marksizmiyle kopuşunu, Birinci Dünya Savaşı’nın hemen öncesine dayandırmak lazım. Lenin’in düşüncesinin Batı Marksizminden kopuşunu sağlayan sırf bu da değildir. 1908 tarihli *Materyalizm ve Ampriokritisizm* ile 1913 tarihli *Felsefe Defterleri* arasında iki farklı Lenin buluruz. Birinci Lenin, Batı’daki yerleşik anlayışa daha yatkındır; daha nesnelcidir, daha deterministtir. Buna karşılık Felsefe Defterleri’ndeki Lenin, daha aktivisttir. Bu aktivizmi şöyle de açıklamak mümkündür: Lenin özellikle Hegel okumalarından hareketle, nesnellik denilen şeyin içerisinde öznel faktörün içkin olduğunu tespit etmiştir. Bu önemli bir saptamadır.

Bazı Batılı Marksistler, örneğin Kevin B. Anderson, Lenin’in *Nisan Tezleri*’nin Hegel okumalarından sonra ortaya çıktığını yazar. Lenin’in Batı Marksizminden kopuşunu, asıl olarak Hegel’i yeniden okumasına borçlu olduğunu söyleyebiliriz. Daha sonra bu düşüncüyü geliştiren önemli Marksistler arasında Lukács’ı sayabiliriz.

Dördüncü saptama: Lenin her zaman mega trendlere rezervle yaklaşmıştır. O

zaman mega trend lafı herhalde kullanılmıyordu. Ne demek istiyorum? Mega trend yerine, somut durumun somut tahlilini tercih etmiştir. Örnek veriyorum: 1915 yılında Lenin, Buharin'in *Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi* adlı broşürüne yazdığı önsözde, o zamanlar Kautsky tarafından temsil edilen ultra-emperyalizm teorisinin mantıklı ve belirli bir soyutlama düzeyinde kabul edilebilir bir teori olduğunu söyler. Yani, belirli bir soyutlama düzeyindeki bu mega trendin, akla yatkın ve makul olduğunu söyler. Ama hemen ardından şu şerhi düşer: "Ama bu mantıklı görünen süreç içerisinde öyle alt üst oluşlar yaşanır ki, her şey güme gidebilir."

İkincisi; yaşanan dönemin akut sorunları, geleceğin akut olmayan sorunlarına yönelik tasavvurlara feda edilemez. Net mi? Net. Üçüncüsü; rehber alınması gereken, güncel somut gelişmelerdir. Bu önemli bir saptamadır. Özellikle günümüz açısından önem taşıyan bir saptamadır. Mesela, küreselleşmenin alıp başını gittiği düşüncesi bir mega trenddir. Luxemburg'un ulusal sorun konusundaki hatası, emperyalizmin yeni döneminde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının artık geçerliliğini yitirmiş olduğunu söylemesidir. Bu tip mega trendleri fazla benimseyen ve somut durumun somut tahlilinden uzak kalan çözümlere, "süpürücü genelleme" derler yabancı dillerde. Keza, ulus devletin artık bittiği saptaması da yanıltıcı bir mega trenddir, bunu da söyleyeyim. Son olarak; Wallerstein dahil pek çok dünya sistemi teorisyeninin büyük yanılgılara imza atmalarının nedenlerinden bir tanesi de, somut durumun somut tahlilini yapmamaları, mega trendlere fazlaca meftun olmalarıdır.

Beşinci saptama: Her zaman, bizim proletarya diktatörlüğü diye tanımladığımız siyasal olguyla, konjonktürel diktatörlük diyebileceğimiz başka bir olgu iç içe geçer. 1917'de de böyle olmuştur. Ne kadar iç içe geçer? Bu iç içe geçme ne kadar sürer? Bunu önceden kestirmek mümkün değildir. Konjonktürel diktatörlük derken neyi kastettiğimi açıklamak için çok kısa bir alıntı okuyacağım. Marx 1848 yılında, yani Paris Komünü'nden 23 yıl önce, *Kriz ve Karşı Devrim* başlıklı yazısında şöyle der: "Bir devrimi izleyen geçici her siyasal düzenleme, bir diktatörlüğü, üstelik enerjik bir diktatörlüğü gerektirir."

Şimdi ben diyorum ki; bizim bildiğimiz anlamda proletarya diktatörlüğü her zaman, siyasal iktidarın fethini izleyen konjonktürel diktatörlükle iç içe geçecektir. Bu iç içe geçiş ne kadar sürer? Ne zaman konjonktürel olan faktörler geri plana düşer de proletarya diktatörlüğü, kendine içkin olan proleter demokrasisiyle birlikte daha fazla serpilip gelişir? Bunları bugünden kestirmemiz mümkün değildir.

Özet olarak, bu beşinci saptamadan hareketle şunu diyebilirim ki biz bugün demokrasi konusunda ne kadar halisane düşüncelere sahip olursak olalım; bir gün devrim gerçekleştirsek, konjonktürel diktatörlükle proletarya diktatörlüğünün iç içe geçmesi sorunuyla karşılaşacağız.

Altıncı saptama ya da tez diyelim: Marx biliyorsunuz siyasal devrimle toplumsal devrim arasında bir ayrım yapar, ikisi arasında bir aç beller. Bana göre, kapitalizmin 100 yıl öncesine göre çok daha gelişmiş olmasına rağmen, siyasal devrimle toplumsal devrim arasındaki mesafe kısaltmamıştır; bilakis daha da artmıştır. Şöyle söyleyeyim; 1919 yılında Almanya’da Spartakist ayaklanması sonucu bir devrim gerçekleşmiş olsaydı, o durumda siyasal devrimle, yani iktidarın fethiyle, toplumsal devrim arasındaki mesafe daha kısa olmuş olurdu. Bugün, örneğin, ABD ve Almanya gibi ölkelerde ben siyasal devrimle toplumsal devrim arasındaki mesafenin bu kadar kısa olacağını düşünmüyorum. 1917’deki siyasal devrimle toplumsal devrim arasında çok büyük bir aç vardı. Bugünün, kapitalizmi daha gelişkin Rusya’sında ya da gelişmiş ölkelerde bu mesafenin daha kısa olacağını düşünmüyorum. Bunun nedeni, üretim süreçlerinin işçi sınıfını belirli anlamlarda parçalamış olması; bununla birlikte, kapitalizmin ideolojik ve kültürel hegemonyasının eskisine göre çok daha fazla pekişmiş olması. Bundan ne sonuç çıkar diye soruyorsanız; bana göre, proletarya diktatörlüğü dediğimiz şey, adını böyle koymayabiliriz millete örkütücü geliyorsa, halkın devleti filan deriz, ama proletarya diktatörlüğüne bir siyasi devrimden sonra uzunca bir süre ihtiyacımız olacaktır.

Yedinci saptama: Ekim Devrimi, Batılı pek çok Marksist tarafından, Rusya’nın kendine özgü yapısı sebebiyle gerçekleşmiş bir devrim olarak, bir tür istisna olarak görülür. Bu Marksistlerden biri olan Gramsci, Rusya’da sivil toplum gelişmediği için böyle bir devrim oldu, der. Ona göre, Batı’da gelişkin bir sivil toplum olduğundan başka türlü bir devrim olacaktır. Ben böyle düşünmüyorum; tam tersini olmasa bile, bir ölçüde tersini düşünüyorum. Bana göre, devrimci mücadelenin ya da sosyalist hareketin, siyasal iktidarın alınmasından önce sivil toplumda hegemonik konuma gelmesi mümkün değildir. Bu yapısal bir tespittir; tarihsellikle karışık yapısal bir tespit diyelim. Yani bırakın 1917 öncesi Rusya’yı, bugünün gelişkin kapitalist toplumlarında bile sosyalist düşüncenin, sosyalist alternatifin, sosyalizm önerisinin, devrim öncesi dönemde hegemonik bir konuma gelebileceğini düşünmüyorum. Bu anlamda Ekim Devrimi, Asyatik bir topluma özgü, nevi şahsına münhasır, sui generis bir devrim filan değildir; evrensel bir karaktere sahiptir. Ama, bana göre, bundan sonraki devrim süreçlerinde Rusya’daki gibi bir ikili iktidar modeli, mutlak bir kesinlikten bahsedemesek bile, geçerliliğini koruyacaktır. Yani sivil toplumda hegemonik duruma gelme se bile, sosyalist devrimci düşüncenin yerleşik burjuva iktidarına karşı bir blok oluşturması mümkündür. İki blokun arasındaki mücadele, devrimin durumunu ve sonucunu belirleyecektir.

Sekizinci ve son saptama: Devrimci Marksizmin kendi akrabalarıyla, hısımlarıyla boğuşmadan, didişmeden; onlarla zaman zaman sert polemikler, zaman zamansa ittifaklar yapmadan; tamamen kendine ait, tamamen steril bir alanda yol alması mümkün değildir. Devrimci Marksizm ve devrimci mücadele; her zaman mutlaka şu ya da bu şekilde kendini solcu veya sosyalist addeden akımlarla yan yana, iç içe olmak zorundadır. Bunun nedeni, sosyalist düşünce ve idealin

Marksizmi önceleyen bir tarihsel geçmişe sahip olmasıdır. Marksizmden önce, biliyorsunuz, ütopyacı sosyalistler vesaire vardır. Sosyalizmle, şöyle ya da böyle, bir akrabalık taşıyan birtakım düşünceler emekçi halkın kendi içinden de fiizlenebilir. Bunlar olacaktır. Bizim Marksizm'i bilimsel bulmamız, Marksizm'in doğru ve doyurucu olan tek teorik sistem olduğunu düşünmemiz, kendini sosyalist olarak değerlendiren diğer akımların yok olacağı anlamına gelmez. Kapitalizmin gelişimi her dönemde, sol ve antikapitalist özellikler taşıyan yeni tepkiler üretir. Devrimci Marksizmin nerede bu tepkilerle boğuşacağı, nerede onlarla ittifaka yöneleceği somut koşullar tarafından belirlenir.

Hepinize teşekkür ederim.

Bilge Seçkin Çetinkaya: Çok teşekkür ediyoruz. Michael Löwy maalesef oturmumuza katılamıyor, yazılı bir bildiri gönderdi. Şimdi size onu sunacağım. Başlığı, *"Ekim Devrimi ve Ulus Meselesi, Yıkılan Rüya"*.

[Michael Löwy:] "Bu yazıyı cesur Kürt halkının demokrasi ve özgürlük mücadelesine ithaf ediyorum. Etnik temizlikler, kabile savaşları ve dünya pazarının kontrolü uğruna girilen şiddetli finansal çatışmalarla dolu bu dünyada; 1917'nin 100. yılı vesilesiyle, Ekim Devrimcilerinin özerk cumhuriyetlerden oluşan, özgür bir sosyalist federasyon kurma rüyasına tekrar göz atmakta fayda olabilir. İktidarı ele geçirdikten yalnızca bir hafta sonra Ekim Devrimcileri, Rusya'daki tüm halkların eşitliğini ve ayrılık noktasına kadar kendi kaderlerini tayin hakkına sahip olabilmelerini savunan bir deklarasyon yayınladı. Sovyet yetkilileri; Finlandiya, Polonya ve kısmen Baltık devletlerine bilfiil özerklik tanırken Litvanya, Letonya ve Estonya'nın da ulusal haklarını tanıyarak, emperyalist pratiklerden kopma isteklerinin hakiki olduğunu gösterdiler. Ukrayna ve Kafkas ülkeleri gibi diğer çevre bölgelerinkine ise, iç savaşın sonucuna göre belirlenecekti. Kimi örneklerde Kızıl Ordu'nun desteğiyle, çoğu örnekte ise yalnızca yerel güçlerin mücadelesiyle Bolşevikler zafere ulaştı.

1922-23 yıllarında, ağır hasta durumda olan Lenin ile Stalin arasındaki karşılıklı cepheleşme, Gürcistan meselesiyle de bağıntılıydı. Lenin çevredeki ulusçuluklara yönelik hoşgörülü bir tutumun gerekliliğinde ısrarcıyken ve Rus şovenizmini kınarken; Stalin merkezden uzaklaşan bu ulusal hareketleri rakip olarak görmeyi tercih etti ve merkezi bir devlet aygıtı inşa etmeye çabaladı. Tartışma, Gürcistan'ın özerkliğinin gündemde olduğu bir noktadaydı. Yerel sorunların ötesinde, mesele basitçe SSCB'nin geleceğiydi. Lenin, son zamanlarını Joseph Stalin ile tartışarak geçirdi. 1922 yılının Aralık ayında sekreterine yazdırdığı notlarda, tipik bir Rus bürokrati olan o baskıcı hergelenin şovenist ruhunu kınıyordu. Bence Stalin'in yönetsel aceleciliği yüzünden, sosyal milliyetçiliğe olan meşhur sevdası yüzünden ölümcül bir hata işlenmiştir. Özünde milliyetçi olan bu büyük Rusya kampanyasının politik sorumluları, şüphesiz ki Stalin ve Dzerjinski'ydi. Bilindiği üzere Lenin'in vasiyeti Stalin'in parti genel sekreterliğinden çıkarılması önerisini sunsa da, artık çok geçti. Stalin'in yaklaşımı özü itibarıyla devletçi ve

bürokratikti. Devlet aygıtının güçlendirilmesini ve merkezileştirilmesini savunuyordu. Lenin ise, her şeyden çok Sovyet politikasının uluslararası boyutuyla meşguldü. Ulusal aygıtlarla Rus aygıtı arasında birlik bulunmayışının Sovyetler'e ve tüm dünyaya büyük zararlar getireceğini düşünüyordu.

Ezilen uluslar karşısında emperyalistlerinki gibi tutumlar geliştirmemiz, ilkelermize olan içtenliğimize ve emperyalizme karşı haklı mücadelemize şüphe düşürmesi sebebiyle, dünya devrimi için en büyük tehlikelerden biridir."

Bilge Seçkin Çetinkaya: Bu bölümde soruları alacağız. Ben, tabii, biraz kadınlara öncelik tanıyacağım söz verirken. Biraz ayrımcılık yapacağım bu konuda, daha doğrusu eşitlemeye çalışacağım durumu. Evet, soruları almaya başlayabiliriz. Buyurun.

Salondan: Ben HDK Ekoloji Meclisi'nden Kiraz Özdoğan. Benim sorum Metin Kayaoğlu'na. Birincisi; insan-doğa düalizmi hakkında ne düşündüğünüzü sormak istiyorum. Çünkü sosyalizm yorumunuzu çok antroposantrik, yani insan merkezli buluyorum açıkçası. Üretimciliği övdünüz ve bu üretimciliğin doğanın sömürüsü üzerine olup olmadığı konusunda hiçbir açıklama yapmadınız. Bu beni açıkçası çok endişelendirdi. Böyle bir devrimde ben yokum, açık söyleyeyim.

İkincisi; Foster, *Marx ve Doğa Üzerine* kitabında, Marx'ın son dönemlerinde Rusya'daki devrimcilerle yaptığı bir tartışmayı aktarıyor. Kapitalizmin gelişmediği köylü toplumlarında ya da komünal toplumlarda devrimin gerçekleşip gerçekleşemeyeceğine dair bir tartışma. Bu tartışmada Marx bir cevap veriyor. Bu konuda ne düşündüğünüzü merak ediyorum.

Üçüncü sorumu tüm konuşmacılara soruyorum. Sovyetler Birliği'nin ve sosyalist olduğunu iddia eden diğer devletlerin çöküşünü göz önünde bulundurduğunuzda; anarşistlerin, devlet teorisine getirdikleri eleştiri hakkında ne düşündüğünüzü merak ediyorum.

Salondan: Merhabalar, ben Mücadele Birliği Gazetesi'nden Vefa Serdar. Öyle anlaşıyor ki sosyalizmin kazanımları konusunda buradaki çoğunluk hemfikir. Fakat sosyalizmin çözülüşü konusunda sanıyorum farklı farklı düşünceler var. Çözülüşün nedenleri kimine göre toplumsal, kimine göreyse siyasal. Ancak biz sosyalistlerin asıl olarak üzerinde durması gerekenin ekonomik nedenler olduğunu düşünüyorum. Bu konuya ilişkin çok fazla bir şeyler söylenmedi.

Sosyalizmin ekonomi politiğine ilişkin nerelerde hatalar yapıldı sizce? Örnek olsun diye söylüyorum; sosyalizmde üretim daha çok kullanım değerine göredir, ama kapitalizmde daha çok değişim değeri esas alınır. Şimdi, kullanım değerine göre üretim yapan sosyalist ülkelerde yapıldığı gibi, bir şey kullanım değerini tüketene kadar kullanılacaksa ve üretim sadece buna göre planlanacaksa; bu

kapitalizm karşısında daha en başından bir yenilgi getirmez mi? Yoksa, kapitalizmin değişim değerine göre üretmeye devam etmesi, motive edici ve faydalı bir şey midir? Bunu ve sosyalizmin geriye düşüşündeki ekonomik nedenler hakkında ne düşündüklerini, tüm arkadaşlarımıza sormak istiyorum.

Salondan: Merhabalar, ismim Çetin Eren; *Köz Gazetesi* adına söz aldım. Doğrusu, Metin Kayaoğlu konuşmaya başladığında umutlanmışım, *Devlet ve Devrim*'den alıntı yaptığı için. Bir devrimi yapmanın, bir devrim hakkında konuşmaktan daha önemli olduğunu söyleyince, devamında devrim yapmanın imkanları hakkında konuşacağını düşünmüştüm. Umarım üç konuşmacının da bu imkanlardan hiç bahsetmemiş olması, zaman kısıtından kaynaklanıyordur.

Ekim Devrimi hakkında bu kadar konuşup, devrimci partiden hiç söz etmemelelerini yadırgadığımı belirtmek istiyorum. Aslında Sungur Savran'ın, Bolşeviklerin parti inşası için verdikleri uğraşa dair yaptığı saptamadan yola çıkarak her üç konuşmacıya da şunu sormak istiyorum: Biliyoruz ki, Lenin'in devrimin olmazsa olmaz koşulu olan partiyi inşa etme mücadelesi, bugün Türkiye'de işçi çevrelerin savunduğu gibi gidip işçi sınıfı içerisinde parti hücrelerini ilmek ilmek dokumak biçiminde olmadı; politik kavga biçiminde oldu. Yani, sosyalist hareket içerisindeki oportünist ve revizyonist akımlara bugün bu kavramlar maalesef kullanılmıyor artık karşı yürütülen politik bir kavga biçiminde oldu. 1903'te, gerekenin bir kitle ve işçi partisi mi yoksa devrimci bir parti mi olduğu tartışılırken de böyle oldu. Bugün için de önem teşkil eden bir diğer tartışma; 1905 devrimi sırasında, sosyalizmin yerel yönetimlerin güçlendirilmesiyle mi, yoksa iktidarın alınması ve devrimci demokratik diktatörlüğün getirilmesiyle mi kurulacağı üzerine yapılan tartışmaydı.

Yine bugün için önemli başka bir konu, 1907 ve 1914 yılları arasında, solun tekrardan ayağa kalkması için işçi kurultaylarının toplanmasının ve solun en geniş kesimlerinin bir araya getirilmesinin gerektiğini söyleyen, Troçki'nin de içinde bulunduğu Ağustos Bloğu'nun tasfiyeciliğine karşı mücadeledir. Sonrasında, savaş sırasında herkes barış çağrısı yaparken, Bolşeviklerin yaptığı iç savaş çağrısı da çok önemli. Askere gitmeme kampanyasının aksine, Bolşevikler herkesi askere gidip komutanı vurmaya çağırıyordu.

Yani Bolşevik Parti, 1912 Prag Kongresi'ne giderken de, 1919'daki Komünist Enternasyonal'in kuruluşuna doğru giderken de kendi dışındaki sol akımlarla –bugün Türkiye sosyalizm mücadelesi için de güncel olduğunu düşündüğüm– kendisi arasında bu temel konularda ayrım çizgileri çekti. Fakat, bir yandan da onlarla en geniş ittifaklara girdi.

Her üç konuşmacıya da sorum şu: Bugün Türkiye'de bu türden mücadele yürüten bir parti, ya da bu partiyi yaratmak için bir uğraş olduğunu düşünüyorlar mı? Teşekkür ediyorum.

Salondan: Merhaba, ben Gazete Duvar'dan Kavel Alparslan. Ben Sungur Savran'a soru soracağım. Şimdi sürekli devrimin öneminden bahsettiniz ve Ekim Devrimi'nin dünya devrimlerine olan etkisinden bahsettiniz. Tek ülkede sosyalizmin bir tercih olduğunu mu düşünüyorsunuz? Yoksa bu sonucun zorunlu olduğunu mu düşünüyorsunuz? Sovyetler'in neredeyse ihtiyaç duyulan her anda, diğer ülkelerdeki devrimci hareketlere verdiği destek ortada. Sizce, buna rağmen, eksik olan neydi? Teşekkürler.

Salondan: Merhaba arkadaşlar. Ben Çetin Desti; *Yeni Dünya İçin Çağrı Dergisi*'nden. Önce kısa bir şey söyleyeyim, sonra Sungur Savran'a bir soru sormak istiyorum.

Ekim Devrimi'nden çıkarılması gereken bir sürü ders sıralanabilir. Bence çıkarılması gereken en temel ders, Ekim Devrimi'ne önderlik eden Bolşevik Parti'nin niteliği hakkındadır. Bolşevik Parti olmasaydı, Ekim Devrimi ayaklanması başarıya ulaşamazdı. Neden? Sungur Savran'ın kendisi de konuşmasında örnekler verdi. 1917'de ve 1918'de Avrupa'da devrimin olabilmesi için koşullar uygun; Almanya'da, Avusturya'da, Macaristan'da, İtalya'da ayaklanmalar var; Sovyet benzeri yapılar oluşturuluyor. Fakat hiçbirisi Rusya'da olduğu gibi kalıcı hale gelmiyor. Neden? Almanya'da, İtalya'da, Macaristan'da, Avusturya'da Rusya'daki Bolşevik Parti'nin yaptığı gibi bu ayaklanmalara önderlik edecek bir parti olmadığı için ayaklanmalar başarıya ulaşamadı.

Leninist partinin temel özelliği neydi? 1912 yılından itibaren kendisini ayrı bir parti olarak ifade ediyor. Oportünizmin her türüne karşı uzlaşmaz mücadele yürütüyor. Kapitalizmdeki yeni gelişmeleri Marksizm bilimi doğrultusunda çözümlüyor. Kadroları teorik olarak donanımlı, işçi sınıfının övgüsünü kazanmış ve demirden disipline sahip kişilerden oluşuyor.

Aradan 100 yıl geçmiş olmasına rağmen, günümüzdeki mücadelelerin de başarıya ulaşabilmesi için, böyle bir partinin inşa edilmesi lazım. Örneğin Arap Baharı dönemindeki mücadeleler başarıya ulaşmadı; iktidarlar yıkıldı, ama devrim olmadı. Neden? Çünkü o mücadeleye önderlik edecek, gerçek anlamıyla komünist bir parti yoktu. Bu nedenle günümüzde en temel mesele, böyle bir partinin inşa edilmesidir. Her devrimcinin, her komünistin bütün çalışmasının merkezinde böyle bir partinin yaratılması görevi durmaktadır.

Şimdi soruma geliyorum. Sungur Savran konuşmasında, Lenin'in Troçki'nin sürekli devrim teorisini savunduğunu söyledi. Örnek de verdi; Ekim Devrimi'nin dördüncü yıldönümündeki konuşmadan, burjuva demokratik devrimle sosyalist devrimin birbirinden Çin Seddi'yle ayrıştırılamayacağını anlatan bir pasaj okudu. Şimdi Lenin için burjuva demokratik devrimin, işçi sınıfı önderliğinde ve işçi-köylü ittifakı temelinde olacağı çok açık. Ona göre, burjuva demokratik devrim çarlığı yıkacak, sonra hiç vakit kaybetmeksizin işçi sınıfı önderliğinde yoksul köylülükle beraber sosyalist devrime geçilecek. İki tane devrim anlayışı var. So-

rum şu: Troçki'de, işçi sınıfı önderliğinde köylülükle beraber, burjuva demokratik devrime geçileceği anlayışı var mı?

Salondan: Öncelikle şunu söylemek isterim ki konuşmacı arkadaşlarımızın hayal ettiği devrimler gerçekleşse, okların ya da silahların üzerine döneceği ilk insanlardan biri de, ekoloji mücadelesi veren ve de kendine sosyalist feminist diyen biri olarak, ben olurum herhalde. Ciddi sorunlarımız var.

Metin Kayaoğlu konuşmasında; Çin, Vietnam, Kore ve Küba'da olanları, süren devrimler olarak tarifledi. Küba'yı bir kenara koyuyorum; Küba daha sonradan tariflediği üretim ilişkileri ve üretim güçleri bağlamında diğer ülkelerin hiçbirine benzemiyor. Reel sosyalizmin çöküşünden sonra ülkenin girdiği yeniden yapılandırılma sürecini göz önünde bulundurarak, hiç de Metin Kayaoğlu'nun tahayyül ettiği gibi bir ülke olmadığını söylemek isterim. Kendisine gerçek durumu görmesi için *Küba'da Sürdürülebilir Kent Tarımı* kitabını okumasını tavsiye ediyorum.

Çin'de, üretim araçlarının tümünün devletin denetiminde olması bir şeyi değiştirmez. Keynesçi dönemi yaşamış, görmüş, hasbelkader okumuş insanlar olarak biliyoruz ki neoliberal ilişkilerin mevcut olmaması, kapitalist üretim ilişkilerinin kurulmadığı anlamına gelmiyor. Buna rağmen, neden Çin'i böyle tariflediğini, kendisine sormak isterim.

Üretim güçleri yeterince geliştirilemedi, daha da geliştirilmeliydi, dedi Kayaoğlu. 1928 sonrasında, ekonomi dört kat büyüdü. Evet, ama gayet de endüstriyalist bir yapıyla devam etti. Nerede yanlış yapıldı; Sovyetler'in, yani meclislerin durumu nasıldı? Diğer konuşmacıların da bunlar üzerine düşünmesinde fayda var. NEP dönemine hiç bakmadınız, eleştiriler nereden yapılacak? Bu sistemin sürekliliğinin sağlanamamasının yapısal nedenlerini herkes görmezden gelme eğiliminde. Görmezden gelemeyeceğimiz şeyler var ki; gördük işte, yıkıldı bu sistem.

Sungur Savran konuşmasında, yerel idarenin Stalin döneminde bile önemsenmediğini söyledi. Ama ben öyle düşünmüyorum. Zaten Stalin'in yaptıklarına gelene kadar, Lenin döneminde de eleştirilecek bir sürü şey var. İhraç edilen devrimler var. Sonra Stalin'in yaptıkları var. İspanya'da, İtalya'da olanlara nasıl bakıyorsunuz ki hâlâ bu kadar güzelleme yapılabiliyorsunuz, merak ediyorum. Gerçekten anlamakta zorlanıyorum. İspanya örneği, benim özel olarak çalıştığım bir örnek. Orada komünist parti, zamanın burjuva iktidarıyla ve Franco'nun safını tutan kiliseyle fiilen ittifak yaparak sosyalistleri ve anarşistleri bastırdı. Bunu unutmamamız gerekir. Bunlara cevabınız nedir, dinlemek istiyorum. Teşekkür ederim.

Salondan: Ben bir HDK çalışanı olarak, ulusların kendi kaderini tayin hakkı konusunda tüm konuşmacılara soru sormak istiyorum. Ancak şunu da söyleyeyim:

Lenin'in, *Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı* kitabı toplamda 17 sayfadır. Önce Almanca'ya çevriliyor, sonra Türkçe'ye çevriliyor, bize gelene kadar 500 sayfalık bir kitap oluyor. Yani herkes kendi yorumunu katıyor.

Ekim Devrimi'nden sonra, Mayıs 1918'de, Azerbaycan'da demokratik cumhuriyet ilan ediliyor; çok kısa sürüyor. Lenin ise, arşivlerden öğrendiğimiz üzere, Bakü'nün petrolü bize lazım, diyor. Bunu ulusların kendi kaderini tayin hakkı çerçevesinde nasıl yorumluyorlar, tüm konuşmacılara sormak istiyorum. Teşekkür ederim.

Salondan: İlk sorum Metin Kayaoğlu'na. Tabii Metin Kayaoğlu üretici güçler ve üretim ilişkileri arasındaki ilişkiden, Marx'ın *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*'nın "Önsöz"ündeki pasajdan bahsetti. Bu önsöz ile *Louis Bonaparte'in 18 Brumaire'i* ya da *Fransa'da İç Savaş* arasında bir çelişki saptama çabası, Marksizmi bütünsel bir yöntem olarak ele alan yaklaşıma ters düşmez mi?

Yine bununla bağlantılı olarak; sosyalizmin, üretici güçler tezi üzerinden bir teknoloji yarışı meselesine indirgenmesi teknolojik determinist vurgunun fazla abartılması değil midir? Örneğin, Çin'in, politik üstyapıdaki bürokrasiye ve yozlaşmaya, iktisadi altyapıdaki çok açık vahşi kapitalist uygulamalara rağmen hâlâ kapitalist değil de sosyalist olarak tanımlanması doğru mudur? Çin'in kapitalist olması için illa ki ben kapitalistim demesi gerekir mi? Kore'de, üretim araçları üzerinde devlet mülkiyeti var diye, babadan oğula geçen bir yarı hanedanlığın sosyalist işçi sınıfı iktidarı olarak sınıflandırılması, bu teknolojik determinist vurgunun bir sonucu mudur acaba?

Sungur Savran'a da bir soru sormak istiyorum. Troçki'nin sürekli devrim tezinin iki boyutu vardı. Birincisi, dünya devrimine; ikincisi ise demokratik devrimden sosyalist devrime geçişe ilişkin. Benim sorum ikinci boyutla ilgili.

Lenin'in 1905 Rus Devrimi'ne ilişkin değerlendirmelerinde, Troçki'nin sürekli devrim kuramının ikinci boyutuna yönelik eleştiriler vardır. Aralarındaki tartışma sonrasında da devam etmiştir. Troçki'nin iddiası, 1917'de Lenin'in kendi çizgisine geldiği yönündedir. 1917 öncesindeki tartışmalarına ilişkin sizin fikirlerinizi merak ediyorum. Teşekkür ederim.

Salondan: Konuşmacıların sunumlarında bir ortaklık olduğunu düşünüyorum. Bu ortak tutumlarına dair bir soru sormak istiyorum.

Şimdi egemenlik sorunu sizin açınızdan, yani Marksizmin içinden düşünen insanlar açısından ne ifade ediyor? Egemenlik sorununu biz yalnızca iktidarın devralınması perspektifinden mi okumalıyız? Böyle okumadığımızda Leninizme hâlel gelir mi? Siyasal düzen içerisinde belirli güçleri kimin elinde bulundurduğu sorusuna mı indirgenmeli egemenlik sorunu? Dolayısıyla bunu sorgulamanın kendisini, Marksizmin dışına düşmek olarak mı görüyorsunuz?

İkincisi; her üç konuşmacıda da her ne kadar Metin Kayaoğlu politik olan ve tarihsel olan ayrımı yapsa da, Çulhaoğlu salınım teorisi gibi sözler söylese de belirli bir tarihselci sorunsal görüyorum. Yani Leninizm bir biçimde modelleniyor gibi. Şöyle izah edeyim: Komünizm tam da bugün kurulacak olan reel hareketin kendisiyse, Lenin'in kendi politik aksiyomunu tarihselcilik içinden nasıl çıkartacağız? Mesela Marx, Paris Komünü için, devlet bir elden bir ele geçecek bir makine değildir, amacımız devleti lağvetmektir, diyor. Marx böyle derken, Leninizmin devlet iktidarına bürünmesini olağan mı görmeliyiz. Yoksa Lenin'den yana, Lenin öncesi Marksizme mesafelenmeyi mi savunuyorsunuz? Bunu belirginleştirmenizi istiyorum.

Komünizm tam da tarihsel zamana müdahale eden reel hareketin kendisiyse, tarihselcilik de özneliği kuran zamansallığın algılanış biçimiye, bu yalnızca bir zaman sorunu değil, aynı zamanda bir görme biçimi, arzulama biçimi, dil biçimi, emek biçimi, yani bir öznellik biçimiye; o zaman devlet ve iktidar meselesini neden evrenselleştirmiyoruz? Örneğin, Kürt Özgürlük Hareketi'nin alternatif modernite tartışması sizin için neye tekabül ediyor?

Salondan: Çok kısa bir soru soracağım, Metin Çulhaoğlu'na sormak istiyorum. Lenin'in Ne Yapmalı eserinin, 1917 Devrimi açısından önemi sizce nedir?

Bilge Seçkin Çetinkaya: Teşekkürler. Şimdi konuşmacılarımız sırayla, kendilerine sorulan sorulara cevap verecek. Buyurun.

Metin Kayaoğlu: On dakikada yanıt verebilir miyim sorulara bilmiyorum.

İlk soran arkadaş; insan-doğa düalizmi ve üretimcilik... Toplumlarda maddi varlığı bir gerçek. Marksizm de elbette bunu kabul ediyor. Fakat Marksizm toplumsal gerçeği, doğadan nitelik olarak ayrı, nihai bir gerçeklik olarak kabul etmiyor. Toplumun doğaya indirgenebileceğini savunuyor ve bu anlamda Marksist materyalizm monisttir. Marx, emeğin bütün değerlerin kaynağı olduğunu ifade eden Gotha Programı'nı eleştirir ve emeğin, doğal gücün ifadesinden başka bir şey olmadığını savunur. Marksizm insanı tanımıyor, eğer tabir uygunsa.

Bu, teorik bir ifade, fakat yine Marksizmin diğer sosyalist akımlardan temel bir farkı, kendisine gerçek koşulların içinde bir gerçek aramasıdır. Buna Hegelyan uzlaşma anlayışı filan derler. Marksizm der ki, devlet varsa birtakım nedenselliklerden dolayı vardır ve bu nedensellikler ortadan kalkmadıkça devlet de ortadan kaldırılamaz. Dolayısıyla ben de devlet olmak zorundayım. Başka toplumlar uzaya gidiyorsa, bizim uygarlığımızın da ona dönük çalışması gerek. Biz bütün toplumlara hâkim olursak, bu kötü uygarlığın köküne kibrit suyu dökebiliriz. Fakat eğer tam hâkim değilsek, ve üretim güçlerini geliştirmeye çalışmazsak, oklar ve yaylarla mitralyözlere karşı savaşan topluluklara döneriz. Marksizm, içinde bulunduğumuz koşullarda bazı toplumlara egemen olabileceğimizi savunur; bunu kanıtladı da 20. yüzyılda.

Egemen olabileceğimizi kanıtlayan başka bir ezilen eğilimi ve hareketi olmadı. Bunun çok önemli olduğunu söylemek durumundayız.

İslam'ın, Kuran'da her şeyin içkin olduğu anlayışı gibi; Marx'ın eserinde, örneğin ekoloji düşüncesi içkindir, demek istemiyorum. Marksizm bir dönem vazedilmiş bir tam-teori ve uygulamaya kalmış bir şey değil. Marksizmin teorisi de, pratiği de önce kendi ayrı yollarında; sonra tarihsel olarak birleştirilerek ilerliyor. Doğayısıyla, Sovyetler Birliği'nin kötü modernleşme hikayelerini savunamam ben. Fakat Sovyetler Birliği, hep birtakım sorunlarla karşı karşıya kalıyor.

Şunu söyledim ya; artık bir devletin başındasınız, bir toplumun karnını doyurmakla mükellefsiniz ve savunmak zorundasınız o ülkeyi. Sovyetler Birliği yöneticileri, devasa genişlikteki coğrafyada tarım üretimi için, gıda üretimi için olmadık çarelere başvuruyor, fakat bir türlü başaramıyorlar üretimi artırmayı. Sovyetler Birliği yıkıldığında, istihdam edilen nüfusun yüzde 20'si tarımdaydı, ama aynı oran Amerika Birleşik Devletleri'nde sadece yüzde üç. Ve bu oranla Amerika, Sovyetler Birliği'nden kat be kat fazla üretim yapıyordu.

Bu türden sorunları dile getirmeye, modernleşme bağlamındaki tartışmaları yapmaya ben de çalışırım; Aral Gölü'nün kurumasına yol açan anlayışı sizin kadar ben de eleştirmeye çalışırım. Fakat şunu ifade etmek istiyorum. Marksizm benim anlayışıma göre, bütün bunları da kapsayabilecek ve kendi eleştirisini bizzat yapabilecek bir yapıdır.

Elbette şu birkaç sözle ikna edecek gücüm olamaz, ama anlatmaya çalıştığımı, samimiyetle anlatmaya çalıştığımı, lütfen kabul edin.

Marx'ın Vera Zasuliç'in sorusuna yanıtıyla ilgili konu geniş bir tartışmayı barındırıyor. Marx'ın Zasuliç'e gönderdiği mektup kısacıktır. Fakat Marx, bu mektubu ancak üç uzun müsveddenin ardından gönderir. Marx, konuyu uzun uzun tartışır, tartışır, tartışır. Net bir sonuca varamadan kısa bir mektupla meseleyi noktalar. Marx mektupta hiçbir zaman, Rusya'da köy komünlerinden komünizme geçişin mümkün olduğunu net bir şekilde söylemez. Onun kesinlikle net olduğu konu, kapitalizmin tankına –gerçi tank yoktu henüz o zaman topuna köy komünlerinin gücüyle karşı konulamayacağıdır. Olay bu kadar açık ve nettir. Siz sosyalist iktidarda, proletarya diktatörlüğü altında kapitalist üretim güçlerini ya da yepyeni türde üretim güçlerini geliştirmeyi beceremezseniz, beceremedi sosyalizm bu zamana kadar kaybolup gidersiniz. Ardından böyle tatlı güzel yenilgi hikayeleri dinleriz. Ama her şeye karşın, bizim Marksistler olarak, uzun bir başarı hikayemiz var. Bu, öteki sosyalist akımlarla çok önemli bir fark.

Anarşistlerin devlet eleştirileri ve sosyalist devletlerin çökmesi bir şey kanıtlamıyor mu? Arkadaşlar; Bakunin Marx'la tartışırken kâhin gibi laflar etmiştir. Troçki, Lenin'le tartışmasında, galiba 1913'te, "Lenin başarılı olursa, ülkeyi bir diktatör yönetir" demiştir. Kâhince sözlerdir bunlar! Fakat hani derler ya; ta-

mam haklısın, ama alacağın yok! Bakunin'in izleyicileri, yanlışlığı ya da doğruluğu tarihsel bakımdan kanıtlanacak bir şey bırakmamışlar, bir şey göstermemişlerdir ki...

Yani bir bölgede hâkim olmadılar ve bir bölgede iaseyi sağlama, bölgeyi savunma zorunluluğuyla karşı karşıya kalmadılar. O yüzden, birtakım ideallerle uygulamaları karşılaştırmak idealist gibi geliyor. Bu anlamda "reel sosyalizm" ifadesi de yanlış bence. Sosyalizm budur. Fakat daha iyi sosyalizmi yine biz kuracağız, ve yine bu yolla. Başka büyük proje komünizmleri var şimdi peydahlanan. Böyle, belediyecilik gibi proje komünizmleri türüyor. Yok öyle bir şey bizce.

Bir bölgede, Rusya gibi bir yerde iktidarı aldıysanız gerçeklikle başkası değil siz yüzleşeceksiniz. Türkiye'de iktidarı alırsanız, Tayyip Erdoğan değil siz yüzleşeceksiniz gerçeklerle. Eğer yönetme iddiasındaysanız, ki Marksizm vazgeçilmez olarak bu iddiadadır, bunlarla karşılaşacaksınız. Ne kadar yeterli bilmiyorum anlatımlarım, ama geçiyorum zorunlu olarak...

Başka bir arkadaş; sosyalizmin ekonomi politığıne ilişkin nerede hata yapıldığını sordu. Aslında anlatmaya çalıştım bunu. Hani depremin, öküzün kafasını sallamasıyla olduğu inanışından söz edilir. Çünkü dünya öküzün boynuzları arasında vesaire. Peki, öküz neyin üzerindeymiş? Bu tür soruların yanıtı çok zor. Fakat benim anlatmaya çalıştığım temel husus, üretim güçlerinin geliştirilememesidir. Arada çok sayıda neden var sayabileceğimiz. Gereğinden fazla diktatoryal yöntemler izlemek, demokrasi ve özgürlüğe önem vermemek... Ama bunların tamamı işin aslı değil, birtakım ikincil etmenlerdir.

Parti hakkında bir şeyler söyledim. O sert kabukta mücadele etmek lazım, politik kabukta. Bunun için özellikle Leninist parti gerekiyor. Politik alanda politik aygıt gerekiyor. Güçlü, düşmanları yenebilecek, ezebilecek bir aygıt. Bunu Lenin çok güzel söylüyor. Ama bir program çizemeyiz burada.

Sosyalizmin, belediye sosyalizmi mi devlet sosyalizmi mi olmasına ilişkin tartışmalara girmek şöyle geliyor bana: Güzel hülyalar olabilir, beledi sosyalizm gibi; ama gerçekçi değil bu, olamaz. Yaşayamaz, yaşatmazlar! Şimdi Rojava'da elde edilebilecek iktidar, eğer ilerleyecekse sosyalizm yolunda, kendini bütün kapitalist dünyaya karşı savunmak zorunda. Her anlamda; silahıyla, üretimiyle, halka mal olmasıyla... Orayı işgal ettiklerinde Rojava halkı ülkesini savunmalı. Savunmanın silahla olacağını söylemeye gerek var mı? Silah için maddi güç gerektiğini söylemeye gerek var mı? Bizim utanç verici çöküşlerimizde yaşandığı gibi, buyurun gelin dememeli halk yığınları. Ama bunların çok zor olduğunu bilmeliyiz. Sovyetler Birliği söz konusu olduğunda, hatıramızda yer eden en kötü figür Gorbacov'dur. Ama Gorbacov, özel olarak kötü biri değildi; ben şu koca ülkeyi batırayım demedi. Beceremedi, aklı yetmedi. O çelişkilerle uğraşmayı beceremedi. O ılık "glasnost" zamanları dahil hiçbir zaman Gorbacovcu olmadığını ifade etmeme gerek olmadığını sanıyorum.

Fatoş arkadaşın; anlattığım sosyalizmde, silahların yöneleceği herhalde ilk kişi olacağına ilişkin sözü... Evet, bunlar sorun gerçekten. Sovyetler Birliği'ne 1920'ler ve 30'larda giden birçok Batılı Marksist büyük hayal kırıklıklarıyla dönmüştür. Evet, öyle olacak, haklısınız!

Çin'i, Kore'yi süren devrimler olarak ifade etmedim. Ama tabii çok özet ifadelerle, şematik ifadelerle geçtiğim için yeterince anlatamamış olabilirim. Çin, süren bir devrim yaşamıyor. Çin, kapitalist ekonomik ilişkiler geliştiren fakat sosyalist kabukta bir ülke. Politik ve toplumsal kurumlar anlamında söylüyorum. Çin'de bir Marksist, Çin devletine karşı mücadele etmekle mükelleftir – bildiği her yolla bence. Ama atlıyorum, yine birçok şeyi atlıyorum.

Başka ülkelerdeki devrimler meselesi... Sovyetler Birliği'nin dışarıdaki devrimlere izin vermediği, kendi ülkesini öne aldığı meselesi. Rahatsız edici olacağını sandığım bir şey söyleyeceğim. Enternasyonalizmin Lenin tarafından kabul tarzı yanlıştır benim görüşüme göre. Çünkü enternasyonalizm, bu dünyada politik bir gerçeklik olamaz. Politik, toplumsal, ekonomik ve diğer birçok yönden çok fazla bölünmüş bir dünyada yaşıyoruz. Aynı anda bütün dünyada devrim yapamayacağınıza göre devrimi birimlerde, ülkelerde, bölgelerde yapacak ve pekiştireceksiniz. Başka çare yok.

Enternasyonalizm bir hedeftir. Örneğin, 21 koşul getirmek, yani bir dünya komünist partisi gibi düşünmek bence yanlış bir yaklaşımın eseridir. Böylece suçu ayırmak gerek. Türkiye'de komünist adıyla bir parti kuracaksınız ve Sovyetler istediği için devlete karşı mücadele etmeyeceksiniz! Böyle bir şey olabilir mi? Burada suç varsa, açıkça Türkiye'dekilerindir.

Çin'de, Kore'de, Arnavutluk'ta, Yugoslavya'da, Vietnam'da komünistler kendi bildikleri gibi mücadele etti ve başardılar. Sovyetler kendi bildiği gibi hareket edecek, her bir ülkedeki komünist kendi bildiği gibi... Her bir ülkedeki devrim Sovyetler Birliği'nin değil, o ülkenin komünistlerinin sorumluluğundadır.

Şunu demek istiyorum: Enternasyonalizm politik bir ifade olarak geçersiz ama bir hedef olarak, bir ideolojik söylem olarak uygundur. Bu anlamda, tek ülkede sosyalizm, bu bölünmüşlük bir gerçek iken zorunludur. Burada bir dar-Stalinist sözlerini duyuyor değilsiniz, gerçek koşullarda mücadele etmek durumunda olan birinin zorunlu vargısıdır bu. Fakat Stalin bu çerçevede, evet, ileri gidiyor. 1936'da, artık bu işi kurduk, sırtımızı yaslayabiliriz diyor. Yanlış!

Bir şeyi vurgulamak istiyorum bu bağlamda. Buharin mahkemeye çıkarıldığında, ben diyor, idealim tarafından suçlanıyorum. Bütün ömrümü bu ideal için verdim, ideal şimdi mahkeme heyeti olarak karşıma çıkıyor. Benim buna karşı savunacak bir şeyim yok. Silahları elden bırakmamak için Troçki olmak lazım, diyor.

Mücadele etmek zorundayız, ne zaman ve nasıl uygun görüyorsak mücadele etmek zorundayız. Mücadele etmek için muhataplarımız ya da düşmanlarımız hatta dostlarımız alan açmayacak bize; kendimize mücadele alanı yaratacak, mücadele edecek ve kazanacağız. Yoksa yine böyle, Buharin'in atfettiği Troçki'den farklı olarak gerçek Troçki gibi sürgünde trajik bir ölümle karşılaşsınız. Stalin gibileri de kazanır, eğer onu kötü olarak görüyorsanız.

Marx'ın zaman içindeki veya farklı bağlamlardaki görüşlerinde birtakım aykırılıklar ve çelişkiler görülebilir. Katkı'nın "Önsöz"ündeki görüşleriyle örneğin Komün'e ilişkin görüşleri arasında en azından düz anlamda çelişkiler var. Ayrıca Marksizm, Marx'ın baştan itibaren kurulu bir bilinçle inşa ettiği bir granit blok da değil. Marksizm gelişen bir dinamik, hem teorik hem politik olarak. Dolayısıyla, Marx'ın bazı yönelimleri eleştiri konusu olabilir; eleştiri yeter ki Marksist olsun, Marksizmin dışına çıkmasın.

Ben Katkı'daki tezleriyle ötekileri karşılaştırırken, Marx'ın, tarihi birinde üretimsel ve ötekinde politik toplumsal boyutlarıyla değerlendirdiğini, ama bu ikisini birden gözeten bir teori oluşturmadığını ifade etmeye çalıştım. Bence bunların her ikisi de geçerli. Bunları birleştirmeyi biz Marksistler yapmalıyız, nitekim Marx'tan sonraki Marksizm tarihinde bu konuda epey bir birikim var.

Bu bakımdan, Marx'ın teorisinde bir teknolojik determinizm var. "Yel değirmenleri bir toplumu, buharlı değirmen başka toplumu verir" sözünü yabana atamayız ve savunmaktan kaçınmamalıyız. Bunun "basit", "kaba" bir determinizm olmadığını da iddia ediyorum. Tartışmasını başka yerlerde yapmak üzere...

Öte yandan, ben kapitalizmin artık çöküş aşamasına girdiği düşüncesine ikna olamıyorum bir türlü. Kapitalizm varlığını sürdürecektir ve çöküş aşamasına gelmeyecek. Tarihsel ilerleme diye ifade ettiğimiz, o incelen yumurta kabuğu modeline biz daha çok uzağız gibi geliyor bana. Birtakım Batılı Marksistlerin, Wallerstein'in mesela, kapitalizmin 2050'de ya da başka bir görünür gelecekte çökeceği yollu yaklaşımlarına katılamıyorum. Çok istiyorum ama katılamıyorum.

Devlet oldukça biz de devlet olmak zorundayız. Bizim bütün bu dönemde, bu yenilgiden sonra asıl uğraşmamız gereken şey, çok güçlü ve tehlikeli olduğu içimize sızmasından belli olan liberalizme karşı Marksizmi tekrar inşa etmektir. Marksizmin liberalizmin bir çocuğu, bir türü olduğu görüşüne şiddetle karşı çıkmak. Ama dar-Marksizme çekilmeden ve post-Marksizme kaymadan... Sağ olun arkadaşlar.

Sungur Savran: Şimdi arkadaşlar, bu salonun sanıyorum en az yarısı, benim Trotskiy'i Marksizmin en önemli ve tarihi önderlerinden biri olarak kabul ettiğini biliyordu. Biz kendimize durup dururken Trotskist demeyiz çünkü biz Leninistiz esas olarak. Trotskiy'in geleneğinin Leninizmi en doğru şekilde sürdüren gelenek olduğunu düşündüğümüz için aynı zamanda Trotskistiz.

Bu bilindikten sonra insan başka şeylerin de bilineceğini varsayıyor. Her konuşma her şeyi detaylarıyla açmak zorunda değil. Bunu bir sitem olarak söylüyorum Fatoş arkadaşımıza. Şimdi ilk silah bana dönerdi, dedi, üçümüze birden söyledi. Silahlarla öldürülmüş ve sosyalist demokrasiyi hayatı uğruna savunmuş bir hareket söz konusu. Vorkuta kamplarında binlerce, belki on binlerce Trotskist öldürüldü.

İkincisi; herkes çökmüş bir sistemin neden çöktüğü sorusunu atlama çabasında dendi. Arkadaşlar bakın, 1989'un 25. yıldönümünde Berlin Duvarı'nın çöküşü dolayısıyla bir toplantı düzenlendi. Propaganda yapmaya gelmediğim için konuşmamda belirtmedim, ben Devrimci İşçi Partisi'nin mensubuyum, kurucularından biriyim. Biz 25. yıldönümünde toplantı yaptık ve niye bizim dışımızda kimse neden çöktüğünü tartışmıyor diye sorduk. Kimseden cevap gelmedi.

Sovyetler Birliği'nin çöküşünün 25. yıldönümü olan 2016 yılında tekrar aynı soruyu sorduk, "Sovyetler Birliği'ni kim öldürdü?" diye başlık atıp toplantı yaptık, bütün gün tartıştık. Ben birçok kez, böyle olmaz, bir ceset orada duruyor ve siz görmezlikten geliyorsunuz demiş bir insanım; "Marksizmin Aşıl Topuğu" diye yazı yazmış bir insanım. O yüzden bizi böyle genellemelerin içine katmayın.

"Tek ülkede sosyalizm bir tercih mi bir zorunluluk mu?" sorusuna, bütün tarihimiz boyunca yaptığımız bir analize dayanarak şu cevabı vereceğim: Sovyetler Birliği, dünya devriminin geri kalanının yenilmesi sonucunda, tamamen kendi sınırları içine haps olunca, bu daralmış toplumda bir de geri bir ekonomi söz konusu olunca, adım adım bir bürokrasi doğdu. Size bir örnek vereyim, 1934'te, Stalinist bürokrasinin bütün partiye hâkim olduğu bir aşamada, yapılan kongrede seçilen 350 üyeden yaklaşık 200'ü daha sonra katledildi. Öldürülen tüm komünistlerin sayısını tam olarak bilebilmek çok zor, bir milyona kadar rakam veren var. Komünistlerin öldürülmesinin sonucunda partinin içi boşalıyor ve yeni bir iktidar kuruluyor.

Ancak bürokrasi işçi ekonomisinin hücrelerinde de var olabileceği için, bu bürokratik yapıyla sistem sürdürülebiliyor. Yani kamu ekonomisi, planlı ekonomi devam ediyor. Ama bu bürokratik yapı, sosyalizmin bunlar dışında kalan bütün unsurlarını, en başta da enternasyonalizmi ve işçi demokrasisini ortadan kaldırıyor.

Tek ülkede sosyalizm, enternasyonalizmi ortadan kaldırmanın ideolojisidir, başka bir şey değildir. Marksizmde böyle bir şey yoktur. Soru gayet makuldür fakat burada hepsini tartışmamız mümkün değil. Bütün metinlerin okunmasını rica ediyorum arkadaşlardan. Geleceğin programı yine milliyetçi bir komünist program olursa, enternasyonalist bir program izlenmezse iflas garantidir arkadaşlar.

Bir arkadaşımız nesnel koşullarla ilgili bir soru sordu. Nesnel koşullar mutlaka vardır fakat aynı zamanda toplumsal sınıf ve katman farklılaşmaları dolayısıyla

bir de mücadele vardır. Dolayısıyla iki faktörün karşılıklı etkileşimi içinde ortaya çıkan bir sonuç söz konusudur.

Siyasi iktidarın veya toplumsal yapının kimin elinde olduğuna bağlı olarak tanımlanmasıyla ilgili bir soru geldi. Trotskistler birçok insanın alaylı eleştirilerine karşı, sonuna kadar Sovyet Devleti'nin bir işçi devleti olduğunu savunmuşlardır. Bugün Kuzey Kore'nin bütün o tek hanedan sosyalizmi görünümüne rağmen, hâlâ, bir işçi devleti olduğunu söylüyoruz. Katılmayan arkadaşlar şu soruya cevap versinler: Neden uluslararası sermaye oraya giremiyor? Neden Sovyetler Birliği'ne 91'e kadar çok özel izinler dışında giremedi? Sömüremediler işçileri. Demek ki orada bir şey vardı, o yüzden işçi devleti diyoruz. Sermayeyi yenik durumda bıraktığı için.

Fatoş arkadaş İspanya meselesini sordu. Ben İspanya'da olan şeyi ihanet diye adlandırmıştım. Dolayısıyla üç konuşmacıya birden bunun sorulması doğru bir şey değil. İspanya'da, Sovyetler Birliği bürokrasisinin ihanetine maruz kaldığı için yenilen bir devrimden bahsediyoruz. Kaynaklar var, ikna olmayanlar okuyarak belki ikna olurlar.

Stalin döneminde bile yerel yönetim yapılarının devam ettiğini söylediğim zaman, "bile" sözcüğünün özel bir anlamı olduğu açık. Çok ciddi ihlallere rağmen diye de belirttim hatırlayın. Özellikle, savaş sırasında halkların toplu halde sürülmesini kastettim o sırada. Cevapları ampirik olarak araştırılabilecek sorulardır bunlar arkadaşlar. Stalin döneminde bile Azerbaycan'ın resmi dili Azeri Türkçesi olmaya devam etmiştir. Bizde ise, Kürtlere Kürt demek yasaktı. Bunu söylüyorum. Değiştiremediler Lenin'in anayasasını.

Devam ediyorum. Azerbaycan'da 1918'de Bakü Komünü kuruldu. Azerbaycan komünizmin güçlü olduğu bir yerdir. Şimdi komünistler bir işçi devleti, Sovyet Devleti kurmaya çalışıyorlarsa; burjuvalar da bir demokratik cumhuriyet kurmaya çalışıyorlarsa, Kızıl Ordu müdahale edince, neden bu bir işgal olsun? Hangi taraf acaba halkın kendi kaderini tayin hakkını temsil ediyor? Kızıl Ordu'nun bir rolü olmuştur ama yerel komünizm de çok ciddi bir faktördü Azerbaycan'da. 1905 yılında Lenin Trotskiy'i eleştirdi sürekli devrim konusunda, dediniz. İnsanların görüşleri değişir, Lenin çok kez görüşünü değiştirdi. Lenin'in en büyük erdemlerinden biri kendi hatalarından öğrenmesidir. Başka bir örnek vereyim size. Biraz önce, Sovyetler Birliği döneminde federasyonun çok önemli olduğunu söyledim. Lenin 1917 devriminden önce federasyona sonuna kadar karşıydı. Ama 1917 Devrimi sonrasında, komünistlerin ve devrimcilerin arasında bile Rus şovenizminin devam edebileceğini gördüğü zaman, birdenbire fark etti ki, ulusların yerel düzeyde kendilerini yönetebilmeleri ve eşit olmaları gerekiyor. Bunların ikisinin iyi bir sentezi ancak federal bir sistemde bulunabilir diyerek görüşünü değiştirmiş oldu. Bu çok önemli bir şey. Lenin'in sürekli devrim konusunda görüşünü değiştirmemesi için ne neden var? Bir arkadaş, bunlar zaten senin okuduğun alıntı diyor. Rica ediyorum. Artık, 100 yıl sonra, gerçekleri halı-

nın altına saklamayalım. Lenin önce *Uzaktan Mektuplar*'da bahsediyor. Ben ona *Gurbetten Mektuplar* diyorum. Sanıyorum yanlış çevrildi Türkçe'ye, Rusça'da da gurbet vardır; o kelime orada o anlamdaydı diye düşünüyorum. *Uzaktan Mektuplar*'da ve *Nisan Tezleri*'nde, Lenin'in kendisi, Bolşevizmin geçmişteki görüşlerinin eski eserler müzesine kaldırılması gerekir, diyor. Lenin kendi görüşlerini değiştirdiğini rahatlıkla, gıcunmadan söylüyor. İşçi sınıfının ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü formülünün artık geçersiz olduğunu söylüyor.

Sadece şunu söylemeye çalışıyorum: Çin Devrimi de, Küba Devrimi de, diğer bütün devrimler de sürekli devrim olarak gelişmiştir. Demokratik devrim olarak veya anti-emperyalist devrim olarak başlamışlardır. İktidarın alındığı andan itibaren, hızla, bir proleter devrimine dönüşmüşlerdir. Zaten proleter partilerinin önderliğinde yapıldıkları için, karakterlerinde o vardır.

Son sorulara gelelim. Trotskiy zaten tasfiyeciydi, dediler. Bize sordular, böyle bir partinin gerekli olduğunu düşünüyor musunuz, dediler. Bir de bir arkadaş, Trotskiy'in demokratik devrim taraftarı olup olmadığını sordu.

Bir kere Trotskiy'in köylülüğü küçümsediği ve köylülükle hiçbir şekilde ittifak istemediği tarihin bir çarpıtmasıdır. Okunmasını tavsiye ederim. Lenin'den farklı olarak Trotskiy yalnızca şunu söylemiştir: "Köylülük ya burjuvaziye ya proleter-yaya yaslanmak zorundadır, bağımsız kalamaz." Bence bütün 20. yüzyılın tarihi bunu doğruladı. Yoksa işçi-köylü ittifakından yanadır tamamen.

Arkadaşlar, size şimdi izninizle bir şey okuyacağım ve bu çok önemli, lütfen dinleyin: "Her ne kadar sürekli devrim anlayışı kuşkusuz doğru perspektifi göstermişse de bu dönemde, yani 1917 öncesinde kendimi, özellikle örgütsel alanda bir küçük burjuva devrimcinin özelliklerinden kurtaramamıştım. Menşevizme karşı uzlaşmacılık, Leninist merkezîyetçiliğe karşı kuşkucu tavır hastalığını taşıyordum." İmza anlayacağınız gibi Lev Trotskiy. Trotskiy Bolşevik Parti'ye katılırken, Leninist partinin inşa yöntemlerinin doğruluğunu bütünüyle ve yürekten kabul ettiğini söylüyor. Böyle bir özelleştirmeyi yapanlar tarihi daha iyi değerlendirebilirler sanıyorum. Kendi geçmişini böyle değerlendiren birisi söz konusu. Trotskiy, o andan itibaren sonuna kadar Bolşevik kalmıştır. Dördüncü Enternasyonal ve onun bütün partileri, Bolşevik temelde inşa edilmeye çalışılmıştır. Yarı başarılı yarı başarısız, bugüne çok ciddi bir gelenek bırakmıştır. Bugün dünyanın çok yerinde, özellikle Avrupa'da, Latin Amerika'da, Hint alt kıtasında Trotskist partilerin devrimci hareketin asıl bloğunu oluşturuyor olması çok önemli bir sonucudur bunun.

Şimdi arkadaşlar, Türkiye'de Bolşevik Parti benzeri bir partinin inşasına taraftar mısınız diye sordunuz. Ben buraya propagandaya gelmedim. Ekim Devrimi'nin oluşumunun ve çözülüşünün önemli gördüğüm boyutlarını, şu spesifik ortamda, HDK'nin düzenlediği bir toplantıda anlatmaya çalıştım. HDK'nin özelliği nedir? Kürt Hareketi'nin ve bugünün Türkiye'sinin devrim sorunları bakımından

Kürt Hareketi ile yakın ittifak içinde çalışmayı doğru bulan ekiplerin bir arada bulunduğu bir yer olmasıdır. Böyle olunca, Ekim Devrimi'nin enternasyonalizme ve ulusal soruna ilişkin yönlerini ön plana çıkarmak istedim.

Ama üç konuşmacı da partiden bahsetmedi dediğiniz için tekrarlıyorum: Lenin'in bütün politik hayatı boyunca inşa etmeye çalıştığı Bolşevik Parti, Ekim Devrimi'nin başarısının birinci koşuludur. Trotskiy bazı yazılarında –bazılarına abartma gelen bir şekilde– Bolşevik Parti olmasaydı, Lenin olmasaydı, Ekim Devrimi olmazdı, der. Biz de buna katılıyoruz ve bugün Türkiye'de görevin, bir devrimci işçi partisi inşa etmek olduğunu hiçbir ikircikliğe izin vermeden savunuyoruz. Geleceğin sosyalizmi mutlaka devrimci işçi partileriyle ve bir devrimci proleter enternasyonalizmiyle, yani bir dünya partisinin inşa edilmesiyle olacaktır. Biz Mustafa Suphi'nin mirasçısıyız. O nasıl kendi partisini Komünist Enternasyonal'in bir partisi olarak inşa etmeye çalıştıysa, biz de aynı yolu yürüyoruz. Teşekkür ederim.

Metin Çulhaoğlu: Ben mümkün olduğu kadar kısa tutmaya çalışacağım.

Temel olarak bir noktayı özellikle belirttik kılmak istiyorum. Burada soru soran pek çok arkadaşımla sanıyorum benim aramda metodolojik bir farklılık var. Ben pek çok arkadaştan metodolojik anlamda farklı düşünüyorum.

Bakın, sizinki yanlış benimkiyse doğru metodoloji anlamında söylemiyorum. Sadece kendiminkinin farklı olduğunu düşünüyorum. Şöyle anlatmaya çalışayım. Pek çoğumuz Marx'ın yaşadığı döneme, Birinci Enternasyonal'e, Ekim Devrimi'nin safhalarına vesaireye bakarız. Sonra Çin'e bakarız, Küba'ya bakarız. Bunlardan başarılı veya başarısız olanları ayırt ederiz. Bu tarihsel derslerden hareketle, güncel olarak doğru olan, bizim yapmamız gereken şudur, deriz. Bu pek çok kişiye makul geliyor değil mi? Ben bunu reddediyorum. Bu tarihsel bir spekülasyon. Spekülasyonu olumsuz anlamda kullanmıyorum; tarihsel bir zihin egzersizi olabilir, birtakım sonuçlar çıkarmamızı sağlayabilir. Fakat ben tarihsel olgulara bakarak bunlardan başarılı ve başarısız olanları tasnif ederek başarılı olanlardan hareketle bugünden itibaren geleceğe doğru yön çizilebileceğine ve bunun doğru bir metodoloji olduğuna inanmıyorum, çok açık.

Peki, neye inanıyorum ben? Şuna inanıyorum: Bugünkü dünyaya bakarız, bugünkü Türkiye'ye bakarız. Bugün, sosyalist bir Türkiye mücadelesinin ne gibi gerekleri var, nerede eksiklikleri var, nerede zaafı var, nerede boşlukları var, ne yapmak gerekiyor bugün Türkiye'de? Ben bu sorulara bakarım. Daha sonra, geriye dönüp bakarım. Geçmişteki bir deneyim, bana bugünkü güncel görevler açısından bir ışık tutuyorsa, bir çerçeveye oturuyorsa onu mehz alırım, içselleştiririm, basacağım temel taşlardan biri olur o benim.

Ama geçmişte olup da başarılı olan bir şey bugünkü güncel ihtiyaçlarımız açısından herhangi bir yere oturmuyorsa ben illa da Ortodoks olacağım, illa da ta-

rihsel doktrine bağlı kalacağım diye tutup onu gündemin başına yerleştirmem. Bilmem anlatabildim mi? Bazı arkadaşların dediği gibiye eğer, o zaman Ekim Devrimi başarılı oldu diye biz de yıkmak için kışlık saray arayalım. Ya da 1949 başarılı oldu diye biz de uzun bir yürüyüş yapalım. Sierra Maestra'ya benzeyen dağ arayalım çıkmak için. Böyle bir şey olmaz. Benimsediğim metodolojik yaklaşım devrimden sonrası için de, yani siyasi iktidarın fethinden sonrası için de geçerlidir. Eğer iktidarı almış, proletarya diktatörlüğünü kurmuşsak, sonrasında bunun bazı gerekleri olacaktır. Dış müdahalelere ya da iç tehlikelere karşı mücadele etmek gerekecektir. Eğer dış müdahale tehlikesi varsa, bu devrimin daha beşikteyken boğulması gibi bir risk varsa, elbette silah sanayiine yatırım yapacağız. Anti-militarizmmiş vesaire, bunlara itibar etmeyiz, hiç kusura bakmayın. Eğer bir iç savaş tehlikesi varsa, karşı devrim biti kanlanmışsa, o karşı devrim riskini bastırmak için proletarya diktatörlüğünün sağladığı bütün olanaklardan sonuna kadar yararlanırım. Bilmem anlatabildim mi?

Buna pragmatizm diyebilirsiniz ama benim tercih ettiğim yaklaşım bu. Komünizm, özünde, bir hareketin önüne koyduğu güncel sorunları nasıl çözeceğine ilişkin bir yanıttır. Dolayısıyla dünkü komünizm başka bir şeyi gerektirebilirken bugünkü başka bir şeyi gerektirebilir; tabii, birtakım temel ilkeler dışında.

Ne Yapmalı'yı gündeme getirdi bir arkadaş. Ben *Ne Yapmalı'nın* bir örgüt teorisine eşitlenmesine kesinlikle ve şiddetle itiraz ediyorum. Çünkü *Ne Yapmalı'da* örgüte ilişkin birtakım açıklamalar, birtakım değiniler vardır fakat örgüte ilişkin yaklaşımın kendisi orijinal bir teori değildir. 1902 yılında Rusya'daki ihtiyaçlardan hareketle yapılan bir çıkarsamadır, bir sonuçtur. Buna bakmak lazım. Eğer bana *Ne Yapmalı'nın* özü nedir diye sorulursa, ben siyasal bilincin işçi sınıfına ancak dışarıdan verilebileceği, işçi sınıfının kendi başına bırakıldığı takdirde sadece ekonomik ve sendikal bilince ulaşabileceği tezidir, derim. *Ne Yapmalı'nın* en temel, bizim de bugün sahiplenmemiz gereken tezi budur. Şunu da söyleyeyim arkadaşlar, Bolşevik Parti'nin daha 1900'lerin başlarından itibaren demir disiplinli bir parti olduğu filan tevatürdür, böyle bir parti yoktur. Bolşevik Parti'de her zaman tartışmalar olmuştur. Hatta şunu da söyleyeyim; yurtdışında merkez komite toplantısı yapıldığında, Bolşeviklere yer verilmiyor bunlar toplantıdan sonra içki içip kavga ettikleri, ortalığı dağıttıkları için. Lenin, 1921 yılındaki 10. kongrede geliştirmiştir parti disiplini anlayışını. Çünkü o ihtiyaç o zaman doğmuştur.

Anarşizm meselesine gelince; şunu söyleyeceğim: Ben Engels'in ve Marx'ın *Gotha Programı'nın Eleştirisi*'nde ve diğer yapıtlarında sundukları devlet anlayışına, Lenin'in Devlet ve İhtilal'deki devlet anlayışından daha yakın duruyorum. Ve diyorum ki, Lenin *Devlet ve İhtilal'de* çubuğu bük müştür. Büker, meşrudur. Ama Devlet ve İhtilal'in yazarı Lenin'in anarşistlerle yaptığı tartışmanın bir gereği vardır, başka bir bağlamı vardır. Daha sonra, Sovyet deneyiminin acil ve yakıcı ihtiyaçları karşısında geliştirdiği devlete yaklaşımın ise başka bir bağlamı vardır. Bakunin, Nabruzzi adındaki İtalyan bir sosyaliste yazdığı mektupta Marx'ı dev-

letçi sosyalist olarak niteler. Der ki, biz anarşistiz, biz devlete peşinen karşıyız, Marx ise devletçi sosyalisttir. Bakunin, Marx'a göre devrimden sonra devletin sürmesi gerektiğini söyler. Ben de, dünyada gerçekleşecek herhangi bir siyasal devrimin, proletarya diktatörlüğüyle, mutlaka ve mutlaka burjuva devlet mekânizmasının tahribini de içerecek biçimde bir proleter devletle birlikte yürüyelebileceğini düşünüyorum.

Hepinize teşekkür ediyorum.

Bilge Seçkin Çetinkaya: Evet, zor bir maratonun sonuna geldik sanırım, herkes biraz yorgunluk belirtileri göstermeye başladı. Temiz havaya çıkalım ve burada konuştuklarımızı bir daha gözden geçirelim.

Çok teşekkür ediyoruz konuşmacılarımıza ve dinleyicilerimize.

İç Savaşta Kızıl Ordu atlıları

ÜÇÜNCÜ OTURUM

EKİM: DEVİRİMİN TARİHİ

Yürütücü: Ertuğrul Kürkçü

11 Kasım 2017, Cumartesi

Ertuğrul Kürkçü: Hepiniz hoş geldiniz. Başlarken, sempozyumun konusu bakımından çok basit ama temel bir sorunsal üzerinde durmak isterim; oradan bu oturumun özgül konusuna geçeriz: Eğer Ekim Devrimi'nin ortaya çıkarttığı bütün politik ve toplumsal sonuçlar tersinmişse, o zaman çok esaslı bir tarih teorisi ya da teorik tarih tartışmasıyla da yüz yüzeyiz demektir. Demek istediğim şu: Eğer Sovyetler Birliği'nde yıkılmış olan hakikaten komünizm idiye, maddeci tarih görüşünün bir temel vargısı, Marx'ın bütün eserinin kilit taşı olan tarihsel formasyonların tersinmezliği prensibi boşa çıkmıştır.

Marx'ın düşüncesi şuydu: "Gelişmelerinin belli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkilerine, ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar. İktisadi temeldeki değişme, kocaman üstyapıyı, büyük ya da az bir hızla altüst eder. Bu gibi altüst oluşların incelenmesinde, daima, iktisadi üretim koşullarının maddi altüst oluşu ile –ki, bu, bilimsel bakımdan kesin olarak saptanabilir–, hukuki, siyasal, dinsel, artistik ya da felsefi biçimleri, kısaca, insanların bu çatışmanın bilincine vardıkları ve onu sonuna kadar götürdükleri ideolojik şekilleri ayırt etmek gerekir. Nasıl ki, bir kimse hakkında, kendisi için taşıdığı fikre dayanılarak bir hüküm verilmezse, böyle bir altüst oluş dönemi hakkında da, bu dönemin kendi kendini değerlendirmesi göz önünde tutularak bir hükme varıla-

maz; tam tersine, bu değerlendirmeleri maddi hayatın çelişkileriyle, toplumsal üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çatışmayla açıklamak gerekir. İçeribildiği bütün üretici güçler gelişmeden önce, bir toplumsal oluşum asla yok olmaz; yeni ve daha yüksek üretim ilişkileri, bu ilişkilerin maddi varlık koşulları, eski toplumun bağrında çiçek açmadan, asla gelip yerlerini almazlar. Onun içindir ki, insanlık kendi önüne ancak çözüme bağlayabileceği sorunları koyar. Çünkü yakından bakıldığında, her zaman görülecektir ki, sorunun kendisi ancak onu çözüme bağlayacak olan maddi koşulların mevcut olduğu ya da gelişmekte bulunduğu yerde ortaya çıkar. Geniş çizgileriyle, Asya üretim tarzı, antikçağ, feodal ve modern burjuva üretim tarzları, toplumsal-ekonomik şekillenmenin ileriye doğru gelişen çağları olarak nitelendirilebilirler. Burjuva üretim ilişkileri, toplumsal üretim sürecinin en son uzlaşmaz karşıtlıktaki biçimidir – bireysel bir karşıtlık anlamında değil, bireylerin toplumsal varlık koşullarından doğan bir karşıtlık anlamında; bununla birlikte burjuva toplumunun bağrında gelişen üretici güçler, aynı zamanda, bu karşıtlığı çözüme bağlayacak olan maddi koşulları yaratırlar. Demek ki, bu toplumsal oluşum ile, insan toplumunun tarih-öncesi sona ermiş olur.”⁽¹⁾

O zaman düşünmemiz gereken şey şu: Hakikaten yıkılan Marksizmin ya da Marx, Engels ve Lenin’in ortaya koyduğu problematik ve teorik hedefler bakımından “komünizm” miydi? Fakat bu sonuçlara tek başına bir doktrinin doğrulanması-yanlışlanması bağlamında yaklaşamayız. Farklı görüşler var, çoğul ve çoğulcu bir arka plandan geliyoruz. Hem gerçekte yaşanmış olmaları hem de üzerlerinde düşünülmüş olmaları bakımından bütün bu yaşantıların varlığı ve anlamına dair farklı telakkiler var, ama hepimizin anlaştığı, birleştiği şey şudur: “Ekim Devrimi’nin yenilgiye uğratılmış olmasından, Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti’nde, –kısmen belki Küba ve Kore dışında– bu devrimle birlikte başlamış olan değişimlerin hepsinin tersinmiş olmasından bizim çıkartmamız gereken anlamlı bir sonuç olmalı.” Bu konuda hepimiz birleşiyoruz. O yüzden bu sempozyumdan şunun için de pekâlâ istifade edebiliriz ve etmeliyiz: Bütün maddi olgular aynı kaldığı halde neden farklı sonuçlar çıkartabiliyoruz? İkincisi, acaba olgular hepimiz için aynı mı, bunları birbiriyle nasıl kıyaslayabiliriz? Bu oturumda bu konulara belki pek fazla değinemeyebilecek olsak da Halkların Demokratik Kongresi’nin bu çok geniş alanı kapsayan tartışmaya cesaretle girmesi, buna kapıyı açması ve herkesi bu tartışmaya davet etmiş olması çok önemli. Bugün biz de bu oturumda buna katkıda bulunmak istiyoruz. Belki varmak istediğimiz sonuçlara burada ulaşabiliriz.

Konuşmacılarımız bu oturumda yapacağımız tartışmanın iki ucunu temsil ediyorlar: Genel olan ve tikel olan. Taner Timur hocamız genel olandan yola çıkacak, esasen dünya tarihi içinde bir yol kat ederek Ekim Devrimi’ne ve oradan bugüne kadar gelen devrimler silsilesi içinde yer alan devrimlerin birbiriyle bağı konusuyla daha geniş olarak ilgilenecek. Emel Akal arkadaşımızsa, Müslüman

Marx, K. (1979) Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı, çev. S. Belli, Ankara: Sol Yayınları.

dünyasında Ekim Devrimi'nin yankıları ve bu devrimlerin birbirlerine eşlik etmesi bağlamında istisnai bir deneyimi, tikel olanı, bu silsilenin bir momentini değerlendirecek. Bu iki sunuş da lafı ister istemez Türkiye'ye –ve Kürdistan'a– getirecek kaçınılmaz olarak. Bir yandan hem modern dünyaya ait olan hem eski dünyanın merkezinde duran, öte yandan İslam inancına bağlı olanlarla olmayanların –ama büyük çoğunlukla İslam inancına bağlı olanların– bir arada yaşadığı bir toplumsal-tarihsel zeminde Ekim Devrimi ile eşanlı olarak ortaya çıkmış olan tarihsel dönüşümler bizim için ne mana ifade ediyor, bugün bize bu yaşanmışlıklardan doğacak bir ışık var mı konusuna da ister istemez gireceğiz. Başlarken kısaca şunu söylemek isterim: Türkiye Devleti'nin –Türkiye Cumhuriyeti'nin– de Türkiye sosyalist hareketinin de Ekim Devrimi ile doğuştan gelen bir ilişkisi var. Ekim Devrimi'nin hem Türkiye sosyalist hareketi üzerinde hem Türkiye Cumhuriyeti üzerinde doğum izi gibi bıraktığı bir leke var. Başka pek az ülke –belki Finlandiya biraz– böyledir. Ama Sovyetler Birliği'ne dahil olmayan ülkeler arasında Ekim Devrimi ile bu açıdan travmatik bir ilişkiye sahip çok fazla ülke olduğunu ben sanmıyorum. İki nedenle bu böyle: Birincisi, eğer Rusya'da Ekim Devrimi gerçekleşmiş olmasa ve Sovyetler Birliği'nin politik, askeri, mali ve diplomatik katkısı olmasa, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntıları üzerinde bir ulus-devlet inşası için yola çıkmış olan Kemalist kadronun işgalci güçler karşısında arka cephesini sağlamlaştırmış olarak mücadeleye girmesi belki de olanaksızdı. Ekim Devrimi esasen dört bir taraftan kuşatılmış olan Kemalist hareket için tarihin bir lütfu olarak sağlam bir dayanak noktası ortaya çıkartmış olması bakımından önemliydi. Ancak öte yandan doğmakta olan iki devlet arasında kurulmuş olan bu tarihsel ilişki sosyalist hareketimiz ve devrimci mücadele açısından aynı tarihli sonuçları yaratmadı. Ne yazık ki, uluslararası askeri ve politik zorunlulukların bir araya getirdiği bu iki devlet arasındaki ilişki Sovyetler Birliği'nin devrimci güçleriyle Türkiye'nin sosyalist devrimci güçleri arasında da paralel bir ortaklığı sağlayamadı. 1921'de, Kemalist rejim henüz doğarken, Mustafa Kemal yeni devletin bakış açısından hangi nedenlerden ötürü Türkiye'de bir komünist partinin kurulamayacağını, bir komünist hareketin Türkiye'de siyaset gündeminin içinde meşruiyete sahip olamayacağını şu sözlerle ifade ediyordu:

“[...] devletimizin, Heyeti Âliyenizin Ruslarla olan münasebatı doğrudan doğruya iki müstakil devletin karşı karşıya olan ve her biri kendine ait olan gayelerini tamamen mahfuz bulundurmak şartıyla, bugüne kadar böyle olduğu, bugünden sonra da böyle devam edeceğine şüphe etmeyiniz. Rus Bolşevik Hükümeti resmîyesi, ricali resmîyesinin bizim olan, bizim resmî ricalimizle olan temas ve münasebetlerinde Rusya dahilinde bu milletin soysuz, herhalde sersem birtakım evlâtları oralarda da serseriliklerine devam etmişlerdir. İşte bu serseriler bir iş yapmak hülyasına kapılarak zâhiren memleketimize ve milletimize nâfi olmak için Türkiye komünist fırkası diye bir fırka teşkil etmişlerdir ve bu fırkayı teşkil edenlerin başında da Mustafa Suphi ve emsali bulunmaktadır. Bunlar doğrudan doğruya bir hissi vatanperverane ile ve bir hissi hakiki millî ile değil, benim kanaatimca belki kendilerine para veren, kendilerini himaye eden ve bun-

lara ehemmiyet atfeden Moskova'daki prensip sahiplerine yaranmak için birtakım teşebbüsâtı serseriyanede bulunmuşlardır. Bunların yaptıkları teşebbüs Rus bolşevizmini muhtelif kanallardan memleket dahiline sokmak olmuştur. Bu suretle memleketimize, milletimize hariçten komünizm cereyanı sokulmaya başlanmıştır.

Diğer taraftan efendiler, memleket dahilinde komünizmin ne olduğunu bilmeyen, fakat bu esasata müsteniden tekevvün etmiş olan, taazzuv etmiş bir Bolşevik kuvvetinin bizim için kuvvei naciye olabileceğini farzeden birtakım insanlar dahi, hattâ bu hariçten gelen Komünizm cereyanına temas etmeksizin kendiliğinden Komünizm teşkilâtı yapmak hevesine düştüler. Bir zaman geldi ki Ankara'da, Eskişehir'de, şurada burada memleketin hemen bir çok yerlerinde bir çok insanlar, birbiriyle rabitadar olmaksızın, Komünistlik teşkilâtı kurmaya ve aynı zamanda hariçten de birtakım insanlar serseri surette memlekette dolaşmaya ve aynı zamanda propaganda yapmaya başlamışlardır. Daima esasatına muhafazai sadakat etmekte en büyük faideyi gören Heyeti Vekileniz bunun için müsmir bir neticeyi düşünmek mecburiyetini hissetti. Herhalde bu memlekette ve bu millet içinde Komünizmin mahalli tatbik bulamayacağına kani idi ve kani-dir. Komünizmin ne olduğunu bilirse münevveran, o zaman memleket dahilinde tatbikine cevaz verilebilir. Fakat münevveran dahi dahil olduğu halde Halk, Ordu Komünizmin ne olduğunu bilmiyor. Yalnız kuvvei naciye olabileceği itikadına zahip olmuş ise o zaman körü körüne cahilâne komünizm olabilir veyahut milletin bir kısmı kalili, kısmı cüzisi temayül edebilir. Bu suretle ekalliyetin ekalliyeti देनेcek mertebede tekevvün edecek bu kuvvet kendini şâmil ve hâkim bir kuvvet farzederek, çünkü vukufsuzluğu veçhile bir teşekkül olacağından derhal memleket dahilinde –Bittabi bu gibi inkılâbatın heyeti umumiyei milliyemiz tarafından derhal imha edileceğine mutmainiz– herhalde bir feveran olabilir, bir inkılâp teşebbüsü olabilir. Bu itibarla Hükûmet tedbir düşünmek mecburiyetinde kalır.

Efendiler, iki türlü tedbir olabilir. Birisi; doğrudan doğruya Komünizm diyenin kafasını kırmak; diğeri, Rusya'dan gelen her adamı derhal denizden gelmiş ise vapurdan çıkarmamak, karadan gelmiş ise hududun haricine defetmek gibi zecrî, şedid, kırıncı tedbir kullanmak. Bu tedbirleri tatbik etmekte iki noktai nazardan faidesizlik görülmüştür. Birincisi; siyaseten hüsnü münasebatta bulunmayı lüzumlu addediniz Rusya Cumhuriyeti kâmilan komünisttir. Eğer böyle zecri tedbir tatbik edecek olursak o halde bilâ kaydüşart Ruslarla alâka ve münasebette bulunmamak lâzım gelir. Halbuki biz birçok mülâhazatı siyasiyeden, bir çok esbap ve avamilden dolayı Ruslarla temasta, müşasebatta, itilafta bulunmak istedik ve istiyoruz ve isteyeceğiz. O halde tatbik edeceğimiz tedbirler de dostluğunu istediğimiz bir millet, bir hükûmetin prensiplerini tahkir etmemek mecburiyetindeyiz. İşte bu noktai nazardan zecrî tedbir kullanmak istemedik. İkinci bir noktai nazardan da zecrî tedbir kullanmayı faideli addetmedik. Malûmu âliniz fikir cereyanlarına karşı fikre istinat etmeyen kuvvetle mukabelede bulunmak, o cereyanı imha etmedikten başka, herhangi bir muhatabınızla, herhangi bir insanla konuşulduğu zaman onun herhangi bir fikrini kuvvet zoru ile

reddederseniz, o ısrar eder. İsrar ettikçe kendi kendini aldatmakta daha çok ileri gidebilir. Binaenaleyh, fikir cereyanları cebir ve şiddet ve kuvvetle reddedilmez. Bilâkis takviye edilir. Buna karşı en müessir çare, gelen cereyanı fikriye mukabil fikir cereyanı vermek, fikre fikirle mukabele etmektir. Binaenaleyh Komünizmin memleketimiz için, milletimiz için, icabatı diniyemiz için gayri kabili kabul olduğunu anlatmak, yani efkârı umumiyei milleti tenvir etmek en nâfi bir çare görülmüştür. İşte Hükûmet böyle bir çareye tevessülle iştigal etmekle beraber, şüphe yok ki, gelen cereyanlar zamandan evvel fiilen mazarrat tevhit edebilecek hale gelmemesi için dahi bir taraftan da tedabiri lâzimeyi ittihaz etmiştir. Hükûmet tenvir ile bu cereyanın önüne geçmeyi düşündüğü sırada, aynı suretle düşünen birtakım kıymetli ahlâklı ve her noktai nazardan şayanı emniyet arkadaşlar bana müracaat etmişlerdir. Bu zevat bu noktai nazardan bu memleket ve milletin menafiine azamî ne suretle hizmet edebileceklerini düşünüyorlardı. İşte bu düşüncenin mahsulü olmak üzere Ankara'da Komünist Fırkası namı altında bir fırka teşekkül etti.

Bu fırkayı teşkil eden zevatın bence yakinen malûm olan zihniyetini kısaca izah etmek istiyorum, ki sui tefehhümat zail olsun. Bu zevat bir defa hududu millî dahilindeki halkın istiklâlinin mahfuziyeti, yani bu milletin, gayei milliyesinin, istikbalinin temin ve istihsali için hâdim olmak istiyorlar. Yine onlar da hepiniz gibi milletin refah ve saadeti hakikiyesini maddeten istihsal edebilmek için idare makinesinin ıslâhı ahvali içtimaiyemizde mümkün olduğu kadar milletin kabiliyeti hazmiyesi derecesi nispetinde terakkiyata mazhariyeti düşünen insanlardı. Binaenaleyh, bu fırkayı teşkil edenler Komünizmin ne olduğunu millete anlatmak ve bunun ne olduğunu bütün esasları, prensipleri bütün milletçe malûm olmadıkça olsa olsa onların içinden halkın kabiliyet ve istidadına mümkün olduğu kadar hadim olabileceklerini, kabiliyeti tatbikiyesi görüldüğü takdirde tatbik zihniyetinde idi. Fakat gayet mutaassıp oldukları nokta, o da, bu memleket içinde ve bu millet içinde her türlü inkılâbatı içtimaiyenin, muzır dahi olsa, her türlü inkılâbın sahibi hakikileri yine bu millet olmalıdır. Yine bu millet vekili olmalıdır ve çok mutaassıp oldukları bir nokta varsa, bu memleket içinde ecnebi ile hiçbir inkılâp vücuda gelmesine alet olanları tahkir ve terzil etmek idi. İşte bu işi niyatı hasene ile yapmak arzu eden arkadaşların teşebbüsü Hükûmetçe muvafık görülmüş ve kendilerinin vukuu müracaatları üzerine resmen müsaade edilmiştir. Yalnız bu müsaadeyi yapmakla Hükûmet bir şey düşündü. Evet, komünizm içtimâî bir meseledir. Bunun her türlü esasat ve hakayikini istenildiği gibi söylemekte beis yoktur. Yalnız maksadı teşebbüsü belli olmayan, mahalli dahi istenildiği anda meçhul bulunan birtakım kimselerin komünizm namı altında, Bolşevizm namı altında teşkilât yapmasını katiyen menetmek istedik ve bu noktai nazardan Dahiliye Vekili bütün rüesayı memurini mülkiyeye dedi ki; Komünistim diyen Hükûmetçe resmen programı görülmüş ve mevcudiyeti resmen tasdik edilmiş cemiyete intisap edebilir. Fakat kendi kendine teşekkül eden fırkanın Hükûmete verdiği bir teminat vardı, ki o dahi her önüne geleni teşkilâta memur etmeyip, belki aklı başında mukaddesatı milliyeyi, icabatı diniyeyi şeraiti umumiyei millet ve devleti müdrik insanlar ancak bu gayei milliyeye sadık kal-

mak şartıyla tenviri efkâr edebilirlerdi ve ben eminim ki arkadaşlar, Rus bolşevizminin yapmış olduğu tahribatı bir çoklarımızdan daha iyi bilmektedirler. Hikmeti mevcudiyetlerinin kalmadığına kani oldukları dakikada bütün millete hitaben bizzat kendileri Komünizmin bu memleket içinde kabiliyeti tatbikiyesi olmadığını kendileri ifade ederler ve dağılırlar.”^[2]

Sovyetler Birliği devleti ile Türkiye’nin komünist hareketi arasındaki –Kemalist rejim üzerinden kurulmuş olan– bu iki ayrı yönde giden ilişki bir açıdan Türkiye komünist hareketinin de büyük trajedisi oldu. Çünkü İkinci Dünya Savaşı’nın ardından gelen –Sovyetler Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti’nin düşman kamplarda yer aldıkları– “soğuk savaş” döneminde de Sovyetler Birliği’yle Türkiye’nin komşu ülkeler olmaları, Türkiyeli komünistlerin sürekli olarak “bir dış gücün uzantısı” olmadıklarını ispata zorlandıkları ağır, sancılı, kâbus gibi bir süreçten geçmelerine yol açtı. Öte yandan daha başlangıçtan itibaren Türkiye’de devletin “sosyalizm”, “komünizm”, “liberalizm”, “devlet kapitalizmi” tartışmalarına ve çeşitli politik güçler arasındaki mücadelelere doğrudan taraf olarak katılmış olmasının da yıkıcı sonuçları oldu: Devlet görüşü, Türkiye komünist hareketi içerisindeki bütün tartışmalara da bir biçimde sirayet etti. Bu hegemonik ilişki henüz doğmakta olan hareketin hem devlet eliyle yukarıdan hem de toplumsal kontrol süreçleriyle aşağıdan son derece ağır basınçlar altında şekillenmesine neden oldu. O yüzden Sovyetler Birliği ile –bir devrim ülkesiyle komşu olmak– kimi ülkelerin devrimci güçleri için belki büyük bir avantajdı, ama Türkiye sosyalistlerinin çektikleri büyük sıkıntıların bir nedeni de bu coğrafi yakınlığı yaşamsal bir askeri-stratejik tehdit olarak gören Türkiye egemen sınıflarını komünist hareketi orantısız bir baskı altına almaya yönlendiren paranoid “komünizm korkusu”ydü. “Soğuk savaş”ın iki merkez devleti Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasındaki her gerginlik Türkiye’de muhalefet ve devlet arasındaki bir başka gerginliğe tercüme edilebildi. Benim kuşağım hayatını bütün bu gerilimler içerisinde devrimci bir imkân bulabilmek çabasıyla geçirdi. Sovyetler Birliği’nin yıkılmasıyla birlikte bu konu belki gündemden kalkmış olabilirdi, ama burada da üçüncü bir meseleyle karşı karşıyayız. Aslında İbn-i Haldun’un dediği gibi “coğrafya kaderdir”. Rusya Çarlığı ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki bütün jeostratejik gerilimler ya da Türkiye ve Rusya’nın Batı ve Doğu’da başka devletlerle yaşadıkları çatışmalar, geçmişte olduğu gibi bugünün devletlerarası ilişkilerine bir şekilde tercüme oldu ve bunun izlerini de hep beraber yaşıyoruz. Özetin özeti söylemek istediğim şey şu: Çarlık Rusya’sındaki büyük Sovyet Sosyalist Devrimi ve onun üzerinde yükselen Sovyetler Birliği yönetimi dünya halkları için son derece önemli bir ışık, Türkiye halkları için de aynı şekilde yol gösterici bir ilke oldu. Fakat bunlar bizler için pratikte –teoride olduğu ölçüde– ilk bakışta sanılabileceği gibi olağanüstü imkânlar sunmadı. Türkiyeli devrimciler aslında Ekim Devrimi’nin nimetleri kadar güçlüklerini de Rusya’daki yoldaşlarıyla paylaştılar. Fakat Rusya’daki devrimin Rusya Çarlığı’nın Müslüman halklarına sunduğu nimetlerle Türkiye’deki yankılanışı arasındaki asimetriye

[2] Mustafa Kemal Paşa, TBMM Gizli Celse Zabıtları, 22 Ocak 1921.

baktığımız zaman hep birlikte şunu görüyoruz: Siz kendi devriminizi yapmadıkça başka yerlerde, uzak ya da yakın coğrafyalarda gerçekleşmiş olan devrimlerin sizin için bir devrim olması, siz hiçbir şey yapmadan onu kendi başına temellük etmeniz mümkün değildir.

Nihayet son nokta: Ekim Devrimi'nin yüzüncü yılından geriye baktığımızda, orada yüz yılın sonunda artık bir işçi devleti, bir Sovyet idaresi görmüyoruz. Ekim Devrimi'nin yayıldığı hinterland içerisindeki bütün devrimler yıkılmış olabilirler. Fakat geride bir insani yıkım değil, bu ülkelerde bir devrim olmaksızın kendi iç gelişme ritimleriyle ilerlemiş olsalar sağlayamayacakları kadar büyük bir insani gelişme bıraktıklarını görüyoruz. Çin'de olsun, Rusya'da olsun, Doğu Avrupa ülkelerinde olsun devrimci hükümetler döneminde ve Sovyetler Birliği'nin çevresinde birleşmiş olan paktlar içerisinde sağlanmış sınai, iktisadi, kültürel, bilimsel gelişmeler o kadar büyük bir yeni insan malzemesi yarattı ki, belki de şimdi Marx'ın öngördüğü ve Lenin'in de Sovyetler Birliği'nin tetiklemesini umduğu gibi bir dünya devriminin imkânları, kapitalizmin merkez ülkelerindeki devrimler kendilerine eşlik etmedikleri için bu devrimlerin yenilgiye mahkûm bir biçimde sürdürdükleri kırk, elli, yüz yıllık yaşantıları boyunca yaratmış oldukları bu insani malzemeden doğacak. Bugün Çin'de birikmiş olan muazzam iktisadi potansiyel ve yetişmiş insan malzemesine, Rusya'daki muazzam iktisadi, politik ve askeri potansiyel ve bunların gerisinde duran yetişmiş insan gücüne, bu ülkelerin insani gelişme endeksindeki yerlerine, dünyanın önde gelen pek çok kadim kapitalist ülkesinden çok daha yüksek insani gelişme potansiyelini barındırmalarına bakacak olursak aslında şimdi yenilmiş görünseler de bu devrimlerin arkalarında muazzam bir dinamizm bıraktıklarını ve belki de 20. yüzyılın eski, geri köylü ülkeleriyle kapitalist merkez ülkelerini birbirlerine insani talepler, insani ihtiyaçlar, insani dönüşüm imkânları bakımından tarihte ilk kez bu kadar çok yaklaştırdıklarını ve “eşanlı bir devrimi” çok daha mümkün kıldıklarını görebiliriz.

Nihayet kapitalizmin dünyanın tamamını böylesine kuşatmış olması hem bir dünya devrimi için daha çok malzeme hem de öbür taraftan, bu devrim olmadığı takdirde insanlığın ve yerkürenin çöküşü bakımından son derece ciddi bir risk ortaya çıkarttığı için bugün işçi sınıfıyla sermaye arasındaki çatışma insanlıkla kapitalizm arasındaki çatışmayla da eklemleniyor, bu gerçekten “küresel” bir mücadeleye dönüşüyor; böylelikle Ekim Devrimi'nin geride bıraktığı son kaleler yıkılırken aslında yeni bir büyük devrimci dönemin kapısı açılıyor. O yüzden yüzüncü yılda buradan bütün dünyaya güvenle ve gururla söyleyebiliriz ki, hem Ekim Devrimi hem onu izleyen devrimler, Marksizmin tarih yorumunun, maddeci tarih düşüncesinin doğruluğuna dair eşsiz kanıtlar sundular, hem ortaya çıkarttıkları siyasi biçimlerle insanlığın gidişini son derece büyük bir ivmeyle hızlandırdılar hem de bizi yıkılmalarından doğan ve kendi öz deneyimimizden çıkartacağımız derslerle, hepimiz için eşitlikçi, özgürlükçü, katılımcı, antimilitarist, feminist, ırkçılığın doğrudan inkarı olan yeni bir sosyalizm yorumuna ulaşma sorumluluğuyla baş başa bıraktılar. Bugün bu dersleri özümsemek için bu-

rada bir aradayız. Hepiniz tekrar hoş geldiniz. Şimdi söz panelistlerimizin, çok teşekkür ederiz katıldıkları için. İlk söz Taner Timur Hocamıza, buyurun Hocam.

Taner Timur: Değerli arkadaşlar, önce Halkların Demokratik Kongresi'ne, bu önemli toplantı için bana yaptıkları bu onur verici davete teşekkür ederim. Toplantının konusu "Yüzüncü Yılında Sovyet Devrimi". Fakat ben, birazdan tartışılacak ayrıntıları şimdilik bir yana bırakarak, önce Ekim Devrimi'nde bütün devrimlere uyan, tüm devrimlerin temelinde yatan bazı temel noktaları anlatmaya çalışacağım. Bu, zannediyorum günümüze de uygun olarak, daha sonraki devrimci hareketlere nasıl bakabileceğimiz konusunda bazı düşünceleri tahrik edebilir.

Marksist tarihçi Eric Hobsbawm'un bir sözü var; bir eserinde şu gözlemi yapıyor: "Devrimler çağı," diyor, "1789 büyük Fransız Devrimi'yle başladı, 1848'de bir yandan Manifesto'nun yayınlanması, öte yandan aynı tarihte, bir sosyal gösterge olan ilk demiryolu ağlarının yapılmaya başlamasıyla bitti". Görülüyor ki tarihçi küçük bir dönemi işaret etmiş. Oysa bence buna çok önemli iki halka daha ekleyebiliriz. Zaten Hobsbawm'un da bu kısa dönemi bir başlangıç dönemi olarak kabul ettiğini düşünebiliriz. Eklenecek iki halkayı, tahmin edeceğimiz gibi 1871 Paris Komünü ve daha da önemli olarak Sovyet Devrimi teşkil ediyor. Uzun bir dönem, gelişmeler yirminci yüzyıla da sarkmış vaziyette; gerçekten de on dokuzuncu yüzyıl bütünüyle devrimler çağı olmuştur. Bu aslında daha yaygın bir düşünce. Örneğin düşünce tarihçisi, filozof Michel Foucault'nun ilginç bir saptaması var; bir söyleşisinde "On dokuzuncu yüzyıla ait felsefi, siyasi, estetik, hangi alana ait olursa olsun, hangi belgeyi kazarsanız altından ya devrime karşı ya da devrim lehine bir düşünce çıkar," diyor. Bu konuda başka örnekler de verilebilir.

Aslında on dokuzuncu yüzyıla baktığımız zaman Avrupa'da tamamen muhafazakâr, karşı devrimci zihniyetlerin hâkim olduğunu görüyoruz. Avrupa'da ne zaman statüko sarsılrsa "kutsal ittifak"lar bozulmuş, savaşlar çıkmış ve uluslararası kongrelerle eski düzenin korunmasına çalışılmıştır. I. Napolyon'un Avrupa'yı fethetmeye yönelik emperyal macerası 1815'te Viyana'da bir kutsal ittifakla bitmişti. Yaklaşık kırk yıl kadar sonra da Kırım Savaşı, Rusya'ya ve bu ülkenin Akdeniz'e sarkma tehditlerine karşı Fransa'nın, İngiltere'nin, Sardunya'nın da Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında yer aldıkları bir savaş oldu. Bu savaş da Paris'te, bir kutsal ittifakla ve statükonun korunmasına dönük bir anlaşmayla bitti. 1877'de ise, bu kez Osmanlılar tek başlarına Rusların Boğazlar'a hâkim olmasını önlemeye çalıştılar. 1878'de Berlin Anlaşması yine aynı şekilde kutsal statükonun iadesi ve garanti altına alınması ile bitti. On dokuzuncu yüzyıla damgasını vuran bu üç kongreden ilkinde Metternich, ikincisine III. Napolyon, üçüncüsüne de Bismarck başkanlık etmiş ve damgasını vurmuştu. Üçü de tutucu devlet adamlarıydı. Bunlara İngiltere'yi ve Palmerston'u da ekleyebiliriz. Osmanlı İmparatorluğu'nun böyle uzun yaşamasının ve birçok gizli paylaşma anlaşmalarına rağmen ayakta durmasının nedeni de şuydu: Statükocu muhafa-

zakâr beş büyük devlet, düzeni bozucu girişimlere karşı bir araya gelip ittifaklar imzalayabiliyorlardı. Buna rağmen on dokuzuncu yüzyılda devrimler de oldu ve sonunda bunlar kanla bastırılmış olsalar da arkalarında kalıcı izler bıraktılar. İşte bu durumda şöyle bir soruyla karşı karşıya kalıyoruz: Devrimci atılımlar hangi koşullarda, nasıl bir toplumsal ortamda mayalanıyorlar? Böylece devrime bağlı başka bir kavram daha gündeme geliyor: Devrimci durum.

Gerçekten de devrimlerin harekete geçmesi ve bir devrimci patlama olması için bir de “devrimci durum” olması lazım. Tabii bu konuda da önce Lenin’in hepimizin bildiği şu sözleri akla geliyor: “Devrimci durum halkların artık eskisi gibi yönetilmek istemedikleri, yönetici zümrelerin de onları farklı bir şekilde yönetmeye muktedir olamadıkları bir durumdur”. Yani bir kısır döngü; çözümsüz bir çelişki gibi görünen durumlar! İşte “devrimci durum” budur; sosyal patlamanın nedeni de ortaya çıkan çaresizliktir.

Peki, geçmişte böyle durumlar nasıl ortaya çıkmıştır?

On dokuzuncu yüzyıla ve Sovyet Devrimi'ne baktığımız zaman bazı ortak noktalar görüyoruz. Devrimci durumlar özellikle iki durumda ortaya çıkıyor: Birincisi, büyük bir iktisadi kriz ve onun yarattığı acılar: açlık, işsizlik, salgın hastalıklar, vs. Böylesi durumlarda halk “Devrim yapıyoruz!” diye değil, “Artık dayanamıyoruz!” diye ayaklanıyor. Fransız Devrimi böyle başlamıştı. 1848 Devrimi de. Hepsinin ortak noktasıdır bu. İkinci özel durum da savaş hali. Bakıyorsunuz bir ülke savaş içerisinde ve savaş da biraz önce söylediğim koşulları, yani iktisadi krizin yarattığı koşulları çok daha ciddi, çok daha vahim bir şekilde yaratıyor. Bu durum da devrimci patlamalara yol açıyor.

Şimdi sırayla bu konu ile ilgili bazı temel bilgileri hatırlayalım. Fransız Devrimi 1789'da oldu, temelde çok ciddi bir iktisadi kriz vardı. Ne var ki çok geçmeden onu bir karşı devrim, I. Napolyon'un 18 Brumaire'i izledi. Böylece Fransa'da önce imparatorluk, sonra da krallık yaşandı ve Cumhuriyet, ikinci kez, ancak 1848'de, yeni bir devrimle ilan edildi. Demek ki arada karşı devrimci fikirlerin hâkim olduğu ve devrim fikrinin hep karalandığı uzun bir parantez var. Fransız Devrimi'ni ilk öven tarihçi, romantik ekolden Jules Michelet oldu. Michelet'nin eserinin tarihine bakıyorsunuz; ilk cildinin yayınlandığı tarih 1847, yani *Komünist Manifesto*'nun da kaleme alındığı tarih. Arkasından da 1848 Devrimi geliyor. İlginç bir rastlantı. Demek ki geçmiş devrimlerin savunulmasına ve övülmesine de ancak devrimci durumlarda başlanıyor. Michelet 1789'da, Bastilles'in zaptı sırasında henüz doğmamış bile, fakat tüm belgeleri ve tanıkları inceleyerek yazmış eserini. Sanki o günlerde yaşamış gibi, diyor ki: “14 Temmuz 1789 günü kasvetli, fırtınalı bir gündü, karanlıktı. Ortalıkta binbir dedikodu, binbir söz dollaşıyordu.” Acaba ne gibi dedikodular dollaşıyordu? İşte bu nokta çok önemli. Ülke tehlike altında, Alman ve İsviçreli askerler Paris'i kuşatmış, Fransa'ya hücum edecek vaziyetler. Büyük bir korku, terör; açlığa, kıtlığa, sefalet ek olarak büyük de bir saldırı korkusu var. Fransız tarihinde, resmi demeyelim de

hâkim tarih-yazıcılığında, “aristokratik komplo” adı verilen bir korku ve endişe yaşanıyor. Fransız Devrimi’nin koşulları bunlardı.

1848’de ise Fransa’da çok farklı bir durum var. Louis-Philippe’in tam bir finans hegemonyası altındaki rejimi var. Marx *18 Brumaire*’de bu rejimin derin bir analizini yapmıştır. Ortada göstermelik bir temsili sistem var. Otuz altı milyonluk Fransa’da ancak 240 bin kadar insan oy hakkına sahip. Fakat demokratik özlem de güçlü. 1847’de yine ciddi bir kriz yaşanmış, kolera salgını var, vs. Halk dayanamıyor. Genel oy istiyor. Genel oy reddedildikten sonra mitingler, miting de değil, şöenler yapılıyor. 1847’de, muhalefetin en büyük tezahür şekli halk şöenleri yaparak memnuniyetsizliği dışa vurmak. Bu da sonunda patlamaya, 1848’de işçilerin öncülük yaptığı bir patlamaya yol açıyor. İkinci Cumhuriyet de bu koşullarda ilan ediliyor.

1871’e gelince, ortada kaybedilmiş bir savaş var. III. Napolyon Almanlara yenilmiş, esir olmuş, rezil olmuş, fakat Paris halkı bu zillete tahammül edemiyor. “Paris Komünü” etrafında toplanıyor; bağımsızlığını ilan ediyor ve sosyalist bir idare kuruyor. Yetmiş gün kadar süren direniş aslında sonu belli bir hareket, çünkü Paris Prusya ordusu tarafından çevrilmiş fakat Prusya ordusu katliam yapmak istemiyor, bunu Fransızlara yaptırmak istiyor. Versay’a çekilen Fransız ordusu da bunu yapmaya hazır; intikam duyguları içinde, çünkü Komüncüler halkın üzerine ateş açtıran iki generali öldürmüşler. Bu arada da Hükümet Prusya komutanlarıyla pazarlık yapıyor. “Bu isyanı bastıracağız, Paris Komünü’nü ezeceğiz, ama önce siz esir olan subaylarımızı, komutanlarımızı serbest bırakın,” diyorlar. Onlar da serbest bırakıyor ve sonradan Versay’dan hücumla geçen Adolphe Thiers’in orduları ve komutanları katliam, kırım yapıyor; komüncüler kahramanca ölüyorlar.

Sonuncu devrime gelince, Çarlık Rusyası da yıkıcı bir savaş içerisinde. Açlık, sefalet, hastalık... Hepsi var. Ertuğrul’un da biraz önce söylediği gibi, Çanakkale Savaşı’ndan sonra beklediği yardımı da alamıyor. Yenilmek üzere; kıtlık, cephe-lerde yüz binlerce ölü... Devrim bu koşullarda patlak veriyor. Şimdi bu devrimlerin hepsinin ortak özelliği şu: kriz, savaş ve toplumsal yıkıntı. Devrimci patlamalar hiçbir zaman bir partinin, devrimci bir partinin sloganlar atmasıyla, “Haydi ayaklanalım, bir devrim yapalım!” şeklindeki çağrılarıyla ortaya çıkmıyor. Kendiliğinden patlamalarla başlıyor. Dikkat ederseniz Ekim Devrimi de Bolşeviklerin eseri değil, onlar başlatmıyor. Başlangıçta Petrograd’da açlık içindeki kadın işçiler grev yapıyor, harekete geçiyor, yürüyorlar. Sonra bunlara erkek işçiler de katılıyor. Hareket büyüyor Petrograd’da, Çarın askerleri bunlara ateş açıyor. Yüzlerce ölü, vs. Kısaca, 8 Mart’ta, Kadınlar Günü’nde başlayan bir hareket erkeklerin de katılmasıyla Petrograd’da müthiş bir devrimci harekete dönüşünce 15 Mart’ta Çar II. Nikolay tahttan çekiliyor ve Çarlık bitiyor. Eisenstein’in “Ekim” adlı filminde bununla ilgili nefis sahneler vardır.

Şimdi dikkat ederseniz devrimi Bolşevikler başlatmıyor; Lenin zaten Rusya’da

değil, Zürich'te. Nisan ayında devrimi başlatmak üzere geliyor Leningrad'a. Demek ki Ekim Devrimi de bu konuda bir istisna değil, yani devrimci Bolşeviklerin "Haydi devrim yapalım!" çağrılarıyla gerçekleşen planlı bir hareket değil. İkinci aşamada öyle, ama birinci aşaması, başlangıcı, Mart'ta anlattığım şekilde oluyor.

Şimdi bütün bunlara ek olarak bir de şu var: Her birinde devrimi ve ayaklanmayı patlatacak, başlatacak bir kıvılcım olduğunu görüyoruz. Mesela, Fransız Devrimi'nde bu rolü Necker oynuyor. Necker, bir burjuva iktisatçısı, fakat halkın ıstı-
rabına ortak olan, onlara çare bulmaya çalışan bir maliye nazırı. 16. Louis onu işten uzaklaştırınca, "Necker kovuldu!" diye kıyamet kopuyor ve Necker âdeta devrimi patlatan, Bastille'in fethine yol açan bir kıvılcım oluyor. 1848'de söyledim, şölenler yasaklanıyor. Bunun için giden ekiplere büyük bir baskı uygulanıyor. 1871'i ise söylemeye hiç gerek yok; 1871'de zaten zillet içinde teslim olmuş bir rejim var. Kuşatma altında ve açlık içindeki Parisliler buna başkaldırıyorlar. Sovyet Devrimi'nde özel olarak bu kıvılcımın ne olduğunu söyleyemeyeceğim, ama şartlar son derece kötü ve belli ki orada da kadınlar feminist duygulardan çok evde kazan kaynamadığı için yürüyorlar. Bıçak kemiğe dayanmış vaziyette. "Mutfaklarımız boş, ekmek bulamıyoruz," sözü "kıvılcım" oluyor ve her şeyi göze alarak ayaklanıyorlar. Bu hareket izleyen günlerde büyük bir devrime yol açıyor.

Devrimci ayaklanmalara ilişkin saydıklarımıza demek ki şunu da eklemek lazım: Bazı devrimlerde toplumun birtakım özel kategorileri (örneğin üniversite gençliği, kadınlar, yakın tarihlerde de yeşiller) özel bir rol oynamış, "kıvılcım" işlevi üstlenmiştir.

Bu "kıvılcım" işlevi yakın tarihlerde tanık olduğumuz halk ayaklanmalarında da görülüyor. Örneğin Ortadoğu'da "Arap Baharı" denilen demokratik ayaklanmalar yaşandı. Sonuç ne olursa olsun, unutmayalım ki bunlar başlangıçta gerçekten de diktatoryal rejimlere karşı halk ayaklanmalarıydı. Peki, nasıl başladılar? Bakıyoruz, Tunus'ta işsiz kalmış bir genç kendisini yakıyor ve bu da bir nevi kıvılcım rolü oynuyor. Baskı, zulüm ve sefalet içindeki halk da artık "eskisi gibi yönetilmek istemediği için" ayaklanıyor. Bizde de Gezi direnişi demokratik bir hareketti. Peki, o nasıl başladı? O da bir devrimci ayaklanma olarak başlamadı. Taksim'de, Gezi Parkı'nda ağaçlar kesiliyordu; buna direnenler, doğayı koruma kaygısıyla bunu önlemeye çalışanlar oldu, hareket büyüdü ve ulusal bir boyut kazandı.

Bütün bunlar devrimlerin ortak noktaları; bir de özel kategorilerden, örneğin Ekim Devrimi vesilesiyle kadınlardan söz ettim. Gerçekten de kadınlar sadece Sovyet Devrimi'nde değil, Paris Komünü'nde de fevkalade önemli bir rol oynamışlardır. Bu konuda "Komünün Asi Kadınları" isimli kitaplar da yazılmıştır. Karşı devrimin mahkemelerinde idama mahkûm olacakları kesin olan bazı devrimci kadınlar, kendilerini savunmaya bile tenezzül etmemiş ve sözde hakimlerin suratına "Biz nasıl emekte eşitse, idam sehplarında da eşit olacağız," diye

bağırılmışlardır. Komün tarihçisi Lissagaray eserinde bu konuda unutulmaz örnekler anlatır.

İkinci bir özel kategori de öğrenciler. Öğrencilerin de özellikle 1830 devrimci ayaklanmasında başı çektiklerini görüyoruz. Aslında 1830 ayaklanması iktidarın büyük toprak sahiplerinden finans hegemonyasına geçtiği bir hareket oldu fakat 1848'e öncülük etti. Kapitalist dünyada yirminci yüzyılın en önemli devrimci şahlanması sayabileceğimiz Mayıs '68 ayaklanması da öğrenci hareketinin özel bir rol aldığı hareket oldu. Evrensel boyutlu bu harekete Türkiye'deki öğrencilerin katkısı da unutulmaz. Fransa'da üniversite kampüslerinde başlayan Mayıs '68, aynı zamanda bir kıvılcım oldu ve on milyon işçinin sokaklara dökülmesini tetikledi.

Demek ki devrimlerin genel özellikleri bunlar. Bugün de aslında Türkiye'de ve birçok başka ülkede devrimci bir durum veya en azından bu yönde bir eğilim var. Halklar eskisi gibi yönetilmek istemiyorlar; yöneticiler de halkı farklı bir şekilde yönetemiyorlar. 2008 krizi hâlâ aşılamadı ve daha da derinleşebilecek bir krizin belirtileri mevcut. Önümüzdeki dönemde çok daha büyük değişikliklere tanık olabiliriz. Sürem bittiği için burada kesiyorum; fakat son olarak bir de şunu söylemek istiyorum: Devrimci durumlar mutlaka devrime yol açmıyor, bu esnada faşizan unsurlar da harekete geçiyor ve daha önce verdiğim bazı örneklerin de gösterdiği gibi çoğu kez korku içindeki kitleler de demagogların peşine takılıyor ve karşı devrim galebe çalıyor. Onun için böylesi durumlarda "somut durumların somut analizi"ne dayanan bir "devrimci kuram"a ve bunu halka mal edecek devrimci partilere ihtiyaç ortaya çıkıyor. İşte Lenin'in ve yoldaşlarının yaptıkları buydu ve Marksizmi "Marksizm-Leninizm" haline getiren de bu oldu. Halkların geleceğini ancak programatik, stratejik ve taktik olmak üzere üç boyutlu bir programa sahip devrimci partiler tayin edecektir. Teşekkür ederim.

Ertuğrul Kürkçü: Taner Timur'a bu sunuşu, ufuk turu için çok teşekkür ediyorum. Bu ufuk turunun içinde şimdi daha özgün bir alana değineceğiz: "Ekim Devrimi, Rusya'da Bolşevik Müslümanlar ve Anadolu'ya Yansımaları". Emel Akal arkadaşımız, buyurun.

Emel Akal: Aranızda bulunmaktan dolayı duyduğum memnuniyeti belirtmeden sözlerime başlayamayacağım. Onlu yaşlarından beri devrimci olduğumu söyleyen biri olarak, Ekim Devrimi'nin yüzüncü yılı münasebetiyle düzenlenen bu toplantıda konuşuyor olmak, benim için bir onurdur.

Bu sunumumda size tamamen olgu anlatacağım. Herhalde dün bütün oturumlarda kâfi derecede kuram konuşmuşsunuzdur, bugün öğleden sonra da konuşacaksınız... Ben size pür tarihçilik yapacağım, olanı biteni anlatacağım. Ne oldu, gerçekten 1917'de ne oldu? Ertuğrul Bey'in söylediği gibi pek çok resmi tarihçi tarafından kimi zaman kendi yaklaşımları doğrultusunda çarpıtılmış, kimi zaman âdeta dokunulmaz bir alan olarak bırakılmış, kimsenin dönüp bak-

madığı bir yere bakmak; Sovyet Rusya'da Bolşevik Müslümanlardan söz etmek istiyorum.

Bu konu neden önemli? Benim açımdan şu nedenle önemli: Resmi Sovyet tarih yazımında, Moskova'dan Müslüman halkların yaşadığı coğrafyaya bakıldığında bunların milliyetçi, anti-sosyalist, anti-Bolşevik olduğuna dair bir yaklaşımla pek çok çalışma yapılmıştır. Türkiye'deki tarih yazıcıları ise meseleyi esir Türkler, dış Türkler kapsamında Sovyet Rusya'da ezilen, bastırılan, yok edilen, işken-ce edilen halklar olarak kaleme almıştır. Ama ortada gerçekten Bolşevik olan, devrimci olan, Ekim Devrimi'ne katılan ve Ekim Devrimi'nin ayakta kalmasına, Sovyetler Birliği'nin kurulmasına büyük katkıda bulunan bir "Müslüman Komünistler" realitesi var.

Tabii Rusya'da Müslümanlar dediğimiz zaman, biraz geriye gitmemiz gerek. Çarlık Rusyası'nın "Milletler Hapishanesi" olarak anıldığını herkes bilir. Orta Asya içlerinde Tatarlar, Türkmenler, Özbekler, Kırgızlar, vb.; Kafkasya'da Çerkesler, Kabartaylar, Adigeler, vb.; şimdi Çerkes arkadaşlar hepsini saymadığım için bana kızabilirler, ama en az on-on beş farklı adla anılan etnisite olduğunu biliyoruz. Kırım'dan, Karadeniz'in kuzeyinden Kafkasya'ya, Dağıstan'a, Hazar Denizi'nden Orta Asya içlerine kadar uzanan çok geniş bir coğrafyada yaşayan, İslamiyet'i çok geç, 8.-11. yüzyılda kabul etmiş milyonlarca insan var. Farklı etnik mensubiyette olan bu insanlar, bu topluluklar birbirlerinden kopuk yaşamaktalar. Almanya'da olsa prenslikler diyebileceğimiz, kendi içinde iktidar ve egemenlik alanları olan, tam bir hiyerarşik kast, aşiret düzeninde yaşayan, Türk, Tatar, Türkmen, Başkır, vb. adlarla anılsalar da birbirlerinin dillerini anlamayacak kadar birbirlerinden kopuk olan topluluklar bunlar.

Ruslar Moskova'dan emperyal amaçlarla Karadeniz'e doğru inmeye başladığında, birbirlerinden nehirlerle, göllerle, geniş vadilerle, büyük ovalarla, yaylalarla ayrılan bu büyük nüfus büyük bir şok yaşar. Rusya 1700'lerin son çeyreğinden itibaren Osmanlı'dan toprak almaya başlamıştır. Bu süreç yüz yıl sürecektir, 1860'lara kadar. Rusya'nın egemenleri bu coğrafyada yaşayan Rus ve Ortodoks olmayan nüfusu önce Kırım'da yok etmeye çalışır (Kırım Türkleri'ne yönelik korkunç mezalim bilinir, dillendirilir mi? Köy boşaltmalar, bütün mallarını yok etmeler, kadın-erkek-çocuk demeden camilere kaçan ahaliyi yakmalar...). Sonra Kafkasya ve Dağıstan'da aynı süreç devam eder. Sonuçta 1864'teki meşhur Çerkes göçkünü olarak bilinen süreç, bir buçuk milyon insanın sadece Osmanlı'ya değil, İran'a da göçüyle sonuçlanmıştır. Elbette bu dönemde mazlumların direnişi kendi efsanelerini, kendi kahramanlarını yaratır, ünlü Şeyh Şamil'i hepimiz biliriz. Zaten on beşinci yüzyılda eski Kazan Hanlığı'nda başlamış olan baskı, Ruslaştırma ve Ortodokslastırma politikaları, Orta Asya'ya, Sibirya'ya, Türkistan ve Türkmenistan'a kadar uzanır.

Bu konularda detaya girmek mümkün değil, ama Ortodoks Hristiyan Çarlık Rusyası'nın bu coğrafyada yaşayan kesimin üzerine yürüyerek büyük zulümler

yapmasıyla birlikte bu geniş coğrafyada bir ortak kimlik oluşmaya başlar. Bir-birinden farklı ve kopuk yaşayan etnik topluluklar, bu küçük kabileler bir ortak üst kimlik oluşturup “Biz Müslümanız” demeye başlarlar. Baskıya karşı direnişi “Hristiyan’a karşı Müslüman” kimliği yaratarak örgütlerler. Ezen ulusun karşısında, tipik bir ezilen ulus milliyetçiliği olarak Müslüman direnişi yükselir. Bakın, bugüne de bir gönderme yapabiliriz, Putin’in çok korktuğu IŞİD’de savaşan Çeçenler, 1700’lerin sonunda, 1800’lerde başlayan Rus mezaliminin olağanüstü baskısını hafızalarında taşıyarak savaşmaktadırlar.

Şimdi bu kısa girişten sonra 1917’ye gelelim. Burada neyi görüyoruz? Çarlık Rusyası’nın baskı rejimine karşı yükselen muhalefet Kadetler’den Menşevikler’e, Bolşevikler’den SR’lere kadar geniş bir sol yelpaze oluşturuyor. Kendilerine Müslüman diyen kesim, kendi sınıfsal aidiyetlerine göre kimisi Kadetler’de, kimisi SR’lerde, ki büyük çoğunluğu SR’lerde (yani toprak meselesine eğildiği için köylülüğün içinde en fazla örgütlemiş olan sosyalist devrimcilerin içinde) ve bir kısmı da sosyal demokrat işçi partisinde gerek Menşevik gerek Bolşevik kanat içerisinde kendisini ifade edecektir. Müslümanların özgün örgütlenmeleri de 1905 Şubat Devrimi’nden sonra ortaya çıkmıştır. Osmanlı’da 1876’da açılmış olan parlamento/meclisli, Anayasalı bir monarşiye geçişten otuz yıl sonra Çarlık Rusyası’nda Duma/meclis görüyoruz. İlk Duma açıldıktan kısa bir süre sonra kapatılıyor. Kapatılmadan önce bile Müslümanların parlamentoya girmesini yasaklayacak yasalar çıkartılıyor. Çünkü 1906’da ister Kadetler’in, ister SR’lerin, ister sosyal demokrat partilerin listesinden Duma’ya girmiş otuz bir Müslüman milletvekili vardır.

O meşhur Stolipin gericiliğiyle başlayan korkunç baskı döneminde bu politize olmuş, kendi milli şûralarını kurmuş olan Müslüman kesim içinden lider kademesi Osmanlı’ya, İstanbul’a kaçmıştır. Hepinizin bildiği, Türk Ocakları’ndan isimlerini duyduğunuz Yusuf Akçura, Hüseyinzade Ali, Ahmet Agayev (Ahmet Ağaoğlu), Mehmet Emin Resulzade, Korkmazoğlu Celal bunlardan sadece birkaçıdır. Bunlardan Yusuf Akçura “Belli bir millete dayanmayan burjuva devlet söz konusu olamaz” diyerek Türkçülüğün ideologlarından olacaktır. Zaten daha eskiden de var olan Osmanlı ile ilişkiler daha da yakınlaşacak, Rusya topraklarında süren Ceditçi/Gelenekçi çatışmasında İstanbul bağlantısı belirleyici olacaktır. Ceditçiliğe mensup olanlar 1917 Şubat ve Ekim Devrimleri sonrasında Bolşevikleştiği için bu mesele son derece önemlidir. Ceditçiler, her türlü yenilik ve değişimin karşısında olan ve eski düzenin değişmeksizin sürmesinden yana olan gelenekçi molla, ahund, bay çevrelerine, büyük toprak sahiplerinin çıkarlarını savunan ulema takımına karşı Bolşevikler ve diğer sosyalist partilerle bir ittifak içine girmişlerdir. Devrim sonrasında pek çok Ceditçi, Bolşevik ve SR partilerine üye olmuştur.

1917 Şubat Devrimi’ne, o büyük patlamaya gelindiğinde bu muhalif kadroların, çok büyük bir ulusal baskı altında olan ezilen ulus temsilcileri olarak Bolşevik Devrimi’ne aktif bir şekilde katıldıklarını görüyoruz. Kazan’da, Taşkent’te, Sa-

marada, Şubat Devrimi sonrasında bir anda valiler, mahkemeler, jandarmalar, Karayüzler kaybolur. Hapishanelerin kapıları açılır, sürgünler eve döner, devletin bütün baskı mekanizması çöker.

Devrim, eski tabirle ihtilâl, o müthiş toplumsal altüst oluş, iyi bir şeydir. Yüzyıllardır asla değiştirilemeyeceği, asla yerinden oynatılamayacağı zannedilen ayrıcalıklı sınıfların kemikleşmiş iktidar alanları, egemenlik alanları kökünden sökülüp atılır. Toprak sahibi aristokrasinin, büyük zenginliklerin sahibi olan insan ruhlarını esir almış ruhban sınıfının ve sermaye sahibi burjuvazinin sahip olduğu her şey, tüm ayrıcalıklar, haklar, yetkiler, toprak, sermaye ellerinden alınır. Binlerce yıllık insanlık tarihi süresince ezilen, baskı altında tutulan, sömürülen emekçiler birdenbire görünür olur. Artık her köşede bir örgüt kurulur: Asker Sovyetleri, İşçi Sovyetleri, Köylü Sovyetleri...

Her şehirde bir Revkom (Devrimci Komite) kurulur, onlarca, yüzlerce toplantı, miting, kongre, konferans düzenlenir... Emekçiler, proleterler, ezilen halklar, kadınlar, yoksul köylüler; hepsi, her an, her yerde konuşur. Masaların, duvarların üstleri hatiplerle dolar. Dün konuşmasına asla izin verilmeyen; sözü, düşüncesi önemsenmeyen herkes konuşur, talep eder, oy kullanır, seçim yapar, delege olur... Herkesin dibine kadar votka içip sarhoş olduğu, kavga ettiği, bağırduğu, çağırdığı 1917 Ekim'i ile taçlanan o korkunç güzel günler...

Biz de bu topraklarda hep birlikte devrim yapacağız, aynı özgürlüğü yaşayacağız. Ekim Devrimi ile birlikte Müslümanlar arasından devrimci liderler boy vermeye başlamıştır: Kazan'da Molla Nur Vahidov, Sultan Galiyev, Bakü'de Neriman Nerimanov, Celal Korkmazov, Taşkent'te Turar Riskulov, vb. Daha Mayıs 1917'de Kazan'da, feodal burjuva Müslüman unsurların kurduğu Milli Şûra'nın karşısında Molla Nur Vahidov öncülüğünde Müslüman Sosyalist Komite'nin kurulduğunu görüyoruz. Ekim Devrimi sonrasında bunun Muskom'a evrildiğini göreceğiz. Muskom, yani Müslüman Komitesi (yanlış bilenler Müslüman Komünistler zanneder), Moskova'da 1918'in Şubat'ında Sovnarkom'a (Halk Komiserleri konseyi, hükümet) bağlı olarak kurulan Narkomnants'ın (Milliyetler Komiserliği) bir şubesidir. Muskom'un başında: Molla Nur Vahidov, sol SR İbrahim Alemcan ve -aşına olanlarınız çıkacaktır- Bolşevik Şerif Manatov vardır. Muskom özellikle Orta Asya'da son derece özgür, demokratik bir örgütlenme içinde faaliyet gösterir. Hepimizin tanıdığı Mustafa Suphi'nin Yeni Dünya gazetesi, Muskom'un bir faaliyetidir. Daha sonra, 1920'de Anadolu'da yayınlanan Seyyare-i Yeni Dünya gazetesi, Narkomnants'ın bütün dünya dillerinde yayınlanan gazetesinin Türkçesidir. İslami Bolşevik Cedide olarak Anadolu'da yayınlanacak olan gazete işte bu mirasın Anadolu'ya yansıması olacaktır.

Şimdi bu noktada bizim için, Türkiyeli devrimciler için önemli olan bir başka detayı belirtmekte yarar var. Mustafa Suphi, 1913-1914'te İttihat Terakki'nin onu Sinop'a sürgün etmesinden sonra Kırım-Bahçesaray'a kaçmıştır. Sürgün yıllarından sonra 1918'in Mart ayında yeni kurulan Muskom'un kapısını çalar. Kapıyı

ona Şerif Manatov açmıştır. O Şerif Manatov ki, yukarıda sözü edilen Yeni Dünya gazetesinden başka, Eskişehir’de İşçi ve Arkadaş gazetelerinin isim babası olduğu gibi 1920’de Anadolu’da Türkiye Bolşevik Komünist Fırkası’nın (ki Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası’na dönüşecektir) da kurucusu olacaktır. Dolayısıyla Mustafa Suphi Muskom’da kendisini Rusya’nın en önde gelen Bolşeviklerinin yanında bulmuştur.

Sözüme başlarken Ekim Devrimi’nin yaşamasında Müslüman komünistlerin çok önemli katkıları olduğunu söyledim. Bunu biraz örneklemekte yarar görüyorum. 1918 Mayıs sonunda Çekoslovak lejyonunun ayaklanmasıyla başlayan iç savaşta, Mollanur Vahidov, Sultan Galiyev ve Mustafa Suphi’nin de dahil olduğu Müslüman Kızıl Birlikler, Kızıl Ordu’yla birlikte pan-Rus Beyaz generallere karşı savaşmışlardır. Muskom’un başkanı Mollanur Vahidov, 9 Ağustos’ta esir düşmüş ve 19 Ağustos’ta kurşuna dizilmiştir. Müslüman komünistlerin tartışmasız lideri, henüz otuz üç yaşındayken katledilen Molla Nur Vahidov’un önünde saygıyla eğiliyorum. Onun gibi yetenekli bir komünistin, bir liderin kaybedilmesi Müslüman komünistlere sonraki faaliyetlerinde büyük zorluklar yaşattmıştır.

Şimdiye kadar politize olmuş, liderleşmiş ve örgütlü olan kesimlerden bahsettik, ama genel olarak Müslüman köylülerin tavrı nedir? Genel olarak Rusya Müslümanlarının büyük çoğunluğu, onları ezen ve baskı altında tutan Çarlık Rusyası’na muhalefet edenlerle birlikte olmuştur. Hepsi sosyalist midir, Marksist midir, Bolşevik midir? Hayır, ama gerek Şubat gerek Ekim Devrimi’nin getirdiği bir şey vardır: Toprakların kamulaştırılması, köylüye toprak dağıtımı. Dolayısıyla yoksul köylülük, bu devrimin kendisinden yana olduğunu, onun çıkarlarını savunduğunu fiiliyatta yaşamıştır bir kere. İkincisi, daha sonra Kornilov, Denikin, Wrangel, Yudenic ve benzeri beyaz generallerin eski Çarlık Rusyası’ndan bile ırkçı Pan-Rus bir devlet kuracaklarını görerek “Buna karşı direnmeyecek olursak, kazandığımız toprakların hepsini elimizden alacaklar” diye düşünmüşlerdir. Müslüman kökenli etnisiteler, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı vaadi doğrultusunda muhtar devletler kurulmasını destekleyen Bolşeviklerle birlikte olmayı tercih etmişlerdir.

Dolayısıyla Kızıl Ordu’ya katılan Rusya Müslümanları, ki Müslüman Alaylar bir ara 50 bin kişiye varmıştır, devrimin yaşamasına çok ciddi bir destek vermiştir. Zaten biliyorsunuz, Orta Asya toplumları, hele Başkırlar, Türkmenler; hepsi çok iyi at binen, dışından tırnağına kadar silahlı, attığını vuran, kendi yaşamları içinde doğal asker olan gruplardır. Bu gruplar Kızıl Ordu’nun her sıkıştığı noktada Kızıl Ordu’ya destek olmuştur. Zeki Velidov’un Bolşeviklerin yanına geçtiği 1919 yılında Başkurt askerlerinin Beyaz Ordu’nun yenilgiye uğratılmasında büyük katkıları olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Bolşevikler ve Orta Asya Müslümanları müttefik olmuştur. Bakın, gerek Gürcü Menşevikler, gerek Ukrayna Menşevikleri, gerek Ermeni Menşevikleri, hatta Azeri Menşevikler Ekim Devrimi sonrasında Bolşeviklerin yanında olmamışlardır. Azeri Menşevik Mehmet Emin Resulzade’nin Müsavat Partisi direnmiştir.

Şimdi bu noktada 1918 yılı Haziran ayında Osmanlı ordusunun başlattığı Gence'den Bakü'ye uzanan Kafkasya yürüyüşünden söz etmek gerek. İttihatçılar Azerbaycan'dan sonra Dağıstan'a ve Türkmenistan'a gitmeyi planlıyorlardı. Osmanlı Devleti Avrupa, Arabistan ve Afrika'daki topraklarını kaybetmiş olabilir ama geniş Asya coğrafyasındaki Müslüman-Türk Tatarları yönetmenin kendisinin en doğal hakkı olduğunu düşünmektedir. Osmanlı Paşaları ve zabıtları bu coğrafyada yaşamakta olan Müslümanlara öylesine kibirli, öylesine üstten bakmaktadırlar ki... Meraklısına "Kafkas İttihat Terakki Fırkası Programı" hakkındaki makaleme bakmalarını öneririm. Programı kaleme alan Ruşeni Bey hiç utanmadan ve çekinmeden şunları yazabilmiştir: "ahlak ve medeniyetçe pek geri kalmış", "asırlarla esarete alışmış olan cahil cemiyetler", "yönetmek için gerekli irfan ve vasıtalarla malik değiller", "Türk aleminde; Türk, Tatar, Türkmen, Teke, Kırgız, Kazak, Moğol, Özbek, Sart, Başkırd ve bunlar gibi cemiyetler görünür ki bunlar garbden şarka doğru irfan ve medeniyetçe birbirlerinden uzaklaşmış ve bir nice asırlık bedeviyet ve esaretin verdiği ayrı hisler ve zararlı adetler ile birbirlerinden ayrılmıştır".

Bu sözcükleri kaleme alan Osmanlı zabıtlarının aksine Rusya Komünist Partisi (Bolşevik) bu halklara muhtariyet vaat etmektedir. I. Dünya Savaşı bitince 1918 Kasım ayında İstanbul'dan kaçan Enver Paşa o toprakları ilhak etmek üzere ancak iki yıl sonra oralara gider ama o topraklar mezarı olacaktır...

Birinci Dünya Savaşı bittiğinde galip İngilizler ve Fransızlar tarafından, işgal ettiği topraklardan çekilmek mecburiyetinde bırakılan Osmanlı ordusunun pek çok zabıt ve askeri, yeni kurulan Azerbaycan Devleti'nin ordusuna katılarak o topraklarda kalmıştır. Türkistan'da, Türkmenistan'da kalan Osmanlı ordusunun kalıntılarının, iç savaş sırasında Kızıl Ordu'yla birlikte Beyaz Ordu'ya karşı savaştığını görüyoruz. Bolşevikler, Kızıl Ordu'da üstün başarılar gösteren bu İttihatçı kalıntıların Bolşevik olduğunu zannetme yanlışlığına düşmüştür. Hatta bu yanlışlığa Mustafa Suphi de düşmüştür. En yakınındaki yoldaşlarının daha sonra Mustafa Kemal'e rapor verdiklerini, ajanlık yaptıklarını öldürülmeden önce öğrendi mi, öğrenmedi mi bilemiyorum, ama biz artık belgeleriyle biliyoruz.

Şimdi zamanımızın azaldığını söylüyorlar. Ben burada devrim yapıp süremi aşmak niyetindeyim... Çünkü Türkiye'ye geleceğiz. Madem konuşmamın başlığı "Ekim Devrimi, Rusya'da Bolşevik Müslümanlar ve Anadolu'ya Yansımaları", öyleyse Anadolu'ya yansımalarından söz etmeden bu oturumu bırakmaya benim de, herhalde sizin de gönlünüz razı olmayacaktır... Evet, şimdi gelelim Anadolu'ya. Malum Atatürk ve Komünizm kitabının yazarı yoldaş ... [Ertuğrul Kürkçü fısıldar] Rasih Nuri İleri (iyi ki yürütücümüz var!) yoldaşın da yazdığı gibi değil; Mustafa Kemal Anadolu'da mücadele etmekte olan kadrolar içinde komünizme, Bolşevizme ideolojik anlamda, programsal anlamda en uzak olan kişi, ama çok nitelikli bir siyasi aktör olduğu için ayakta kalabilmenin, direnebilmenin tek yolunun Bolşevik Rusya'yla ittifak yapmak olduğunu biliyor.

Ama yine de Anadolu'daki gerek Osmanlı paşalarının gerekse İttihat Terakki üyesi siyasi kadroların nasıl olup da Bolşeviklerle ittifak yapmaktan yana olduklarına bir bakmak gerek. Zamanımız kısıtlı olduğu için atlaya zıplaya gidiyoruz, bu nedenle sadece söz ederek geçeceğim. Lenin'in 3 Aralık 1917'de meşhur "Rusya'nın ve Şark'ın Tüm Müslüman Emekçilerine" hitaben yaptığı konuşmasıyla, Bolşevik Rusya ile Müslüman-Türkler arasındaki ittifakın temeli atılmıştır: "İstanbul'un işgali için Çar tarafından yapılan gizli anlaşmaların hükümsüz olduğunu ilan ederiz. İstanbul'un Müslümanlar elinde kalması lazımdır. Türkiye'nin taksimine ve ondan Ermenistan'ın koparılmasına dair olan muahedenin yırtıldığını ilan ederiz" demekte ve şöyle devam etmektedir: "Rusya'daki bütün Müslümanlar dinlerini, adetlerini, örflerini istedikleri gibi yaşayacaktır; kendi kaderini tayin hakkını benimsiyoruz." Bu sözler Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'a bir müjde bombası olarak düşmüş, bu tarihten itibaren gözler kuzeye, Bolşeviklere çevrilmişti.

1918'un 30 Ekim'inde Osmanlı savaşta yenilgiyi kabul edip Mondros ateşkesini imzalamış, İttihat Terakki Fırkası'nın Talat Paşa, Enver Paşa, Cemal Paşa'nın da içinde olduğu önde gelen kadroları bir gece Alman denizaltısıyla Almanya'ya kaçmıştır. Hem Almanya'daki İttihatçı şefler hem de bir yıl sonra Anadolu'da ortaya çıkan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları yüzlerini Sovyet Rusya'ya çevirmişlerdir.

İttihatçı şefler Lenin'in yakın arkadaşı, Bolşevik Merkez Komitesi üyesi, o sırada Almanya'da tutuklu olan Radek'le görüşürler. Bunları ben kitabımda uzun uzun anlattım. Talat Paşa ve Enver Paşa, Bolşevik Radek'le Almanya'da bir hapis-hanede görüşüyorlar, düşünebiliyor musunuz? Alman Genelkurmay'ının gözetiminde ve izninde uzun bir görüşme yapmış ve Osmanlı'nın Sovyet Rusya'yla ittifak yapmasına karar vermişlerdir. Daha sonra yurt dışına kaçmış İttihatçılar bir kongre düzenlemiş ve bu doğrultuda karar almışlardır. Kongrede aldıkları kararı Ankara'ya Mustafa Kemal'e bildirmişlerdir.

1919 yazında Samsun'da, Havza'da ilk defa "sosyalizm, Bolşevizm, Bolşevik olmak gerekirse ne yapalım, kader utansın, oluruz" türünde yaklaşımlar var ama Anadolu'da henüz örgüt yok. Mustafa Kemal önce Erzurum'a gidecektir, Erzurum'da düzenlenmiş olan kongrede ilk örgüt kurulacaktır: "Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti." Sonra Eylül 1919'da Sivas'ta, Mustafa Kemal'in daha yukarıdan, daha merkezi, daha ulusal bakan gözüyle "Anadolu ve Rum Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adıyla bütün Anadolu'yu kapsayan bir örgüt kurulacaktır. İşte Almanya'da yapılan İttihat Terakki kongresinde alınan "Sovyet Rusya'yla ittifak kararı", Talat Paşa tarafından Mustafa Kemal'e bir mektupla bildirilir. Ama mektup İtalya üzerinden, Kuşadası'ndan Ankara'ya elli dört günde gelebilmiştir. Mustafa Kemal artık Sivas Kongresi'nde seçilen Heyet-i Temsiliye'nin içinde ve başındadır. Henüz Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi yoktur.

Bana en çok sorulan sorulardan biri, Lenin ile Mustafa Kemal arasında ne zaman ilişki kurulduğudur. 1919'da böyle bir ilişki yoktur ancak 1920 ortalarında kurulacaktır. Sovyet Rusya'yla Talat Paşa arasında, Enver Paşa arasında, Cemal Paşa arasında daha önce ilişki kurulmuştur. Bu nedenle Sovyetler'e önce Cemal Paşa, birkaç ay sonra da Enver Paşa gidecektir.

Ankara, 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldıktan sonra ilk icraatını dışişleri heyetini Sovyetler Birliği'ne ittifak yapma talebiyle göndererek gerçekleştirmiştir. Ama o heyetin Moskova'ya varışı da elli küsur gün sürecektir. O yaz Rusya'da iç savaş bitmiş ancak Polonya Savaşı çıkmıştır. Üçüncü Enternasyonal/Komintern toplanmıştır. Ankara'dan gelen heyet tren istasyonunda kalır, daha sonra bir otele yerleştirilirler ama günlerce kimse onları aramaz bile. Durum öyle karışıktır ki Çiçerin ve Karahan Moskova'ya Ankara'dan gelen TBMM heyetinden önce Cemal Paşa'yla görüşmüştür, Halil Paşa'yla görüşmüştür.

Sonunda Cemal Paşa'nın Sovyet Rusya dışişleri tarafından resmi merci olarak görülmesini engellemek için Ankara'dan mektup gönderilir: "Cemal Paşa Anadolu'yu temsil etmemektedir, Ankara'dan gelen heyetin dışında hiç kimse TBMM'yi temsil etmemektedir." Sonunda Sovyet heyetiyle TBMM heyeti görüşmeye başladığında Bolşevikleri temsil eden iki yüksek bürokrat, Ankara'dan gelen heyete şu soruyu sorar: "Siz kimsiniz? Ankara hükümeti nedir? Türkiye Büyük Millet Meclisi nedir? Bize anlatın, biz bilmiyoruz." Sovyet Rusya yetkilileri için koskoca Talat Paşa'yı, Cemal Paşa'yı bırakıp Ankara'dan gelen heyete güvenmek o kadar kolay olmamıştır. Sonunda durumu anlayıp Ankara muhatap alınmış, Cemal Paşa uzaklaştırıp Afganistan'a postalanmış, bir süre sonra Enver Paşa enterne edilmiştir.

Ama Anadolu'da 1920 yazı, yani 23 Nisan 1920'de Meclis açıldıktan sonraki o sıcak yaz çok zor geçmektedir. Yunan ordusu ileri yürümektedir; Bursa, Eskişehir, Afyon düşmüştür... Bütün gözler, bütün kulaklar Moskova'ya çevrilmiş giden heyetten bir haber beklemektedir. Nakşibendi Şeyhi Servet'in Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden "Bolşevizm 1300 yıl önce kaleme alınmış İslamiyet'in yeni versiyonudur" seslenişi süresiz alkışlarla karşılanmaktadır. Kaleme aldığı "Asrı Saadetten Bir Yaprak" isimli risalesinde İslamiyet'teki fitre, zekât, faize karşı olmak, sosyal adalet gibi unsurların Bolşevizmin asli unsurlarını temsil ettiğini, İslam diniyle Bolşevizmin hiçbir şekilde çelişmediğini anlatmaktadır. Hafi "Yeşil Ordu Cemiyeti"nin Katib-i Umumisi Tokat mebusu Nazım Bey, ki o zaman 53 yaşındadır, Millet Meclisi'nin karşısındaki Millet Bahçesi ve Kuyulu Kahve'de Şerif Manatov'un Bolşevizme ilişkin konferanslarını dinleyip, ortak partiyi kurmaya, yani Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nı kurmaya karar verecektir.

Bu arada "Yeşil Ordu" adıyla kurulan birliklere yeşil ve kırmızı bayraklar çekilecektir. Millet Meclisi üyeleri arasında kırmızı kravatlar, kalpaklarda kırmızı tepelikler moda olacaktır. Mayıs başında Bolşevik Rusya'ya gitmek üzere yola çıkan heyetten Eylül başında hala bir haber gelmeyince Kazım Karabekir Musta-

fa Suphi'ye yazdığı mektupta: "Değerli Yoldaş, ben Bolşevik olmaktan yanayım... Anadolu halkı son fişegini, son dişini, son tırnağını, son akçesini harcadı... Gözlerden yaş değil, bağırlardan kan akıyor" diye feryat etmektedir. Ankara'dakiler antlaşmanın neden yapılamadığını; silah, cephane, teçhizat ve talep edilen diğer yardımların neden gelmediğini anlamamaktaydılar.

Ağustos sonuna gelinmiştir, görüşmeler bitmiş ama Moskova, Ankara'yla bir ittifak antlaşması değil, dostluk antlaşması yapmıştır. İttifak konusunda Bolşevik Rusya çekingenlik göstermiştir. Nedenleri konusunda Türkiye'deki tarih yazıcılığının çok çeşitli açıklamaları var ama o dönemi çalışmış biri olarak şunları söyleyebilirim: Daha kendi dış politikası oturmamış bir Bolşevik iktidar ne idüğü belirsiz Ankara'ya karşı mesafeli durmuştur. Zaten Osmanlı geleneğinden geliyorlar, bir tarafta İttihatçılar, bir tarafta Ankara Büyük Millet Meclisi, bunlar kimdir, nedir, ne kadar güvenilirler? Ankara'nın o sırada Fransızlarla yaptığı bir ateşkes antlaşması var, Bolşevikler "Bunlar şimdi Fransızlarla anlaşıp bizim yolladığımız silahlarla bize karşı savaşırılar mı" diye de endişe etmişlerdir. Polonya'yla savaş var, Polonya'yı yenmeleri durumunda Avrupa'da devrimin gerçekleşmesini bekliyorlar. O zaman kim Türkiye'yi düşünür? Ankara'yı pek umursamadıklarını, biraz kibirli davrandıklarını düşünüyorum. Şartları çok zor olan Sovyet Rusya, İran komünistlerine de yeterli ilgiyi gösterme imkânı bulamamıştır.

1920 yılı sonunda Kızıl Ordu'nun zaferiyle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Devleti -1922'de alacaktır bu adı- ayakta kalmıştır. Sonraki yetmiş yıllık serencamını hep birlikte izledik ve gördük. Zamanımı çok aştım ama bu serencamın içinde sosyalizm için mücadele etmiş olan Bakü merkezli Türkiye Komünist Partisi'nin lideri Mustafa Suphi'nin ve Eskişehir-Ankara merkezli Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın MK üyesi Tokat mebusu Nazım Bey'in adını anmadan geçemeyeceğim. Her ikisi de Bolşeviklerle ittifaktan yana olan, "gerekiyorsa Bolşevik olalım" diyen, o kırmızı tepelikli kalpaklarıyla birbirlerine yoldaş diyenler tarafından yok edildi. Mustafa Suphi 1921 yılının Ocak ayında on beş yoldaşıyla Karadeniz'de boğduruldu; Nazım Bey ve yoldaşları 1921 yılının Mart ayında kürek cezasına mahkûm edildi ve THİF kapatıldı.

Bu insanların, hiç kimsenin yürümediği bir yolda ilk defa yürüyen Leninlerin, Suphilerin, Molla Nur Vahidovların, Nazım Beylerin önünde saygıyla eğiliyorum. Bütün insanlık tarihinin en büyük kalkışmasıdır, en uzun süren kalkışmasıdır. Bu dönem incelenmeli; hangi noktalarda hata yaptık, nerede yanlış yaptık, dış faktörlerin ve iç faktörlerin etkisi neydi, iç dinamikler bizi nerelere savurdu, vb. bilinmelidir. Türkiyeli komünistlerin, sosyalistlerin, devrimcilerin kendi yaptıkları hataları da aynı şekilde irdelemeden, değerlendirmeden, özeleştirisi yapmadan bir yere varabileceğini sanmıyorum. Birbirimize düşmanlık ederek değil, uzak durarak değil, bir araya gelerek; ortak düşmana karşı hangi millet, din ve cinse mensup olursa olsun tüm emekçiler birlikte mücadele etmelidir. Her millettten, şimdiki moda sözlere göre mazlumlar, yoksullar, işsizler, emeğiyle

geçinen, çalışmadığı takdirde yaşayamayacak olan tüm emekçiler olarak Ekim Devrimi'nin hepimize ışık saçmasını, önderlik etmesini diliyorum. Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Ertuğrul Kürkçü: Bu harika sunuş için çok teşekkür ediyoruz. Ben umuyorum ki Türkiye devrimci hareketinin tarihini de ona emanet edebiliriz. O zaman ne yaptığımızı daha iyi anlayacağız. Ben şahsen oradan, o aynadan görmek isterim.

Emel Akal: Bu konuda bir şey daha söylememe izin var mı?

Ertuğrul Kürkçü: Rica ederim.

Emel Akal: Onlu yaşlarından beri devrimci olan biri olarak, bu doğrultuda ömürlerini adanmış insanlar olarak bizim Türkiye halklarına çok büyük bir borcumuz olduğunu düşünüyorum. Evet, 12 Eylül geldi; bizi öldürdü, mahvetti, bize işkence yaptı, faşistler saldırdı. Bunları hep söyledik, hep yazdık. Bizim yapmamız gereken şu var: Türkiye Komünist Partisi '80 sonrası ne yaptı, Türkiye İşçi Partisi ne yaptı, Dev-Yol ne yaptı? Bütün yöneticileri çok kısa bir süre sonra neden tutuklandı? Biz neden yenildik? Her şeyi, şimdi tüm boku burjuvaziye atmak çok kolay. Biz ne yaptık? Bakın, hepimiz hayattayız. Bizim merkez komitesi üyelerimiz hayatta, bizim bu işe ömrünü vermiş, bu işte sorumluluk taşıyan liderlerimiz hayatta. Bunların bir araya gelmesi ve '80 yenilgisinin değerlendirmesini yapmamız gerekiyor. Bu bir tekliftir. Benim bundan önceki teklifim şudur: Türkiye komünistlerinin Mustafa Suphi'ye götürüp çiçek koyabilecekleri bir heykelleri bile yoktur. Alman komünistlerinin lideri aynı şekilde öldürülmüş, dereye atılmıştır; ama herkes Almanya'da Rosa Luxemburg'un heykelini ziyaret edebilir. Nerede Mustafa Suphi'nin heykeli, neden yok? Bu kadar mı zavallıyız, biz bu kadar mı zavallıyız? Sadece şiirler, şarkılar, işte Karadeniz'de boğdular. Bir heykeli yapmaktan aciziz, biz dönüp kendimize bakmak ve kendimizle hesaplaşmak zorundayız.

Bakın, biz işçi sınıfına gittik. Ben bütün Anadolu'da siyaset yapmış örgütçü bir kadındım, fabrikalarda işçi olarak çalışmış bir kadındım. Biz buralara gittik, gecekondu'lara gittik. İşçi sınıfını, halkı, öğretmenleri, sağlıkçıları sosyalizme çağırdık. Darbe oldu, hepimiz kaybolduk. Kaçan kaçtı, hapis yattık, sınıflarımıza geri döndük, ama o gecekondu'lardaki, o köylerdeki insanlar, devrim yapacaklarına inanmış olan insanlar tek başlarına o mahallelerde kaldılar ve bugün hepsi İslamcı oldular. Bizim gelecek sene aynı tarihte "Türkiye Sosyalistleri Kendileriyle Hesaplaşıyor" adlı bir kongre düzenlememiz, uzun uzun herkesin kendini, kendi hareketini –kimsenin birbirini değil– eleştireceği bir hesaplaşma gerçekleştirmemiz lazım. Belki böylelikle Türkiye'nin ve dünyanın şu kriz ortamından yeni bir yükselişle, yeni bir örgütle, yeni bir cephe hareketiyle yola çıkabiliriz. Teşekkür ederim.

Ertuğrul Kürkçü: Halkların Demokratik Kongresi bu teklifi değerlendirecektir

diye düşünüyorum. Sevgili arkadaşlar, ara vermiyoruz. Aslında vaktimiz de var, 12.30'da bu masayı teslim etmemiz isteniyor ama biz başlayan ihtilali sürdürürebiliriz, belki birkaç dakika çalabiliriz. Neredeyse 45 dakikamız var. Bu 45 dakikayı eşitçe, adil biçimde paylaşalım. 22.5 dakikası sizin, 22.5 dakikası bizim. Buyurun, şimdi soru, katkı, öneri, eleştiriler... Fakat bunlar telgraf kısalığında olursa memnun oluruz. Gerçi şimdi kimse telgraf kullanmıyor, bir tweet kısalığında, ama 280 karakter de idare eder; öyle yapalım ki mümkün merteye çok sayıda düşünce, ses buraya ulaşsın. Daha sonra da mümkün merteye yanıtlamak ya da mukabele etmek söz konusu olsun. Şimdi şöyle yapacağız, öyle bir yol uygun olur diye düşünüyorum. Burada 5 blok var. Her bloktan önce birer kişi alalım, sonra o soruları cevaplayalım ve bu şekilde devam edelim. Siz, sonra siz, buradan kimse var mı? Bu blok sakın, bir kadın arkadaşımız var. Buradan sırayla başlıyoruz, buyurun.

Salondan: Herkese merhaba, Köz Gazetesi adına Ali Öztürk. Ertuğrul Hocam bir şeyler söyledi, ama iki konuya dair de bir şeyler söylemek istiyorum izin verirseniz. Şimdi ilk sorum, soru değil aslında, bir şeyler anlatıp Emel Akal...

Ertuğrul Kürkçü: 280 karakter, anlaştık.

Salondan: Ekim Devrimi'nin Türkiye'ye yansıması nasıl oldu? Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını solun geneli tarihsel ilerlemeci bir devrim olarak ifade ediyor. Oysa biz bunun bir karşı devrim olduğunu düşünüyoruz. Sovyetler Birliği'nde Ekim Devrimi gerçekleştiğinde Türkiye'nin bir kısmı da Rusya'nın ilhakı, işgali altındaydı. Erzincan'da, Bayburt'ta, Sivas'ta ve Trabzon'da şûralar oluşmuştu. Sovyetler Birliği, yani Kızıl Ordu askeri devrimci komitenin eline geçince dediler ki; "Biz nasıl Moskova'da, Kiev'de, Petrograd'da devrim yaptık, Sovyetlerle kendi kaderimizi tayin ettik, burada da siz halklar birbirinize girmeyin; Türkler, Ermeniler, Kürtler olarak kendi aranızda şûralar, Sovyetler kurun." Burada şûralar kuruldu, fakat İngilizler Damat Ferit Paşa Hükümeti'ne "Ya kurulan şûraları siz bastırırsınız ya da Mondros Mütarekesi'nin verdiği yetkiyle biz ezeriz" dediler. Atatürk'ün Samsun, Sivas, Erzurum kongreleri bu şûraları ezmek içindir. Bu nerede yazıyor? Hacettepe Üniversitesi öğretim üyesi M. Nuri Derviş'in *Atatürk İlke ve İnkılapları* kitabında. Uzatmayayım, Sovyetler, Kızıl Ordu oradan çekilene kadar o şûralar var olmaya devam etti ve daha sonra ezildi.

İkinci olarak, Taner Timur hocamızın "Şubat Devrimi'nde Bolşeviklerin bir etkisi olmadı" cümlesine değineceğim. Evet, Şubat'ta etkileri olmadı ama Ekim Devrimi tam da Bolşevikler 1902'den itibaren devrimin nasıl örgütlenmesi gerektiğine, devrime nasıl hazırlanılması gerektiğine ilişkin hazırlıklar yaptıkları için, Sovyetler de arkalarında olduğu için Ekim Devrimi'nde müdahale ederek geçici hükümeti devirdiler, ama Ekim Devrimi'nin kazanımı sadece Ekim Devrimi değildi. Sovyetlere dayanan ilk dört kongre, Komünist Enternasyonal'in kuruluş felsefesi, yani İkinci Enternasyonal'in oportünizmini alt edecek ve Ekim Devrimi'nin de derslerini çıkaracak bu ilk dört kongrenin amaç, ilke ve kararları daha

sonra hayata geçmedi, uygulanmadı. Bugün de ihtiyacını duyduğumuz ilk dört kongre kararlarının amaçlarını ve ilkelerini yeni bir şekilde hayata geçirecek bir enternasyonal dünya komünist partisinin bu topraklarda bir seksiyonunun yaratılmasıdır. Teşekkürler.

Ertuğrul Kürkçü: Teşekkür ederiz katkınız için, buyurun Hocam.

Salondan: Değerli dostlar, merhaba. Şimdi Taner Timur Hocam gerçekten çok güzel bilgiler verdi. Aslında kendi adımızı söylememize de gerek yok, bizim ne söylediğimiz önemli. Ben Emekli-Sen üyesiyim. Devrimci durumdan bahsetti hocam, gerçekten dinlemek de çok iyi, yalnızca okumak yetmiyor. 1917 öncesi Çarlık Rusyası'nda 6 bin 900 kişiye bir hekim düşüyor. Hekimlerin yüzde 71'i kentlerde yaşıyor. Özellikle tedavi olması gereken halkın yüzde 70'i köylerde yaşıyor. Hastaneler de kentlerde. Yani insanların çoğunluğu salgın hastalıklar nedeniyle ölüyorlar. Çarlık Rusyası'nda yaşam süresi devrimden önce 32 yıla düşüyor. Halkın tedavi olma hakkı da ortadan kaldırılıyor. Devrimden sonra 1918 yılında Sağlık Bakanı olan Semashko Sağlık Komiserliği'ni kuruyor. Herkesin ulaşılabilceği ücretsiz sağlık hizmeti hayata geçiriliyor. Hatta şu yapılıyor: Kori-yucu sağlık hizmetleri hayata geçiriliyor. Bakın, insanlar hasta olmadan koruyucu sağlık hizmetleri yaşama geçiriliyor.

İzin verirseniz *Sosyalizmin Yenilgisi ve Geleceği* adlı kitabın arka kapağından birkaç satır okumak istiyorum: "1980'lerin sonunda sosyalist ülkelerde yaşanan çözülme, Marksizm-Leninizmin de iflas ettiği anlamına mı geliyor? En azından, "Marx'a dönmek" mi gerekiyor? Batı Almanyalı Marksist ve dünyaca ünlü felsefeci Hans Heinz Holz çözülüşün hemen ardından kaleme aldığı bu çalışmada aksini savunuyor. Ona göre sosyalizmin yenilgisi farklı (hem nesnel hem de öznel) nedenlerle Marksizm-Leninizmin özünden uzaklaşılmasının bir sonucuydu. Marksist-Leninist teorinin temel ilkelerini özetleme girişiminde bulunan Holz, bu ilkelerden uzaklaşılmasının nedenlerini ve sonuçlarını tartışıyor. İlk sosyalist toplumların başarısızlığını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendiriyor. Bu arada her şeyi Stalinizmle açıklama girişimlerinin yetersizliğini de göstermeye çalışıyor. Diğer yandan Türkçe basıma eklediği makalede Sovyetler Birliği'ndeki "revizyonist dönüm noktası" üzerinde duruyor. Ama belki de bu kitabın en önemli amacı Holz'un da dile getirdiği şu soruyu yanıtlamak: Bugün hangi nedenlerle komünist olunabilir?" Teşekkür ederim.

Ertuğrul Kürkçü: Biz de teşekkür ederiz, zaten bunu düşünüyoruz hepimiz.

Buyurun.

Salondan: Güzel sunumlar için öncelikle çok teşekkür ediyorum. Ekim Devrimi'nin Anadolu'da da etkisi olduğunu biliyoruz. Bu çeşitli şûraların ilan edilmesiyle de oldu, partilerin kurulmasıyla da kendini gösterdi. Bu şûraların egemen olan Sünni Müslüman Türk etnisitesine karşı, örneğin, Anadolu'da da bir çeşit

halklar mezarlığından söz edebiliriz. İşte Aleviler var, Türkler var, Kırım'dan ve Orta Asya'dan göç etmiş olanlar var. Bunlarla olan ilişkiler üzerine biraz daha dinlemek isterim diye düşünüyorum. Teşekkürler.

Ertuğrul Kürkçü: Teşekkürler. Hocam, buyurun.

Salondan: Merhaba herkese. Sorumu Emel Hanım'a yöneltmek istiyorum. Yeşil Ordu'dan bahsetti. Orada Çerkes Ethem'den söz edilebilir mi? Yeşil Ordu ve Çerkes Ethem sorununa değinirseniz teşekkür ederim.

Ertuğrul Kürkçü: İlk soruları aldık, şimdi onları yanıtlayacağız, ardından yeniden sorulara geçeceğiz. Bu bloktan soru gelmemiştir, hâlâ hakkınız var. Peki, sormuyorsunuz, tamam. Harun ya şimdi ya da hiçbir zaman.

Salondan: Şimdi süremi aşmamak için şöyle diyeyim. Ayşe Düzkân'ın –bilmiyorum izin verir mi yazısının bu şekilde kullanılmasına ama– birkaç ay önce, yaz aylarında Özgürlükçü Demokrasi'de bir yazısı çıktı: "leyla'nın hakkını leyla'ya, kürtlerin hakkını kürtlere...". Okumamışlar okusun, okuyanlar ne demek istediğini anlayacaktır. O yazıdan söz etmeyeceğim ama bu tarihi anlatırken Müslüman'ın hakkını Müslüman'a, ezilen halklardan söz ediyorsak Ermeni'nin hakkını Ermeni'ye verecek bir tarih yazımı nasıl mümkün olabilir? Herhalde artık hemfikiriz, postmodern olmadan da tarihin çizgiselliğe sığmayacağını, hele de uluslar meselesine girdiğimiz zaman bunun daha zor olduğunu biliyoruz. Tarih de sığmaz, örgütlenme de sığmaz. Ben gerçekten cevap vermek üzere değil, soruları kıskırtmak üzere konuşuyorum. Soru kılığına girmiş yorumdansa bildirme kipiyle soru sormayı tercih ettim. Herhalde yeteri kadar kıskırtıcı olmuştur. Ertuğrul Kürkçü: Evet, yorum kılığına girmiş bir soru aldık. Peki, şimdi bu beş soruya yanıt verelim, sonra tekrar böyle devam edeceğiz. Bu şekilde daha kolay olacak. Siz buyurun, en fazla soru Emel Hanım'a yöneltildi.

Emel Akal: Sondan başlayayım. Ayşe Düzkân "leyla'nın hakkını leyla'ya, kürtlerin hakkını kürtlere" veriyor ama Ayşe Düzkân Emel'in hakkını Emel'e vermedi. Benim *Kızıl Feministler* isimli 1975-1980'i anlatan bir kitabım var. Büyük feminist Ayşe Düzkân'ımız kitap hakkında yazdığı eleştiri yazısında "ne kızıl ne de feminist" dedi. Bu kadar haksızlığın hiçbir değerli yanı yok. Makalede yazdığı şu: "Siz komünist de değilsiniz, kızıl da değilsiniz, feminist de değilsiniz". Onun için aramızda arkadaşı varsa "Emel hakkını istiyor," diye iletebilirsiniz.

Sizin sorduğunuz soru son derece önemli çünkü bütün halkların yaşadığı deneyimler var. Herkes olayları kendi açısından anlatıyor. Hiç kimse olayların bağlamını ele almıyor. Mesela, Ermeni meselesi söz konusu olduğunda Ermeniler sadece tehcir ve sonrasındaki büyük insanlık suçunu anlatırlar. Türk tarafına bakarsanız yalnızca o noktaya kadar olan meseleleri gündeme getirirler. Önce şuna karar vermemiz gerekiyor: Bütün bu toplumlar, mazlum da olsa bütün bu halklar, bu etnisiteler, bu milletler kesinlikle yöneten, egemen olan sınıflardan

ezilen halklara kadar bir sınıflı toplumlar bütünüdür. Bu coğrafyada –Kafkaslar'dan Balkanlar'a, Mezopotamya'ya kadar– yaşayan bütün halklar dışından tırnağına kadar silahlıdır. Hepsi kızlarını bakire verir, kendisi bakire kız alır. Hepsi oğlu olunca sevinir, hepsinin tipi birbirine benzer, hiçbirimizi ayırt edemeyiz; kim Gürcü burada, kim Ermeni, kim Rum, kim Türk. Bu milletler aynı coğrafya için savaşmışlardır. Kimini Ruslar desteklemiştir, kimini İngilizler desteklemiştir, kimi bilmem ne yapmıştır. Bu coğrafyada bu tarihi yazmak için bu ulusların milliyetçilikten arınmış temsilcilerinin yan yana gelmesi gerekir. Bu milletlerin birbirinden daha temiz, daha barışçıl olmaları da hiçbir şekilde söz konusu değildir. Elbette bazılarının daha büyük suçları vardır. Örneğin, Ermeni tehcirinin, Ermeni kıyımının sorumlusu olan Osmanlılar, Türkler, Osmanlı Devleti gibi. Ama bu söylediğiniz mutlaka yapılmalı, çok ciddi bir iş, es geçilecek bir şey değil.

Çerkes Ethem meselesine gelince, tabii Çerkes Ethem meselesinde biz yine objektif olamıyoruz. Çerkes kaynaklarına bakacak olursanız eğer “Çerkes Ethem bir mavi gözlü yakışıklıydı, Çerkes atının sırtında sosyalizm için at koştururken kötü Kemal, Mustafa Kemal bir iç savaşla onu yok etti” türünden bir tarihyazımı ile karşılaşsınız. Benim incelediğim kadarıyla bu böyle değil. Çerkes Ethem aileden ve babadan İttihatçı'dır. Demin “Rauf Bey Balıkesir'den Bandırma'ya uğrayıp da Samsun'a çıktı, Havza'ya gitti” dediğim görüşmeyi Çerkes Ethem'in babası ve ağabeyleriyle, yani Tevfik Reşit ve Ethem'le yapmıştır. Bunlar İttihat ve Terakki'nin ve Teşkilât-ı Mahsûsa'nın önde gelen unsurlarıdır. Zaten bu örgütlülük, bu asker toplayabilme... Çerkeslerde böyle hiyerarşik, aristokratik bir yapı vardır. Bunlar beydir, toprak sahibidir, aristokrattır. Bu süreçte benim anladığım kadarıyla Çerkes Ethem, Enver Paşa'nın Anadolu'daki politikaları doğrultusunda bir politika gütmeye başladığında maalesef Ankara hükümetiyle bir çatışma yaşamış, vuruşmuş ve sonunda da bakın, maalesef Yunan ordusunun açmış olduğu koridordan geçerek Yunan tarafına geçmiştir. Ben bunu birinci kitabımda uzun uzun anlatıyorum meraklısı için ama bu şu anlama gelmiyor: Nasıl genelde Müslümanlar Bolşevik veya komünist olmadıkları halde Kızıl Ordu saflarında savaşarak Bolşevik iktidarının ayakta kalmasında âdeta belirleyici bir etkiye sahip olmuşlarsa Çerkes Ethem'in varlığı da Ankara'daki, daha önce Sivas'taki, milli mücadele sürecindeki Ege'deki en çok savaşan, ayaklananları bastıranlar olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda, pozitif bir şeyse negatifse negatif belirleyici harcı koyan bir siyasi aktör olmuştur. Çok uzun, herhalde bu konuya giremeyeceğiz.

Üçüncüsü, aynı şekilde bugün, sadece Ermeni meselesinde değil; Dersim meselesinde de, Kürt meselelerinde de, Rumların söylediği Küçük Asya felaketinde de herkesin kendi yazdığı bir tarih söz konusu. Bakın, 1919 yazında Erzurum'da Mustafa Kemal ve Rauf Bey'in katıldıkları, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin organize ettiği o kongreden çıkan teşkilat için hem Alevi dedelerinin onayı hem Kürt aşiret reislerinin onayı vardır. Aynı şekilde bu coğrafyada bugün iktidarın görüşlerini destekleyen gazeteciler ve akademisyenler tarafından en çok sorulan sorulardan biri şudur: Nasıl olur da Dersim felaketini yaşatmış olan CHP'ye

Aleviler oy verir? Aleviler o kadar akıllı ki, eğer bugünkü iktidar kalmaya devam ederse başına ne geleceğini bildiği için ehven-i şer açısından bu yeni, hiç olmazsa laik, baskıcı Sünni olmayan bir iktidara evet, geçmişte de destek olmuştur. Ama sizin sorunuzla detaylandırabilecek kadar bilgi sahibi de değilim. Çok da uzun, tekrar başa dönmek gerekir. Sabırları da zorlamamak lazım, yalnız size bir şey söyleyeyim. Dün 10 Kasım'dı, bir resim atölyesindeydik Pangaltı'da. Boyunda haç olan Karin isimli kadın bana 10 Kasım'da, Atatürk'ün ölüm saatinde ayakta dururken karşısındaki panoda Atatürk'ün değil de Recep Tayyip'in resmini görmekten ne kadar üzüntü duyduğunu söyledi. Gelen büyük felaketi çok çeşitli ezilen halklar, ezilen uluslara mensup insanlar saptayabiliyorlar. Yeter ki biz ezen ulusa mensup olanlar açısından da sağlıklı, namuslu özeleştiriler yapma cesaretini gösterebilelim.

Ertuğrul Kürkçü: Hocam, size bu Bolşeviklerin rolü bahsinde bir...

Emel Akal: Ben bir şey daha okuyacağım. Sizin sorunuz, bu kitabı görünce gördüm. Şimdi bu çok önemli, burada bunu okumak istiyorum. Bakın, Türkiye Komünist Partisi üyesi olarak, hayatında başka hiçbir partiye üye olmamış birisi olarak Mustafa Suphi'nin 1920'de topladığı kongredeki bir maddeyi okumak istiyorum. Ben hep irticalen konuşurum ama bunu size okuyacağım. Çünkü bu hiçbir şekilde bilinmeyen, bilinmediği için de hakkında çok yanlış yorumlar yapılan bir konu. Bakın, ilk önce Mayıs 1919'da Mustafa Suphi'nin Türkiye'ye yönelik yorumuna ilişkin bir cümle okuyacağım: "Kırım'da yerleşen Sovyetler hayatı Türkiye'deki Ermeni, Kürt, Rum ve Türk işçi ve köylü kardeşliğinin esası ve bunun Türkiye şûralar cumhuriyetinin canlı bir modeli olarak yaşayacaktır." Mayıs 1919'da yazdığı bu; 1920 Birlik Kongresi'nde, Bakü'deki kongrede aldıkları karar şu: "İşte yeryüzünde yaşayan, pazısı, kuvvetiyle yaşayan namuslu milletlerin hürriyetlerine malikîyetleri ancak içtimai inkılabın yeryüzünde inkişaf etmesiyle olacaktır. İçtimai inkılap ve devrim ve inkişaf, gelişme, bu da şûralar hükümetidir. Türkiye'deki fakir halkı kurtaracak olan Türkiye Sosyalist Federalist Cumhuriyeti'dir. Zalim paşaların bizim memlekette açtığı çukurlara dolan Ermeni, Kürt, Arap, Türk kanları hâlâ kurumamış duruyor." Şimdi kararı okuyacağım size, yedinci maddedeki karar: "Hür milletlerin hür ittifadı esasında olmak üzere federasyon usulünü kabul ediyorlar. Türkiye Komünist Fırkası muhtelif milletlere mensup inkılapçı amale ve rençper sınıfları arasındaki eski düşmanlıkları kaldırmak için aşağıdaki en kati çarelere girişir bir dil ve harf nokta-i nazarında her milletin tam hürriyetini temin ve bu itibarla bir veya diğer milletlere mahsus olan her türlü imtiyazları ilga eder. İki, Türkiye Komünist Fırkası Hükümet Teşkilatında muhtelif milletlere mensup amele, rençper şûralar cumhuriyetini kabul ve hür milletlerin hür ittifadı esasında olmak üzere federasyon usulünü tercih eder." Türkiye Komünist Partisi'ne, onun daha sonraki politikalarına yönelik pek çok eleştiri yapılabilir, ama kuruluş kongresinde aldığı kararlar bunlardır. Bunu bilmeyenler için burada söylemiş olmaktan dolayı çok büyük bahtiyarlık duyuyorum.

Ertuğrul Kürkçü: Evet hocam, siz bu Şubat-Ekim bağlantısına değinmek isterseniz...

Taner Timur: Ben devrim yapamadığım için zamanında konuştum. O bakımdan söylemek istediğim bazı şeyleri söyleyemedim. Asıl Şubat'ta, aslında diğer takvime göre Mart'ta başlayan devrimin sonrasında Ekim Devrimi'ne dönüşmesinde Lenin'in rolüne değinecektim. Şimdi bu daha genel bir perspektife veya daha genel bir zemine oturtulursa şunu görüyoruz: Lenin'in bir teşhisi var. Uzun yıllar, on yıldan fazla Avrupa'da yaşamış bir insan olarak "Avrupa'nın her bakımdan en devrimci, her ülkenin her türlü tecrübesinin bilincinde olan en zengin, en yetenekli devrimci ekibi Ruslardır," diyor. Bunlar Avrupa'da yetişmiş, Rus oldukları için Rusya'yı da çok iyi bilen ve hepsi eser vermiş insanlardır. Özellikle de Lenin 1917'ye geldiğinde bütün en önemli eserlerini vermiştir. Bunun temelinde de zannediyorum 1898'de yazdığı *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi* bulunur. Bizim 1970'lerde yaptığımız tartışmayı; "Türkiye kapitalist midir, olmuş mudur, olmamış mıdır" şeklindeki tartışmayı Ruslar 1880'lerde, 1890'larda yapmışlar. Hatta Vera Zasulic gibi Rus Marksistleri "Biz kapitalizme geçemedik, ama bu aşamayı atlayıp bu Rus komünlerinden, bu komünal toplumda komünlerden, Rus mirlerinden –mir deniliyor Rus köy komünlerine– doğrudan sosyalizme geçer miyiz, geçebilir miyiz" diye Marx'la mektuplaşmışlardır. Marx'ın bu sorulara verdiği cevaplar ATÜT tartışmaları açısından son derece aydınlatıcıdır. Bunu şunun için söylüyorum: 1920'lerin Türkiye'sine baktığımızda, bırakınız bu tür bir literatür oluşmasını, mevcut olanlar bile doğru dürüst incelenmemiştir. Bakın, bizim 1970'lerde yaptığımız ve hâlâ da yapılabilecek tartışmalar o zaman yapılsaydı durum çok daha farklı olurdu. Şimdi deniliyor ki İslam, Müslümanlık... Bugün de var ya işte antikapitalist Müslümanlar, o zaman da var, işte Yeşil Ordular, vb. Emel arkadaşımızın anlattığı, o Meclis'te kızıl bayrakların, aynı zamanda İslamcılarının çok güçlü olduğu dönemde Mustafa Kemal'in de sözleri var; "Bolşevizm İslamiyet'in en âli ilkelerini içeriyor" diyor, ama bütün mesele ne, hangi İslam? İslam'la başlayınca, İslam deyince bütün bir dünya görüşü ortaya çıkıyor. Bugünkü sorunumuz da o, bütün bir dünya görüşü, bir hayat tarzı; sadece ahireti değil, bugünü de düzenleyen ilkeler, şariat, bununla ne ölçüde bağdaşabilir? Bunlar bugün bile ciddi biçimde tartışılmamışken o zaman tartışılması elbette ki beklenemezdi. Kısaca bütün mesele buradan çıkıyor.

Şimdi bakın, 1920'leri anlamamız için bize ışıktutacak bilgilere sahibiz bugün. 1920'lerin sosyoekonomik yapısı, üretim biçimi, üretim ilişkileri nedir? Ne görüyoruz? Falih Rıfkı 1923'te Eski Saat'te yayınlanan bir makalesinde "Türk burjuvaları, bu sınıf nerede acaba? Şu Galata'ya bakın, binbir renkli bayraklar içerisinde hiç Türk bayrağı yok," diyor. Burjuvazi olmayınca veya çok küçük olunca proletarya da olmuyor, proletarya da çok küçük. Ne var? Yoksul, komünal bir köylü sınıfı ve taşra eşrafı denilen, bugün AKP çevresinde de çok gördüğümüz, aynı sıfatla ve sınıfsal terimlerle ifade edebileceğimiz tabaka var. Şimdi KOBİ'ler, Anadolu kaplanları, vs. şeklini almış kapitalist gelenek içerisinde bir devamlılık var.

Peki, devrimci kadro ne? Devrimci kadro iyi kötü yapılmış ıslahattan itibaren Aydınlanma çerçevesindeki etkileşimlerin sonucu ortaya çıkmış asker sivil aydınlar. Aslında bu işi onlar yürütüyor. Şimdi bütün mesele burada ortaya çıkıyor. Bunlar daha çok memur, sivil, asker; bir kısmı büyük ağalıklarla da ilişkilere sahip bir zümre. Ben bunu şuna benzetiyorum: Fransız Devrimi gerçekleşikten sonra mülkiyet tehlikeye düşüyor, devlet çöküyor. Halk ayaklanmış; burjuvazi, özellikle küçük burjuvalar ayaklanıyor ve “ulusal muhafızlar” adında bir askeri birlik kuruyorlar. Bu askeri birlik 1870’lere kadar ikili bir rol oynamıştır: Hem devrimci hem karşı devrimci. 1848 Devrimi’ni bu “Garde nationale” başlatmıştı. Bizde “küçük burjuva radikalizmi” olarak adlandırılan kategoriye devrimler tarihinde en uygun düşen Fransa’daki bu “Garde nationale”; bir sene sonra proletaryayı ezenler de onlar olmuştur. Bizim devrim tarihimizi anlamak için biraz önce bahsettiğim küçük burjuvazi radikalizminin hem ilerici hem gerici ve tutucu taraflarını değerlendirmek gerektiği kanaatindeyim. Bakınız, bizde cumhuriyeti, laikliği ilan eden de o gruptur; 12 Mart’ta, 12 Eylül’de devrimcileri ezenler de o gruptur. Bunlara karşı Türkiye’de ikili ve radikal bir tavır takınıyor. Devrim bunların eseridir, bunlar devrimcidir veya bunlar faşisttir. Bence ikisi de yanlış ve Marx da Fransız Devrimi’yle ilgili bütün yazılarında ve analizlerinde bunun altını çizmiştir. Bunun daha ciddi taktik ve stratejik düşüncelere temel teşkil edecek şekilde tartışılması lazım. Bu yapılmıyor. Kenan Evren elbette faşist bir diktatördü ama onlarla aynı zümreden geliyordu. Son olarak şunu söylemek istiyorum: Lenin o zengin tecrübelerle sahip Marksist kadroyla birlikte Mart ayaklanmasına da sahip çıktı, kitleleri yönetti. Hatta Ekim Devrimi’nin ayaklanma kararını –ki ondan önce büyük bir miting olmuştu– veren kendisidir; ona itiraz eden Kamenev, vb. devrimcilere de karşı çıkmıştır ancak bunu analizle yapmıştır. Bugün yapılması gereken de bence bu analizlerle birlikte siyaseti yürütmektir. O zaman çok daha başarılı neticeler almanın mümkün olacağını sanıyorum.

Ertuğrul Kürkçü: Çok teşekkür ederiz. İkinci grup soruları alabiliriz. Siz az önce el kaldırıyordunuz. Oradan, bu sıradan var mı? Buradan yok. İlk üç soruyu alalım, devam edelim, buyurun.

Salondan: Sunumlar için teşekkür ediyorum. Özellikle Taner Hocamızın kendiliğinden hareket vurgusu üzerinden tanımladığı devrimler sürecine ilişkin anlatımı gayet iyiydi. Kısa bir alıntı okumak istiyorum: “Paris’te devrimci yönetici çevrelerin eylemi konusunda mutlak bir inisiyatif koyma eksikliği vardı. Kendiliğinden hareket üzerinden değerlendirildiğinde iktidarı almak için top, tüfek gibi bütün maddi imkânlarla sahipti, ama bunun farkında değildi. Burjuvazi bu devden silahını alma girişiminde bulundu, girişim başarısız oldu. Hükümet Paris’ten kaçtı, alan özgürleşmişti, ama proletarya ancak ertesi gün Paris’in efendisi olduğunun farkına vardı. Önderler olayların kuyruğuna takılmışlardı. Petrograd’daysa her yerde adamları bulunan, her mevzisini güçlendiren işçilerle birlikte garnizon ve diğer alanlarla hükümet arasındaki çatlakları derinleştiren, büyümeye çalışan parti iktidarı almak için azimli ve kararlı bir biçimde ilerliyordu. Elimizde bulunan Petrograd Sovyeti nezdinde bir devrimci savaş

komitesi kurdu. Böylece silahlı ayaklanmanın yasal organları olan Petrograd Garnizonları askeri bir organa sahip oldu. Askeri birimlere, askeri depolara komünist komiserler tayin ettik. Proletarya ancak gerçek zaferini ertesi günü anladı. Ayrıca zaferi bilinçli olarak yaratmaya çalışmamıştı. Petrograd'daysa tam tersi oldu. İşçilere ve garnizona dayanan partimiz daha önceden iktidarı ele geçirmişti, burjuvazi yeterince sakin bir gece geçirdikten sonra ancak ertesi günü ülkenin yönetiminin mezar kazıcılarının eline geçtiğini öğrendi. Parti devrimi kendi keyfine göre gerçekleştiremez, iktidarı ele geçireceği zamanı kendi isteğine göre seçemez, ancak olaylara aktif olarak müdahale edebilir. Devrimci kitlelerin nüfuzuna hitap edip, düşmanın direnme gücünü değerlendirir ve kesin eylem için uygun anı belirler." Yani kendiliğinden hareketle, sınıfın kendiliğinden hareketiyle iradi örgütlenmenin, devrimci örgütlenmenin somut Paris Komünü ve Ekim Devrimi üzerinden bir tespiti, tarihsel tespiti. Kaynak; Paris Komünü Dersleri, Leon Troçki.

Ertuğrul Kürkçü: Çok teşekkür ederiz. Şimdi arkadaşlar, saat 12.30'da bu salonu teslim edeceğiz. Fakat peş peşe gelen ihtilaller, sürekli devrim dolayısıyla aşıyoruz zamanımızı. O yüzden arkadaşlarımız çok kısa olarak belirtebilirlerse, son birer sözle tamamlayalım. Buyurun, sizi dinliyoruz. Bir dakikada bitirmenizi ümit ediyoruz.

Salondan: Benim sorum Ertuğrul ağabey, size olacak öncelikle. Ama ondan önce ben bu sunumlardan, çalışmalardan yararlandığım için çok teşekkür ediyorum HDK'ye ve emekçi arkadaşlara. Emel Hocamın önerisini çok hayati buluyorum. Bu öneriden dolayı da size bir sorum olacak. 1971 yenilgisinden sonra doğru değerlendirme yapabilseydik 1980'deki o çok korkunç yenilgiyi bu kadar derin yaşamayabilirdik. Hem 1971'in, hem 1980 sonrasının, kimin önderliğinde olursa olsun, ama çok acil bir şekilde geç kalan bir değerlendirmesini mutlaka yapmak zorundayız. Benim sorum size Ertuğrul ağabey: 1968 kuşağının önderlerindensiniz, 1971 yenilgisini yaşadınız. 1974'ten sonra bunun sağlıklı bir değerlendirmesi niye yapılamadı? Kısaca bununla ilgili görüş belirtirseniz sevinirim. Teşekkürler.

Ertuğrul Kürkçü: Peki. Yılmaz, buyrun...

Salondan: Ben Emel Hocaya sormak istiyorum. Biraz yorum da katarak, düşüncelerimi de söyleyerek. Dün 10 Kasım'dı. 10 Kasım'la birlikte "Atatürk'ün sahibi kim? Atatürk'ü bu Marksistlere, çetelere mi bırakacağız?" şeklinde bir cumhurbaşkanı beyanı oldu. Bununla ilgili Mustafa Kemal Atatürk'le ilgili bir polemik de başlamış oldu. Sosyalistler de bu tartışmaya dahil olmuş oldular. Biri bu, bununla ilgili fikirlerinizi soracağım. İkincisi de bu kült yaratma meselesiyle ilgili. Lenin vefat ettiğinde cenazesiyle ilgili defin işlemleri yapılırken kitlelerin yoğun katılımıyla naaşı bir tür ortada kalma durumu yaşıyor. Ortada kalma durumu derken şöyle: Naaş daha sonra bir mozoleye, anıta çevrilmek durumunda kalıyor. Şimdi sizin de önerilerinizle Mustafa Suphi için bir tür başarısızlık nişanesi gibi bir anıt yapma, heykel yapma önerisi oldu. Bu daha sonra Sovyetler'de

de bir kült yaratma meselesine döndü. Cenazeleri camilerden, cemevlerinden, havralardan ve kiliselerden kalkan komünistlerin de Müslüman mahallesinde salyangoz satması hakkında ne söylersiniz?

Ertuğrul Kürkçü: Başka soru yoktu, değil mi? Demin sorduğumda el kaldırmadın sonra aklınıza geldi, değil mi? Peki, kadınlara söz vereceğiz mecburen. Buyurun, siz de sorunuzu sorun.

Salondan: Ben Emel Hoca'ya soru sormak istiyorum. Ekim Devrimi'ni destekleyen Cedid Hareketi devrimden sonra bir gazete çıkartıyor. Bu gazetede yazı yazan Abdurauf Fitrat Bolşevik davasını desteklemiş olan bir kişi ve Batı emperyalizmini eleştiren yazılar yazıyor. Bu yazılar yazıldıktan sonra dergi karşı devrimci bir dergi olarak değerlendiriliyor.

Emel Akal: Tarih, yıl?

Salondan: Yılını bilmiyorum.

Emel Akal: Çok önemli ama.

Salondan: Karşı devrimci olarak değerlendirilmesinin özünde acaba Batı emperyalizmini eleştirmesine karşı Bolşeviklerin göstermiş olduğu bir burjuva refleksi mi var?

Ertuğrul Kürkçü: Şimdi sevgili arkadaşlar, maalesef zaman dayanıklı bir şey değil, bitiyor. O nedenle şöyle yapacağız: Emel Hanım, Taner Hocam varsa diycekleri dedikten sonra ben size kapanış cümlelerini kuracağım.

Emel Akal: Şimdi Perihan Hanım'ın sorusundan başlamak lazım. Ben sözlerime dikkat ederseniz şöyle başladım: Bu Müslüman komünistlere, bu Bolşevik İslami komünizme Moskova böyle bakıyordu, Ankara böyle bakıyordu. Evet tabii maalesef verdiğiniz bilgiler tahlil yapmak için yeterli değil. Çünkü 1918 Şubat'ında böyleyken, 1918 Temmuz'unda böyleyken 1919 Kasım'ında farklı oluyor. Neden farklı oluyor? Bakın, Sovyetler Birliği'nde iç savaşla birlikte çıkan korkunç bir yanlış daha var. Sol SR'lerin protestoyla Bolşevik hükümete karşı isyan etmesi, Lenin'i vurmaya kadar giden bir terör, değil mi? Almanya Büyükelçisi Mirbach'ı vururlar. Şimdi burada sol SR'lerin yarattığı terörle birlikte Bolşeviklerin de saldırısı başlar. Müslüman kesim daha çok SR. Sol SR'lerin arasında kalanlar da sonradan Bolşevikleşirler.

O süreçte bizim bugün tatlı su demokratları gibi antidemokratik dediğimiz şeyler yaşanıyor. Haklı-haksız biçiliyor. Yani onun için de Sovyetler Birliği resmi tarihi Müslüman hareketine genelde milliyetçi diyerek bir genelleme içinde bakıyor. Bunun içine Sultan Galiyev de dahil oluyor. Yani daha detay gerekiyor, ama böyle bir tırpanlamaya gitmiş olabilirler.

Salondan: Benim sormak istediğim de şuydu: Bolşeviklerin kiliseye karşı göstermiş oldukları mesafe ya da yakınlık camiye uzaklıkla-yakınlıkla aynı derecede midir?

Emel Akal: İncelemedim. Sovyet devriminin dinlere yönelik tutumu konusunda maalesef bilgi sahibi değilim.

Salondan: Ben içeriğini çok az bilsem de söylemiş olduğum yazı büyük bir ihtimalle Batı emperyalizminin dayatmış olduğu yaşam biçimleri...

Emel Akal: Onlar şablon, ama hepsi o tür şeyleri kullanıyor. Şimdi diğer arkadaşımızın söylediği var. Mustafa Suphiler konusunda böyle bir ihtiyaç içindeyken arkadaşımız son derece önemli bir uyarıda bulundu. Kişi kültü, tapınak haline getirme. Mesela benim kişisel kanaatimce Lenin'i gömmek Lenin'e en büyük haksızlık; yani her insanın toprağa gömülme veya yakılma hakkı vardır. Moskova'nın ortasındaki mozolesini onurla gidip ziyaret ettim, ama bu doğru bir şey değil. Anıtkabir'in tıpkı bugün bu kadar büyük bir mezarlık olarak bir iktidarı ve bir rejimi ve bir ideolojiyi ayakta tutmak için kullanılması gibi.

Bir şey daha vardı, devrimcilerin cenazeleri. Yani bu gene bizim ayıbımız, bu bizim başka bir ayıbımız. Kendimizi gömmek için bir türlü formül bulamıyoruz. Hakikaten hangi dine mensup olursak olalım, hangi mezhebe mensup olursak olalım, ben yalvarıyorum, bari beni hiç olmazsa cemevinde gömün, yoksa evden alın, Aziz Nesin gibi yapın. Ama bizim, ateistlerin, dine uzak olan insanların gömülebileceği bir formül yaratmamız gerekiyor kesinlikle.

Taner Timur: O zaman ben de iki dakika konuşayım. Arkadaşlar, Emel Hanım da söyledi çok haklı olarak, halklar zindanı deniliyordu Çarlık Rusyası'na. Şuydu aslında rakamlara dökersek: 160 milyon kadardı o zaman Çarlık Rusyası'nın nüfusu. Bunun yüzde 43'ü Büyük Ruslar denilen Ruslar, yüzde 17 kadarı Ukraynalılar, Küçük Ruslar, daha az sayıda Beyaz Ruslar ve bugün Türkiye Cumhuriyetleri dediğimiz geniş Müslüman topluluklar. Şimdi Büyük Ruslar, Küçük Ruslar; dikkat ederseniz bizim Osmanlılardaki milleti mahkûme-milleti hâkime ayırımına benzeyen bir ayırım var. Bir kere aslında yüzyılların getirdiği bu ayırım hemen yıkılacak bir şey değil. İkincisi, Ruslar bir ayırım daha yapıyor; zihniyet itibarıyla yapıyorlar bu sefer: Batılı Ruslar, Doğulu Ruslar. Doğulu Ruslar tamamen Müslüman Ruslar. Şimdi Müslüman Ruslara karşı bir de böyle bir zihniyet ayırımı var. Tabii Lenin ve Bolşevik devrimci kadroları yapmıyor bu ayırımı. Fakat dediğim gibi 160 milyonluk koskoca bir halklar zindanı var. Bunu küçük bir kadronun değiştirmesi, kısa bir zamanda asırların yarattığı zihni refleksleri yıkmak ve devrimci bir zihniyet getirmesi... İşte Sovyetler'in yaşadığı bütün bu güçlükleri göz önüne alıp biraz önce konuşulan kült meselesine dönersek, Lenin'in aslında kendisi de kült karşı bir insandı. Fakat Stalin kültü, hatta daha sonra Kruşçev kültü nihayet rejimin yozlaşmasında ve çökmesinde de rol oynadı. Bunu söylemek istedim.

Ertuğrul Kürkçü: Son olarak bana sorulan soruya da çok kısa yanıt vereyim ve toplantıyı kapatalım. Sabrınız için de çok teşekkür ederiz. Şimdi ben Türkiye sosyalist hareketinin uzun bir özeleştirisi talebi ve özeleştirisi tarihi olduğunu da tespit etmemiz gerektiğini düşünüyorum. Çünkü neredeyse ben gözlerimi sosyalist harekete açtığımdan beri bizim lügatimizdeki en sık kullanılan sözcüklerden, kavramlardan biri özeleştirisi. Bu 1971 yenilgisine aslında Türkiye devrimci hareketinin bu darbenin muhatabı olan bazı kesimleri bir özeleştirisiyle karşılık verdi. Çeşitli kesimler içinse bir özeleştirisi ihtiyacı doğmadı. Çünkü onlar aslında olan bitenin kendi faaliyetlerinin doğrulanması olduğuna kanaat getirdiler. Bu bakımdan Türkiye sosyalist hareketinde ya da devrimci hareketinde tek bir tutum yok. Fakat tabii ki şimdi bugün geriye dönüp baktığımızda daha derin bir muhasebenin gerekmiş olduğunu gözlemliyoruz, ama bunu bir tek nedene bağlamak zor olabilir. Fakat ben bu özeleştirisi ihtiyacını hissetmekle birlikte, bunu gerektiği gibi yapamamanın altında, özellikle 1972-73'ten başlayarak, bu baskı döneminde gözlerini devrimciliğe açmış ve şehitler imgesi altında devrimci değerlerle tanışmış yüz binlerce gencin devrimci hareketi kuşatmasının yattığını düşünüyorum. Onların devrim ve sosyalizm sürecine nispeten yüzeysel yaklaşımları, kendileriyle birlikte getirdikleri dar bakış açıları, devrimci önderliğin onların darlıklarıyla çatışma, bunlarla tartışma, bunları dönüştürme kapasitesizliği arasındaki gerilim bu yüzeysel değerlendirmelere orta vadede teslim olmanın yolunu açmış görünüyor. Ben şahsen böyle görüyorum. Fakat ben bunun kendi içinde, kendi başına doğrudan doğruya olumsuz bir sonuç yarattığını da düşünmüyorum. Çünkü baktığımız zaman 1971'de genel olarak değerlendirme skalasının artı değil eksi tarafında yer alan şeylerin çoğu 1971-1977 arasında tekrar edilmedi aslında. Kendi yeni sorunları ve güçlükleriyle birlikte bir yeni bileşke doğdu ve onun sorunları artık 1971'den bağımsızdı. Bu açıdan baktığımızda da meselenin bir tek cümleyle, keskin bir görüşle halledilemeyecek kadar kompleks olduğunu, kır-kent, kadın-erkek, Kürt-Türk, inanan-inanmayan fay hatları üzerinde sürüp giden bir devrimci hareketin pek çok yeni sorunla yüzleştiğini, sadece belki kendi düşünsel kapasitesinin karşı karşıya kaldığı sorunları aşmada elinden gelmeyen bir yetersizlik içinde olduğunu da söylemek kabil. O açıdan ben burada bir tek cevap olduğunu düşünmüyorum. Fakat bu toplantıyı kapatırken Ekim Devrimi'nin yüzüncü yıldönümü dolayısıyla oluşmuş bulunan romantik hassasiyetlere karşılık tarihçi yaklaşımın ne olması gerektiğine dair bir şeyler söylemek gerek. Ben meslekten bir tarihçi değilim. Aslında hapisten çıktığım gün bana "ne yapacaksın, tarih yazacak mısın" diye soranlara "hayır, tarih yapacağım" demiştim, ama sonuçta tarih yazmanın da tarih yapmanın içinde bir yeri olduğunu hayat bana öğretti. Büyük konuşulmamalıymış, ama dediğim gibi ben meslekten bir tarihçi değilim. Fakat şu fikirlerin bize bir tarih yaklaşımında bulunmada çok faydalı olabileceğini düşünerek son sözü Komün tarihçisi Prosper-Olivier Lissagaray'a bırakmak istiyorum. "Komün Tarihi" geçtiğimiz yıllarda Türkçe'ye çevrildi. Komün tarihini yazarken şöyle söylüyor: "18 Mart Devrimi, yani Paris Komünü'nü kim yaptı? Merkez Komitesinin rolü neydi, Komün neydi? 100.000 Fransız, ülkeleri uğruna hayatlarını nasıl yitirdiler, sorumlusu kim? Taburlarca tanık bu soruları yanıtlayacak." Bu sözlerin sahibi

elbette bir sürgün, ama komünün ne üyesi ne görevlisi ne de yöneticisi olan, 5 yıl kanıt peşinde koşan, bir yığın kanıt olmaksızın tek bir iddia bile olsun ortaya atmayan, galiplerin en küçük bir tutarsızlığı bile geri kalan her şeyi inkâr için kullanmak üzere gözetleme kulesinde beklediğinin farkında olan, mağluplar için tarihlerinin basit ve içten bir anlatımından daha iyi bir savunma bilmeyen bir sürgün. Ayrıca bu tarih onların çocukları. Onların çocukları olan yeryüzünün bütün işçilerinin, anne-babalarının yenilgisinin nedenlerini, Sosyalist Parti'nin bayrağının bütün ülkelerde nasıl dalgalandığını bilmeye hakkı var. Halka devrimci efsaneler anlatanlar, onu duygusal öykülerle avutanlar, denizciler için uydurma haritalar çizen coğrafyacılar kadar ağır bir suç işlemiş olurlar. Teşekkürler, iyi günler.

Sunucu: Öğleden sonraki oturum saat 14.00'te başlayacaktır arkadaşlar.

Lenin mitingte konuşuyor, Sverdlov Meydanı, Moskova, 1920

DÖRDÜNCÜ OTURUM

EKİM: DEVİRİMİN POLİTİKASI

Yürütücü: Ceren Özselçuk

Ceren Özselçuk: Devrimci öznenin nasıl ortaya çıktığı, örgütlenme süreci, kuramsal ya da siyasal analizin devrimin örgütlenmesiyle olan ilişkisi, kuramın stratejiyle olan ilişkisi, partinin rolü, devlet sorunu ya da devletin sönümlenmesi sorunu, ekoloji ve kadın emeği boyutlarının devrimci örgütlenmedeki yeri gibi dün konuşulmuş olan belirli konular belki bu oturumda tekrar tartışmaya açılabilir diye düşünüyorum ama konuşmacılara önceden herhangi bir yük de yüklemek istemiyorum. Üç konuşmacımız var. Herkes 20 dakika konuşacak. Süre biraz aşılabiliyor. Tüm konuşmalar sonlandıktan sonra 15 dakika ara vereceğiz, ardından geri döneceğiz ve tartışma bölümüne geçeceğiz. İlk konuşmacımız Mehmet Yilmazer '68 kuşağından, *Sosyalist Dayanışma ve Yol* dergilerinin yazarlarından. Kapitalizmde yapısal dönüşüm ve sosyalist sistemin yıkılışıyla ilgili kitapları da var. "Yenilgi Yapısal mı?" başlıklı konuşmasında Sovyetler Birliği'nin yıkılışına nasıl yaklaşılmalı, Sovyetler Birliği neden yıkıldı ve sosyalizme geçiş çağında neler oldu benzeri sorulara değinecek. Kendisine bırakıyorum sözü, teşekkürler.

Mehmet Yilmazer: Merhaba arkadaşlar, sözlerime Halkların Demokratik Kongresi'ne teşekkür ederek başlayacağım. Böyle toplantıları özlemiştik.

Konuşmamı üç bölüme ayırdım, umarım zamanıma sığdırıp yetiştirebilirim. Birinci başlığım, Sovyetler Birliği'ndeki çöküşün yapısal olup olmadığı üzerine. Çöküş nedenlerine düşünce ve pratiğin ilişkisi açısından bakmak istiyorum. Konuşmamın daha sonraki bölümünde, yıkılışın temel nedeninin ana halkasının ne olduğu sorusuna bir çözüm getirmeye çalışacağım. İnceleyeceğim üçüncü soru

ise şu: Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra kapitalizmden sosyalizme geçiş çağında ne oldu? Bir geri dönüş yaşanıyor, onun derinliğini incelemeye çalışacağım. Düşünce ve pratik ilişkisi şu açıdan önemli arkadaşlar: Bildiğimiz gibi ışık bile büyük kütlelerin yanından geçerken eğilir; büyük sosyal olaylar karşısında da insan düşüncesi eğilip bükülüyor. Şu anda öyle bir dönemden geçiyoruz. Sosyalist sistemin yıkılışıyla birlikte bana göre insanlık tarihinde düşünce ve pratiğin ya da teori ve pratiğin koptuğu ikinci büyük dönem yaşanıyor. Amentü gibi ezbere biliriz: “Devrimci teori olmadan devrimci pratik olmaz.” Ancak hemen bunun altına bir cümle daha ilave etmemiz gerekiyor: “Teori soluktur, pratik ise yeşil ve canlı.” Dolayısıyla bu kavramların, bu çelişkinin kendisi yaşamın içinde var. Mutlak bir çözüm bulmak mümkün değil.

Buraya neden giriyorum? Günümüzde, insanlığın kazandığı düşünce sistemiyle pratiğin bir kopma noktasına gelmesinden dolayı. Bu insanlık tarihinde defalarca yaşandı. Elbette o tarihi burada anlatmak mümkün değil, fakat birkaçına değinerek belki daha aydınlatıcı olabilirim. Bildiğimiz gibi insanlık ilk medeniyetler döneminde pratik düşünür. İlk soyut düşünceye insanlık Atina kent medeniyetiyle varıyor ve o soyut düşünce başladıktan sonra insan düşüncesi felsefi akımlarda olduğu gibi pratiğe değmeden kendisini sürdürebiliyor. Gökyüzüne, tanrı katına çıkılabildiği gibi, pratikten kopma potansiyeli taşıyor ve zaman zaman da kopuyor. İnsanlık tarihinde, düşünceyle pratiğin en büyük kopuşu Avrupa Ortaçağ’ında, o bin yıllık süreçte gerçekleşmiştir. Bunun son birkaç yüzyılında insanlık düşüncesi tanrısal seviyelere çıkmışken yeryüzündeki pratik başka türlü aktı. Bu kopmanın sancısından aydınlanma ve reform dönemleri doğdu.

Sovyetler Birliği’nin çöküşü öncesi başlayan süreçte gene insanlığın düşünce sistemiyle yaşamın pratiği koptu. Bunun da ikinci büyük kopma olduğunu düşünüyorum, elbette daha küçük kopmalar da yaşanmıştır. Devrimci mücadele tarihinden bakarsak örneğin, 1905 Devrimi geri çekildiğinde, Rusya’da yaşanan gerici yıllarında, “tanrı yaratıcılar” idealizme yeniden dönüş yaptı ya da fizikte o günlerde yaşanan gelişmelerden dolayı maddenin “yok” olduğu kanısına vardı. Bunun benzeri bugün kuantum fiziğinin yorumunda ortaya çıkıyor. Düşünce tarihinde bu zikzaklar sürekli yaşandı.

Bugün buna denk düşen ne var? Sosyalizmin çöküşünün nedenlerini kavrarken dışımızdaki düşünce evrenine de bakmak gerekiyor. Bu çöküşten ortaya çıkan birkaç ürün var: Ana başlıkları söylersem, birincisi postmodernizm. Postmodernizm temel olarak “mega projelerin” insanlık için gerekli olmadığını, hatta insanlığa eziyet olduğunu savunur. Yani insanlığa gelecek tasarlamayı gereksiz görür. Oysa gelecek tasarlanmadan yaşanmıyor bildiğimiz gibi.

İkincisi, 70 yıllık Sovyet iktidarı çöktükten sonra iktidar ve devlet tartışmalı başlıklar haline geldi. Holloway’ın başını çektiği “iktidarsız dünyayı değiştirme” siyasi projesi de gene bugünlerin ürünüdür. Toplumsal düşünceler fizik ve doğa bilimlerindeki gelişmelerden çok somut biçimde etkilenirler.

Üçüncüsü de şu ki kuantum fiziğiyle ilgili gelişmeler belirsizliğin ve kaostan mutlaklaştırılması gibi düşüncelere yol açtı. Hatta kaynağını kuantum fiziğinin gerçekliklerinden aldığını iddia ederek evrenin düalist ayrımının taraflarını birleştiren bir kavrayış ortaya çıktı. Bunlara neden değiniyorum? Marksizm bir dönemin düşüncesidir. Şüphesiz ki yok olmadı, ama esas olarak 19. ve 20. yüzyıl kapitalizminin ürünüdür. İşçi sınıfı mücadelesi adına, örgütlenme adına ne gördüysek, o günlerde yaşananlardan kaynağını alır. Bugüne ne kaldı? Sovyetler'deki çöküşü irdelemeye başlarken elimizdeki metot ne kadar geçerli, ona bakmak için bunları söyledim.

Bugün Marksizmin sınırlarını anladık. Tıpkı Newton fiziğinin sınırlarını Einstein'ın görelilik yasası ile kavradığımız gibi. Daha sonra Einstein'ın görelilik yasasına kuantum fiziği tarafından çekilen sınır gibi, Marksizmin de sınırlarını gördük. Düşünce sistemi açısından nasıl ki görelilik teorisi ortaya çıktıktan sonra Newton fiziği yok olmadıysa –hatta bugün pek çok işimizi hâlâ Newton fiziğiyle yapıyoruz– Marksizmin de görelilik kuramı ve kuantum fiziği gibi geliştirilmesi ve yetkinleştirilmesiyle yüz yüzeyiz. Elimizde hâlâ belli sınırlarda geçerli olan bir teori var. Fakat bu düşünce sisteminin pratikle bağı, 1960-1970'li yıllardan itibaren, özellikle incelemeye çalıştığımız Sovyetler Birliği'nde koptu. Sovyet literatüründen alışıldık siyasal tahlilleri hatırlayalım. En son cümlesi genel sekreterden bir alıntıyla biterdi. Canlı olaylara denk düşmeyen, binlerce sayfalık tahlil okurduk. Bu bir kopmaydı. O düşünce sisteminin pratikle bağlantısındaki bir kopmaydı ve bunun Sovyetler Birliği'nde özellikle 1960'lı yılların ortalarından itibaren başladığını söyleyebiliriz. Daha sonra dönmek üzere konuyu burada bırakacağım. İkinci konuya, yani "Sovyetler Birliği'ndeki yıkılışa nereden yaklaşımalıyız, hangi ana halkayı yakalamalıyız" sorusuna geçeceğim, sonra ikisini birbirine bağlamaya çalışacağım.

Görünürde bazı nedenler var. Mesela, en çok konuşulan bürokrasidir. Devasa Sovyet bürokrasisi mi Sovyet sisteminin çöküşüne neden oldu? Öyle olmadığını düşünüyorum. Bürokrasi egemenlik ilişkisi olan her sistemde var olur. Büyür ya da küçülür, ama kendisinin egemenlik kurma, yön çizme yeteneği yoktur. Kendisi bir türevidir. Sovyetler Birliği'nde de devasa bir bürokrasi ortaya çıktı, ama bunu yıkılışın nedeni olarak görmek yanıltıcı olur. İkinci olarak, yıkılma sebebinin kara ekonomi ya da kaçak ekonomi olarak tespit eden görüşler oldu. Bildiğimiz gibi Sovyetler Birliği'nde ulaşım ile tüketim alanlarına taşınan üretim çıktısının aşağı yukarı üçte biri –bu Gorbaçov'un verdiği rakamdır– yollarda telef oluyordu. Bir yerlerde kaçak olarak satılıyordu. Bunun çöküşe neden olduğu ileri sürüldü. Ben bunun da bozulan sistemin bir sonucu olduğunu düşünüyorum. Üçüncü olarak, küçük meta üretiminin varlığının ve kendini sürekli üretmesinin sistemin çöküşüne yol açtığı görüşü vardır. Bu en fazla ciddiye alınabilecek görüştür çünkü Marx ve Engels'ten Lenin'e, bu alan kapitalizmin sürekli üretildiği bir alan olarak görülür. Bu nedende küçük meta üretimini, Sovyet sisteminin en küçük hücrelerine kadar yok etmek, kuruluşundan itibaren Sovyet iktidarının hedefi oldu. Bu yolda bakkalların, berberlerin, tavukların hepsi millileştirildi. Bu,

o güne kadar algıladığımız teorinin bize telkin ettiğiydi. Sonucu ne oldu? Ona geleceğim. Küçük meta üretiminin, o dönemki sisteme baktığımızda en yaygın olduğu ülke Polonya'ydı. Sovyetler Birliği'nde yoktu bile, yani Sovyetler Birliği'nde 1950'lere geldiğimizde küçük meta üretimi, kırlardaki sınırlı bahçe tarımı dışında hemen hemen yoktu. Dolayısıyla bunu da yıkılışın nedeni olarak görmek durumunda değiliz diye düşünüyorum. O zaman nereye bakacağız?

Marksizm hâlâ elimizde bir metot ise konuya şu şekilde yaklaşmak gerektiğini düşünüyorum: Üretici güçlerle üretim ilişkilerinin durumuna bakmak durumundayız. 1935-1936'larda Stalin'in *Sosyalist Ekonominin Sorunları* diye bir kitabı çıkmıştı. Orada "Sovyetler Birliği'nde üretici güçlerle üretim ilişkileri arasında bir çelişki kalmamıştır" şeklinde bir tespit yapılmıştı. Biz de o günlerde sevinip inanmıştık. Daha sonraki olaylara baktığımızda yıkışın nedeninin burada yattığını görebiliyoruz. Çünkü Marksizmden öğrendiğimiz üzere toplumsal devrimleri ve toplumsal yıkılışları hazırlayan iki büyük güç bunlardır. Eğer ki gelişmiş ülkelerde devrim beklentisi içinde değilsek ya da o güne kadar bir kenarda durmayacaksak –gene devrimler Latin Amerika ülkeleri gibi gelişmemiş ülkelerde oluyor– ister istemez üretici güçlerle üretim ilişkilerinin ne durumda olduklarıyla iktidara geldikten sonra uğraşmak durumundayız. Bu anlamda Sovyetler Birliği'nde üretici güçler ve üretim ilişkileri hangi durumdaydı sorusuna yeniden bakmak durumundayız. Bunun içinden çıkan bir sürü türev hastalık var, ama temelinin bu olduğunu düşünüyorum.

Bildiğimiz gibi kapitalizmde üretici güçler –zaman nedeniyle çok basitleştirerek anlatıyorum arkadaşlar– insan ve tekniktir; üretim ilişkisi ise özel mülkiyet ve pazar ilişkileridir. Sosyalizme geçtiğimizde üretici güçler yine insan ve tekniktir; üretim ilişkisi ise devlet mülkiyeti ve merkezi planlamadır. Kapitalizmdeki gelişimi sağlayan bunların birbiriyle sürekli çatışmasıdır; bunlar kapitalizme bir ivme verir. Sosyalizmde, yani üretim ilişkilerinin devlet mülkiyeti ve merkezi planlamaya dönüştürüldüğü yerde ise sistemi devindirecek tek şey merkezi akıldır. Toplumun içinden gelen çelişkilerin, çatışmaların ve benzeri şeylerin hepsi devlet mülkiyeti ve merkezi planlamanın içine hapsedilir.

Buradan konuşmamın başındaki konuya döneceğim. Bu merkezi akılla, yani sosyalist dünyadaki insanın düşünce sistemiyle Sovyet pratiği arasında bir kopuş başladı. Sovyetler Birliği'ndeki devlet mülkiyeti ve merkezi planlama hiçbir şey yapmadı mı? Devasa işler yaptı, ama 1960'lara kadar. Dolayısıyla bir sınırı vardı. Biz öyle formüller arıyoruz ki sonsuza kadar geçerli olsun. Olmuyor. Merkezi planlama Sovyetler Birliği'ndeki üretime 1960'lara kadar büyük bir güç verdi. Ancak planlama 1960'lardan itibaren tıkanmaya başladı. Kruşçev dönemi merkezi planlamanın gevşetildiği, mahalli bölgelere inisiyatif verilen ve benzeri tartışmaların yapıldığı günlerdir; ama Brejnev'in gelişiyle eski formülün devam etmesi kabul gördü. Üretici güçlerin büyük hız kazandığı, 1920-1960 arası dönemden tek bir örnek vereceğim: 1930'ların ortasında Stahanov Hareketi diye bir hareket doğuyor işçi sınıfı içinden ve üretim tekniğini değiştirmeden üretim

organizasyonunu yetkinleştirerek kömür, ayakkabı ve tekstil üretimini beş-altı kat arttırıyor. İkinci aşamada bu örgütlenmenin dayattığı üretimdeki teknik değişiklikler gerçekleşiyor. O günün bir makine mühendisinin anılarını okumuştum, “İşçilerden gelen makine detaylarını projelendirmek için sabahlara kadar çalışıyoruz.” diyor mühendis. Bu devasa bir akım olarak yaşandı fakat sonra öldü. Ne oldu? Tarihe baktığımızda şunu görebiliyoruz, şüphesiz ki tek bir cevabı yok, ama ağırlıklı olarak herhalde şuna değinmek gerekiyor: Birinci Beş Yıllık Plan'da, doğrudan “mujik” yani Rus köylüsü olan 22 ya da 25 milyon insan büyük kentlere işçi olarak geldi. Bu yeni işçileşmiş mujikler, Stahanov Hareketi'nin, üretim temposu ve disiplinini arttıran modeline direnç gösterdi ve hareketi fabrikalarda etkisiz hale getirdi. Tarihten öğrendiğimize göre dayak bile atıldılar. Bilinçli Alman işçilerin bizim Türk işçilere 1960'larda üretim bantlarını hızlandırdıkları için dayak atması gibi. Neticede Stahanov Hareketi çürüdü, geriye “iş kahramanları” kaldı. Bilindiği gibi Sovyetler Birliği'nde 1960'lar sonrasında üretimde iyi çalışanlara madalyalar verildi ama Stahanov Hareketi bir daha canlanmadı. Bu örneği merkezi planlamanın nelere kadir olduğunu, ama bir noktadan sonra tıkanmaya başladığını, çelişkiler yönetilemediğinde tıkanmanın kaçınılmaz olduğunu anlatmak için verdim.

Merkezi planlama ve devlet mülkiyeti neler doğurdu? Planlama ve devlet mülkiyeti teorik öngörülerimizin içindeydi. Sovyet iktidarını kuranlar bunları uydurmadı. Pazar israf demekti, merkezi planlama güçlerin en iyi kullanımı olacaktı. Özel mülkiyet aşırı egemenlik sistemleri doğurdu. Devlet mülkiyeti veya farklı toplumsal mülkiyet biçimleri halkların üretime katılımını sağlayacaktı. Ancak 1960'lı yıllardan sonra merkezi planlamayla yürütülen Sovyet sanayisi için –yine Gorbaçov'un vermiş olduğu– rakamlar şöyledir: İşletmelerin yüzde 50'si toplumsal artı değer üretiyor; yüzde 50'si üretmiyor, devlet mülkiyeti ve planlama dolayısıyla sübvansede ediliyordu. Bu durum belki bize şu anda bir şey ifade etmeyebilir. Sovyet hayatına baktığımızda ifade ettiği şudur: Bu durum çalışma yaşamında bir yozlaşma yaratıyordu. Bir kişi çalışıyor, öbürü asalak gibi yaşıyordu. Sovyetler Birliği'nde sosyalist sistem yıkılırken Polonyalı bir işçinin sarf etmiş olduğu bir söz hepimizin ezberine girmiştir, hatırlayalım: “Biz çalışıyor gibi yaptık, onlar da bize ücret ödüyor gibi yaptı.” Bu bir şaka değildi, çalışma hayatının yapısını anlatıyordu. Sovyet sisteminin yarısı toplumsal artı değer üretti, diğer yarısı o üretileni tüketti. Neticede bu durum iş yaşamında ve disiplininde büyük bir bozulma yarattı. Demek ki Sovyet sistemi merkezi planlamanın ve devlet mülkiyetinin yarattığı yeni çelişkileri çözümllemek zorundaydı ancak bunu yapamadı.

İkincisi, merkezi planlama –çok kısaca geçiyorum arkadaşlar– kendi rasyonel ihtiyacı ve kolaylık açısından dev işletmeler yarattı. Bugün teknik daha da gelişti, planlama daha rahat yapılabilir. Ama konu sadece teknik değildir. Planlama dev işletmeler yarattı, dev işletmeler teknik yenilenme ve manevra imkânı açısından olağanüstü zayıflıkları olan işletmelerdi. Kıpırdayamadılar yerlerinde İkinci Dünya Savaşı başındaki dev Sovyet tankları gibi... Hitler'in minicik tank-

larını görünce Moskova da küçük tanklar üretti çünkü manevra gerekiyordu; devasa tankların yapamayacağı bir şey. Bu ikinci hastalığıydı.

Üçüncüsü, üretim planlamadaki kotalara göre yapıldı ancak üretimin tüketimle bağlantısı kopuktu. Kotaya göre ayakkabı çıkıyor ama Sovyet kooperatiflerinde satılmıyor. İtalya'dan gelen ayakkabı dükkanlarında kuyruk oluyor, Sovyet ayakkabıları satılmıyor. Hani israf yapmayacaktık? Hani merkezi planlama israfı önleyecekti? Tam tersi sonuçlar da yaratabildi. Burada bitirmek zorundayım. Üç başlık: (1) Toplumsal artı değeri paylaşımındaki zaafı, (2) dev işletmeler yaratması ve (3) tüketimden kopukluğu. Netice olarak üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin gidişatı 1960'lar sonrası Sovyetler Birliği'nde büyük bir durgunluk yarattı ve bunun sonucunda bir yıkım geldi. Arkasından gelen bürokrasi, kara ekonomi ve benzerleri bu bozulmaların sonuçlarıdır.

Mülkiyet biçimlerini tartışmıyorum. Sosyalizmde genellikle üç mülkiyet biçimi oldu: Sovyetler Birliği'nde devlet mülkiyeti, Yugoslavya'da grup mülkiyeti, Çin'de komün mülkiyeti. Bunlar ayrı denemeler ama değinmeye vaktim yok. Bunları bir kere kurduğumuzda bu formüller ömür boyu geçerli olmuyor, bir kere yıkılış bize bunu anlattı. Bir de bunların yarattığı çelişkiler var; onların mutlaka çözümü gerekli. En iyi matematik Sovyetler Birliği'nde idi o zamanlar arkadaşlar, matematiğin en gelişkin olduğu ülke Sovyetler Birliği'ydı. Milyonlarca denklemi çözüp merkezi planlama yapıyorlardı ama sonuç gene israfa yol açıyordu. Bu çelişkileri yönetmek zorundasınız. Bir diğer hatamız NEP'i, yani Lenin dönemindeki geri kayışı, sapma olarak algılamaktı. Oysa toplumsal gelişim tarihine baktığımızda görüyoruz ki ileri ve geri gidişler bir anlamda kaçınılmaz. Hedeflediğimiz her şey devrimle sonuçlanmıyor, siyasal tarihte ve sosyal hayatta restorasyonlar vardır. NEP Sovyetler Birliği'nde yaşanan geri çekilmeydi. İkinci bir geri çekilme Kruşçev döneminde kendini dayattı, atladı onu Sovyetler Birliği. Büyük bir birikime bıraktı sorunları. Brejnev kendini kurtardı ama Andropov ve Gorbaçov biriken o devasa tıkanmayı, kireçlenmeyi yıkım olarak yaşadılar.

Netice olarak bu gelgitlerle birlikte yaşıyor sistem, dolayısıyla yeni bulduğumuz formüllerle çelişkileri ortadan kaldıracığımızı hayal etmek en büyük hatalarımızdan birisi. Üretici güçlerle üretim ilişkilerinin arasındaki çelişkileri Sovyet iktidarı merkezi bir akılla yönetti. Merkezi akıl kendisini bilimsel sosyalist olarak tanımladığından, öngörüsünün tek doğru olduğunu düşünerek sistemi yönetti ve neticede tıkanmanın altında kaldı.

Bu temel olgu geri ülkelerde devrim olduğu takdirde bütün sosyalistlerin önünde problem olarak duracaktır. Yıkılış gerçekleşti. 20. yüzyılı biz kapitalizmden sosyalizme geçiş çağı olarak gördük, şimdi bu çağa ne oldu? Çok kısaca, başlık başlık şunlara değinmek istiyorum: Birincisi, biz bir proletarya devrimleri çağı yaşadık. 1848'i başlangıç yılı olarak alabiliriz, 1990'ı da çöküş yılı olarak. Bu dönemdeki proleter devrimler ve ulusal kurtuluş savaşları, feodalizmden kapitalizme geçen ülkelerdeki burjuvazinin kendinden önceki üretim biçimini tasfiye

edemediği, tıkanıp, restorasyona uğradığı durumlarda gerçekleşti. Proleter devrimleri, dolayısıyla, hep bildiğimiz formüle dayanıyor esasında. Burjuvazi, devrimi yeterince ileriye götüremiyor, proletarya da devreye giriyor. Bu dönem bitti. 21. yüzyılın başında bir ara dönemden geçiyoruz. İkinci dönemin devrimleri herhalde kapitalizmin salt kendine özgü çelişkilerinden kaynaklanacak. Artık dünyada feodalizmin bir şeyleri engelleme gibi bir durumu yok. Böyle bir döneme girdik, bu süreçte ilerliyoruz, ama henüz elimizde bize rahatlıkla öngörü sağlayacak malzeme birikmedi.

Yine de birkaç şeye değinmek istiyorum. Kapitalizm yapısal değişikliğe uğradı, sınıf yapısı değişti. Dünkü konuşmada Haluk Yurtsever değinmişti, Ekim Devrimi'nin özgünlüğü, proletaryanın iki kente çok büyük hızla muazzam bir yığınak yapmasıydı. Bunun sonucu topyekûn ayaklanma oldu bir bakıma. Bir daha da olmadı bunun benzeri. Biz teneke gecekondularımızdan böyle bir devrim yapamadık. Bugün ne var? Kapitalizm değişti, büyük fabrikalar yok, bilgi ve hizmet sektörü büyüdü. Oradaki işçinin konumlanması, düzenli orduya benzeyen Sovyet işçisinin konumlanmasından farklı, gerilla birlikleri gibi darmadağın. Dolayısıyla günümüzün devrimleri büyük ihtimalle uzun süreli ve ikili iktidar savaşları biçiminde olacak. Zaten Latin Amerika'da bunun benzerleri oluyor. Topyekûn bir ayaklanma belki ondan sonra gelir.

Bugün işçi sınıfına baktığımızda iki ana şey görüyoruz. Biliyorsunuz, işçi-köylü ittifakı amentümüzdü, ama son yirmi yılda artık devrimci siyasetlerde işçi-köylü ittifakı pek de gündemde değil. Ne oldu bu ittifaka? Artık bu ittifak büyük kent varoşlarında gerçekleşebilir. Bugün İstanbul'un varoşlarında hem köylüler hem işçiler hem de türedi işlerde çalışan işsizler var. İşçi-köylü ittifakı artık geri ülkelerin büyük kentlerindedir.

Kentler parçalanmıştır: Güvenlikli alanlarda yaşayan zenginler ve gecekondu cehenneminde yaşayan devasa yığınlar. Hele Latin Amerika'da nüfusun yüzde 80'i büyük kentlerde yaşıyor. Mexico City gibi yirmi milyon nüfuslu, âdeta ülke gibi kentler var. Bu bileşim ne yaratıyor? Bir yıkıcı güç yaratıyor. Venezüela'da Bolivar Devrimi'ni varoşlarda yaşayan kitle yaptı, Bolivya'da devrimi bunlar yaptı, Arjantin ayaklanmasını bunlar yaptı. Fakat bunların kurucu olma, kurma yeteneği yok. Kuruculuğu olanları var: Bilim ve teknik işkolunda çalışan daha nitelikli işgücü. Onların da devrim yapmaya niyetleri var mı, göreceğiz. Yani mücadeleleri kendini önümüzdeki günlerde nasıl ortaya koyacak, göreceğiz. Dolayısıyla dünün işçi-köylü ittifakı, bugünün yıkıcılarla kurucuları içinde toplayan örgütlenme halkasıdır; ancak bu gerçekleştiğinde devrim ufukta görünebilir. Teşekkür ederim.

Ceren Özselçuk: Çok teşekkür ediyoruz. İkinci konuşmacımız Kenan Kalyon. Kendisi sosyalist aktivist, politikacı ve yazar. Birleşik Sosyalist Parti, ÖDP Sosyalist Gelenek, Sosyalist Emek Hareketi ve Sosyalist Yeniden Kuruluş Partisi'nde yer aldı. Hâlâ Sosyalist Yeniden Kuruluş Partisi'nin yayın organı *Siyaset* ga-

zetesinde yazılarını sürdürmektedir. Konuşmasının başlığı “Politik ve Toplumsal Devrim”.

Kenan Kalyon: Herkese merhaba. Ben de bu etkinliği düzenlediği için Halkların Demokratik Kongresi’ne teşekkür ediyorum öncelikle. Ekim Devrimi’nin 100. yıldönümü dolayısıyla Türkiye’de buna benzer pek çok etkinlik yapılıyor. Bu etkinlikler sırasında şahsen gözleyebildiğim kadarıyla iki yaklaşıma tanık olmaktadır. Bunlardan biri bir tür kutlama havası, 100. yıldönümü kutlaması; ibre, kantarın topuzu yer yer bu yöne doğru kayıyor. İkincisiyse, bu deneyimin bir yenilgiyle sonuçlandığı, sosyalizmin çözüldüğü ya da sosyalizmin bir biçiminin çözüldüğü gerçeğinden hareketle daha çok derslere odaklanma, dersler çıkarma yaklaşımı. Konu başlığımın elverdiği ölçüde –ister istemez kendimi konu başlığım ile sınırlamak durumundayım– ben daha çok ikinci yaklaşımı tercih edeceğim. Evet, bu yenilmiş bir devrimdir. Fakat bu devrimin bilgisine sahip olmadan buradan dersler çıkarılamaz. Bu bakımdan 100. yıldönümü Ekim Devrimi’nin eleştirel bilgisiyle yüklenmemizi sağlarsa, bir bütün olarak belleğimizi tazelerse, tazelenmiş bellek ile sınıf mücadelelerinin yeni evrelerinde işlevli hale getirilebilirse çok yararlı olur.

Kapitalizmden komünizme geçiş, Marksizmin başlangıç kabullerine göre hiç değişmedi bence: Bu geçiş, dünya-tarihsel bir süreçtir. Dünya pazarı; üretimin, ticaretin, dolaşımın evrensellesmesi, küreselleşmesi, dünya-tarihsel bireylerin varlığı, çok yönlü evrensel bağlantı ve ilişki şebekeleri bunun vazgeçilmez koşuludur. Marx *Alman İdeolojisi*’nde bu yaklaşımını bir adım daha ileri götürür: Bir devrim neden zorunludur ya da hangi koşullar yan yana gelirse devrim kendisini dayatır? İşte bu evrensel üretim ve yabancılaşma kendisine karşı devrim yapılmasını zorunlu kılacak kadar katlanılmaz bir kudret haline gelmelidir. Marx’ın yabancılaşma kavramını terk ettiğine dair iddialar olsa bile bu durum değişmedi. Meta fetişizmi bunun bir başka dille anlatımıydı. Nesnelliğin, insan eseri üretici güçlerin ve ilişkilerin insanı yönetmeye başlaması, bunun getirdiği kendine yabancılaşma, doğaya yabancılaşma, ürününe yabancılaşma, diğer insanlara yabancılaşma. Demek ki komünist devrim Marx’ın gözünde aynı zamanda yabancılaşmaya karşı bir devrimdir. Buna daha sonra tekrar döneceğim. Fakat bu sözünü ettiğim eserde, *Alman İdeolojisi*’nde, Marx komünizmin olanaklarını tartışırken şöyle bir vurgu yapar: “Komünizm yerel olarak var olabilir fakat evrensel ilişkilerin her gelişmesi bu yerel komünizmi çözülmeye uğratar”. Tezini güçlendirmek için “Komünizm ancak dünya ölçeğinde var olabilir ve ona geçiş de dünya-tarihsel bir süreçtir.” der. *Alman İdeolojisi*’nde başka bir vurgu daha yapar: “Nedret –yani eski dille kıtlık– üzerine komünizm bina edilemez.” Her ne kadar şimdi ekolojik sınırlarla ilgisi bakımından bu komünist toplumun bolluğu meselesini bir kez daha tartışıyorsak da şöyle söylenebilir: Gereksinimler nedir, nasıl tanımlanabilir? Üretim pınarları az çok gür akmadığı müddetçe kıtlık üzerine komünizm bina edilirse bütün eski melanet yeniden ürer. Marx’ın yaklaşımı böyledir ve bu yüzden zaman zaman sermayenin tarihsel mazeretlerinden söz eder. İhtiyaçların çeşitlendirilmesi ve üretici güçlerin kıtlığı aşacak düzeye

kadar yükseltilmesini de sermayenin tarihsel mazeretlerinden biri olarak görür. Aslında Marx bu yaklaşımı ortaya koyarken aynı zamanda kısmen bütünsel, eşanlı ve birleşik bir Avrupa devrimi beklentisi içerisindeydi. Bu yaklaşım bunun tamamlayıcı bir parçasıydı. Biliyorsunuz, daha sonra birleşik ve eşitsiz gelişme yasası ve bunun keşfiyle birlikte aslında kopuşun tek tek ülkelerde mümkün olduğu, devrimin zincirin en zayıf halkasından başlayarak gelişebileceği fikrine ulaştık. Yine de ne tek ülkede devrim ve zayıf halkada kopuş tezini ileri sürenler ne Lenin ne de Troçki dünya devrimi fikrini terk etti. Onlar bakımından mesele şuydu: Devrim zincirin en zayıf halkasındaki bir ya da birkaç ülkede başlayabilir ama onun tamamlanacağı sahne bütün yeryüzüdür. Başladığı yerde bitmez. Zaten Bolşevikler de kendi eylemlerine, kendi devrimlerine dünya devriminin ateşleyicisi, başlatıcısı misyonu yükledi. Tarihin böyle akıp akmaması ayrı mesele ama onların bakışları böyleydi.

Bir adım daha atalım. Tek ülkede devrim mümkünse, tek ülkede ne mümkün değil? Altını çizerek ve sivrilterek söylüyorum: Tek ülkede komünizm mümkün değil. Peki, biraz daha açalım. Tek ülkede sosyalizm mümkün mü? Onu sonradan yapıldığı gibi Marx'ın özgün görüşünden kopararak ayırıştırırsak evet, Sovyetler Birliği pratiğini ve diğerlerini sosyalizm olarak nitelendirirsek tabii ki o sınırlar içerisinde mümkün; ama uzun doğum sancılarının ardından kapitalizmden doğup geldiği şekliyle komünizmin ilk evresi olarak tanımlarsak bu mümkün değil. Buna birazdan tekrar dönelim. Şurası muhakkak: Genişlemeyen, derinleştirilmeyen, ilerletilmeyen, süreklileştirilmeyen her devrim kesintiye ve bozunuma uğrar, restorasyonlara maruz kalır, Thermidorlar yaşar ya da Ekim Devrimi örneğinde tanık olduğumuz gibi çözülür. Sovyet Devrimi söz konusu olduğunda herkesin kendine göre bir Thermidor'u var. Kimilerine göre bu Kronştad'dır, kimilerine göre 1935-1937 büyük tasfiyeleridir, kimilerine göre Kruşçev'in genel sekreter olup Stalincilikten arındırma dönemi başlatmasıdır. Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin ya da işçi iktidarının, işçi demokrasisinin maruz kaldığı çarpılma, bozum için tek bir eşik, tek bir Thermidor eşiği simgesel olarak saptanamaz. Bu birikmeli olarak böyle olmuştur.

Daha gerilere gidersek bu, işyerinde üretim üzerinde işçi denetimi tartışmasından başlar. İpuçlarını arayacak olursak bu, Kızıl Ordu'nun örgütlenme biçiminden başlar; Kızıl Ordu'nun profesyonel bir orduya dönüşmesinden başlar. Bu olaylar öyle geliştiği için Bolşevik Parti'nin siyasi yaşam üzerinde tek parti olarak tekel kurmasından başlar ve kaçınılmaz olarak toplumda var olan eğilim farklılıklarını, çoğulculuğu bastırarak kendi içine alması ve bu eğilimlerin kendisini gizlemesine yol açmasıyla başlar. Bu; sol muhalefete karşı tavırla başlar, sendikalar tartışmasıyla devam eder. 10. Kongre'de parti içi muhalefetin –hizip denir o zaman– ve platformların yasaklanmasıyla başlar. Çoğaltabiliriz. Nihayet bir işçi iktidarının ana unsurlarının –Sovyetler, işyeri komiteleri, silahlı işçiler, sendikalar– gitgide etkisizleştirilmesi, parti tekeline alınması, parti içi demokrasi de olmadığı için sistematik olarak izleyecek olursak yetkilerin merkez komitesine ve merkez komitesinden sonra Politbüro'ya devri, nihayet 13-14

yıl kongre yapmamış bir partide bu yetkilerin genel sekreter tarafından kullanılması şeklinde açıklayabileceğimiz bir çarpılma. İzlerini buralarda aramak gerekir diyorum.

Gene de şöyle bir sorudan kaçamayız: Nasıl oluyor da, hadi burjuva devrimlerini anladık, proleter devrimlerde de –Çin devrimini de kendi özgünlüklerine rağmen öyle sayabiliriz– bir süre sonra restorasyon dinamiği çalışıyor, devrimler çalınıyor ve Thermidorlara maruz kalma kaderinden kurtulunamıyor? Bu kritik bir meseledir. Sovyet Devrimi de tek bir eşik söz konusu olmasa bile bundan kurtulamamıştır. Her devrim aynı zamanda yığınların bütün güdülerini serbest bırakır. Kendi kendisini düzen mi anarşizm mi ikilemi içerisinde bulur ve anarşiyi bastıracağım, düzeni sağlayacağım diye gitgide demokrasiyi budar ve otoriterleşir. Bu başka bir soru ve hakikat olarak karşımızda durmaktadır.

Ekim Devrimi pratiği bağlamında bu dünya devrimi ve tek ülkede devrim tartışması başından beri Bolşevik Parti'nin ve merkez komitenin gündeminden hiç düşmemiştir. Zaman zaman krizlere yol açmıştır olayların seyri içerisinde. Kızıl Ordu'nun Polonya üzerine yürüyüşü, Brest-Litovsk görüşmeleri bu tartışmayı alevlendiren uğraklardandır. Buharin böyle bir anlaşmayı dünya devrimine ihanet sayar. Troçki'nin daha özgün bir tutumu vardır, sonrasında Lenin'in itirazlarına maruz kalır. Lenin şu soruyu sormak zorunda kalır: “Bana bir Alman devriminin olgunlaşmakta olduğunu, eli kulağında olduğunu kanıtlayın, devrimimizi feda edip Almanya'yla savaşı sürdürülim.” Bu, dünya devrimi perspektifine bağlılığın bir karinesidir aslında. Orası daha gelişmiş ülkedir. “Oradaki devrim zaten Rus Devrimi'ni ikinci plana düşürür”; bu genel bir kabuldür Bolşevikler arasında. “Orada geliyorsa hakikaten feda edelim. Bizim savaşı sürdürmemizle derinleşecekse şayet bu devrim, onu da yapalım.”

Geriye dönüp baktığımızda bu seyir içerisinde konjonktürel gerekliliklerin ötesinde dünya komünist hareketinin önüne yeni bir görev olarak Sovyetler Birliği'nin savunulması ve korunması, “sosyalist anayurdun savunulması” görevinin konulması aslında dünya devrimi perspektifinden kopulmakta olunduğunun, içe kapanmanın ve savunmaya çekilişin belirtisi olarak görülebilir.

Yine geriye dönüp baktığımızda tek ülkede sosyalizm yönelimiyle, kendi bakış açımdan söylüyorum, dünya devriminden kopuş arasında bir ilişki vardır. Bu ikisi aslında bir madalyonun iki yüzü gibidir. Tek ülkede sosyalizm mümkünse şayet, Marx'ın anladığı gibi komünizmin birinci evresi olarak sosyalizm mümkünse; ikinci, daha ileri evresi de mümkündür. Bu mantık çizgisinden devam ederseniz bir süre sonra onu da hedef olarak önünüze koyabilirsiniz. Nitekim böyle oldu, 1960'lardan sonra Sovyetler Birliği Komünist Partisi, Sovyetler Birliği sınırları dahilinde daha ileri aşamaya geçişten söz etmeye başladı. Tabii ki bu dünya devriminden kopuşun sorumlusu sadece Sovyetler Birliği değil. Çin-Sovyet ihtilafı ile bunun arasında da bir ilişki vardır. Zaman içerisinde bir tür “milli komünizm” fikrine doğru evrim geçiriyorsanız, o milli devletler arasında rekabet

olur. Bu gayet doğaldır. Dolayısıyla bu ikisi arasında da bir ilinti olduğunu söylemek durumundayım.

Şimdi bütün bu tartışmalar Sovyet pratiğinde Bolşevik Parti içerisinde elbette çok sert yürütüldü, mücadele çok sertti ama geriye dönüp baktığımızda bir de şunu görüyoruz: İç savaş; onun kendi mantığı var. Kızıl terör; onun kendi mantığı var. Savaş komünizmi; kendi mantığı var. Zorunluluk diyerek inşa edilen sistemden bir şeyler elde edildi ve bir şeyler kaldı bunların her birinden. Bu dönemlerin hakikaten zorunlu ve en belirgin kimi pratikleri âdeta süreklileştirildi. Şöyle denebilir: Peki, tek ülkede devrimi zincirleme bir biçimde dünya devrimi takip etmiyorsa, ardışık devrimler halinde bir dünya devrimi büyümüyorsa, ne olacak? Oturup bekleyecek mi, kendini feda mı edecek? Bence ortada bizi açmaza sürükleyecek bir çıkişsızlık sorusu yok. Elbette feda edilmeyecek o tek ülke, elbette bir mevzidir, dünya devriminin bir mevziidir, dünya devriminin hizmetine koşulması gereken bir mevzidir. Elbette mevzi pekiştirme ile yayılma ve küresel süreçleri etkilme arasında optimal bir denge kurulacaktır. Bunları reddeden yoktur ve hem sosyalizme geçiş tedbirleri anlamında hem de küresel süreçlere itilim ve esin verme anlamında yapılacak çok şey vardır. O anda başka devrimler gerçekleşmiyor diye kollarını kavuşturup bekleyecek değildir o tek ülkedeki devrim. Ama bu beklenti, -Avrupa devrimi, Alman devrimi beklentisi ve Avrupa'daki kalkışmalar yenilgiye uğradığı, devrimci yükseliş geriye çekildiği için boşa düşse bile- devrimci dalga doğuya kaydı. Bir kapı kapandı, aynı anlama gelmemekle birlikte bir başka kapı açıldı. Bu yüzdendir ki Komünist Enternasyonal mutlu sonu değıştirdi ve bir ittifakı imleyerek "Bütün ülkelerin işçileri ve ezilen halklar, birleşin!" dedi.

Kapitalizmden komünizme geçiş ana karakteri itibariyle bir toplumsal devrim sürecidir. Hem bütün toplumsal ilişkilerin büyük bir sarsıntı geçirdiği, başkalaştığı, dönüşüme uğradığı hem de iktisadi ilişkilerin, kültürel ilişkilerin, zihniyet dünyasının, üstyapının bir devrim sürecidir. Marx'ın ünlü önsözü, *Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı'nın* "Önsöz"ü biliniyor: "Belirli üretim ilişkileri ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkileri üretici güçlerin gelişme koşuluyken zamanla onların engelleri, ketleri ve prangaları haline gelmeye başlarlar. İşte o zaman bir toplumsal devrim çağı başlar." Burada bir şeye dikkatinizi çekerim. Marx bir andan, bir momentten, bir kesitten, hatta bir dönemden söz etmiyor; bir toplumsal devrim çağından söz ediyor. Kapitalizmden komünizme geçişin derinliği, kapsamı ve süreci konusunda fikir verici bir vurgudur bu çağ vurgusu. Elbette Marx'ın burada çok daha önemli başka belirlemeleri de vardır. "Bir çağa ilişkin olarak onun kendi hakkındaki fikriyle değerlendirmede bulunamayız" der. "İçerebildiği bütün üretici güçleri içermenden önce bir sistem yok olmaz" der. Bu da Sovyetler'le ilgili değerlendirmelerde karşımıza sıkça çıkan bir sorudur. Meselenin dünya-tarihsel olarak orta yere konduğunu görmek lazım. İkincisi, bu üretici güçler meselesi teknolojik gelişmeye nötr bir olgu ya da sermayenin iç rekabetinin bir fonksiyonu olarak görülemez sadece; sınıf mücadelesinin damgasını da kuvvetle yer. Daha makineler

hakkındaki tartışmada Marx bunu belirtir. Sınıf mücadelesi de sermayeyi kendi sınırlarına doğru iteler.

Bu “Bir toplumsal devrim çağı başlar” vurgusu, bunun ima ettiği süreç yaklaşımı Marx’ta hiç değişmez. Başka yerlerde de buna rastlarız. Örneğin, Paris Komünü hakkında değerlendirmelerde bulunurken der ki; “Komün şunu biliyor, kararnamelele olmaz, şöyle olmaz, böyle olmaz.” Kapitalizmden komünizme geçişi, koşulları ve insanları değiştiren bir mücadeleler ve süreçler dizisi olarak tanımlar. Önceki gündü galiba, *Birgün* gazetesindeki yazısında Korkut Boratav hocamız yeni tartışmaları ve geçiş sorununu Ekim Devrimi bağlamında irdeledi ve bu sözü alıntıladi: “Toplumsal devrim çağı başlar”. Ama devamında başka yazarlara da atfen “Böyle bir kendiliğinden geçiş mümkün müdür?” sorusuyla meseleyi ele aldı. Doğrusunu sorarsanız ben bunun yanlış bir yaklaşım olduğu kanaatindeyim. Geçişin ana karakteri toplumsal devrimdir, bir toplumsal devrim çağı başlar, demek, hiçbir şekilde kendiliğinden geçiş anlamına gelmez. Şayet bu feodalizmden kapitalizme geçişe analogi yapılarak söyleniyorsa, orada da hakikat bu değildir zaten, bir kendiliğinden geçiş yoktur. En büyüğü 1789 Devrimi olmak üzere devrimler, Rönesans, Reform, kentlerin özgürlük hareketleri, din içinde ve dini kisve altında süren mücadeleler, serflerin kaçışları vesaire söz konusudur. Bunların hepsi aslında son derece ciddi mücadelelerdi ve geçiş hiç de öyle kendiliğinden olmuyordu. İlk bakışta bu geçiş meselesiyle tamamen ilgisiz gözükse bile kozmolojide iki dünya sistemi etrafında –yer merkezli ve güneş merkezli dünya sistemleri etrafında– dönen tartışma da insanın değişen üretici güçler koşullarında kendini yeniden konumlandırma ihtiyacının bir ürünüdür. Hakeza en pervasız, en kötü temsilciliğini Bacon’ın yaptığı yöntem tartışması da bu geçişten ayrı düşünülemez. Nihayet bütün bu yöntem tartışmalarından sonra Aristoteles’in neredeyse 1000 yıldır düşünce dünyası üzerinde kurduğu egemenliğine son verildi. Geçişe bu genişlikte bakmak lazım.

Aydınlanma bir süreçtir; Ansiklopedi’yi hazırlayanların ötesinde, Kopernik’ten başlayarak Machiavelli’ye kadar devam eden uzun bir süreçtir bu ve burada da sert mücadelelere tanık oluruz. Toplumsal olayların seyri hiç de öyle kendiliğinden bir geçişin olmadığını gösteriyor bize. Öte yandan kapitalizmden komünizme geçiş süreci esas olarak bütün boyutlarıyla, genişliği ve derinliğiyle bir toplumsal devrim sürecidir demek kendiliğinden geçiş görüşüne meyletmek olmadığı gibi salt evrimci bir geçiş görüşüne de meyletmek anlamına gelmez; ana süreç budur demek siyasal devrimleri dışlama anlamına da gelmez katiiyetle. Ana süreç toplumsal devrimdir demek şu manaya gelir sadece: Siyasal devrimler de bu sürecin birer parçasıdır, sıçramalı uğraklarıdır ve bu büyük toplumsal devrim dalgasının ya da sürecinin içindedir, ona içkindir. Buradan tabii ki şuna geliyoruz: Peki, kendi seyri içerisinde bu siyasal devrimler nasıl bir dönüşüm geçirir? Marx’ın Bonapart darbesini ele aldığı ünlü eserindeki sözleri çoğumuz tarafından bilinmektedir. Marx burada şunları vurgular: “Bu devrimler şiirsel-liklerini geçmişten değil gelecekte alır. Bu devrimlerde içerik sözü aşar. Bu devrimler ölülerini gömmek zorundadır. Geçmişin ölü elini kırmak, geçmiş ku-

şakların mirasının şimdiki kuşakların beynine bir kâbus gibi çökmesini önlemek zorundadırlar.” Ve nihayet der ki: “Bu devrimler durmadan kendilerini eleştirir. Kendi gelişimlerinin seyri içerisinde kendilerini kesintiye uğratır ve tamamlanmış gibi görüne geri dönerler. Düşmanlarını yere sermiş gibi gözüktürler ama bir de bakarlar ki bu düşman âdeta topraktan güç alarak yeniden karşılarına dikilmiş durumdadır. Kendi amaçlarının muazzam sonsuzluğu karşısında bazen irkilirler”, ve şöyle bağlar: “Ta ki her türlü geri çekiliş imkânsız hale gelinceye kadar”. Belki de şimdi bizim işimiz o yüzden zor. Belki de kapitalizmin ufku kapandı, ağır ve kaotik bir krizle karşı karşıyayız. Yeni bir yol açmakta zorlanıyoruz çünkü bütün geri çekiliş yolları kapandı. Mesele ağır, görev ağır. Fakat bu ünlü söz Marx'ın devrimlerin yenilgisini ve kendi kendisini kesintiye uğratmasını da öngördüğünü gösterir bize. Durum bu olduğu için Marx'ın herhangi bir devrimi, darbeyi ya da Blankist girişimi erken diye nitelendirdiği görülmez. O bunu aklının köşesinden bile geçirmez. Komün olmuşa olmuştur, artık yenilse bile uluslararası işçi hareketinin bir deneyimidir. Erken diye bir şey yoktur devrimlerde; saati gelir devrimlerin. Bu bakımdan Ekim Devrimi de erken bir devrim değildir; çelişkilerin yoğunlaştığı, biriktiği bir ülkede, bir zayıf halkada saati gelmiş bir devrimdir. Bolşevikler buna ebelik etmiştir, öncülük etmiştir.

Buradan şunu söyleyerek bağlayayım: Demek ki siyasal devrimle toplumsal devrim süreçleri arasında ardışık bir ilişki yoktur. “Siyasal devrim başlar, olur, toplumsal devrim onu ancak takip eder” şeklinde bir yaklaşım yanlıştır. “Kapitalizm altında başlamaz, kapitalizm altında bu devrimin dinamikleri –toplumsal devrim manasında söylüyorum– harekete geçmez” şeklinde bir kabul de yanlıştır. Burada sizi bir alıntı sağanağına boğmak istemem ama *Grundrisse*'de, Kapital'de, Marx'ın başka eserlerinde kapitalist toplumun bağrındaki sınıfsız toplumun ya da komünist toplumun nüvelerinden, öncüllerinden, embriyonik başlangıçlarından, çiçeklenmelerinden, ilişki biçimlerinden, maddi üretim ilişkilerinden bahsedildiğine sıkça tanık oluruz. Bu bizi ister istemez bir strateji meselesiyle yüz yüze getirmektedir.

Bugünün kapitalizminden komünizme geçiş nasıl olacak? Sovyetler Birliği varken işimiz biraz kolaydı. Orada bir sosyalist blok var, yeni halkalar kopar, eklenir ve genişler diye düşünüyorduk. Şunu söyleyerek bitireyim: Bugünden geriye dönüp baktığımızda Bolşeviklerin ve Sovyet Devrimi'nin öncülerinin nispeten dar bir toplumsal devrim anlayışına sahip olduklarını söylemek onlara haksızlık etmek olmaz. Toplumsal devrim meselesinin haddinden fazla iktisadi devrime, iktisadi devriminse üretim araçları üzerinde burjuva özel mülkiyetin kaldırılmasına ve bunların devletleştirilmesine ve merkezi planlamaya indirgeniğini görürüz. Oysaki demin söyledim, bir toplumsal devrim, bir komünist devrim her şeyden önce yabancılaşmaya karşı bir devrimdir. Üreticiyle üretim araçları arasındaki kopukluğun giderilmesidir. Bu, komünist devrim bağlamında aslında insan-doğa ilişkilerinin de yenilenmesi, yeni bir hal almasıdır. Bir çırpıda olmayacağını biliyoruz ama özel-kamusal, sivil toplum-siyasal toplum, iktisadi-siyasi, akıl-akıl dışı, bilinç-arzu gibi kapitalizmin üzerinde yükseldiği bütün ikilikle-

rin aşılmasıdır komünizm aslında. Bizi buna götüren yoldur. Emek süreçlerinin yeniden örgütlenmesidir. Kapitalist rasyonalitenin reddidir. Yeni bir zamansallıktır. Aynı zamanda zaman üzerindeki mücadeledir. Yeni bir cinsiyet rejimidir. Toplumsal devrimin boyutları olarak bunları çoğaltabiliriz. Bolşeviklerin ve Rus devrimcilerinin yaptığı tartışmalara baktığımızda demin söylediğim gibi daha dar, nispeten sınırlı bir tanımla onun iktisadi bir devrime indirgendiğini, hatta Lenin'in "Elektrifikasyon artı şu, artı bu, eşittir sosyalizm" şeklinde formülleri olduğunu biliyoruz. Bu kadar değil, mesele çok daha derin çaplıdır. Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Ceren Özselçuk: Çok teşekkürler. Üçüncü ve son konuşmacımız Emran Emekçi. Kendisi Asrın Hukuk Bürosu avukatlarından ve 2005'ten beri Abdullah Öcalan'ın da avukatlığını yapmakta. Konuşma başlığı "*Yenilenmiş Sosyalizm, Yenilenmiş Marksizm, Yenilenmiş Ekim Devrimi*".

Emran Emekçi: Evet, doğru. Ben de konuşmacı arkadaşlarla aynı duyguları paylaşarak Halkların Demokratik Kongresi'ne teşekkürlerimi iletmek istiyorum, ayrıca tüm konuklara saygılarımı sunuyorum. "*Yenilenmiş Sosyalizm, Yenilenmiş Marksizm, Yenilenmiş Ekim Devrimi*" başlığını Sayın Öcalan'ın kavramı olduğu için kullandım. Değerli arkadaşlar, ben şunu söyleyeceğim: Gerçekten Ekim Devrimi'nin 100. ve *Kapital*'in 150. yılına denk düşen bu sempozyumun çok anlamlı olduğunu düşünüyoruz. Keşke Sayın Öcalan'la görüşme imkânımız olsaydı, onun da bu konudaki güncel ve teorik görüşlerini almak çok değerli olurdu ama bildiğiniz gibi kendisi 2015'ten bu yana mutlak tecrit altındadır. Mutlak tecrit; aile, avukat, ziyaretçi vesaire, hiç kimseyle görüşülmemesi halini ifade etmektedir. Bunlara ek olarak, 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişiminin ardından 20 Temmuz 2016 tarihinde Bursa 1. İnfaz Hâkimliği kararıyla OHAL gerekçe gösterilerek dış dünyayla iletişimi yasaklanmış bulunmaktadır. Böylece Öcalan'ın dünyayla tüm bağı kopartılmıştır. Amaç onun fikirlerinin uygulandığı Kürdistan, Türkiye ve Ortadoğu demokratik devrimleriyle Öcalan'ın bağıni kopartmak, başlattığı yenilenmiş Ekim Devrimi sürecinin önüne geçmek ve onu tasfiye etmektir. Ancak nasıl ki Ekim Devrimi'ne yönelik tasfiye planı boşa çıkartıldıysa, bu tasfiye planının da halkların desteğiyle boşa çıkartılmasının Ekim Devrimi çapında etkiler yarattığı ve yaratacağı güncel olarak da gözlenebilen bir gerçektir.

Biz de müvekkilimize duyduğumuz sorumluluk gereği Sayın Öcalan'ın düşüncelerinden esinlenerek bir sunum hazırladık. O sunumu okumakla yetineceğim, fazla zamanınızı almayacağım. Zaten tartışma kısmında sorular olursa cevaplandırmaya çalışacağım. Biraz usule aykırı olsa da bizim özgün durumumuzu göz önünde bulunduracağınıza inanıyor, anlayışınıza sığınıyoruz.

Öcalan, sosyalist fikirlerle ve '68 devrimci gençlik hareketi önderleriyle tanıştığı dönemden başlayarak günümüze kadar gelen mücadele sürecinde hem teoride hem de pratikte reel sosyalist bunalımdan çıkmayı başarmıştır. Reel sosyaliz-

min çözölüş sürecinde de *Devrim ve Sosyalizm Sorunları*, *Sosyalizmde Israr İnsan Olmakta Isrardır* kitapları ve konuya ilişkin röportaj, konuşma ve değerlendirmeleriyle diğer dogmatik sosyalist ve komünist hareketlerden farklı olarak bilimsel temelde teorik ve pratik yenilenmeyi başarabilmiştir. Buna karşı devreye konulan 9 Ekim 1998 tarihli uluslararası komplo ile –kapitalist komplo veya dünya sistemi komplosu da diyebiliriz– İmralı işkence sistemine alınan Öcalan, sağlığını bozan koşullara, tecrit ve baskılara rağmen burada da temsil ettiği özgürlükçü ve demokratik sosyalizm iradesini kapitalist dünya sistemi hegemonyasına teslim etmemiştir. Tersine, savunmalarıyla bunu boşa çıkarttığı gibi özgürlükçü ve demokratik sosyalizmi daha güçlü bir ideolojik ve politik donanımına kavuşturarak halklar adına kapitalist modele cevap olma çabasını sürdürmüştür. Öcalan bu savunmalarla sosyalizmin yaşadığı krize, kapitalist modernite sistemini –onun temel sacayakları olan kapitalizm, ulus devlet ve endüstriyalizmle birlikte– bir bütün olarak çözümleyip aşarak ve bunun alternatifi olan demokratik modernite sistemini geliştirerek yanıt vermiştir.

Ekonomik olmayıp tekelci iktidar aygıtıyla zorla yürütölen talancı kapitalizme karşı ekonomik toplumu, komün ekonomisini, anti-tekelci sosyalist piyasa ekonomisini; ulus devlete karşı demokratik ulusu, demokratik konfederalizmi, ahlaki ve politik toplumu; endüstriyalizme karşı ekolojik endüstri alternatiflerini üretmiş ve bunları sistemleştirmiştir. Aynı zamanda temel toplumsal sorunların kaynağına inerek demokratik modernite sisteminin entelektöel, ahlaki ve politik inşa görevlerini tespit ettiği bir demokratik sosyalist program ortaya koymuştur. Böylece Marksizmi, onun teoride ve pratikte eksik kalan yönlerini tamamlayarak yenilemiştir.

Öcalan'dan bir alıntı veriyoruz: “Karl Marx ve Friedrich Engels'in öncölüğünde başlatılan mücadele kapitalizme karşı ilk bilimsel temelli mücadeledir. Bağrında birtakım yetmezlikler ve yanlışlıklar taşısa da bilimsel sosyalizm adındaki sistem karşıtı bu hareket 150 yıldır kapitalizmin korkulu rüyası oldu. Çok büyük kahramanlıklar sergiledi, önemli mevziler kazandı. 70 yıl gibi uzun bir süre Sovyetler Birliği'nin resmi ideolojisi oldu. Kıta Çin'ini ayağına kaldırdı. Ulusal kurtuluş hareketlerinin esin kaynağı oldu. Sosyalizmin kendi içinde de güçlü yönleri ortaya çıkmıştı. Herkese iş, sağlık, eğitim, özellikle de ezen-ezilen milletler meselesinde kapitalizmden üstündü. Üretim güçlerini geliştiriyor, temel sanayiye ve tarımda kolektivistliği kurarak önemli gelişmelere yol açıyordu. Bilim ve teknolojiye de küçümsenemeyecek gelişmeler sağlamıştı. Tüm bu başarıları karşısında çözölüşünü ihanet ve komplo teorileriyle izah edemeyiz. Gerekli olan başaramadıklarına ilişkin ideallerindeki yanlışlıkların ve yetmezliklerin açıklanmasıdır. Savunmalarında bu yönlü açıklamaları vardı. Bilimsel sosyalizmi kapitalizm karşısında yenilmiş bir akım olmaktan ziyade yetmez bir ekol olarak tanımlamak daha anlamlıdır. Sistem karşıtı bu hareketin talihsizliği kapitalist moderniteyi tüm ayaklarıyla çözememesi ve ondan radikal kopuşu sağlayamamasıydı. Modernitenin kalıplarını kıramamak bu hareketin temel yetmezlik ve yanlışlığıydı. Kapitalist moderniteyi aşamaması ve alternatif bir moderniteyi ge-

liştiremeyişi krize girmesinin temel nedeni olmuştur. Kapitalist modernitenin üçlü sacayaklarını –kapitalizm, ulus devlet ve endüstriyalizm– sisteminin temel parametreleri olarak kabul ettiğimizde konunun önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Ekim Devrimi antikapitalizmde yetersiz olduğu için başarısızlığa uğramadı, tersine antikapitalizmde başarılıydı. Fakat anti-modernist, dolayısıyla anti-ulus devletçi ve anti-endüstriyalist olmadığı için, antikapitalist olmakla birlikte, diğer iki modernite ayağını aşamadığı için başarısız oldu. Ortaya çıktı ki kapitalist sistemin hegemonik güçlerinden birini yenmek, hatta antikapitalist devrim yapmak onun eleştirisinin ve alternatifinin geliştirildiğini kanıtlamaz. Ekim Devrimi antikapitalistti, ama anti-modernist değildi. Tersine modernizmin endüstriyalizmini ve özellikle ulus devletçiliğini eleştirmeyerek, hatta onları ileri sayarak en aşırı uygulayıcılığını yapmaları kapitalist sistemin küreselleşmesine ve gelişmesine büyük katkı sunmuştur. Kapitalist modernite sisteminin üç temel varoluş ayağı olan kapitalizm, ulus devlet ve endüstriyalizmi ilerici sayarak olumlamak aslında kapitalizmi aşmak değil, son tahlilde kapitalizmle birlikte yaşamının teori ve pratiği olacaktır. Gelişen deneyimlerle beraber açığa çıkan sosyolojik ve bilimsel veriler, Marksist mücadele geleneğinin dönem koşulları itibarıyla olumladığı ulus devletin ve endüstriyalizmin öncelikli olarak çözülmesini ve eleştiriye tabi tutulmasını gerekli kılmıştır. Ulus devletin ve endüstriyalizmin kapitalizmin inşa araçları olup sosyalizm için yalnızca kapitalist modernite içinde erime getireceği tespiti sosyalist birikimin en büyük verisi olmak durumundadır. Örneğin, dönemin politik koşulları da gözetilerek özellikle devlet, iktidar ve demokrasi çözümlemelerinin arka plana itilmesi, sıra sosyalizmin inşasına geldiğinde devlet ve iktidar konusunda yanlış sonuçların oluşmasına zemin hazırlayacaktır. Burada hatırlatmakta yarar var, Marx *Kapital*'i yazdıktan sonra ömrünün son dönemlerinde devlet tahlilleriyle uğraşmıştı, *Kapital* tamamlanmamış bir eserdir. Özellikle devlet, demokrasi, tarih, siyasal program, devrim ve onun siyasal programı noktasında tamamlanmamış bir eserdir. Demokrasi mi devlet mi tartışmaları içinde Lenin her ne kadar devrim öncesinde demokrasi olmadan sosyalizm olamayacağını tespit etmişse de devrim sonrası sosyalizmin devlet ve iktidar aracılığıyla inşa edilmesi yoluna gidilmiştir. En büyük yanılgı buradan kaynaklanmıştır. Gerek 70 yıllık reel sosyalist deneyim, gerekse ondan önce gerçekleşen ezilen hareketleri göstermiştir ki özgürlüklerin, eşitliğin ve demokrasinin bastırılmasının aracı olan devlet ve iktidar aygıtıyla sosyalizm inşa edilemez. Yine sosyalizm sadece devrim demek değildir. Topluma demokratik katılım ve kapitalizme karşı bilinçli ve eylemli yaşamdır. Devrim olur, sonra sosyalist yaşam olur demek kendini kandırmak ve boş beklentiler içine sokmaktır. Geçmiş tarih ne kadar bilinçli ve güçlü yaşanır ve şimdileştirilirse, gelecek de o denli güçlü ve bilinçli karşılanıp yaşanır. Şüphesiz tüm bu süreçlerde stratejik ve taktik önderlikler gereklidir, ama sosyalizmi sadece bu tür askeri terimlerle yürütülecek bir eylemlilik hali olarak görmek de büyük hatalara yol açar. Reel sosyalizm bir yönüyle böyle yürütüldü, yorgun düşüldüğünde de yığılıp kalındı. Gelen demokratik modernite paradigması altında tarihsel toplumu esas alan; kapitalizmin endüstriyalizm ve ulus devletçilikle kuşattığı tüketici topluma ve bağlarını koparttığı çevreyi yıkmasına karşı çevreci, ekonomik ve demokratik

konfederal yönetimle kendisini donatan sosyalist hareket, parti ve bloklara her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır. Sosyalist kuramın bu tip bir taslak altında geliştirilmesinin ve pratiğe aktarılmasının gerekliliği öneminden hiçbir şey yitirmemiştir. Kaldı ki bu sadece kapitalist hegemonyaya karşı gelişen bir öncü bilinç ve örgüt hareketi değil; tarih boyunca aynı özde ama farklı ideolojik ve pratik veçheler altında sürdürülen gerçek bir toplumsallaşma hareketidir. Gerçek toplum bu hareketin doğasıdır. Toplumsallaşma işlevinin kendisidir. Tüm uygarlık sistemlerinin yanı başında ama onların zıddı halinde, bir o kadar da sistematik olarak yaşanır. Fazla bilince çıkarılmaması karşı tarafın ideolojik propagandasının gücüyle bağlantılıdır. Toplumsal hakikatler sosyalizmin kendisi olup toplum sürdürükçe gerçek yaşam tarzı olarak hep sürecektir. Tarih bu anlamda sadece sınıf mücadeleleri tarihi değil, hegemonik iktidar ve devlete karşı toplumun korunmasının, özgürlüğünün ve eşitliğinin mücadelesidir. Sosyalizm bu toplumsal mücadelenin gittikçe bilimselleşmesinin tarihidir, bilimselleşen tarihidir.”

Öcalan, daha reel sosyalizmin çöküşünün ilan edildiği 1989 senesinden önce başlattığı, 1990'lardan sonra daha da geliştirdiği devlet, iktidar ve demokrasi çözümlemelerini İmralı süreci boyunca beş bin yıllık devlet ve uygarlık analizleriyle besleyerek devlet ve iktidar eksenli sosyalizmden toplumsal sorunlara odaklı demokratik sosyalizm anlayışına geçişi sağladı. Savunmalarında toplumsal sorunların asıl kaynağına inerek toplumsal sorunun iktidar, sınıf ve devlet olgularının ortaya çıkmasıyla başladığını ve bunların ortaya çıkışından önce toplumun ahlaki ve politik organlarla devlet olmadan da kendi kendini yönetebildiğini tespit etmiştir. Öcalan, uygarlık tarihi boyunca temel çelişkinin bu ahlaki ve politik toplumla, onun varoluşunun zıt yönünde gelişen iktidar, sınıf ve devlet oluşumları arasında olduğunu belirtmektedir. Diyalektik mücadelenin bu iki karşıt kutup arasında cereyan ettiğini; tarih boyunca devletin ahlâk yerine hukuku, politika yerine bürokratik idareyi koyarak kendi alanını sürekli ahlaki ve politik toplum aleyhine büyüttüğünü; ahlaki ve politik toplumun da buna karşı sürekli direndiğini; nihayetinde kapitalizmin, ulus devlet olgusuyla toplumun ahlaki ve politik özünü azami düzeyde gasp ettiğini ortaya koymuştur. Temel çelişki burjuvaziyle işçi sınıfı arasında değil, işçinin de içinde yer aldığı tarihsel toplumla kapitalizm arasındadır. Sınıf çelişkisi dahil diğer çelişkilerin tümü bununla bağlantılıdır. Dolayısıyla devrimcilerin hedefi iktidara gelmek ve yeni bir devlet kurmak değil; devlete karşı politika yaparak demokratik toplumu inşa etmek ve savunmak, toplumun devlet ve iktidar tarafından gasp edilen politik ve ahlaki organlarına yeniden işlerlik kazandırmak olmalıdır.

Öcalan özgürlüğün temeline devleti ve sınıfı değil, politikayı koymaktadır. Ona göre politika yapmak özgürlüktür. Bu da toplumun iktidar ve devlet tarafından gasp edilen ahlaki ve politik organlarına yeniden kavuşması ve bu yolla sorunlarını kendi kendine çözmesidir. Buna doğrudan demokrasi de diyebiliriz. Bu, Öcalan'ın savunmalarının en özgün tezlerinden biridir. Öcalan'ın önerdiği köy, ilçe, kent, bölge meclisleri halkın doğrudan doğruya politikaya katılımını sağla-

manın, halkı esas karar sahibi yapmanın araçlarıdır. Halk tüm ortak toplumsal ve ekonomik sorunlarını bu meclislerde, yerelde çözer. Kısa, orta ve uzun vade- li planlamalarını kararlaştırarak seçtiği yöneticilerin önüne koyar. Bu temelde oluşturulan yönetim, halkın aldığı kararlara ve planlara uymak ve onları yerine getirmekle yükümlüdür. Yerine getirmede halk onu değiştirecektir. Bu yolla seçilen yöneticinin bir bürokrata dönüşmesi önlenmektedir. Bu meclisler ken- di yerel uygulayıcılarını ve merkezi temsilcilerini de belirleyecektir. Kendisine yerelde sorumluluk atfedilenler halkın doğrudan katılım organı olan kent, ilçe, mahalle meclislerinin kararlarını uygulamakla yükümlüdür. Merkezi temsilci- lerse devletin demokrasiye duyarlı olmasını sağlamak, demokratik anayasa ve yasal değişikliklerle devletin ve hükümetin görev ve yetkilerini yalnızca genel konulara sınırlamak için mücadele verecektir. Böylece merkezdeki bir bürokra- tın halkın yaşadığı yerlerle ilgili karar almasının önüne geçilir. Yerelde söz, ka- rar, yetki bizzat ve bilfiil halkın kendisindir. Köy halkı, ilçe halkı, mahalle halkı, kent halkı ortak ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlarla ilgili olarak bizzat ken- disini karar verecektir. Buna yerel demokrasi, doğrudan demokrasi veya radikal demokrasi de denebilir. Öcalan liberal demokrat değil, radikal demoktrattır. Bu sistemin diğer bir ayağı olan akademiler ise demokratik politikanın öğretildiği, demokrasinin bilinçli ve özgür yurttaşlarının yetiştirildiği okullardır.

Belirtmek gerekir ki Öcalan politika kavramını saptırılan anlamıyla iktidar ve devleti ele geçirme ya da yeni bir devlet kurma biçiminde ele almamaktadır. Bu tanım yanlıştır, bu tanım gerçek politikanın inkârıdır. Gerçek politika, ömrü sınıflı dönemin ömründen çok daha uzun olan, henüz sınıf ve devletin ortaya çıkmadığı dönemde toplumsal sorunların çözüm sanatı olarak icra edilmiştir. Dikkatinizi çekiyorum, toplumsal sorunların çözüm sanatı olarak icra edilmiştir. Devletler kurmak, yıkmak, geliştirmek için değil. Kökeni böyledir politikanın. Dolayısıyla gerçek anlamıyla politika, toplumsal sorunları halkla birlikte çözdüğü, bu yönlü programlar geliştirdiği ölçüde politikadır. Aksi durum, yani odağında toplumsal sorunları halkla birlikte çözmenin bulunmadığı politikacılık egemenlerin kendi iktidarlarını sürdürmek için yıllardır kullandıkları yalan ve aldatma sanatı ol- maktan öte anlam bir taşımamaktadır. Öcalan bu noktadan hareketle politikayı gerçek temeline oturtmakta, politikayı ortak toplumsal sorunların çözümüne endekslemektedir. Özellikle *Özgürlük Sosyolojisi* isimli kitabında toplumsal so- runlar üzerinde yoğunlaşarak on iki temel toplumsal sorun tespit etmiştir: (1) iktidar ve devlet sorunu, (2) ahlâk ve politika sorunu, (3) zihniyet sorunları, (4) ekonomik sorunlar, (5) endüstriyalizm sorunu, (6) ekoloji sorunu, (7) kadın öz- gürlüğü sorunu, cinsiyetçilik, aile ve nüfus sorunu, (8) kentleşme sorunu, (9) sınıf ve bürokrasi sorunu, (10) eğitim ve sağlık sorunu, (11) militarizm sorunu, (12) barış ve demokrasi sorunu. Bunları aynı zamanda demokratik siyaset veya demokratik sosyalizm programının maddeleri olarak önermiştir. Toplumsal so- runları çözmek için iktidar olmak gerekmiyor. İlle de bir iktidar olması gerek- miyor. İktidar olmadan da toplum örgütlenerek, demokratik iradesiyle kendi so- runlarını çözebilir. Topluluklar yaşadıkları köy, ilçe, mahalle ve kent birimlerinde kendi öz örgütlenme ve karar organlarına kavuşturulduklarında kendi sorunları

hakkında en doğru kararı verecektir. Böylece topluma rağmen toplumu yönetmek söz konusu olmayacaktır; radikal demokrasinin gereği olarak toplumun özne olacaktır.

Son tahlilde devrimcilerin yapması gereken kapitalizmin tekel, talan ve sömürüsüne karşı toplumu savunmak olmalıdır. Bu da toplumu iktidar ve devlet tarafından gasp edilen ahlaki ve politik organlara, yani karar meclislerine, öz yönetime, öz ekonomiye, kooperatif hareketlerine, öz savunmaya kavuşturarak özgürleştirmek, toplumun kendi kendini bizzat ve bilfiil yönetmesini sağlamak anlamına gelir. Gerçek demokrasi gerçek politikayı hayata geçirmektir.

Son tahlilde Ekim Devrimi'nin 100. yılında, demokratik modernite paradigması ve inşa görevleri ışığında, yenilenmiş Marksizm ve temel toplumsal sorunları çözebilen yenilenmiş sosyalizm programıyla yeni bir devrimsel sürece girilmiş bulunmaktadır. Buna yenilenmiş Ekim Devrimi süreci de diyebiliriz. Bu devrime beşiklik eden Kürdistan'da, Kürt sorununun demokratik ulus modeliyle çözülmesi, daha şimdiden Ortadoğu'daki ulus devlet bunalımına ve yol açtığı çözümsüzlüklerin çözümüne yönelik muazzam bir etkide bulunmaktadır. Demokratik modernitenin sadece demokratik ulus unsurunda değil, komün ekonomisi ve ekolojik endüstri unsurlarında da yaşanan Kürdistan devrimi, geçmiş devrimlerin mirası üzerinde yükselerek 21. yüzyıl devrimlerinin sağlam başlangıçlarından ve köşe taşlarından biri olmuştur. Öyle ki günümüzde kapitalist modernitenin, bir nevi üçüncü dünya savaşının kaderini de Kürdistan'daki gelişmeler belirlemektedir. Önünde engeller olsa bile bu gelişme layıkıyla sonuçlanacak ve sonuçlandığında sadece Kürt sorununun demokratik çözümünü gerçekleştirmekle kalmayacak, devrimin yerel çözümü ile Ortadoğu ve dünya çapındaki evrensel çözümü de beraberinde getirecektir. Tüm koşullar önümüzdeki sürecin olası gelişmelerini çağdaş tarihteki büyük Fransız ve Rus Devrimleri kadar önemli kılmaktadır. Nitekim demokratik modernite sisteminin inşa mücadelesinin Türkiye, Irak ve Suriye'de gösterdiği gelişmeler daha şimdiden Fransız Devrimi ve Ekim Devrimi denginde etkiler ortaya çıkarmıştır ve bu etki giderek dünyaya yayılmıştır. Tıpkı Fransız Devrimi'ni tasfiye etmek için kralı, Ekim Devrimi'ni tasfiye etmek için çarı destekleyen tüm gerici unsurlar ve devletler gibi günümüzde de statükocu ulus devletler, onların gerici yerel işbirlikçi güçlerinin oluşturduğu bölgesel ittifak halkası ve hegemonik kapitalist dünya sistemi bu devrimsel gelişmeyi tasfiye etmeye çalışmaktadır. Tüm bu devrim karşıtı bloklamalar ve ittifaklar aynı zamanda Öcalan şahsında temsilini bulan yenilenmiş Marksizmden, yenilenmiş sosyalizmden ve yenilenmiş Ekim Devrimi sürecinden duyulan korkunun dışavurumudur. Devrimci gelişmeyi tasfiye etmek için İmralı'da mutlak hale getirilen bir tecrit uygulanmaktadır; demokratik özyönetimlerini inşa etmek isteyen il ve ilçeler kuşatma altına alınmaktadır; HDP'ye, demokratik ve sosyalist güçlere, Kobanî'ye, Rojava'ya saldırılarda bulunulmaktadır; OHAL ilan edilmekte ve demokratik belediyelere kayyumlar atanmaktadır; yoğun askeri faaliyetlere girilmekte, son olarak da Efrîn ve Kerkük'ü işgal planları devreye sokulmaktadır. Bu tasfiye planını tersine döndürmek, demok-

ratik modernite sistemini inşa görevini başarıyla yerine getirmek direnen halkların, ezilen sınıfların, cinslerin, inanç gruplarının ve etnik grupların ortak demokrasi ve sosyalizm mücadelesiyle mümkündür. Zaten pratikte sergilenen bu mücadele birliği Fransız Devrimi ve Ekim Devrimi'nde olduğu gibi devrimi durdurulamaz bir aşamaya getirmiş ve devrimin başarısını ortaya koymuştur. Tüm göstergeler Öcalan'ın temsil ettiği demokratik modernite paradigması ışığında yenilenmiş Ekim Devrimi sürecinin Kürdistan, Ortadoğu ve dünya çapındaki etkilerini açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Marksist ve sosyalist gelenek Öcalan şahsında ayakta kalmıştır, kendini yenileyerek daha güçlü ve iddialı bir konum yakalamıştır. Bu temelde Kürdistan, Türkiye ve Ortadoğu'da Ekim Devrimi çapında bir devrim sürecinin yaşandığı açıktır. Gerisi bu zamanın, sürecin ve anın ruhuna yanıt olacak devrimcilerin, demokratların ve sosyalistlerin rolünü başarıyla tamamlamasına kalıyor. Teşekkür ederim, saygılarımı sunuyorum.

Ceren Özselçuk: Çok teşekkürler. Böylelikle devrim sorusu da Türkiye'ye, bölgeye ve Kürdistan'a taşınmış oldu. Bayağı tartışacak konu birikti diye düşünüyorum ama 15 dakika ara vereceğiz, daha sonra soru-cevap ve tartışma için geri döneceğiz. Teşekkürler.

Ceren Özselçuk: Dilerseniz günün ilk paneli gibi yapalım. Beş soru alalım, daha sonra konuşmacılarımıza cevap hakkı verelim ve tekrar beş soru alarak tartışmamıza devam edelim. Lütfen soruları mümkün olduğunca tek bir soruyla sınırlı ve kısa tutmaya çalışalım.

Salondan: Merhabalar, *Mücadele Birliği* gazetesinden Vefa Serdar. Öncelikle bir hatırlatmada bulunmak istiyorum. Çoğunlukla tek ülkede sosyalizm üzerine bir tartışma yürütüldü. Eğer özgürlükleri zorunlulukların bilincine varmak olarak algılıyorsak tek ülkede sosyalizm uygulamasını da zorunlulukların bir sonucu olarak değerlendirmek gerektiğini düşünüyorum. Hatırlanabileceği gibi Lenin'in 1915 yılında yazmış olduğu "Avrupa Birleşik Devletleri Sloganı Üzerine" makalesinde tek ülkede sosyalizm vurgusunun olduğunu biliyoruz. Lenin burada tek ülkede sosyalizm anlayışına karşı çıkmanın doğru olmadığını açık ve net bir şekilde söylüyor ki zaten daha sonraki pratiği de iktidarı ele geçirdikten sonra tek ülkede sosyalizmi kurmaya dönük olmuştur. Onun ardılları olan Stalin ve diğerleri de Lenin'in bu vasiyetine uygun davranmıştır.

Sosyalizmdeki geriye düşüşler tartışılırken dün de aslında sordum ve cevap alamadım, yeniden vurgulamak istiyorum. İşin ekonomik boyutu, daha doğrusu üretim ilişkileri boyutu önemli bir yerde duruyor diye düşünüyorum. Toplumsal ve siyasal olarak gerekçeler farklı olabilir ama ekonomik nedenler üzerinde çok fazla durulmuyor. Bilineceği gibi Küba'da da Sovyetler Birliği'nde de iktidarı ele geçiren insanların ilk uğraşmak zorunda kaldıkları sorunların başında ekonomi geldi. Stalin "Hepimiz birdenbire ekonomist olmak zorunda kaldık" diyor.

Bütün parti görevlileri, komünist mücadeleyi yürüten kadrolar birdenbire ekonomiyle ilgilenmek zorunda kalıyor. Dolayısıyla sosyalist ekonominin sorunları yarın devrim olduğunda bizim de karşılaşacağımız sorunlar olarak önümüzde duruyor. Ortada temel bir çelişki var: Sosyalizm kullanım değerine göre üretiyor, kapitalizmse değişim değerine göre üretiyor. Değişim değeri bir şekilde arttığına göre kapitalizmde üretim için yeterli motivasyon her zaman var oluyor. Oysa sosyalizmde bir mal kullanım değerini tüketmeden yeniden üretilmiyor ya da üretilmiyor. Tabii bilinçli bir uygulamayla bu yapılabilir ve değiştirilebilir fakat bu çelişki nasıl aşılacak? Temel sorunlardan birinin bu olduğunu düşünüyorum. Dün cevap alamadım, bugün de tüm arkadaşlarımıza bu soruyu yöneltiyorum. Biz sosyalizmde yeni malların üretimi için motivasyonu nereden alacağız? Teşekkür ediyorum.

Salondan: Merhabalar, bu ara işsizim. Şöyle bir şey söyleyeceğim ve sizden ek süre isteyeceğim. Onun sebebi de şu: İki gündür çok erkek bir Ekim Devrimi tartışması yürüyor. Bugün Emel sayesinde tabii ki kadınlar da söz almış oldu. Bütün sunuşunu dinleyemedim ama bugün de dillendirilen şöyle bir şey var: İşte Rusya'da işçi sınıfı müthiş büyümüştü, işçi sınıfı dışarıdaydı, –Şubat Devrimi kastedilerek söyleniyor– Bolşevik Parti devrimin ebesiydi, deniliyor. Bunlar tamam güzel ama hiçbir biçimde gerçek anlamda ortaya konulmadı. İlk sokağa çıkan kadınlardı, 8 Mart'a eylem için gitmişlerdi, fakat bunu önceleyen, kadınların çoğunlukta olduğu bir tekstil grevi vardı zaten ve bu süreç de sadece kadınların dağınık bir biçimde sokağa çıkması değildi. 1905 Devrimi'nden sonra Bolşevikler zaten kadınları örgütlemeye başlamışlardı çünkü 1890'lardan 1907'ye kadar geçen sürede kadın işçi sayısı Rusya'da 190.000'lerden 500.000'lere dayandı. Biliyorsunuz, bir de savaş var arada ve bu süreç içerisinde Petrograd'da kadın işçilerin sayısını yüzde 47 olarak verenler de yüzde 30 olarak verenler de var. Bu durumda devrimi başlatanlar kadınlardır. Sadece bu kadar da değil aslında, *Devrimin Ebeleri* gibi, kadınları ciddi anlamda mücadeleciler bir güç olarak ele alan çalışmalar da var. Tabii ki bunu feminist tarihçiler yapıyor. Bu yüzden bu eleştirimin gerçekten ciddiye alınması gerektiği kanaatindeyim. Bu tür sunuşlarda kadınların da muhakkak sözü olmalı. Kadınların sadece devrimdeki katkıları bakımından değil, devrimi teorik ve pratik olarak tartışılmasında da kadınların yeri olması gerekir diye düşünüyorum.

İkinci olarak Kenan Kalyon'a bir soru soracağım. *Alman İdeolojisi*'nden çok güzel alıntılar yaptılar. Çok kritik bir vurgu daha var *Alman İdeolojisi*'nde: “Bir topluma baktığımızda üç temel momentten bahsederiz. Üç temel moment bütün toplumları kuşatan, aynı anda gerçekleşen uğraklardır. Bunlar birbirinin ardılı değildir, yalnızca biri bulunur değildir.” Fakat bütün toplumları kuşatan kuramsal bir çerçeve sunuyorlar. “İlk üretim ihtiyaç nesillerinin üretimi,” diyorlar, “ikinci üretim bunları üretmek için gerekli üretim araçlarının üretimi, üçüncüyse çok daha temel olan, insanlık tarihinin başlangıcından bugüne kadar gelen, bizatihi insanın üretimi”. Bunun için de haneye, aileye, kadınla erkek arasındaki ilişkiye bakacaklarını söylüyorlar. Sorum şu: *Komünist Manifesto*'dan beri –hatta

hatırlarsanız Engels'in taslakları var önce, Marx'ın son şekli vermeden önceki taslakları– ailenin ortadan kalkacağına dair ciddi bir öngörü var. Bu 1884'te *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*'nde de karşımıza çıkıyor. *Kapital*'de Marx çok fazla şey söylemiyor ama kadınların işgücüne bu kadar katılmasının yeni bir ailenin, yeni bir ilişki formunun ortaya çıkacağını müjdelediğini söylüyor bize, diyalektiğin bir de oradan işlediğini söylüyor. Bütün bunlar elimizdeyken ben gerçekten iki gündür üretim güçlerindeki bu kadar vurguyu anlayamıyorum. Kadın-erkek ilişkisi nasıl değişti, yeni insan nasıl yaratıldı? Sovyetler'e baktığımız zaman yeni bir dünya, yeni bir hayat, yeni bir çocuk yetiştirme formu gerçekten görebiliyor muyuz? Evet, bir sürü katkıda bulundu Sovyetler Birliği kadın haklarına ama bu gerçekten dışarıdan verilen bir şey gibi. Kadın ne kadar dönüştü? Kadınlar kendi öz örgütlülüğünü ne kadar kurabildi? Zaten verilen hakların da 1930'ların ortasında değiştiğini biliyoruz arkadaşlar, değil mi? Sonuç olarak bütün bu sürecin bir yandan da yeni insanın, yeni emek ilişkisinin, yeni emek örgütlenmesinin, yeni iş bölümünün oluşumuna nasıl katkıda bulunduğu dair bir soru yöneltiyorum. Bir şey daha söylemek istiyorum. Aslında Kenan Kalyon'un bunu vurgulayacağını düşünmüştüm. Marx sık sık şunu söylüyor yabancılaşma bağlamında, aslında bir gönderme olarak alınabilir; insanın kendi emek süreci üzerindeki egemenliğinden bahsediyor kapitalizme karşıt olarak. Acaba Sovyetler Birliği gerçek anlamda insanın kendi emek süreci üzerinde egemenlik kurmasının yolunu açtı mı, o bakımdan bir dönüşüm yaşandı mı? Gerçekten emekçilerin kendi öz örgütlülüğünün kurulmasında ne kadar işlev gördü? Bütün iktidar gerçekten sovyetlere miydi, yoksa hemen devrimin akabinde o iktidar onların elinden alındı mı? Temel sorum parti-sovyet ilişkisi üzerine, çok teşekkür ederim.

Ceren Özselçuk: Teşekkürler. İki soru var almam gereken, siz ve sonra siz beyefendi.

Salondan: Arkadaşlar, bu toplantılarda şöyle bir güçlüğümüz oluyor: Kısa sunumlarda eksiklikler ve boşluklar olması kaçınılmaz, onun için ben o eksikliklere sadece değinmenin, sorular varsa da soruları yöneltmenin daha doğru olduğunu düşünüyorum. Arkadaşlarımızın bu kadar kısa zamanda hem siyasal devrim-toplumsal devrim ilişkisi hem de Sovyetler Birliği'nin sosyalizm denemesinin iç sıkıntıları, nesnellikleri, kırılma noktaları üzerine oldukça derli toplu bir zemin sunduklarını düşünüyorum. Ancak zaman kıtlığından aslında konunun üst başlığı olan Ekim Devrimi'nin politikası ve bu süreçteki ideolojik ve siyasal yönler üzerinde yeterince durulmadı. Benim sorum bununla ilgili olacak.

İki günlük toplantımızdan herhalde şöyle bir ortak kanı çıkarsayabiliriz: Ekim Devrimi verili üretici güçler düzeyi bakımından komünizme hazır olmayan bir toplumda gerçekleşmiş proleter devrimdir. Bu nesnellik Ekim Devrimi'nin bütün sürecinin ve Sovyet denemesinin çok çetin bir nesnellikle karşı karşıya olduğunu gösterir. Herhalde bu konuda anlaşıyoruz çünkü ne devrim teorisi kitaplarında ne de bir başka yerde sosyalist iktidarın sanayileşme hamlesini

gerçekleştirmesi, kapitalizmin üretim güçleri düzeyine yaklaşması gibi şeyler vardır ama pratikte böyle olmuştur. Şimdi buradan çıkan birinci sorum: Bu nesnellik kendi başına Sovyetler Birliği'nin 1991'de çözülmesinin kaçınılmaz olduğunu gösterir mi? Kaçınılmaz değildi diyorsak, o zaman da bunu takip edecek soruyu sormak için birkaç açıklama yapmak istiyorum. Tek ülkede sosyalizmin başlangıçta bir zorunluluk olduğu açık ama siz bunu tek ülkede komünizmin de olabileceği kabulüne vardırırsanız, Kenan arkadaşımızın da söylediği gibi kıtlık toplumunda komünizm kurulamaz. Bu kitaplarda yazıyor, Lenin'de de var. Emek üretkenliğinde kapitalizmin ulaştığı düzeyi geçmeden komünist toplum kurulamaz. Ama Sovyetler Birliği'nde bunun şuna dönüştüğünü biliyoruz: "Demir-çelik üretiminde Amerikan toplumuna yaklaştığımız zaman biz komünizmi kurmaya başlarız." Ayrıca 1960'ta -1960'lara Mehmet arkadaşımız değindi ama bu çok önemli bir nokta- Sovyetler Birliği Komünist Partisi, 1980'de Sovyet toplumunun komünizme varacağını program haline getirdi. İşte bu bana göre bir nesnel zorunluluğun ideolojik-teorik ifadesi olarak önemli bir yanlışın başlangıç noktasını oluşturuyor ve bu ideolojiye de siyasete de bulaşıyor. Bir başka soru daha sorup hemen bitireceğim. Mesela, Çin-Sovyet uyuşmazlığı ve çatışması nesnel, kaçınılmaz, mutlaka olması gereken bir şey miydi? Bunun olmadığı bir dünyada sosyalizm denemelerinin gelişimleri böyle mi olurdu, böyle mi sonuçlanırdı? Sonuç olarak Sovyetler Birliği'nin çözülmesinde ideolojik, siyasal ve kültürel politikaların ne ölçüde rol oynadığı sorusunu ilk iki konuşmacı arkadaşımıza yöneltmek istiyorum.

Ceren Özselçuk: Oldukça fazla soru var, soruları kısa tutabilirsek gerçekten çok iyi olacak. Siz buyurun.

Salondan: Soru mu sorayım öneride mi bulunayım, bilemedim. Mehmet Bey'in söylediklerine dair bir soru yönelteyim. Sovyetler Birliği'nde yaşadığımız yenilgi Marksizmin yenilgisi midir, bahsettiğiniz "Marksizmin sınırlarının keşfedilmiş olduğu" fikri Sovyetler Birliği'nin yenilgisinin ürünü müdür; yoksa biz Sovyetler Birliği'nin yenilgisini, Marx'ın ortaya çıkarttığı toplumun hareket yasaları doğrultusunda kavramak zorunda mıyız? Yeniden tartışıp eleştirmek zorunda mıyız? Marksizmin sınırları keşfedildiyse, o sınırlar nelerdir, toplumun hareket yasalarında hangi sınırlar keşfedilmiştir, hangileri geçerli, hangileri geçersiz hale gelmiştir, bunu merak ederim. Einstein Newton'un sınırlarını keşfederken kütle çekim yasasının yeni bir yorumunu getirdi, kütle çekim yasasını ortadan kaldırdı. Bu anlamda sınırlar keşfetmek ancak yeni yasaları ilan etmekle mümkündür diye düşünüyorum. Bu sorumdu, önerim ise Emran Bey'in anlattıkları üzerinden HDK yürütücülerine, yöneticilerine ve eş sözcülerine olacak. Her fikrin tartışılmaya değer olduğunu düşünüyorum ama size katılmıyorum: Ortada yenilenmiş bir Marksizm yok. *Kapital*'in üç cildi ortada dururken anlattığınız, okuduğunuz fikirlerin yenilenmiş Marksizm olarak ilan edilmesi Marksizmin iğdiş edilmesinden başka hiçbir anlama gelmez. Anlattıklarınız tarihte Marx tarafından defalarca çürütülmüş, eskimiş anarşizmdir. Bundan başka bir anlamı yoktur. Bu fikirlerin her birine, her kelimesine, her noktasına, her virgülüne

Marksizmin yanıtı vardır. Marksistler bu yanıtı vermiyor olabilirler ama Marksizmin sayfalarında bu yanıtlar bulunmaktadır. Bizlere kürsü sağlasınlar, her bir kelimesini tartışmak isteriz.

Ceren Özselçuk: Anlayamadım, müdahale mi etmek istiyorsunuz?

Salondan: Anarşist olarak söz hakkım doğuyor. Ölen bir şey varsa o kendileridir, kendilerini bir yerlere gömsünler.

Ceren Özselçuk: Her şey tartışılabilir ama sözlerimizi birbirimizin tartışmasına olanak verecek bir biçimde kurabilirsek daha demokratik bir biçimde yürüyebilir tartışma. Sertleşmesinde sakınca yok, sadece içdiş ya da "ölmüştür onlar" gibi sözler bence ortamı gereksiz yere gerip tartışmanın önünü kapatıyor. Yürütücü olarak bir tek bunu söylüyorum, kusura bakmayın. Daha fazla soru sormak istiyor musunuz?

Salondan: Aslında tüm çelişkilerin kaynağı çelişkilerin ve çözümün kendisi biz-zat kendi mi? Onun için kimlik olarak kendimi tanımlamak gereği doğuyor. Bir HDK çalışanı, doğal diyalektik, materyalist, anarşist, kuram bozucu bir kültürüm ben. Yani insan sosyolojisinin ürettiği ne kadar çelişki varsa; doğrulaması olan, yanılması olan ne kadar faşizan, faşist doğrusu varsa, bunların üzerine bina ettiği o kültürel kuramlardan kaynaklanıyor. Ne kadar din, tanrı yarattıysak, bu ürettiğimiz dogma faşist doğruların üzerine kurduğumuz kuramların ürünü. Kuram bozucu olmadan evrimi nasıl statikleştirmeye çalışıyoruz? Marksizm nedir? Marksizm de bir statikleşme, tek tipleşme dayatıyor. Onun üzerine bina ettiği bir kuram var. Sovyetler Birliği'ndeki statikleşme, tek tipleşme, dayatma Hitler faşizmindeki Almanya'yı mumla, mumla, mumla aratır.

Ceren Özselçuk: Peki, devam edelim. Sorunuz var mı acaba?

Salondan: İnsan sosyolojisinin kültürü üretmesi bitebilir mi?

Ceren Özselçuk: Söz hakkınızı doldurdunuz, konuşmacılara bir sorunuz yoksa devam edeceğim.

Salondan: O anlamda soru açık zaten: Bulduğumuz bu kuramların tek tipleşme üretmesini nasıl durduracağız, nasıl engelleyeceğiz? Her kuramın üzerine bina ettiğimiz egemenlik sonuçta bize bir hegemonya dayatıyor, statikleşme, tek tipleşme dayatıyor. Anarşizm olmadan bu statikleşmeyi, tek tipleşmeyi nasıl devindirir ve sürekli kültür üretir hale getireceksiniz?

Ceren Özselçuk: Peki, teşekkürler. Bir soru daha alacağım.

Salondan: Köz gazetesi adına selamlıyorum herkesi. Uygulamaların hiçbiri sosyalizm olarak adlandırılabilir değil. 10.000 yıllık insanlık tarihi, 500 yıllık ka-

pitalizm tarihi varken 100 yıllık bir sosyalizm –Manifesto'dan başlayalım, 150 yıllık– döneminde yandık, bittik, öldük diyoruz. İki gündür Kız gazetesi adına söz alıyorum, bir yoldaşım da aldı. Papağan gibi döne döne şunu ifade ediyoruz: Komünist Enternasyonal'e ne oldu? Devrimi, Ekim Devrimi'ni yapanlar, Komünist Enternasyonal'i kuranlar dünya devrimlerini öngörürken bu araç ortadan kalkacak ve devrimler mi olacak, bu mümkün mü? Kimse o noktaya dokunmuyor. HDK üç günlük anlamlı bir program hazırlamış ama keşke *Kapital* yerine –elbette takdir kendilerindir– parti ve enternasyonalizm kapsamında Ekim Devrimi'ne yaklaşılsaydı ve konuşmacılar da buna daha uzun değinselerdi. Burada da daha fazla tartışma olurdu bu konuda.

Sorum Mehmet Yılmaz'ın. Kendisinin sahip olduğu bu zihniyete karşı mücadele etmek gerekir gerçekten, çünkü sınırlara dayanıldığından söz ediyor. Artık proleter devrimler çağı 1848'den sonra kapandı diyor, oysa biz biliyoruz ki 2000 yılında Arjantin'de, Bolivya'da proleter nitelikli devrimler oldu. Gıda isyanları oldu, Arap Baharı oldu, burada Gezi oldu. Gezi'de tadında bırakalım diyenler, 6-8 Ekim'deki Kobani'yle dayanışma eylemlerinde iki-üç gün içerisinde birtakım insanların yaşamını yitirmesinin ardından eylemlerin son bulmasını, politik hedeflerine götürülmemesini söylüyor. 15 Temmuz darbe girişimi oluyor, "Erdoğan'a da karşıyız, darbeye de" diyor. Zaten darbeciler ikinci günde fiili olarak yenilmiş, darbe gerçekleşmemiş. Biz nasıl bu krizi fırsata çevirip de devrimci bir müdahalede bulunabiliriz? Böyle bir araç var mı yok mu? "Proleter devrimler çağı bitti" dediğimiz dönemde gelişen ayaklanmalarda gerçekten Bolşevik Parti gibi bir parti var mıydı? Bir önderlik vardı mıydı?

Bir soru da Emran Emekçi'ye sormak istiyorum. Tebliği okudu, modernite görüşlerini ifade etti. Ekim Devrimi'ne uygun düşen, tam da dört gerici devletin parçalanarak Türklerin, Kürtlerin, Arapların, bütün halkların özgürce Sovyet Cumhuriyetleri'yle yaşaması değil midir? Nasıl olacak da Ortadoğu gibi bir coğrafyada, var olan devlet aygıtlarını yok sayarak bunlar hayata geçecek? Kürtlerin özgürleşmesi, bağımsız birleşik Kürdistan'ın, Kürdistanı bir hareketin kurulması oradaki bütün halkların özgürce, eşitçe yaşamaları kötü bir şey mi? Bir devletin var olması tek başına kötü bir şey midir? Teşekkürler.

Ceren Özselçuk: Peki, burada kesiyoruz. Bir sonraki tur için not ettim fakat bir sonraki turun olabilmesi için de konuşmacılarımızın beşer dakika söz hakkı var. Onur Hamzaoğlu'na da bir söz hakkı veriyoruz.

Onur Hamzaoğlu: Öncelikle tüm konuşmacılara ve yürütücümüze teşekkür ediyorum sabırları, nezaketleri ve kattıkları zenginlikler için. İlk günkü açılış konuşmalarımızda esasında *Kapital*'in 150. ve Ekim Devrimi'nin 100. yılı itibarıyla memlekette bir heyecan yaratmak amacıyla olduğumuza söylemiştim. Bu anlamda da Halkların Demokratik Kongresi olarak kurduğumuz üç günlük kürsüde *Kapital*'i, Ekim Devrimi'ni ve yarın gerçekleştireceğimiz oturumlarla bugünün yeni devrimlerini tartışacağımızı, konuşacağımızı paylaşmıştık. Halk-

ların Demokratik Kongresi bir bileşen yapısı, bir kongre ve bu kürsüyü açmış olduğumuz arkadaşlarla ve açamadıklarımızla ilgili de dünkü açılış konuşmamızda gerekçelerimizi paylaşmıştık. O zaman bir tartışma da olmamıştı. Ancak soruların, yöneltilen eleştirilerin ve katkılarının kürsüye olması gerekir. Bu boyut itibarıyla anlamlandıramadığımı ifade etmek isterim. Türkiye’de bu dönemin zenginleşmesine, sol-sosyalist birikime bir nokta kadar bile olsa katkı sunabilir miyiz kaygısıyla üç günlük kürsüyü oluşturmaya çaba gösterdik, emek verdik. Bu nedenle buradaki tartışmalarımızın, aktarımlarımızın ve paylaşımlarımızın tarihimizde bir katkı olarak var olması hedefini korumamızı istirham ediyorum. Çok teşekkür ederim.

Ceren Özselçuk: Buyurun Mehmet Bey; sırasıyla Kenan Bey ve Emran Bey.

Mehmet Yılmaz: Beş dakikada becerebilecek miyim bilmiyorum arkadaşlar, satır satır gideceğim. Arkadaşım cevap alamadığı soruyu yeniden sordu: Değişim değeri-kullanım değeri. Sosyalizm, kapitalizmden çıktığı haliyle değişim değeri üretmeye devam eder. Komünizm değişim değerini yok eder. Onun için Sovyetler’de, bugünkü dünyada Küba ve benzeri yerlerde değişim değeri üretilmek zorundadır, başka ölçümüz yok. Çünkü ücret de var. Ücret alıyorlar mı? Alıyorlar. Komünizmde ücret de yok. Motivasyon değişim değeri üzerinden gidecektir. Kadınlara yeterince yer verilmemesi. Kendi anlattığım konu açısından kaçırdığım bir şey var mı bilmiyorum ama vurgular eksik olmuş olabilir. Bu anlamda özür dilemek gerekiyorsa özür dilerim fakat arkadaşın sorduğu son soru önemliydi: Parti-sovyet ilişkisi konusu. Bir cümleye sığması çok zor. Sovyet deneyiminde bildiğimiz gibi anayasal olarak vekilleri geri çağırma vesaire gibi Paris Komünü’ndeki şûra ve sovyet işleyişlerinin hepsi vardı biçimsel olarak ama neden zamanla tükendi? Bu sorunun cevabı bizzat tarihin kendi içinde; şimdi eksik, dolayısıyla yanlış söylemek istemiyorum. Öyle koşullardan geçti ki Sovyetler –bunları mazeret açısından söylemiyorum– ve Rusya: İç savaş, İkinci Dünya Savaşı’na hazırlık... Neticede belli bozulmalar yaşandı ve parti-sovyet ilişkisi donuklaştı Sovyetler Birliği’nde. Bunu ‘60 sonrası düşüncenin pratikten kopması olarak nitelendirdim. Ancak bu tarihsel ve çok önemli bir sorundur. Bugün Latin Amerika’da katılımcı demokrasi adı altında 21. yüzyıl sosyalizmi başka şeyleri denemeye çalışıyor. Ancak sekiz saat çalışan işçinin fabrika konseyi toplantılarına, sovyet toplantılarına ve benzeri toplantılara katılma ve üretim yapma şansı çok sınırlıdır. Bunu da iyi bilelim. Hem doğu toplumlarının tarihselliği, gelenekleri hem de bizzat koşulları nedeniyle Latin Amerika’da şu anda özellikle Venezüela’da 3000 civarında komün var; istedikleri kararı alabilirler, toplantılara katılabilirler. Şu son on yıl son derece verimsizdi. Ne zaman karşı devrim ayaklandı anayasal konsey seçimlerinden önce, komünler birden canlandı, komünlere katılım arttı. Tarihsel koşulların yarattığı bir gerçeklik de var. Bu iktidarın, Sovyet iktidarının ya da işçi sınıfı iktidarının düşünmesi gereken bir olgudur.

Yıkılış kaçınılmaz mıydı; ideoloji, kültür, politika bunda ne kadar rol oynadı?

Zor bir soru, şu anlamda: Yıkıldı. Ancak alınyazısı olmadığını şuraya dayanarak söylüyorum: Küba hâlâ yaşıyor. Benim düşünceme göre sosyalist bir ülke ve partiyle halkın bağlantısı kopmadı. Ancak Küba'da da bildiğimiz gibi ekonomik olarak belli reformlar yaşanıyor. Bunu çeşitli nedenlere bağlayabiliriz. Küba Devrimi neticede 1958'de gerçekleşti, Sovyet Devrimi 1917'de; çok yaşlandı ve çürüdü diyebiliriz. Bu anlamda Küba Devrimi daha taze. Kaçınılmaz bir alınyazısı değil, yeter ki gidiş süreçlerinde kalıplaştırdığımız formüllerin dışına çıkıp esneyerek ve ezberlerin dışına çıkarak adımlar atılabilirsin. Bu anlamda alınyazısı olarak görmüyorum. Hatta çok öznel olarak şunu bile söyleyebilirim: Andropov erken ölmeseydi –Gorbaçov'dan önceki devlet başkanıdır ve Sovyet devlet sistemini Gorbaçov'dan çok daha iyi tanıyan birisiydi– daha sonra Gorbaçov'un yaşattığı süreç başka türlü de yaşanabilirdi. Kesinlikle alınyazısı olduğunu düşünmüyorum.

Sovyetler'in çöküşü Marksizmin yenilgisi anlamına mı geldi? Evet arkadaşlar, bir anlamda öyle. Ben şu düşüncenin uzağında duruyorum: Bir teori var elimizde, Marksizm; fakat yaptığımız bir sürü şey de var. Bir düzen hayal ediyoruz, kuruyoruz ya da kurduğumuzu düşünüyoruz. Hayal ettiğimizin dışında bir şey çıkıyor karşımıza ve ona diyoruz ki reel sosyalizm. Yok öyle bir şey, kurmayı amaçladığımız tarihin bizi götürdüğü bir yerde düzen kuruyoruz. Reeli falan yok, işte o kendisi; çarpık, şöyle böyle ama bizim hayallerimizle de gerçeklik yüzde 100 üst üste düşmüyor ki. Zaten teori üretmek, pratik üretmek de bu. Biraz da onun için konuşmamın başında uzun uzun düşüncenin ve pratiğin kopuşunu anlattım. Bu anlamda Marksizmin yenilgisidir. Marksizm tümüyle mi yenildi, bir daha ayağa kalkamayacak durumda mı? Şüphesiz ki onu kastetmiyorum. Kapitalizm yaşadığı müddetçe, kapitalizmin sınıf çelişkileri kendini tıkanmalara soktuğu müddetçe Marksizmin kapitalizmle ilgili temel görüşleri hâlâ geçerlidir. Neleri tartışmalıyız? İktidar-devlet-strateji sorunlarını tartışmalıyız çünkü bunlar Sovyet deneyiyle birlikte yere düştü. Sınırlarını tanıdık dedik. Yeni yasa konulmadan sınırlar belli olmaz. Yok, belli oldu. Devlet mülkiyeti ve merkezi planlama Marksizmin ileri sürdüğü şeylerdir. Bunlar tartışılır hale geldi. Bunları tartışıp sonuca bağlamak biraz da pratiğin işi. Marx işçi sınıfı iktidarını 1848 *Manifesto*'sunda yazamamıştır. Sadece komünizm hayaletinden, burjuva düzeninden bahsetmiştir. Ne zaman devlet ve işçi sınıfı iktidarı hakkında konuşmuştur Marx? Paris Komünü'nden sonra, 30 küsur yıl sonra. Ki bunlar deha, Marx ve Engels. Dolayısıyla bugün sosyalizm yıkıldı; stratejisi, iktidarı, iktidar programıyla ilgili konuşacaklarımız var. Bu çok açık, belli ipuçları da var elimizde ama onları şu sürede kurmak durumundayız. Henüz belki başarındayız, bilemiyorum ama kesinlikle kapitalizmin temel tespitleriyle ilgili olarak Marksizm yaşıyor. Fakat bugün dünya devrimci hareketinin, Türkiye devrimci hareketi dâhil devrime gidiş yolu stratejiden yoksundur, erimştir, erozyona uğramıştır. Türkiye'yi konuşursak '68 kuşağının yarattığı, ürettiği stratejiler 1980'lerin ortasında eridi, yok oldu. Yenisini inşa etmek zorundayız ezberi tekrarlamak bizi bir yere götürmeyecekse.

Devrimler proleter devrimlerin sınırlarına dayandı gibi bir şey söylemedim. Arkadaşım herhalde yanlış anlamış. Bir dönemin kapandığını söylüyorum. O dönemde 1848-1990 proleter devrimleri ve ulusal kurtuluş savaşları yaşandı. Proleter devrimlerin karakteri neydi, o tükendi. 1917 de dâhil olmak üzere, proleter devrimler saf kapitalizmin kendi iç çelişkilerinden harekete geçmedi: Kapitalizmin feodalizme doğru, onu tasfiye için giriştiği süreçlerde takıldı, tasfiye edemedi, burjuvazinin gücü yetmedi, restorasyonlar başladı ve bunların tarihsel cevabı proleter devrimleri oldu. 1917 iktidara geldi, diğerleri iktidara gelmeden de bunu yaşadı. Dolayısıyla feodalizmin içinden doğan kapitalizmin tıkanması ve onun yarattığı proleter devrimleri dönemi kapandı. Bunu söylüyorum. 1990 sonrası kapitalizmin artık kendi özgün çelişkileriyle birlikte ortaya çıkacak devrimleri yaşayacağız. Onu tanımlamaya çalıştım. O dönem kapandı. O dönemin mücadele biçimleri, örgüt biçimleri, sınıfın konumlanması, vb. bugün çok değişti. Anlattım, bugün yıkıcılar, varoşlar ve benzeri, bu kurgunun üstünden kalkarak 21. yüzyıl devrimlerini nasıl inşa edeceğiz? Konumuz olmadığı için şüphesiz ki değinmedim ama Latin Amerika'da bu yaşanıyor. 15 yıldır yaşanıyor. Benzerleri o ölçüde yoğun olmasa da bizim Gezi'mizden, İspanya'da "Öfkeli Hareketi"nin Madrid'i işgaline, Atina'daki hareketlere, Tahrir Meydanı'ndaki isyana bunlar 21. yüzyıl devrimine gidişin işaretleridir. Formüllerimize uymuyor diye bakmadan, tahlil etmeden geçemeyiz.

Bir şey daha vurgulamak istiyorum. Arjantin ayaklanması 2001'de İşsiz İşçiler Sendikası tarafından yapıldı. Eylem biçimi neydi? Arjantin'in başkentine giden bütün otoyolları bloke etmekte. Grev olmadı, bankalar tahrip edildi, ulaşım yolları kapatıldı. Arjantin'in başkenti çöktü. Yeni tür eylem. 19. yüzyılda, 20. yüzyılda devrimsel süreçlerde böyle eylemler gördük mü? Görmedik. Uzattım, bitiriyorum. Bir şey daha, Bolivya'daki devrim gaz ve su özelleştirmelerine karşı oldu. El Alto, La Paz'ın 30 kilometre yukarısında devasa bir varoştur, 1.000.000 nüfuslu büyük bir kenttir. El Alto yuvasından çıktı, demiryolu dahil La Paz'ın bütün yollarını kuşattı ve La Paz çöktü. Bir ay içinde yedi hükümet değişti, sondaki seçimde Morales geldi. Bunlar yeni mücadele biçimleri, bunlardan ders çıkartarak 21. yüzyıl devrimlerinin yolunda ilerlemek durumundayız. Devrimin içeriğinin ve yöntemlerinin değiştiğini söylüyorum, tükendiğini değil. Teşekkür ederim.

Kenan Kalyon: Konuşmamda vardı ama gene de bir düzeltme yapmak zorundayım. Ben sadece tek ülkede komünizm değil, sonradan sosyalizm olarak, birinci evre olarak ayrılanın da mümkün olmadığını söylüyorum. Burada ayrılıyor. Soruların bir kısmı buradan geldi, onun için bunu belirtiyorum. Evet, Marx bir geçiş döneminden söz eder. Der ki; kapitalizmden komünizme devrimci bir geçiş dönemi olacaktır. Bu geçişe tekabül eden siyasal biçim proletarya diktatörlüğüdür. Şimdi zaman içerisinde tabiri caizse bu görüşten koptuk, bir galatı meşhur yerleşti. Sosyalizm oldu geçiş toplumu, yani komünizmin alt evresi. O geçiş toplumu oldu, bir anlam kayması yaşadık. Marx'ın özgün görüşlerinden hareket edeceksek eğer Gotha ve Erfurt Programları ortadadır. Çok açık söylüyorum, –Mehmet arkadaşımız değindi değişim ve kullanım değeri meselesine–

komünizmde üreticiler ürünlerini mübadele etmezler. Bu ne demektir? Mübadele etmezlerse değişim değeri yoktur. Evet, para yoktur, banka yoktur, ne vardır sadece? Hangi bakımdan hâlâ burjuva çağın ufku içerisinde bu birinci evre? Hâlâ burjuva hak nosyonu etrafında bir paylaşım vardır. Bu kadar. Bu burjuva hak meselesi de yer yer burjuva hukuk şeklinde yorumlanmıştır. Hukuk değil, hak. "Topluma ne veriyorsanız o kadarını alıyorsunuz gerekli fonlar kesildikten sonra," der Marx. Peki neden bu burjuva hak nosyonu etrafında paylaşım gerçekleşir? "Çünkü bu, eşitsizlerin eşit kabul edilmesidir," der. Bu yüzden böyledir, bu kadar. Dolayısıyla bu geçiş dönemi, sosyalizm ya da komünizm olarak adlandırılmaz. Devletleştirme yaptınız, öyledir; piyasa anarşisinin önüne geçtiniz, planlama yapıyorsunuz, öyledir; geriden geldiğiniz için sanayileşiyorsunuz, öyledir. Bunları çoğaltabiliriz. Bankalara el koyuyorsunuz, bunlar sosyalizme geçiş tedbirleridir; sosyalizmin, komünizmin ta kendisi değil. Geçiş dönemine böyle yaklaşmak zorundayız. Şunlar olabilir: Evet, sıkışabilirsiniz, küçük üretime yer açabilirsiniz, o olur, bu olur. Çünkü bu geçişin temposu aynı zamanda küresel gelişmeler tarafından tayin edilmektedir. Eğer dünya devrimi fikrine bağlıysanız alıp başınızı gidemezsiniz. Tek ülkede sonsuz devrimleşme olamaz; devrim derinleştirilebilir ama derinleşmeyle yayılma arasında bir bağıntı var. Bu bağıntıyı koparamazsınız. Bu meseleye böyle yaklaşmak zorundayız. Oraya dikkat çektim. Dedim ki tek ülkede sosyalizm yönelimini önünüze koyduğunuzda ben kendi başıma da yaparım demiş oluyorsunuz bunu. Bu, dünya devriminden kopuştur. Bu, devrimin giderek ulusçu bir ton kazanmasıdır. Onu yaparsam komünizmi de yaparım dersiniz. Çünkü aynı mantık çizgisinin devamıdır bu, kendinizi küresel platforma yerleştirmersiniz. Küresel platforma yerleştirdiğiniz zaman antikapitalist bütün eleştirileri içerirsiniz. Küresel platforma yerleştiriyorsanız mesela, demokrasinin burjuva dönemde yakaladığı standartların gerisine düşemezsiniz; dünya işçi sınıfının gözlerini dikeceği, imreneceği bir mekân olmak için elinizden geleni yaparsınız... İnsan hakları meselesinde de daha gerisinde olamazsınız. 1968'i bu kadar kayıtsızlıkla, hatta yer yer hasmane bir tutumla karşılamazsınız. Onun içerdiği yeni antikapitalist dinamikleri, eleştiri kanallarını görür ve içerirsiniz. Kopuş ile çöküş arasında, dünya devriminden kopuş ile çöküş arasında bir bağ vardır arkadaşlar, buraya dikkatinizi çekiyorum. Başka pek çok sebep bulunabilir buna ama orta yerde böyle bir bağ vardır.

Dünya devrimi bağlamına yerleştiriyorsanız; evet, iç savaştır, Sovyetler Birliği'ni savunmak gerekir, görevdir. Bunu aklı başında her komünist söyler zaten. Hitler saldırmıştır, görevdir Sovyetler Birliği'ni savunmak, bu doğrudur. Ama bu daimî bir görev olarak konulamaz. Dünya devrimi ne olacak? Neden sürekli olarak nüfus paylaşımları, jeostratejik manevralar vs. çerçevesinde uluslararası komünist harekete yaklaşıldı? Bu bir hakikat değil mi, yaşamadık mı bunu biz? Evet, ben Çin-Sovyet uzlaşmazlığında da bu yaklaşımın payı olduğunu söylüyorum. Tabii ki geçmiş var. Mao –açık söylemek gerekirse– sonuçta Komintern'e kafa tutarak yolunu ayırdı. "Komintern'de kal" baskısını reddetti, ayrı bir yol çizdi. Oradan gelen gerilimler, çelişkiler var, ama baktığımızda aslında olay şudur: Böyle olursa tabii ki iki "milli komünizm" olur ve bunların çelişkileri öne

çıkmaya başlar. Hâkimiyet ve hegemonya mücadelesidir aynı zamanda Çin ile Sovyetler Birliği'nin yaşadığı. Başka ihtilaf başlıkları da var tabii ki, onlar ayrı. Şimdi arkadaşımız sordu, kapitalizmde motivasyon var. Doğru, kapitalizm için Karl Marx Komünist Manifesto'da –neredeyse burjuvaziyi aşırı derecede övecek kadar– “üretim ilişkilerini ve üretici güçlerini durmadan değiştirmek, devrimci-leştirmek zorundadır” der. Doğru, bozulmadan yapmak zorundadır. Bir, sermaye çoğalmaya, büyümeye, durmadan birikmeye yazgılı olduğu için bu böyledir. İki, iç rekabeti nedeniyle böyledir. Üç, emekle mücadelesi dolayısıyla böyledir. Sürekli olarak gerekli emek zamanını daha aza indirmek, işçiyi makinelerle ikame etmek, işçiyi vasıfsızlaştırmak zorunda olduğu için de evet, motivasyonu vardır. Fakat bu şu manaya gelmez ki: Peki, bütün bunlar kalktı, yabancılaşma kalktı; doğrudan üreticiler üretim koşullarıyla birliği yeniden sağlıyor, kolektif karar veriyor, ihtiyaçları beraber belirliyor. Motivasyon niye kaybolsun? Şu ekoloji boyutunu da konuşacaksak; evet, kullanım ömürleri uzun ürünler, kullan-at ürünlerden sakınmak: Bunları yapmazsa zaten sosyalizm nasıl aynı zamanda ekolojik olabilir ki? Sosyalizm şayet yaratıcılığı harekete geçirecekse, işçilerin kolektif iradesini öne çıkaracaksa asla üretici güçleri geliştirmek yönündeki dürtü kaybolmaz. Tamam, kapitalizm diğer bütün önceki sistemlerden ayrılır ama bütün önceki çağları nereye koyacağız? Sermaye mi vardı o çağda, insanlık ilerlemedi mi? Neolitik devrimi nereye koyacağız? Sanayi devrimiyle kıyaslanabilir ancak. Yani ihtiyaçlar insanları aynı zamanda tabii ki buluşçuluğa, yenilikçiliğe, üretici güçleri geliştirmeye sevk ediyor. Aksi halde bunlar yoksa, rekabet yoksa nasıl ilerleme olacak diye düşünmeye başlarız. Bir de şu boyutu var: zaman üzerindeki mücadele. Günümüz kapitalizmiyle kıyasladığımızda, olası bir sosyalizm hız kesmek zorundadır. Bu hızla gidemeyiz.

Önemli ne var, hızla söyleyeyim. 1848 devrimleri düşman saldırısı altında yenildi. Marx hızla konum değiştirdi, hızla dersler çıkardı bu devrimlerden. Manifesto'da tırmanan bir devrim anlayışına sahipti: Her sınıfın, her sınıf bloğunun kendi görevini yerine getireceği, daha radikalinin ondan bayrağı devralacağı, yükselen bir devrim çizgisi. 1848'de böyle olmadığını gördü. Devrimin akışı içerisinde, sürekli devrimi formüle etti. Olmuyor, her sınıf ve zümre kendi rolünü oynamıyor. Burjuvazi artık ürkek. Bu yenilgi karşısında dersler meselesini öne çıkarmalıyız. Bir dönemin sosyalizm pratiği yenildi, bunu böyle kabul etmemiz lazım. Bunun mazereti olmaz. Öteki yollar bizi rahatlatabilir. Sovyetler Birliği, Ekim Devrimi tabii ki hem biçimsel eşitlikler anlamında hem üretime katılma anlamında kadın cephesinde de çok şey yaptı. Fakat Sovyetler Birliği'nde kelimelerin gerçek manasında bir cinsel devrim oldu mu? Hayır, olmadı. Toplum, parti, sovyet ve var olan bütün mekanizmalar böyle bir cinsel devrimin damgasını derinlemesine yedi mi? Hayır, yemedi. Bu açıdan da eksik bir devrim olduğunu kabul etmemiz lazım.

Bu nesnellik altında yenilgi kaçınılmaz mıydı, çözülme kaçınılmaz mıydı? Sosyalizm konusundaki ihtilafı şimdilik bir kenara bırakalım. Hayır, yenilgi kaçınılmaz değildi. Her zaman başka yollar vardır. Tarihi geriden, kaldığı yerden, ola-

sılıkları dışlayarak okuma hatasına düşmeyelim. Kaldığınız yerden bakarsanız sanki olaylar bir zorunluluk halinde bu sonucu üretmek için gerçekleşmiş gibi gözükür. Oysa her eşikte daima başka olasılıklar vardır. Sovyetler Birliği'nin önünde de başka olasılıklar vardı her eşikte. Eğer olasılıklardan konuşacak-sak, glasnost bile böyle sonuçlanmayabilirdi. Sovyetler Birliği'nde yabancılaşma aşıldı mı? Emek ve üretim süreçleri bakımından düşünecek olursak zaten biza-tihi Sovyet yöneticilerinin anlattığı örnekler bunun böyle olmadığını gösteriyor. Sonra tabii ki işçiyi suçlarsınız ya da çalışma disiplininin yerleşmemesini gerek-çe gösterirsiniz. Kaytarıcılık, işe gitmeme, motivasyon eksikliği... Evet, bunlar var. Ya da Mehmet arkadaşımızın söylediği: Biz üretiyor gibi yapıyoruz, onlar da bize ücret veriyor gibi yapıyor. İşte Gorbaçov'un şikâyeti: "Kimin mülkiyeti belli değil, sahipsiz". O da böyle ifade etti Sovyetler Birliği'ndeki durumu. Ama başka sebepler bir yana işyerinde işçi denetimini kaldırırsanız, tek adam yönetimini uygularsanız, üretimin bilgisi bunlarda toplanmaya başlarsa, Taylorizmi överse-niz –aslında Taylorizm veya Fordizm fark etmez–, emek sürecinin örgütlenme yollarının daima işyerinde iş bölümünü derinleştirmek, işçiyi vasıfsızlaştırmak, bilimsel ve yönetsel bilgiyi ayrıştırmak için tasarlandığını unutursanız nötr bir durum olarak anlarsınız onu. Olay böyle değildir. Böyle yaparsanız işçinin yaban-cılaşması –ki asla bir hamlede ilerlemez, tarihseldir çünkü– giderilemez. Sonra işçiden yakınırırsınız. Gelmiyor, kaytarıyor, vb. demeye başlarsınız.

Bir mesele daha var. Burada Abdullah Öcalan'ın düşüncelerinin bir özetini din-ledik. Şahsen ben bu görüşlerden haberdarım. Okumaya da devam ediyorum, okumamız gerektiğini düşünüyorum. Şu anda bir sağırılar diyalogu halinde oldu-ğumuz kanısındaım. Kürt Özgürlük Hareketi'yle Türkiye sosyalist hareketi ara-sında eleştirel bir diyalog yoktur. Dinliyoruz, işitiyoruz ama benimsiyor muyuz, benimsemiyor muyuz, neresini benimsiyoruz, neresi bir açılımdır ve bir ilerle-medir, bir şey söylemiyoruz. Bu hal böyle devam edemez. Hareketin gücü ve bü-yüklüğü fikirlerin tartışılmasının önünde bir engel değildir. Bu eleştirel diyalogu başlatmanın zamanı geldi de geçiyor diyerek noktalayayım.

Emran Emekçi: Teşekkür ederim. Hocam aslında benim söylemem gerekenlere giriş yapmış oldu. Ben tabii ki Marksizm uzmanı değilim ama bundan önceki Marx ve Engels konusunda konuşan tüm konuşmacıları sonsuz saygıyla din-ledim, değer verdim, çok güzel şeyler de öğrendim. Bunu söyleyebilirim. Ben sadece bir elçiyim, Öcalan'ın müvekkiliyim. Onun düşüncelerinden bir özet çı-kardık. Bu yenilenmiş Marksizm düşüncesini yanlış anlamamak lazım çünkü bu aslında Marksizm. Başlarken de *Kapital*'in devrim tarihi, sosyolojik boyutlar, si-yasal program boyutları, demokrasi boyutları, devrim ve onun kuramı boyutları, vb. bölümlerinin Marx ve Engels'in ömrü yetmediği için tamamlanamayan alan-lar olduğunu ifade ettim. Maalesef ardılları da bunu tamamlayamadı ya da eksik bıraktı. Tam ve bütünlüklü hale gelmedi. Öcalan kendisi bir tez olarak bunu ileri sürüyor. Bunun dayanağı da beş ciltlik savunmalarıdır. Kapitalist modernitenin aşılması ve demokratik modernite: Bu bir tezdır, bir teoridir, bir kuramdır. Da-yatılan bir şey değildir, tartışmaya açıktır. Okunmasını öneririm ben sadece, onu

söyleyebilirim. Hocamız da belirtti, okunursa ve makul, yapıcı, bilimsel temelde tartışılırsa tabii ki herkes bir şey kazanır, herkes bir katkıda bulunur. Eğer yanlış varsa düzeltilir. Buna açık olmak lazım. Sayın Öcalan ak ve kara mantığıyla bakmıyor. İnsanlık tarihinde insanlık lehine ne varsa onların hepsinden şerbetlenir. Geçmişe gider, Mao'dan şerbetlenir, Marx'tan şerbetlenir, Lenin'den şerbetlenir; daha da gerilere gider, Pir Sultanlardan, Bedreddinlerden şerbetlenir; daha geriye gider Hz. Muhammed'den, Hz. İbrahimlerden, Zerdüştlerden, Manilerden şerbetlenir; neolitik dönemden şerbetlenir. İnsanlık tarihindeki ezilenler lehine olumlu olanların tümünü sahiplenerek süren bir yürüyüştür. Olumlulukları esas alır. Marksizmin olumluluklarını esas alır, olumsuzluklarını eleştirir; anarşizmin olumluluklarını alır, olumsuzluklarını eleştirir. Böyle bir bakış açısıyla bakıldığında gerçekten çok ufuk açıcı, zengin, koskocaman bir insanlık tarihinin kapısı açılıyor insanın önüne.

İkinci soruyu da kısaca cevaplayıp fazla zamanınızı almayayım. Sadece savunmaları önermekle yetineceğim. Marksizm uzmanı değilim, kusura bakmayın. Sovyet Cumhuriyetleri konusunda Öcalan şöyle diyor: "Keşke Lenin Sovyet Cumhuriyetleri deneyiminin üzerine yoğunlaşsaydı, sistemini onun üzerine kur saydı". Çünkü sovyetler gerçekten işçiyi, köylüyü, anarşistleri, bütün toplumsal kesimleri içinde barındıran ve devrime götüren oluşumlardı. Fakat devrimden sonra sosyalizm inşası sürecine gelindiğinde demokrasi geri plana atılıyor, iktidar ve devletle sosyalizmin inşa edileceği düşünülüyor. Bence yıkılan devletçi sosyalizm anlayışı oldu, sosyalizmin kendisi değil. Çünkü toplumlar kendini devletsiz yönetebildi. Neolitik devrim, dedi Hocamız. Neolitik devrim de en az endüstri devrimi kadar önemli bir devrim. Devlet yoktu, nasıl yönetti toplumlar kendini? Sovyet deneyiminde de Lenin "En iyi sosyalizm demokrasiden geçer" düşüncesine sahip ama bu düşünce üzerinde çok fazla durulmuyor. O dönemde, o konjonktürel koşullarda tabii ki bu da bir deneyimdi. Her deneyime Marx'ın temel ilkesi olan "Teori pratikle sınırlanır" düsturuyula, o mantıkla bakıyorum ben. Bir pratik gerçekleşti, devletçi sosyalizm böyle sonuçlandı. Başka bir deneme yapalım, toplumcu sosyalizmi esas alalım. Devlet ve iktidardan kopuk bir sosyalizm inşa edebilir miyiz, toplumu sosyalistleştirerek devrim yapabilir miyiz? Devleti sosyalistleştirerek devrim yapamadık ama toplumu sosyalistleştirerek devrim yapabilir miyiz? Bu bir tezdır, bir seçenektir. Kendisinin de ifade ettiği gibi Öcalan'ın görüşleri bir tezdır, tartışmaya açıktır. Kesinlikle bir dayatma söz konusu olamaz, mümkün değil öyle bir şey. Zaten görüşlerine yöneltilen eleştirileri kendisine götürdüğümüzde çok mutlu oluyordu. "Beni öven benim düşmanımdır, beni eleştiren benim dostumdur", yaklaşımı budur. Bunu açıkça söyleyelim, Öcalan böyle bir önderliktir. Bire bir bu ilişkiye dayanan görüşmeler içerisinde olduğumuz için, gözlemlerimiz olarak paylaşıyoruz. Eleştiriye açık bir tezdır, öyle bakmak lazım.

Sovyetler örneğinde cumhuriyetler yaygınlaştırılsaydı... Gerçekten bir modeldir, önemli bir modeldir bence ve devlet karşıtlığı değildir. Sayın Öcalan'ın görüşleri, bunu çok net olarak vurgulayalım, devlet karşıtlığı da değildir. Devleti

yıkarak, yeni bir devlet kurmak da değildir: Devlet artık demokrasi. Metinde de okumuştum: Devletin sınırlandırılması. Devlet kendi genel görevlerine çekilme-
lidir, uzmanlık gerektiren konularda fonksiyonunu icra etmelidir. Ulusal Kurtuluş
Savaşı ile Cumhuriyet'in kuruluşu arasındaki, 1919 ile 1923 arasındaki müca-
deleye bakarsanız orada devletsiz bir mücadele, kongreler üzerinden gelişen
bir mücadele söz konusudur. 1921 Anayasası yerel yönetimlerin, kent, vilayet,
şûranın yetkilerinin kuralı; merkezi yetkilerin istisna olduğu bir anayasa. Cum-
huriyet'i kuran anayasa 1921 Anayasası'dır, dikkatinizi çekerim. 1924 Anayasası
karşı devrim anayasasıdır; 1921 Anayasası'na karşı merkeziyetçiliği esas, yereli
istisna haline getiren bir anayasadır. Bu iki anayasa arasındaki farkı iyi incele-
mek gerekir. Çünkü orada kent şûralarının, ilçe şûralarının, nahiye şûralarının
maliyeden sağlığa ve eğitime kadar çok geniş yetkilere sahip olduğu; devle-
tin sadece savunma, dış ticaret, maliye gibi genel konularla sınırlı yetkilerinin
bulunduğu bir anlayış vardır. Hem de komünistleri, İslamcılar, Kürtleri içine
alarak kurulan bir Cumhuriyet'ti. Ama sonra 1924 Anayasası'yla sosyalistler,
Kürtler ve İslamcılar dışlandı. 1970'lerde ABD'nin yeşil kuşak projesiyle birlikte
onları Cumhuriyet'e dahil ettiler; dincilikle milliyetçiliği i pekiştirerek kendile-
rini tahkim etmeye çalıştılar. Geriye Kürtler ve sosyalistler kaldı, sistem hâlâ
bunu hazmedemiyor, içine alamıyor. 7 Haziran başarıları nedeniyle hâlâ o mü-
cadele veriliyor. Devlete bunu kabul ettirme ve devleti olması gereken sınırlarına
çektirme mücadelesi yürütülüyor. Böyle ceberut, geniş, büyütülmüş bir devlet
görüyoruz işte. Özgürlüklerin, demokrasinin yok edildiği bir devlette yaşıyoruz.
İktidar ne kadar büyürse ve azmanlaşırsa toplumsal özgürlükler de o kadar
zayıflar ve azalır. Demokrasi o kadar küçülür. Bu güncel olarak da gözlemlene-
bilecek bir diyalektiktir. Özetle, arkadaşın sorusuna böyle cevap vereyim: Devlet
artık demokrasi. Öcalan devlet karşıtı değildir, devletin sınırlanmasından yanadır.
Teşekkür ederim, saygılarımı sunarım.

Ceren Özselçuk: Sorular olduğunu biliyorum ama salonu 17.00'de bırakmamız
gerekliyordu ve saat 17.10. Bilemiyorum, devam edebilir miyiz? Üç soru daha
alabilir miyim, bana bilgi verebilir misiniz? Alalım o zaman üç soru ama ger-
çekten çok kısa olması gerekiyor. Buyurun siz, sonra arkadaki beyefendi ve siz.

Salondan: Ben Mehmet Yılmaz'ı soru sormak istiyorum. Özellikle yeni dev-
rimlerin geleceği yerlerden söz ederken kent varoşlarını köylü diye tanımladı.
Neoliberal döneme girdiğimizden beri sadece bizde değil, dünyada da özellikle
doğaya yapılan saldırılarla, endüstriyel tarımla ve doğaya ve sulara el koymalar-
la zaten köyden kente göçlerin yaşandığını görüyoruz. Şu anda örneğin, ülkemiz
için söyleyebilirim ki nüfusun yüzde 75'inden daha fazlası kentlerde yaşıyor. Si-
zin varoş olarak tariflediğiniz grubu ben sınıfa katılmış olan işsizler ya da işçiler
olarak tanımlıyorum. Bir de bunlara göçmen işçileri eklemek lazım, şu anda
hem Avrupa'nın hem bizim bir problemimiz olarak. Kaldı ki Marx da işsizi de
işçi olarak tanımlıyor. Emeliğini satamasa da işçi sonuçta. Gezi'ye, New York'taki,
Fransa'daki, Atina'daki diğer ayaklanmalara da baktığımızda beyaz yakalı işçi-
leri, öğrencileri, tabii ki kadınları, ezilenlerin tamamını görüyoruz. Bolivya da

ayrıca işçilerle sendikaların ittifakıyla yapılmış bir devrimdir, halk ayaklanarak diktatörü yıkmıştır. Sınıfsal vurguyu neden bu kadar geri plana atıyorsunuz, onu anlayamadım. Yanıtlayabilerseniz sevinirim.

Salondan: Teşekkür ederim. Emek.org adına öncelikle bir teessüfümü sizlerle paylaşmak istiyorum. Bu salonda Sovyetler Birliği, Nazi Almanyası ile kıyaslandı ve buna hiçbir tepki gelmedi. Antifaşizmin bu konuda bu kadar uyuyor olması beni çok üzdü. Bu milyonlarca Yahudi'nin hatırasına saygısızlıktır, milyonlarca Sovyet komünistinin hatırasına saygısızlıktır ve faşizmin dünyadaki kurbanlarının hatırasına saygısızlıktır. Bunu protesto ediyorum.

Arkadaşlar, Lenin'den bahsediyoruz, Ekim Devrimi'nin 100. yılından bahsediyoruz ve Marksizmin Sovyetler Birliği'nde iktidara taşınmasından bahsediyoruz. Sovyet Devrimi'nin bize bıraktığı evrensel özellikler var bizce. Birincisi bir parti, ikincisi proletarya diktatörlüğüdür. Bu sorum Mehmet Yılmaz'ın ve Kenan Kalayon'a. Siz hâlâ parti ve proletarya diktatörlüğünü savunuyor musunuz? Yıkılışla ilgili pek çok söz edildi ama bana göre, bize göre hep iç olgulardan bahsedildi. Esas olarak bir de emperyalizm olgusu var. Bu da Lenin'in katkısıdır ve sosyalist sistemin bir dünya sistemi olarak emperyalist kapitalist sistemle dünya ölçeğinde çatışmasında kuşatma altında olması meselesi var. Buraya hiç dokunulmadı. İkinci Dünya Savaşı esas olarak Sovyetler'in, sosyalizmin yıkılması savaşıdır. Sovyetler Birliği bunu püskürtüyor ve dünyayı faşizmden kurtarıyor. Eğer Sovyet Kızıl Ordusu bunu başarmasaydı 70 yılını değil, 30 yılını kutlayacaktık sosyalizmin; sosyalizm bu haliyle bile 70 yıl yaşamayacaktı. Bunun basıncı altında komünistlerin, Bolşeviklerin, sosyalistlerin yöneldiği bazı zorunluluklar vardı. Bunlardan bahsetmiyoruz. Emperyalizm kendini İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden organize etmiştir. ABD'nin mutlak öncülüğünde emperyalist kamp sosyalizmi, sosyalist ülkeleri kuşatma altına almıştır. Sömürgelerde yeni-sömürgecilik ve sömürge tipi faşizm kendini içsel bir olgu halinde idame ettirmiştir ve sosyalist bloktaki Çin, SSCB ve AEP önderliğindeki bölünmeler sosyalist bloğu zayıflatmıştır. Bu emperyalist saldırganlığa karşı hep birlikte kendilerini savunma reflekslerini kaybetmişlerdir. İşçi sınıfı bölünmüştür bu partilere bağlı olarak; komünist partiler, sosyalist partiler bölünmüştür bu parçalanmışlığa bağlı olarak. Emperyalizmin kuşatması ile öğleden önce sözü edilen Doğu halkları yeşil kuşak projesiyle Sovyet düşmanı yapılmıştır. Bütün bunlar Sovyetler Birliği'ni ve sosyalist ülkeleri açmaza sokmuştur. Bunun yıkıcı etkisi görülmelidir, bunu görmek lazım.

Devletsiz toplum olur mu? Bir arkadaşım biraz önce söyledi; komünal yaşam, vesaire. Evet, olur ama bunları yaparken bizi bu konuda engelleyen bir devletin olmadığı koşullarda olur. Eğer devlet kalmamışsa; Cizre'deki, Nusaybin'deki komünlere saldırarak tankıyla, topuyla yerle bir etmeyen bir devlet kalmamışsa bu dünyada, amenna.

Ceren Özselçuk: Teşekkürler, son iki soru.

Salondan: Merhabalar. Öncelikle bugünkü tartışmaların yarınki oturumlar için verimli bir altyapı oluşturduğunu söyleyerek başlayayım. Bir soru ve katkı ile devam edeyim. Bir devrimi üretim ilişkileri ve üretici güçler bağlamında ve üretim ilişkilerini, üretici güçleri de meta üretimi ve meta tüketimi bağlamında ele aldığımızda ortaya komünizme hazır olmak, toplumun hareket yasaları, gelişmiş-gelişmemiş ülkelerde devrim gibi cümleler ve tartışmalar çıkıyor. Bu anlamda hakikaten devrimi sadece meta üretimi ve tüketimi üzerinden ele alan bir yaklaşım ne kadar devrimci olabilir, devrimci tartışmaya ne kadar mahal verebilir? Öncelikle bunu sormak istiyorum. Ve bunun bir sonucu olarak –yine Melda Hocam bahsetti–, kadın meselesinin aslında devrime dışsal, ek bir konu olarak ele alındığını görüyoruz.

Bu anlamda Ekim Devrimi'nin, daha doğrusu Sovyetler deneyiminin başarısızlığının ya da çöküşünün, sonuçlanmamasının, tamamlanmamasının payını aslında tam da kadın meselesini, ilksel birikim meselesini, kadının ilk sömürge olduğu tartışmasını temel gündemi haline getirmemiş olmasında aramak bir başka yöntem ve bir başka çıkış kapısı sunmuyor mu bize? Bu anlamda belki buradaki tartışmalarda devrimin politikası çok konuşuldu ama devrim, Marksizm, sosyalizm tartışmalarını yürütürken pozitivizm ve tarihsel ilerlemecilik yaklaşımının getirdiği sonuçlara ve yol açtığı tartışmalara hiç değinmedik. İki gündür yürütülen tartışmalarda bunlara değinilmedi. Devrimi bir oluş hali ve kapitalizme karşı bilinçli bir eylem biçimi olarak değerlendirdiğimizde belki yeni devrimler çağını ya da 21. yüzyılın devrimlerini tartışmamız ve anlamlandırmamız daha da güçlü olacaktır. Neolitik devrimden, Lilith'ten Rosa'ya, günümüze kadar şerbetlendiğimiz yerlerden bahsetti Erman arkadaş. Buradan yola çıkarak dün Londra'da defnedilen, Rakka'da şehit düşen Firaz Dağ'ın (Mehmet Aksoy'un) cenazesi Highgate'te Marx'ın yattığı yerde defnedilirken Marx'ın mezarının önünden bir dakikalık saygı duruşuyla geçildiğini hatırlatarak devrimin tam da bu kısa devrelerde gerçekleştiğini, devrimi tam da buralardan tartışabileceğimizi tekrar hatırlatmak isterim.

Ceren Özselçuk: Çok kısa, değil mi? Tamam, şu arkadaş ve en son sizsiniz.

Salondan: Sovyet Devrimi'yle ilgili görüşler açıklandı. Çok kısa soruyorum. O dönemde Sovyetler Birliği'nde yaşayan komünistler değişik yerlerde şimdi. Özellikle Rus komünistleri ne düşünüyor bu yenilgi, çöküş konusunda. Bilgi sahibi misiniz acaba? Teşekkür ederim.

Salondan: Merhaba herkese, ben Bekir. Sayın Yılmaz'ın bir sorum olacak. Konuşmanızda Sovyetler'deki ücretlilerin yüzde 50'sinin üretimde etkin rol oynadığını, kalan yüzde 50'nin de asalaklık ettiğini belirttiniz. Bu asalaklık durumu, evrimsel bakış açısıyla kabaca tabir edersek daha az emek sarf edip daha fazla avantaj sağlama olarak açıklanabilir. Yani kültürel temelini yanı sıra genetik bir temeli de vardır. Ayrıca sosyalizm eleştirilerinde de bu durum sıkça görülür. Kapitalizmde var olan o ödül-ceza sistemi olmadığından insanların toplum ya-

rarına çalışmayacakları ve asalaklık edecekleri söylenir. Sizce olası bir devrime giden yolda ve sonrasında bu asalaklık durumunun bir daha görülmemesi için neler yapılmalıdır? Teşekkürler.

Ceren Özselçuk: Peki, şimdi tekrar konuşmacılara dönüyoruz. Konuşmalarını gerçekten beşer dakikayla sınırlandırabilirlerse çok memnun olacağız.

Mehmet Yılmaz: Arkadaşlar, ilk soru: “Sınıfsal vurguyu neden geri plana atıyorsunuz?” Varoşlarda işçiler var zaten, belki cümleleri yanlış kurdum ama sınıfsal niteliği geri plana itmiş değilim. Aşağı yukarı Türkiye’de de nüfusun yüzde 25’i kaldı kırlarda, gerisi kentlerde. Latin Amerika’da yüzde 80’i kentlerde. Eski işçi-köylü ittifakının günümüzdeki durumunu anlattım. Bunun içine milyonlarca sabit işsiz kitleyi de koymamız lazım. Bu milyonların stratejinin içinde yer alması lazım. Bunlar geçici işsizler değil, Marx’ın döneminden farklılığı o. Bunlar toplumsal artı, toplumsal fazlalık. Kapitalizm bunu içine alamıyor artık. Bu işsizleri de stratejimizin içine koymamız lazım ama onlara işçi sınıfının taşıdığı özelliklerle atfedersek taktik olarak yanlış yapmış oluruz. Üretim, üretim disiplini vesaire olgulardan uzaklar çünkü, bunu Latin Amerika’da yaşıyoruz. O nedenle çalışan varoşların yeni halini ve işsizleri özel olarak vurguladım. Türedi iş yapan insanlar farklı bir niteliktedir. Burada konusunu etmedik ama Latin Amerika’nın varoşlarında –Venezüela ve benzeri ülkelerde şu anda farklı, Brezilya en tipiktir– çeteler egemendir. Orada ikili iktidar vardır ve çetelerin o devletin polis gücüyle yaptığı zımnî anlaşma şudur: Benim suçumdan beni cezalandıracaksın, ailemi cezalandırırsan senin canına okurum. Gazetelerde okursunuz, “Brezilya’nın bir köşesinde 20 karakol basıldı, 10 polis öldürüldü” gibi haberleri. Devlet bu anlaşmayı ihlal ettiği için çeteler harekete geçer. Çetelerin yaptığı nedir? Kendilerine göre yağmaladıklarının –detayına girmiyorum– oranın yoksullarına dağıtımındır. Bunları nereye koyacağız? Bunlar milyonlar, stratejinin bir yerine yerleştirmek zorundayız, üç-beş kişi değil. Bu anlamda sınıfın bazen nitelik kaybına uğradığı açıklamalarım da olabilir ama bunlar bugünümüzün gerçekliği.

Parti ve proletarya diktatörlüğünü tanıyor muyuz? İyi bir soru değil. Neden iyi bir soru değil? Bugünün koşullarında parti ve proletarya diktatörlüğü ne anlama geliyor, nasıl bir parti ve nasıl bir proletarya diktatörlüğü? 21. Yüzyıldayız. Bunu tanımlayalım, ondan sonra neresine katılıp neresine katılmayacağımıza yanıt verelim. Dolayısıyla bu soruyu cevapsız bırakıyorum.

Salondan: Leninist anlamda bir parti...

Mehmet Yılmaz: Elbette ama bir dönemin kapandığını söyledim. Görüşüme katılırsınız ya da katılmazsınız ama 21. yüzyılda parti ve proletarya diktatörlüğü hangi özellikleri taşıyor, bunu tanımlamamız lazım. Zaten çektiğimiz sıkıntı da o. Sosyalizmin yıkılışında emperyalizmin yıkıcı etkilerini dikkate almalıyız. Bir cümleyle geçiyorum. Şüphesiz almalıyız. Sosyalizm yalnızca kendi iç sorunları nedeniyle yıkılmadı, dış etkiler de var ama bu başka ve uzun bir konu. Bir

arkadaşım “Devrimi sadece meta üretimi ve tüketimi üzerinden ele alan bir yaklaşım ne kadar devrimci olabilir?” dedi. Devrimi sadece böyle algılamıyoruz arkadaşlar ama belki arkadaşım da yanlış bir şekilde algılıyor. Meta ilişkisi dediğimizi Marx *Kapital*'de açıklar: “İnsanların birbiriyle ilişkisi”. Kapitalistler bize onu başka bir biçimde, mal ilişkisi olarak anlatır. *Kapital*, yani ekonomi-politik, meta ilişkisini malların ilişkisinden çıkartır, onun insanlar arasındaki ilişki olduğunu anlatır. Kapitalizm bunu tersine dönuştürmüştür. Meta ilişkisini bu şekilde yorumladığımız takdirde devrim insanlar arasındaki ilişkilerin; üretim ilişkilerinin, üretici güçlerin nerede tıkanıdığını, nerede neye dönüşeceğini konuşmaya dönüşür. O anlamda yanlış bir yorum olduğunu sanmıyorum. Kadın dışsal kaldı, evet, girmedim. Belki cevaplamadığım bir şey, yeniden özür dilemem lazım. İnsanın yeniden üretimi konusunda *Kapital*'de, Marx'ta değerlendirmeler vardır, ancak ücretin içine, çalışanın ücreti içine yerleştirilir. O ayrı değerlendirilmez *Kapital*'de, bu bir eksikliktir. Bugünün dünyasında farklı değerlendiriliyor, değerlendirilmek zorunda, o anlamda bu değerlendirmeler de şüphesiz ki haklı. Yenilgiye uğramış Rus komünistleri ne düşünüyor bilmiyorum arkadaşlar. Doğu Avrupa ve Sovyetler'de sık sık kamuoyu araştırmaları yapılır. Benim bildiğim kadarıyla eski düzene özlem egemen, yüzde 60'a çıktı en son, ama genç kuşaklar için bu geçerli değil. O dönemi yaşamış kuşakların yüzde 60'ı eski günleri özliyor ama bu siyasal mücadele açısından ne ifade eder, bunu bilmiyorum. Ödül-ceza yöntemi olmadan işçi sınıfının disiplinini nasıl kuracağız konusu proletarya iktidarı sonrası ele alınacak, çeşitli yöntemlerle işlenecek, yeniden düzeltilecek, yeniden işlenecek bir konudur. Bir cümleyle vereceğim bir cevap yok. Nedeni şu: Kapitalizm disiplini aklıyla, tehditle, korkuyla kurmaya çalışıyor. O insanlar bir günde, çok kısa sürede bir devrimle başka bir düzenin içinde buluyor kendilerini ve bütün bu cezalandırma yöntemlerinden kurtulmuş durumdalar. Bilinçleriyle, yalnızca kendi iradeleriyle bu disiplini kurabilirler mi? Bugüne kadar yaşanan devrimlerde kuramadılar. O zaman ne yapacağız? Yeniden ceza-ödül sistemini mi getireceğiz? Sovyetlerde bu da denendi. Küba Devrimi'nde Che hayattayken –komünizme geçtiğimizde artık kullanım değeriyle yaşanacak, değişim değeri olmayacak ya– meşrubatların üstündeki fiyat kaldırıldı. Bir hafta içinde Küba iflas etti, meşrubata yeniden ücret konuldu. Üstelik bunlar devrimden 4-5 yıl sonra gerçekleşti. Ne oldu, niye böyle davrandı insanlar? Hayal kurmuyorsak arkadaşlar, insanlar kültürle, çıkar ilişkileriyle, şununla bununla bir tarihe gelirler. Bir devrimle bunlar yok olmuyor. Onun için bunlar bir biçimde sürekli çözümlenmesi gereken konulardır. Şu tedbiri aldığımızda çözülür diye bir şey yok. Ama şu kadarını kesinlikle söyleyebiliriz: Devrimin ertesi günü sadece bilinçle bu disiplin inşa edilemiyor. Söyleyeceklerim bu kadar, teşekkür ederim.

Ceren Özselçuk: Teşekkürler, saat 17.30, o nedenle son uyarıyı tekrarlıyorum. Mehmet Yılmaz: Pardon, bir ilave yapacağım. Konuyla ilgili değil, Kenan'ın biraz önce yaptığı “Kürt Özgürlük Hareketi ile sağırklar diyalogu içindeyiz” uyarısına katılıyorum. O diyalogun gerçekten sağırklar diyalogu şeklinde sürmemesi lazım. Kendi adımıza, Öcalan'ın demokratik modernite görüşlerini siyasal dergimizde kapsamlı bir yazı ile değerlendirdik. Gerçekten duymazlıktan gelmek

diye bir şey olmaz, mutlaka oturup değerlendirmek gerekiyor. Sağ olun.

Kenan Kalyon: Tekrar merhaba arkadaşlar. Hâlâ partiyi ve proletarya diktatörlüğünü savunuyor musunuz? İki parti üyesiyim: Sosyalist Yeniden Kuruluş Partisi ve HDP. Savunmasam ne işim var? Öyle diyebilirim. Tabii diktatörlük ve proletarya diktatörlüğü kavramının bir yükü var artık, tarihsel bir yükü var. Bunu görmemiz lazım. Şöyle bir yük bu: Marx'ın formüle ettiği hali var, tarih içinde yaşanmışlıklar, az önce sözünü ettiğimiz çarpılmalar, bozunumlar vesaire var. Bu yüzden diktatörlük kavramına ilişkin bir sakınım olduğu doğrudur genel olarak sol saflarda, uluslararası komünist hareket safları için de doğrudur bu. Politik bir diktatörlük olarak anlaşılmamak kaydıyla işçi sınıfının siyasi iktidar biçimi ve demokrasisi en gelişmiş burjuva demokrasisinden bile kıyas kabul etmeyecek kadar daha demokratik bir sistemdir çoğunluğun demokrasisi olduğu için. Bu manada bir sınıfsal egemenliği, sınıfsal iktidarı kastediyorsak özgün anlamıyla proletarya diktatörlüğünü tabii ki savunuyorum.

Sovyetler Birliği etrafındaki kuşatma... Zaten tam olarak onu anlatıyorum. Tek ülkedesiniz, tabii kuşatılacaksınız. Tabii iç savaşta yıkılmak istemeyeceksiniz. Şimdi siz bu kuşatmayı nasıl yarabilirsiniz? Hep savunmada kalarak mı yoksa kapitalizmin dengelerini bozarak, yeni devrimleri teşvik ederek, özendirerek, sürmekte olan sınıf mücadelelerine esin kaynağı olarak mı? Herhalde ikinci yol tercih edilmeliydi. Kuşatma izolasyonun, iç kapanmanın, dışsal dinamiklerden kendini yalıtmanın bir vesilesi olamaz. Kaldı ki faşizmin saldırısı Sovyetler Birliği için bir testti de bir yandan. O zaman yıkılabilirdi, o zaman çözülebilirdi. Halklar arasındaki ilişkiler bakımından da bir test oldu ve Sovyetler Birliği bu testten çıktı. Sadece Kızıl Ordu yenmedi, bir de partizan savaşına tanık oldu ama Ekim Devrimi'nde gördüğümüz Kızıl Muhafızlar çoktan Kızıl Ordu'ya içerilmişlerdi. Tamam, Sovyetler Birliği bu testten çıktı ama bu sonuç soruları ortadan kaldırmaz. Faşizm önlenebilir miydi, Sovyetler Birliği'nin bundaki rolü nedir? Sovyetler Birliği'nin Nazi Almanyasıyla saldırmazlık paktı imzalaması doğru muydu? Komünist hareket saflarında intiharlara varacak kadar kargaşaya yol açmış bir olaydır bu, böyle çok dönüm noktası var. Bu sorular ortadan kalkmaz, bunlar bence orta yerde duruyor.

Meta üretimi ve üretici güçler meselesine, devrimin dinamiği bu mudur meselesine gelince. Şimdi *Ekonomi Politikânın Eleştirisine Katkı*'ya "Önsöz"ün o meşhur bölümü devrimlerin genel kanunlarını ortaya koyar. Bu genel kanun, üretici güçlerle üretim ilişkilerinin ve mülkiyet ilişkilerinin çatışmaya başlamasıdır tabii ki. Uyumlu olduğu dönemler vardır, birbirini gerektirdiği dönemler vardır, üretim ilişkilerinin üretici güçlerin içinde geliştiği form olduğu dönemler vardır, cendere haline geldiği dönemler vardır. Bu dönemleri birbirinden ayırt eder. Fakat der ki; bu meselenin kökü, esasıdır. Ama üstyapıda o kadar farklı çatışma eksenleri görürsünüz ki esas çelişki meselesi başka bir şeydir, bu çelişkinin bilincine varma yolları, tezahür biçimleri başka bir şeydir. O nedenle devrim çok karmaşık bir meseledir, çok boyutludur ama esas çelişki budur ve biz buna –Marx'ın en

önemli buluşudur– devrimlerin kanunu diyebiliriz.

Evet, yıkıldı ama başından beri komünizm söz konusu olduğunda Komünist Manifesto'dan başlayarak Marx şöyle der: “Biz bugünkü duruma ve düzene karşı yürümekte olan gerçek harekete komünizm diyoruz”. Bu gerçek hareket şimdi de var. Komünizmin çok çeşitli tezahür biçimleri olabilir, komünizmi etiket olarak, kendisini resmen böyle adlandıran hareketler ve komünist partiler olarak göremeyiz. Gerçek hareket olarak görmek zorundayız. İkincisi, bu “İçerik sözü aşar” meselesi de onunla ilgilidir. Marksist teori hep pratikten beslenmek durumundadır. Pratiğin de teorisi olur, pratik teorileştirilir, teori yeni girdilerle zenginleştirilir. Devam eder Marx: “Biz dünyanın karşısına ilkelerle çıkmıyoruz. Kesin tartışmayı bulduk diye size bir deklarasyon vermiyoruz. Biz ilkeleri yürüten hareketten çıkarıyoruz. Komünizm bir ülkü değildir.” Bu mealdeki sözlerini söylüyor. Proletaryanın idealleri yoktur. Sadece bugünkü toplumun bağrında gelecek toplumun nüvelerini ve güçlerini serbest bırakır, özgürleştirir. Şimdilerde komünist hipotezden söz ediliyor. Hipotez değildir komünizm, basbayağı yürüyen harekettir. Böyle bakmamız lazım. O yürüyen hareketin çeşitli tezahür biçimlerine dikkatimizi yöneltmemiz lazım. Aksi bizi hakikaten komünizmi bir hipotez, dünyaya dıştan dayatılmış aşkın bir proje olarak görmeye iter. Hayır, o kapitalizme karşı muhalefet eksenlerinde, direniş eksenlerinde yürüyen hareketin içindedir. Onu keşfetmek, bulmak, açığa çıkarmak da bizlerin görevidir.

Şimdi tabii ki proletarya diktatörlüğü deyince aynı zamanda Komün'e bakıyoruz, aynı zamanda Sovyetler Birliği'ne bakıyoruz. Şöyle basitleştirmelerden de kaçalım. Komün nihayetinde bir kent devrimidir. Devrim Fransa'nın tamamına nasıl yayılır? Nasıl bir cumhuriyet, nasıl bir merkezileşme, nasıl bir yerel özerklik? Bu sorunlarla yüz yüze gelmemiş bir Komün'ü konuşuyoruz ama Sovyetler Birliği'nde bunlar, bu sorunlar vardı. Komün'de basitleştirmelerden kaçınmak gereğinin altını çizmek için söylüyorum. Silahlı halk –silah teknolojisindeki ve barikatlardaki gelişmeleri dikkate aldığımızda– orduya karşı savaşabilirdi. İlle de profesyonel çekirdeği olan bir orduya geçmek zorunda değilsiniz. Silahlı halk o koşullarda yeterdi. Sovyetler Birliği'nin koşullarında Kızıl Muhafızlar'a ne oldu, silahlı halka ne oldu, niçin çarlık subayları çağrıldı, subayların seçimle işbaşına gelmesi niçin ortadan kaldırıldı? Bütün bunlar konuşulabilir ama doğrudur, kuşatılmış bir ülkede askeri teknolojideki gelişmeler nedeniyle daimî uzmanlık görevleri olmaksızın olmaz. Farkları görmemiz gerekiyor. Sovyet komünistleri ne düşünüyor? Bilmiyorum, benim uzaktan gördüğüm şu: Sovyet komünistleri maalesef nostalji içerisindelerdi. Halbuki Ekim Devrimi'nin topraklarından, ana yurdundan çok daha eleştirel yaklaşımları, yeni akımları, komünizmin yeniden yorumlanışını görmek isteriz. Bu biraz eski kuşak işi olarak kalıyor. Genç kuşakların –gösterilerden de görebildiğimiz kadarıyla, mesela Ekim Devrimi yıldönümlerine uzaktan baktığımızda– yeterince ilgilenmediğini görebiliyoruz. Teşekkürler.

Emran Emekçi: Benim yanıtlamam gereken soru yok herhalde, kalmadı. Otorite

konusu vardı, arkadaş belirtti. Devlet, elbette ki otorite. Demokratik otorite de ona karşıdır. Bir köy, mahalle, kent, köy birimini örnek alalım. Meclisi oranın demokratik otoritesidir. Meclis kişilerin sorunlarını çözer, kişileri suçları varsa yargılar, ekonomi hakkında kararlar verir. Bir güvenlik sorunu varsa bununla ilgili kararlar alır, ortak çalışmalara ilişkin kararlar verir. Tüm toplumsal kesimleri içine alıyoruz. Sovyetler devam ettirilebilirdi. Sovyetler kurumsallaşma biçiminde devletleşme değil de demokrasinin derinleştirilmesi yönünde ilerleyseydi, belki demokratik sosyalizmin tarihi daha farklı gelişebilirdi. Bu kırılma noktaları önemli, bunu belirtmek istiyorum. Demokratik otorite Ekim Devrimi'ni yapan otoritedir, devletsiz otoritedir. Daha devlet yok yani, onu demek istiyorum. Demokratik otorite diyoruz.

Ceren Özselçuk: Çok teşekkürler tüm konuşmacılara ve katılımcılara. Yarın iki farklı oturumla “Yeni Devrimler” üzerine tartışmalarla sürecektir sempozyum.

Herkese iyi akşamlar.

Meksika'da Zapatistalarla ilgili bir duvar figürü

BEŞİNCİ OTURUM

YENİ DEVRİMLER-1

Yürütücü: Metin Yeğın

12 Kasım 2017, Pazar

Metin Yeğın: Merhaba arkadaşlar. Oturumumuzun üç konuşmacısı da sunumlarını yaptıktan sonra soru-cevap kısmına geçeceğiz. Şimdi lafı uzatmadan, sözü “Zapatistaların 33 Yılı” başlıklı konuşmasını yapmak üzere Sibel Özbudun’a veriyorum.

Sibel Özbudun: Bir kesim EZLN’i Mayalarla başlatıyor. Gerçekten de çok ciddi bir direniş var 1520’lerden itibaren. Örneğın, 1712’de Tzeltal Cumhuriyeti kuruluyor Chiapas’da. Biz bu kadar geri gitmeyelim, çünkü nihayetinde EZLN ya da Zapatistalar melez bir hareket. Yani bir yandan dört farklı dil konuşan çeşitli yerli Maya gruplarını, bir yandan da Mestizo ya da melez olarak adlandırabileceğımız bireylerden oluşan devrimci hareketi içeriyor. EZLN’i iki akımın, iki geleneğın buluşması, kesişmesi olarak niteleyebiliriz.

Hangi Mestizolar? 1968 hareketleri dünyayı sarstığında Meksika da bundan etkilendi. 1968 yılında Meksikalı öğrenciler Mexico City’de barışçıl bir gösteri düzenlediklerinde, devlet başkanının emriyle üzerlerine ateş açıldı ve polis müdahalesi olmasaydı başladığı gibi barışçıl bir biçimde bitebilecek olan bir gösteri, yüzlerce gencin ölümü ve kaybolmasıyla sonuçlandı. Bu aynı zamanda Meksika’daki devrimci hareketlerin legal mücadeleden ümidini kestiğı bir dönüm noktası oldu ve bir grup genç, FLN’i, yani Ulusal Kurtuluş Cephesi’ni kurarak, yeraltı mücadelesine başladı. Bu gençlerin bir kısmı Chiapas eyaletinde çalışmaya başladı. Chiapas eyaletindeki Lacandon Ormanı’nda, 20. yüzyıl

başlarından itibaren bu bölgelere yerleştirilmiş ve buralarda koloniler kurmuş olan ve çeşitli diller konuşan kozmopolit Maya yerlileriyle karşılaştılar.

Bunun zorlu bir karşılaşma olduğunu Subcomandante Marcos anılarında anlatır. Ancak bir süre sonra gerçekten kaynaşır ve gerilla hareketlerinin artık mümkün olmadığı gerçeğinden ve düzenli bir ordu kurulmasının gerekliliğinden hareketle, 1983 yılında FLN-EZLN, yani Ulusal Kurtuluş Cephesi Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun kuruluşu açıklanır ki bu tarih, yani 1983, Marcos tarafından da EZLN'nin kuruluşu olarak işaretlenir. Ancak biz bu kadar gerilere gitmeyip, hareketi 1994'ten itibaren izleyelim.

1 Ocak 1994'te Meksika'nın Chiapas eyaletinde çok tuhaf bir şey oldu. Tarihin sonunun geldiği, neoliberalizmin sonsuz bir zafere ulaştığı, sosyalizmin tükenmediği, bundan böyle kapitalizmin evrensel ve ebedi bir düzen olarak tesis olduğu inancı hâkimken, kısa boylu, yüzleri maskeli kadınlar ve adamlar, bir kısmının ellerinde otomatik silahlar, bir kısmında tahta tüfekler, Lacandon Ormanı'ndan aşağıya inerek bölgedeki beş kenti birden işgal etti.

Hakikaten bu Meksika için şok ediciydi, ordu da yönetim de hazırlıksız yakalanmıştı. Bu arada işgal ettikleri bütün kentlerin yönetim binalarının balkonlarından, Birinci Lacandon Ormanı Bildirgesi'ni okudular. Bu bildirmede, diğer siyasi partiler ve demokratik güçlerle birlikte Mexico City üzerine yürüyerek iktidarı devirme ve Demokratik Meksika Cumhuriyeti'ni kurma niyetlerini beyan ediyorlardı. Ancak ordu çok kısa zamanda toparlandı, hayli kanlı geçen on günlük çatışmaların sonunda Zapatistalar Lacandon Ormanı'na geri çekilmek zorunda kaldı. Aslına bakarsanız katliamı Meksika demokratik ve uluslararası kamuoyunun ayaklanmaya sahip çıkması, daha doğrusu EZLN'ye sahip çıkması engelledi. Bir süre sonra gerçekten de Meksika yönetim aygıtı baskılara dayanamayarak Zapatistalarla barış görüşmelerine oturmaya karar verdi.

Barış görüşmeleri oldukça inişli çıkışlı bir süreç izledi ve işin doğrusu Meksika hükümeti baskıyı hiçbir zaman elden bırakmadı; ama 1996 yılında San Andres'te bir anlaşma imzalandı. San Andrés Anlaşması Maya yerlilerine göreli bir özerklik tanımaktaydı ve kendi toprakları üzerinde hâkimiyet kurmalarını, kendi topraklarını kolektif olarak denetlemelerini mümkün kılmaktaydı. Ancak daha ilk anda hükümet imzaladığı anlaşmayı tanımayacağını ilan etti.

Bu süre içinde Zapatistalar, sizin de takip etmiş olabileceğiniz gibi, gerek Meksika'daki demokratik kamuoyunun, gerekse uluslararası kamuoyunun ilgi, destek ve dayanışmasını çeken bir dizi faaliyet, toplantı, buluşma ve gösteri gerçekleştirdi. Bir yandan çeşitli bildirgelerle Meksika ve dünya kamuoyuna seslenmeye devam ediyorlar, bir yandan da uluslararası kamuoyunun ilgisini üzerlerinde tutmaya yönelik birtakım etkinlikler gerçekleştiriyorlardı. Bunlara örnek olarak 1111 Zapatista özerk cemaat temsilcisinin Mexico City'e yürüyüşünü (La Marcha) ya da Türkiye'den de gözlemci ve temsilcilerin katıldığı kıtalar arası

bir buluşmayı verebiliriz. Bu süreçte Meksika hükümeti bir çeşit sopa ve havuç politikası uygulamaktaydı. Sopa bir yandan bu bölgelerde zaman zaman daralıp zaman zaman genişleyen bir askeri kuşatmayı, bir yandan da bu bölgelerin cemaatlerine karşı yürütülen ciddi bir paramiliter müdahaleler zincirini içeriyordu. Havuç politikası ise çevredeki yerli köylerinin Zapatistalarla temasını önleme yönündeki politikalarıydı: Hükümet elektrik, okul, beyzbol sahası, hastane temin etmek gibi bir dizi kalkınmacı hamle gerçekleştirmekteydi. Gerçekten de bölgeye ilk ziyareti gerçekleştirdiğimiz 1996 yılıyla 2000 yılı arasında muazzam bir farklılık gözlemledik, bütün dağlara elektrik gelmişti ve yollar yapılmıştı.

2000 seçimleriyle birlikte ülkede Meksika'nın CHP'si diyebileceğimiz, Kurumsal Devrimci Parti'nin, PRI'in iktidardan düştüğünü ve ANAP muadili Ulusal Eylem Partisi'nin (PAN) onun yerini aldığını görüyoruz. PAN başkanı Zapatista problemini on beş dakika içinde çözme iddiasıyla iktidara gelmişti. Elbette on beş dakikada çözemedi ve yeniden Zapatistalarla masaya oturdu. Zapatistalar yerli özerkliğini tanıyan bir program olan Cocopah Yasası'nı kabul ettirmek için yeniden Mexico City üzerine yürüdü. Hatta ilk defa Meksika senatosunda yerliler söz aldı. Sonunda, kongre 25 Nisan 2000 tarihinde gerçekte Zapatistaların talepleriyle ilgisi olmayan bazı kararlar aldı. Anayasa değişikliğiyle birlikte yerlilerin kamusal haklara haiz kendilikleri olarak değil, kamusal çıkarlara haiz, yani pratikte hayır politikalarının muhatabı olabileceklerine ilişkin bir düzenlemeydi bu. Zapatistalar bunu bir şaka olarak niteledi. Görüşmelerden çekildiler ve içlerine kapandılar. Nitekim bundan sonra Zapatistaların dış dünyayla ilişkileri oldukça sınırlı bir boyuta indi. Üstelik birkaç ay sonra, Meksika hükümeti, El Salvador'da diğer Orta Amerika devletleriyle bir araya gelerek çok uluslu şirketleri bölgede yatırım yapmaya ikna edecek bir dizi yapısal değişikliği onayladı. Bu köylülerin ve kırsal kesimin toprak üzerindeki haklarını tehlikeye düşüren bir hamleydi. Plan Panama'yı kabul ederek, bir bakıma, bölgedeki yerlilerin idam fermanını imzalamış oluyordu.

Bundan sonra Zapatistalar kendi içlerine çekilerek, iktidarın kendilerine tanımadığı özerkliği kendi içlerinde inşa etmeye başladıklarını ilan etti. Gerçekten de 251.000 hektarlık toprak yerliler tarafından işgal edilmişti. 2007'de, 2000'in üzerinde köy ve 100.000'in üzerindeki bir nüfus Zapatistaların denetimi altındaydı ve bunlar Caracol adını alan beş merkezden yönetilmekteydi. Bölgenin idaresi çeşitli komünlerden seçilen temsilcilerin bu beş Caracol'da bir araya gelerek oluşturdukları yönetim konseyleri ya da komisyonları aracılığıyla dönüşümlü ve ücretsiz bir şekilde gerçekleştiriliyordu. Yönetim bir yandan cemaatler arasındaki ilişkileri düzenliyor, bir yandan dış dünyayla ilişkileri kontrol edip uluslararası kamuoyunun desteğini yönlendiriyor, bir yandan iç hukuku sürdürüyor, bir yandan da cemaatlere yönelik sağlık ve eğitim hizmetlerinin aksamaksızın yürütülmesini sağlamakta ilgilieniyordu. Zapatistalar tarımsal faaliyetlerini sürdürmekteydi ve Zapatist olmayan koloniler de bu faaliyetlere katılmaktaydılar, alınan ürün Zapatist kooperatifler aracılığıyla pazarlanıyordu. Zapatistalar bu süre içinde askere gitmeyi, vergi vermeyi, resmi mahkemelere müracaat etmeyi

boykot etmekteydi. Yani devletle ilişkilerini minimal düzeyde sürdürmekte, yaşamlarını ve ilişkilerini olabildiği kadar kendi içlerinde sürdürmeye çalışmaktaydılar.

Bu arada Meksika devletinin havuç ve sopa politikası sürmekteydi. Bir yandan yatırımlar ve Zapatist olmayan cemaatlerin Zapatistalarla ilişkisini kesecek faaliyetler, bir yandan da paramiliter faaliyetler sürmekteydi.

EZLN'nin ulusal politika sahnesine yeniden çıkışı 2005 yılında, Öteki Kampanya ile gerçekleşti. Öteki Kampanya, Meksika'da 2006 seçimlerinde Meksika sivil toplumunu seçimleri boykot etmeye değil ama adaylar karşısında kayıtsız kalmaya, Meksika toplumunu tabandan değiştirmeye çağırıyordu ve bütün adaylara karşı mesafeliydi. Solun ortak adayı Andrés Manuel Lopez Obrador'a, yani sosyal demokrat ya da kendini sosyalist olarak tanımlayan adaya da aynı derecede mesafeliydi. Lopez Obrador, PAN'ın muhafazakâr adayı Felipe Calderon karşısında seçimi kıl payı kaybedince, Meksika sivil toplumuyla Zapatistalar arasında da bir gerilim baş gösterdi. Zapatistaların boykot olmasa da müstenkif kalma tutumları gerçekten de bu kıl payı kayba sebep olmuştu ve oldukça faşizan bir figür Meksika'nın başına gelmişti.

O gün bugündür ne yapıyorlar dersiniz, daha çok kendi cemaatleri içinde özerk yaşamlarını sürdürdüklerini, dış dünyayla temaslarının oldukça sınırlı olduğunu söyleyeceğim. Bir taraftan uluslararası arenadan bazı destekçilerin küçük okullar aracılığıyla yürüttükleri eğitim faaliyetleri halen devam ediyor. 21 Aralık 2012'de 50.000 Zapatista'nın katıldığı sessiz yürüyüşten ya da 2014 yılında Chiapas ayaklanmasının 20. yıldönümü anısına Caracol'larda yapılan kutlamalardan bahsedebiliriz, ancak bunların dışında pek bir şeyden söz edemeyiz.

İki tane sembolik şey hariç: Bu sembolik açılımlar, zannediyorum, bize yeni bir yön alınmakta olduğuna dair işaretler veriyor. Zapatistalar bugüne kadar sesi duyulmayan Ulusal Yerli Konseyi'ni (Congreso Nacional Indígena) yeniden canlandırarak burada aktif bir rol almaya başladı. Bugüne kadar, gerek başlangıçta Mexico City yürüyüşünde takındıkları ihtilalci tavırla gerek ülkenin sivil toplumuyla birlikte tabandan bir değişimi hedefleyen faaliyetleriyle ana akım Meksika politikasına mesafeli duran Zapatistalar, önümüzdeki yıl gerçekleşecek olan seçimlerde ilk defa bir adayı destekleyeceklerini açıkladı. Bu aday 55 yaşında bir şifacı olan María de Jesús Patricio Martínez'di.

Bu ilk kez kendi beyanlarının hilafına rağmen Zapatistaların ulusal politikaya ya da ana akım politikaya dahil olduklarına işaret eder. Nitekim bu seçimlerde de aday olacağını açıklayan Lopez Obrador, bunun kendisine karşı bir girişim olduğunu söyleyerek, Zapatistaların hamlesini şiddetle protesto etti. Buna karşılık iktidardaki PRİ sözcüsü ise, Zapatistaların ulusal politikaya katılmalarını ve aday göstermelerini gayet iyi karşıladıklarını, bundan hoşnutluk duyduklarını beyan etti. Son dönemde, yanılmıyorsam, EZLN iki hat izliyor. Bir yandan CNI

ile birlikte artık bir yerli hareketi olduğunu, yerel özerklik için mücadele ettiğini tescil etti. İkincisi, Martínez'in adaylığıyla birlikte ulusal politikaya daha fazla dahil olmaya dair bir irade ortaya koymakta.

Belki herkesin dikkatini çeken şu Marcos'un öldüğünün açıklanması hadisesi var, buna da belki değinmekte fayda var. Bu arada zamanım ne kadar? Pekâlâ.

Marcos bildiğiniz üzere 2014'te EZLN'nin bir toplantısında, Subcomandante Marcos'un öldüğünü, bundan böyle Galeano'nun onun görevini üstleneceğini söyledi. Galeano, Marcos'un paramiliter bir saldırıda yaşamını kaybeden bir yoldaşının adı. Ama bu hayatını kaybeden yoldaşın anısını canlandırmaktan ziyade, yukarıda bahsi geçen biçimde bir hat değişikliğine işaret ediyor olabilir, sanıyorum.

Toparlamak gerekirse, Zapatistaların ortaya çıkışı, tam da o zamanlar zaferini ilan eden neoliberalizme karşı gerçekten de hepimiz için bir umut kapısıydı ve onların dile getirdiği "Başka bir dünya mümkün!" sözü, dünyada neoliberal kapitalizme muhalif herkesin ortak sözü oldu.

Zapatistaları herkes, kendi bulunduğu yerden, olmasını istediği gibi ya da kendi meşrebine uygun olarak okudu. Mihalıs Mentinis üç okumadan söz ediyor. Bir tanesi devrimdense demokratik bir hattı izleyerek alttan alta bir hegemonya örmeye işaret eden, daha çok Gramsci'den beslenen bir okuma. İkincisi ise radikal demokrasi tezlerinden beslenen ve Laclau'nun, sınıf indirgemeciliğinden kaçınan ve her şeyi birer söylem olarak kabul eden tezlerinin Zapatistalara uygulanmasını içeren bir okuma. Buna göre her şey söylemden, göstergelerden ibarettir. Ancak günümüzde gösteren ile gösterilen ilişkisi birbirinden kopmuştur, hegemonya ancak ve ancak ana gösteren, master bir gösteren etrafında diğer gösterenleri organize etmek aracılığıyla kurulmaktadır. Politikaya tercüme edildiğinde, Zapatistaların çok farklı söylemleri, çok farklı çıkar kesimlerini, herhangi birinin diğerine başatlığını kurmadan eklemlemesinin; kadın hareketini, LGBTİ hareketini, çevre hareketini, işçi hareketini yan yana tutmayı başarmasının, bu anlamda yeni bir toplumsal hareket olmasının üzerinde duran bir okuma. Bir başka model, otonomist Marksistlerin artık sınıfın fabrikadan çıktığına, herkesin bir biçimde artı değer üretimine katıldığına ve dolayısıyla mücadele alanının her yere yayıldığına dair okumaları: Chiapas'ın uluslararası şirketlerin dikkatini çektiğini öne süren, dolayısıyla Zapatistaların ve Maya yerlilerinin mücadelesini sadece bir toprak ya da özerklik mücadelesi değil, aynı zamanda çok uluslu şirketlere karşı verilen bir sınıf mücadelesi olarak gören bir okuma.

Bana kalırsa Zapatistaların ilginç olan özelliği, herhangi bir okumaya ya da herhangi bir kitaba uygun davranma kaygısındansa, nesnel zorluklara karşı oldukça esnek uyarlamalara gidebilmeleri. Şöyle açıklayayım bildirgeler üzerinden giderek: Mesela 31 Aralık 1993 tarihindeki Birinci Lacandon Ormanı Bildirgesi'nde, tüm Meksika halkına ayaklanma ve EZLN saflarına katılma çağrısı yapıl-

maktaydı. Bir bakıma, gerilla savaşı çağrısıydı. İkinci bildirge, ateşkes sürecinde, ateşkesle bağlılığını ilan etmişti. Ateşkesle bağlılık, sivil toplum ve siyasal partilere ülkenin demokratikleşmesi için seferber olma çağrısı olarak tezahür etmişti. 1 Ocak 1995'te yayınlanan üçüncü bildirge yerli özerkliği talebini ön plana çıkartmakta ve bunun bölücülük olmadığını vurgulamaktaydı. Bir yıl içerisinde bir öncü savaş söyleminden, bir sivil toplumu tabandan değiştirme söylemine kayıldığını görüyoruz. Bu ise Zapatistaların kendi karşılaştıkları nesnel gerçekliklere ayak uydurmada esnek davranabildiklerini gösteriyor.

Galiba süremi doldurmak üzereyim, şöyle tamamlayayım. Zapatistalar, evet, bana kalırsa bir momenttir; çok uluslu şirketlerin egemenliğinde, neoliberal kapitalizmde açılmış bir gediktir. Bugün yerelle sınırlanmış olmaları, yarın yeni bir devrimci dalgayla yeniden önlerinin açılmayacağı anlamına gelmez; ama Meksika'yı ve dünyayı, çok uluslu şirketlerin, gelmiş geçmiş en eşitsiz sisteme sebep olan hegemonyasından, hakimiyetinden kurtaracak olan sosyalist devrim hâlâ beklemededir. Yani yeni bir Ekim'e ihtiyacımız var diyerek sözlerimi tamamliyorum.

Teşekkür ederim.

Metin Yeğin: Çok teşekkür ediyoruz Sibel Özbudun'a. Şimdi Latin Amerika'dan Asya'ya geçeceğiz. Ama, ondan önce, hatırladığım güzel bir şey vardı: 1994 yılında Zapatistalar birden ortaya çıkarak kentleri işgal ettiğinde sadece Meksika değil, Amerika Birleşik Devletleri de sarsılmış, CIA Başkanı istifa etmişti. Çünkü bir bakıma arka bahçesinde devrim olmuştu.

Şimdi Güney Asya'ya doğru gidelim. Aslında bu, hiç bilmediğimiz ve olağanüstü mücadelelerin sürdüğü bir coğrafyaya uzanmak, oralarından bir şeyler öğrenmek, bir şeyler anlayabilmek için çok önemli bir şans. Sözü, "Ekim Devrimi ve Güney Asya'daki Anti-Kolonyal Hareketler" başlıklı sunumunu yapmak üzere Radha D'Souza'ya veriyorum.

Radha D'Souza: Sempozyumun ilk günü, cuma, Mehmet Aksoy Londra'da top-rağa verildi. Pek çoğunuz onun adını duymuşsunuzdur. Kürt diasporasından, Londra'da yaşayan bir kişiydi, Rojava'da daha iyi bir dünya için savaşırken ne yazık ki aramızdan alındı. Dolayısıyla Mehmet Aksoy'u anarak sözlerime başlamak istiyorum.

Sempozyumumuzun ikinci günü olan cumartesi ise büyük bir sendikacının Bombai'de ölümünün birinci yıldönümüydü. Bombai benim doğduğum kent. Bombai'de olsaydım, ölümünün birinci yıldönümünde, onu yoldaşlarıyla birlikte anıyor olacaktım. Ben ölümünün birinci yılında onu burada da anmak istiyorum. Nasıl Mehmet Aksoy için Londra'ya gidemediysem onun için de Bombai'ye gidemedim. Sizinle birlikte Ekim Devrimi'ni konuşmak için burada kaldım. Ekim Devrimi'nin ve sömürgecilik karşıtı mücadelenin bütün şehitlerini saygıyla anmak istiyorum.

Bugün dört meseleden bahsedeceğim. Bu noktaları özetleyeceğim, vaktim olursa da ayrıntılandırmaya çalışacağım. Ama bütün bu hususlarda söyleyeceklerimi tamamlamamasam bile, ne söylemek istediğimi anlamış olacaksınız. İlk önce şunu söylemek istiyorum: Derler ki tarih galipler tarafından yazılır. Buna şunu ekleyeceğim: Tarihlerimizi yazanlar bizim yazgılarımızı kontrol eder. Ekim Devrimi'nin tarihi büyük ölçüde dünya savaşlarının galipleri tarafından yazıldı. Bu yüzden sömürgecilik karşıtı hareketler nadiren bu tarihte, Ekim Devrimi'nin tarihinde kendilerine yer bulur. O sebeple de sömürgecilik karşıtı geleneklerden gelen bizlerin Ekim Devrimi'nin tarihini yeniden yazması gerekir.

İkinci olarak değinmek istediğim konu, Hindistan Bağımsızlık Hareketi ile Ekim Devrimi arasındaki karşılıklı ilişki. Dediğim gibi bu, iki taraflı bir ilişki. Ekim Devrimi Güney Asya özgürlük hareketlerine muazzam bir etkide bulundu, ama aynı şekilde Güney Asya özgürlük mücadelelerinin de Ekim Devrimi'nin sonrasına çok derin bir tesiri söz konusu. Bu noktada şunun akılda tutulması gerekiyor. Bazen tarihi fazla doğrusal, lineer bir şekilde okuyabiliyoruz. Ekim Devrimi'nin sömürgecilik karşıtı hareketler üzerindeki etkisinden bahsediyoruz, ama sömürgecilik karşıtı hareketlerin Ekim Devrimi üzerindeki etkisinden söz etmeye nadiren vakit ayırıyoruz.

Üçüncü olarak belirtmek istediğim nokta da şu: Ekim Devrimi'ne çağdaş olarak iki önemli olay daha gerçekleşmekteydi. Bir tanesi Güney Asya'da, Britanya İmparatorluğu'na karşı yürütülen oldukça kitlesel kurtuluş hareketleriydi. İkincisi de Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıydı. Bu ikisi, sömürgecilik karşıtı hareketler üzerinde muazzam bir etki yaptı. Yani soldan ve sağdan, ikili bir etki söz konusuydu sömürgecilik karşıtı hareketler üzerinde.

Bunların bazılarını özetleyeceğim. Burada Türkiye'deki bir Hint milliyetçisine özel olarak dikkat çekmek istiyorum. Yalnızca şimdi Türkiye'de olduğumuz için değil, aynı zamanda tarihi unutulduğu için. Lütfen bu dayanışma geleneğini yeniden canlandıralım. Nasıl Hint milliyetçileri o dönem burada bulunuyorsa, biz de bu ruhu yeniden canlandıralım.

Dördüncü olarak değinmek istediğim nokta, bu sempozyumun konusuna uygun birtakım teorik ve felsefi sorular. Bunların üzerinde uzun uzun konuşmayacağım ama yine de dikkatinizi çekmek istiyorum.

Ekim Devrimi'nin tarihi meselesiyle başlayacak olursak; Rusya, 20. yüzyıldan bugüne kadar dünya tarihinin en önemli olaylarından biri olmasına rağmen hâlâ devrimi nasıl okuyacağını bilmiyor. Resmi Ekim Devrimi kutlamaları olmuyor Rusya'da. Bazıları özel kutlamalar yapıyor. Devrimin evi artık o devrimi hatırlamak istemiyor.

Çin Komünist Partisi, Ekim Devrimi'nden en fazla faydalanan taraftı aslında. Çin Komünist Partisi 19. Ulusal Kongre'sini Ekim Devrimi'nin yüzüncü yıldönümün-

de, aynı ayda yaptı. Xi Jinping Çin'den büyük modern sosyalist bir ülke olarak zarif bir dille bahsetti, ama Ekim Devrimi'nin adını ağzına bile almadı. Üç buçuk saat konuştu ve Ekim Devrimi'nden bahsetmedi.

Kuzey Amerika'daki ve Avrupa'daki solun da Ekim Devrimi'ni nasıl okuyacakları konusunda kafaları epey karışık. Ekim Devrimi bugün Güney Asya'daki, Afrika'daki, Latin Amerika'daki halk hareketleri tarafından hatırlanıyor. Bu olayı anmak için çeşitli etkinlikler düzenleniyor, eylemler yapılıyor. Zaten böyle olması gerekiyor. Ekim Devrimi daha iyi bir dünya için halk hareketlerinde mücadele eden erkekler ve kadınlar tarafından hatırlanıyorsa, Ekim'in mirası onun gerçek sahiplerinin ellerinde demektir. Dolayısıyla İstanbul'daki bu etkinliği organize edenlere de özel olarak teşekkür etmek istiyorum, Ekim Devrimi'ni hatırlamak adına harika bir iş çıkartıyorsunuz.

Güney Asya ve Güney Amerika halklarının Ekim Devrimi'nin mirasçısı olması, Ekim Devrimi'nin tarihini yazmak açısından bize yeni bir fırsat veriyor. Artık sömürgecilik karşıtı hareketleri, emperyalist savaşlar arasındaki süreçte tarihin merkezine yerleştirebiliriz. Bu zamana kadar Ekim Devrimi'nin tarihini emperyalist savaşlar belirledi ama son yüzyıldaki gelişmeler sömürgecilik karşıtı hareketleri de sahnenin ön tarafına getirme fırsatı veriyor bize. Zira Ekim Devrimi'nin yazdığı tarihin, emperyalist dünya savaşları döneminin tam ortasında, onlar duruyordu.

Aynı zamanda Asya, Afrika ve Latin Amerika halklarının Ekim Devrimi'ni hatırlamasını gerekli kılan pratik bir neden de var. Dünya savaşları meselesi, hâlâ nihayete ermemiş olduğu için yeniden yeniden açılıyor, politikaya yeniden yeniden dönüyor. Örneğin, savaş dönemindeki görev alanlarını, manda bölgelerini düşünelim. Irak, Filistin, Ürdün, Lübnan, Suriye, Cameron, Brundi, Suriye... Bütün dünya hâlâ buradaki savaşlarla uğraşıyor. Buna ek olarak emanet bölgeler denilen bölgeler vardı; örneğin Somali. O da hâlâ savaşın içerisinde.

Dünya savaşları meselesi bir türlü nihayete ermedi, hâlâ devam ediyor. Bunu vurgulamamız gerekiyor. İkinci Dünya Savaşı sırasında Rusya ve Müttefikler arasında imzalanan mütareke çok sallantılı bir zeminde duruyor şu anda. Yeni sömürgeleştirme biçimleri ortaya çıkmış durumda, politikaya bunlar egemen. Dolayısıyla Ekim Devrimi'nin mirasını yeniden ziyaret etmenin neyi değiştirdiğini, neyi aynı bıraktığını görmemiz gerekiyor. Emperyalistler arasında bugün sürmekte olan vekâlet savaşlarını onlara karşı bir savaşa çevirebilir miyiz, bu soruyu sormamız gerekiyor. Birinci meselem buydu.

İkinci meselem sosyalist hareketler ve ulusal kurtuluş hareketleri arasındaki karşılıklı dayanışma. Burada Hindistan Bağımsızlık Hareketi'nden de bahsedeceğim. Genelde insanlar Ekim Devrimi'nden çok doğrusal bir şekilde, bir neden sonuç ilişkisi çerçevesinde bahsediyor. Bu şekilde konuştuğumuz zaman sanki sömürgecilik karşıtı hareketlerin 1917'de başladığını söylüyoruz. Bolşevik Dev-

rimi 1917’de oldu, ama aslında sömürgelerdeki sömürgecilik karşıtı hareketler ve Avrupa’daki sosyalist hareketler birbirine paralel olarak gelişti. Sömürgecilik karşıtı hareketler emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı ayağa kalkmıştı. Sosyalist hareketler de kapitalizme ve sınıf kutuplaşmasına karşı hareket ediyordu Avrupa’da.

Birinci Kurtuluş Savaşı olarak kabul edilen ve bizim Sepoy Mutinyi olarak adlandırdığımız isyan 1857’de gerçekleşti. Bu imparatorluk sistemine karşı gerçekleşen ilk büyük devrimdir. 1815’de, Napolyon Savaşları’nın sonunda toplanan Viyana Kongresi ile imparatorluk sistemi kuruldu ve emperyalist ülkeler birbirlerinin sömürgeler üzerindeki haklarını tanımış oldu. 1850’deki büyük Sepoy Mutinyi, Britanya İmparatorluğu’nu sarstı. Jamaika’da Morant Körfezi’nde, 1865’te devrimler gerçekleşti. 1867’de Fenian Ayaklanması gerçekleşti. Maori bölgesindeki savaşlar 1860’ta başladı ve daha sonrasında devam etti. Sıklıkla unuttuğumuz bir tarih bu.

İmparatorluklara karşı direniş 1857’den sonra da devam etti. Burada Avrupa’daki sosyalist hareketlerin 1848’de, sömürgecilik karşıtı hareketlerin ise 1857’de başladığını görüyoruz. Bunlar birbirlerine paralel olarak ilerliyor, bunu hatırlamamız iki bağlamda önemli: Güney Asyalı, Mısırlı, İrlandalı milliyetçilerin pek çoğu Avrupa topraklarında dayanışma eylemleri yapmış olsa da, sosyalist hareketlerle sömürgecilik karşıtı hareketlerin yolları asla kesişmedi. Elbette yakındılar, diaspora vardı; ama Ekim Devrimi haricinde yolları kesişmedi.

İşte bu da Ekim Devrimi’ni önemli kılan şeylerden bir tanesi. 20. yüzyıl başlarında ülkelerinden sürülmüş Hintlilerin kurduğu pek çok hareket vardı. Paris Hint Komitesi, Berlin Hint Komitesi, Britanya Hin Komitesi ve diğerleri... Bunların en etkili ve radikal olanı, Kuzey Amerika’nın batı sahillerindeki, Kaliforniya ve Vancouver’daki Ghadar Hareketi’ydi. Ghadar Hareketi dünyadaki ilk uluslararası işçi sınıfı hareketidir. Çünkü bunlar vatanlarından edilmiş köylülerdi. İşçi olarak Kuzey Amerika’ya gitmişlerdi ve burada ırkçılıkla karşı karşıyaydılar. Burada Ghadar hareketini yeniden canlandırıdılar. Ghadaritler, yani Ghadar Hareketi yanlıları, Britanya İmparatorluğu’nun her tarafında organize olmaya çalışıyordu, çünkü sorun onlar için Britanya İmparatorluğu’ydu.

Şu haritaya bir bakın. (Bir harita gösteriyor) Arjantin’de, Brezilya’da, Kenya’da, Singapur’da, Malezya’da, İran’da, Haden’de, Hong Kong’da ve daha başka pek çok yerde Ghadaritlerin organize olduğunu gösteriyor. Bu ilk büyük uluslararası hareketti, ama biz tarih yazımımızda bu enternasyonal hareketi görmüyoruz. Biz hep Birinci Enternasyonal’dan ya da İkinci Enternasyonal’dan bahsediyoruz. Esas olarak Avrupa merkezli enternasyonaller bunlar, Avrupa’nın dışında değil. O yüzden onlardan bahsediyoruz.

Şunu söylemeye çalışıyorum: Sömürgecilik karşıtı hareketler sosyalist hareketin gündemine gökten zembille inmedi, bunlar hâlihazırda örgütlenen yapılar-

dan geldi. Sayın Madam Cama, 1907'de İkinci Enternasyonal toplantısına katılıyor Stuttgart'ta. Ona bir suikast girişiminde bulunulunca Londra'dan Paris'e kaçmak zorunda kalıyor. İkinci Enternasyonal üyelerine sömürgecilik hakkında ne söyleyeceklerini soruyor. Bir başka milliyetçi Madan Lal Dhingra Londra'da 1909'da infaz ediliyor.

Şunu da söylememiz gerekiyor. Avrupa'daki sosyalist hareketler sömürge sorunuyla nasıl uğraşacaklarını bilmiyordu, buna yönelik bir tutumları yoktu. Önemli sorularla karşı karşıya kaldılar. Sosyalistler sömürgecilik politikalarında reform talep etmeli midir? Yoksa sömürgecilik politikalarına bütünüyle karşı olmaları mı gerekir? Üçüncü soru ise ilginç bir soruydu: Sömürge halklarına, sömürgeleştirilmiş olmanın herhangi bir faydası olmuş mudur? Rusya Delegasyonu'nun ısrarı sayesinde Lenin'in önderlik ettiği delegasyon sömürgeler konusuyla ilgilenen bir alt komite olarak saptandı. İşte böylece sömürgecilik meselesi gündeme gelmiş oldu. Birileri bir anda gelen ilhamla bu konu üzerine düşündüğü ya da büyük kuramcılar çabaladığı için değil, Madam Cama ve Madan Lal Dhingra gibi insanlar sosyalizmin sömürgecilik konusunda ne söylediğini sordukları için. Avrupa sosyalist hareketindeki bölünmeler de büyük ölçüde, ezilen halkların mücadelelerinin önemini kavranamamasının sonucu olarak ortaya çıktı. Üçüncü Enternasyonal'in ikinci kongresine kadar bölünmüş Avrupa sosyalist hareketinin Bolşevik kanadı sömürgecilik karşıtı hareketlere yönelik net bir tutum almadı. Bolşeviklerin birliktelik yönünde kimi çabaları olsa da sömürgecilik karşıtı ve sosyalist hareketlerin bir araya gelmesinin asıl olarak iki önemli koşulu vardı. Her iki hareket için de gerekli bir yol kesişmesiydi bu.

Rus devleti 1917'de yıkılmanın eşiğindeydi. Birinci Dünya Savaşı'nda çok fazla insan ölmüştü. Rusya'yı parçalamak üzere Britanya ve diğer emperyalist güçler tarafından yürütülen bir takım girişimler söz konusuydu. Bu düşmanca ortamda, yalnızca sömürgecilik karşıtı hareketler Bolşevikleri desteklemeye hazırdı. Çünkü, onlar da yalnızdı, onlar da kimse tarafından desteklenmiyordu. Aynı şey Bolşevikler için de söylenebilir. Güney Asya'daki, Afrika'daki ve diğer yerlerdeki özgürlük hareketlerini desteklemek istiyorlardı çünkü onlardan başka kimseden destek görmüyorlardı. Birbirlerine ihtiyaç duyuyorlardı. Güney Asya'da mücadeleleri yürütenler Avrupa'nın her tarafını gezdi destek almak için. "Düşmanımın düşmanı dostumdur" prensibini takip ederek, Britanyalılarla düşmanlıklarını düşünerek Almanya'ya ve Türkiye'ye gittiler. İstedikleri desteği göremediler. ABD'ye gittiler, ABD onlarla oynadı. ABD, Britanya sömürgelerine erişmek istiyordu, ama özgürlük mücadelelerini desteklemeyi değil. Şubat 1917'de Kerenski hükümeti'ne gittiler. Kimse bunlara destek olmadı, sadece Bolşevikler destekledi.

Yani karşılıklı bir meseleydi bu. Anlatmak istediğim, Bolşeviklerin sömürgecilik karşıtı hareketlerle ilişkisini belirleyen, basitçe Lenin'in büyük bir stratejist veya teorisyen olması ya da ideolojik yakınlık duyması değildi. Bunda sosyalist ideoloji ve belki daha da fazla siyasi ileri görüşlülük rol oynadı. Hint milliyetçi-

leriyle Rus sosyalistleri arasındaki ilişki bir bakıma eşitler arasındaki dayanışma ilişkisiydi. Örneğin M. N. Roy ve Lenin Komintern’de birbirleriyle yoldaştı. Pek çok meselede Roy, Lenin’le aynı fikirde değildi; çok önemli görüş ayrılıkları vardı Roy ile Lenin arasında, ama yine de konsensüse varabildiler. M. N. Roy, Komintern’in benzerlerini geliştirmek ve desteklemek için Meksika’ya, Çin’e gitti. Britanya, Orta Asya cumhuriyetlerinde genç Bolşevik rejimine karşı muhalefeti destekliyordu. Bolşeviklerin İslam karşıtı ve ateist olduğu, tüm Müslümanların Bolşevikler karşısında birleşmesi ve rejimi devirmesi gerektiği yönünde bir propaganda yürütüyordu. Ama toplantılarda Hint milliyetçileri, özellikle de Müslüman Hint milliyetçileri –biliyorsunuz Hindistan’da büyük bir Müslüman nüfus vardı o dönem, bugün bile dünyadaki ikinci en büyük Müslüman topluluk bizim ülkemizde bulunuyor– Lenin’le tartıştı. Dilin, kültürün ve ulusun önemini vurgulayarak ateizmde ısrarın savaşın kaybedilmesine yol açabileceğini savundular. Lenin de merkez komitenin öngörüsü sayesinde bu sözleri önemsemi, İslam ve sosyalizm ilişkisine bakmak üzere alt komiteler oluşturuldu. İşte Halk Komiserleri Konseyi’nin Rusya’daki ve doğudaki Müslümanlara çağrı mektuplarından oluşan belgeler bu sayede karşımıza çıktı. Bunlar Bolşeviklerin Müslümanlara yönelik bir adımıydı. Bolşevikler Orta Asya cumhuriyetlerini korumak istiyordu. Bir sebebi buydu. Bir yandan da Hint milliyetçileri gibi birtakım aktörler devreye girerek, onları ikna etmeye ve buradaki politikaları konusunda değişiklikler yaratmaya çalıştı.

Britanya Bolşeviklere karşı bir isyan başlatmaya çalıştığında, Orta Asya cumhuriyetlerindeki pek çok insan, hâlâ da öyle düşünüyorlar, Britanya’nın Müslümanları desteklediği yanılgısına kapıldı. Özbekistan ve Tacikistan gibi bölgeleri ziyaret eden Hint Müslümanları Britanya’nın gerçek yüzünü anlatma misyonu üstlendiler; köklü ve uzun kültürel ortaklıklar, dilsel yakınlıklar sayesinde bu girişimler karşılıklı buldu. Bu ilişkideki ikinci karşılıklı fayda durumu da burada ortaya çıktı.

Şimdi bir de Türkiye’deki özgürlük savaşçılarıyla Hint milliyetçileri arasındaki ilişkiye bakmak istiyorum. Hint milliyetçileri sürgünde Azad Hind’i, Özgür Hindistan Hükümeti’ni kurdu. 1915’te Kabil’de açıldı bu sürgün hükümeti. Burada farklı hükümetlerle bağlantılar kurdular, Türkiye de bu hükümetlerden biriydi. Çok iyi bildiğiniz gibi Türkiye de büyük bir çalkantı içerisindeydi Birinci Dünya Savaşı sırasında. Osmanlı İmparatorluğu’nun parçalanması tüm dünya Müslümanlarının büyük tepkisini çekti. Zira halife orada yaşıyordu; Britanya, Fransa ve İtalya, İslam’ın merkezini çökertiyordu. Britanyalılar Gandhi’yle birlikte bir takım Günay Asyalı Müslümanların Türkiye’ye getirilmesi ve halifenin geri getirilmesi için cihat yapılması yönünde girişimlerde bulundu. Halifenin geri getirilmesi Britanya’nın ve Gandhi’nin önemli program başlıklarındandı. Gandhi buna Hilafet Hareketi adını verdi. Bu da çok önemli bir ulusal kurtuluş hareketi Hindistan’da. Hilafet Hareketi’nin düsturu Türkiye’ye giderek halifeliği geri getirmek ve böylece Müslümanlara onurlarını geri kazandırmaktı.

Kabil'de bulunan Afganistan emiri hicret çağrısında bulundu. Müslümanların Müslüman ülkede yaşaması fikri... Eminim biliyorsunuzdur bunun ne anlama geldiğini. Hilafet Hareketi'ni desteklemek istemedi, ama Müslümanların Afganistan'dan geçmesine izin verdi. Görüyorsunuz bir Hint milliyetçisinin çevresinde bütün dinlerden, cemaatlerden gruplar var, Hindular, Müslümanlar, Hristiyanlar... Bunlar hep kadın, büyük Ghadar ve ikinci Ghadar'dan kadınlar, bizim büyük kahramanlarımız.

Mehmet Barkatullah Türkiye'de yaşadı, İstanbullu aslında. Beş yıl kadar burada kaldı. Mustafa Kemal de bu tarihte Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmaktaydı. Bir yandan Hilafet Hareketi devam ediyordu, zira halifelik kaldırılmıştı. 40.000 ilâ 50.000 bin kişilik Güney Asyalı bir grup Kabil'e geçtiler halifeyi geri getirmek için. Kabil'de sürgünde bulunan Azat Hindistan Hükümeti onları kabul etti, Taşkent'te onlara bir üst saptadı. Kabil'den Taşkent'e hicret eden cihatçılarla uzun tartışmalar yapıldı ve onlara neden halifeliği geri getirmek istedikleri ve neden geri dönüp özgürlük için savaşmadıkları soruldu.

Taşkent bu noktada Hint Müslümanları için bir buluşma noktası haline gelmişti. Zira mücadele bir kez daha buradan yönlendiriliyordu. Taşkent dostane bir yer olmasaydı bu olmazdı; Bolşevikler onlara izin vermeseydi, onlara yaşama ve örgütlenme fırsatı vermeseydi... Dediğim gibi iki yönlü bir hareket.

Mehmet Barkatullah hakkında bir şeyler söylemek isterim. *Halife* isimli bir kitap yazdı kendisi. Bu kitapta, Britanyalıların halifeyi ortadan kaldırmış gibi görüldüğü bir zamanda Müslümanların ne yapacağını sorguluyordu. Hepsini söyleyemeyeceğim ama Barkatullah hiçbir Müslüman yöneticinin, Müslümanların mülkünü ve toprağını korumak demek olan halifelik görevini üstlenemeyeceğini; çünkü hepsinin emperyalist güçler tarafından zapt edilmiş olduğunu savunuyordu. Sömürge dünyasındaki Müslümanlar için önemli bir argümandı bu. Barkatullah, Mustafa Kemal'in seküler Türkiye projesine de aynı ölçüde mesafeliydi. Hindistan'ın tarihsel olarak çok dilli, çok ırklı ve çok kültürlü bir toplum olması sebebiyle Hindistan'da Mustafa Kemal'inkine benzer bir girişimin felaketle sonuçlanacağını düşünüyordu.

Bunun arkasındaki akıl yürütmeye biraz değinmek isterim. Argümanlardan bir tanesi şu: Avrupa'daki ulus devletlerle bir farklılık söz konusu. Avrupa'da ulus ve devlet birlikte. Bilmiyorum Türkçe'de var mı? Arapça'da ve Farsça'da var *quom* ve *vatan* sözcükleri. İngilizce'ye çevrilmesi çok zor kelimeler. *Quom* ulus anlamına gelir ama bir toprak bütünlüğü olmak zorunda değildir. Asya'da da böyle bir durum olduğunu, pek çok *quom*'un birlikte aynı vatani paylaşabileceklerini öne sürüyorlar. *Quom* ve *vatan*, Hintçe kelimeler aynı zamanda. Böylece bu fikri modernleştirerek, Hindistan'da, paylaşılan vatan olarak bir *quom*'lar federasyonu kurmayı öne sürüyorlar. Federalizm konsepti de ortaya çıkan konseptlerden biri.

Bitirmem gerekiyor. Başka bir farkları daha var: Komünizmle Bolşevizm arasında yaptıkları ayrım. Komünizmi sevdiklerini ve istediklerini ama Bolşevizmin, komünizme ulaşmanın Ruslara has bir yolu olduğunu, başka yollar da olabileceğini, Güney Asyalıların da Güney Asya'ya özgü bir tarz geliştirmeleri gerektiğini, varılacak yerin aynı fakat kullanılan yolların farklı olacağını savunuyorlar. Komünist hareketin Güney Asya'da 1940'larda yaşadığı şey göz önüne alınacak olursa ilginç bir şey, ama İkinci Dünya Savaşı elbette ki bütün bunları değiştirdi. Bütün bu meselenin sonucunda Güney Asya kıtası boyunca birçok sayıda işçi ve köylü partisi kurulmuştu ve bunlar bütün alt kıtaya, yani Hindistan'a yayılmıştı. Bütün bu işçi ve köylü partileri, sömürgeciliğe ve feodalizme karşı ortaya çıkmış geleneklerden türemişti. Tabii ki 1940'ta ve İkinci Dünya Savaşı ile birlikte her şey değişti ama bu ayrı bir hikâye.

Çok kısaca özetleyeceğim artık, daha fazla ayrıntıya girmeyeceğim. Şunu söyleyeyim: Birinci Dünya Savaşı tüm dünyada devrimci bir yol başlattı. İkinci Dünya Savaşı, devrim dalgasına karşı bir fren işlevi gördü. Ekim Devrimi'nin mirasını tartışırken, her zaman Birinci Dünya Savaşı'nın devrimleri başlattığını, İkinci Dünya Savaşı'nınsa devrimleri frenlediğini hatırlamamız gerekiyor. İkinci Dünya Savaşı'nın ne olduğunu anlamaya çalışırken ve analizlerimizi kurarken bazen bu iki şeyi birbiriyle karıştırabiliyoruz.

Söylemek istediğim ikinci şey şu: Sömürgecilik karşıtı hareketlerle, sosyalist hareketlerin yolları kesişmeseydi Ekim Devrimi olamazdı. Bu da bize gelecekteki bütün devrimler için bir şey söylüyor. Avrupa ve diğer ülkelerdeki antikapitalist hareketlerle dünyadaki antiemperyalist hareketlerin bir araya gelmesi önemli. Üçüncü olaraksa, eleştirsek bile bütün devrimleri sahiplenmemiz gerekiyor. Elbette ki sahiplenerek eleştirebiliriz. Her devrim bize bir şeyler öğretir. Doğal bilimlerde laboratuvarınız olur, gidersiniz ve deneylerinizi istediğiniz gibi tekrarlıyorsunuz; ama sosyal bilimlerde laboratuvarımız tarihimiz, yaparak öğreniyoruz. Bu yüzden de geçmişte yaptığımız şeyleri anlamanın tek yolu, gelecekte ne yapacağımızı görmenin tek yolu, devrimleri sahiplenmek, eleştiriyor olsak bile.

Son olarak da şunu söylemek istiyorum. Bütün devrimler yeni sorunlar, yeni sorular doğurur. Ekim Devrimi de uluslarla devletler arasındaki ilişkiye dair bir soru çıkardı karşımıza. Sıradan işçilerle köylülerin iktidara gelmesi ve politika yürütmesi fikri devrimciydi o zaman. Ama Ekim Devrimi böyle oldu, bu sorun çözüldü. Artık emekçilerin iktidarı alabileceğini biliyoruz. Burjuvazi bile buna karşı çıkmıyor propagandaları sırasında. Bu insanların devlet yöneticisi olabileceklerine ilke olarak karşı çıkmıyorlar. Ama yeni devrimler nasıl gerçekleşecek? Bu soruya cevap vermemiz gerekiyor. Bunu yapabilmek için de geçmiş devrimleri sahiplenmek zorundayız.

Sözümü burada bitiriyorum.

Metin Yeğin: Teşekkür ediyoruz. Biraz da batılı perspektifimizi ve gençlerimizde hâlâ hâkim olan kolonyal düşünceleri sarstığı için...

Şimdi başka bir tarafa, Filipinler'e gidiyoruz. Sözü "*Kapital* ve Ekim Devrimi'nin Filipinler Devrimi'ne Etkileri" başlıklı sunumuyla, yine çok az bildiğimiz bir coğrafyadaki mücadeleleri, Ekim Devrimi'nin bugününü anlatması için Jose Danilo Borjal'e veriyoruz.

Jose Danilo Borjal: Günaydın yoldaşlar. Her şeyden önce Halkların Demokratik Kongresi'ne, beni *Kapital* ve Ekim Devrimi üzerine gerçekleşen bu sempozyuma davet ettiği için teşekkür ediyorum.

Bu yıl *Kapital*'in yayınlanmasının 150. ve Ekim Devrimi'nin 100. yıldönümünü kutluyoruz. Bunlar insanlığın sömürsüz ve baskısız bir dünyaya doğru ilerleyişinde iki önemli kilometre taşı. Bu iki büyük olayı kutlarken, bu olayların bize gösterdiği ilkelerin ve derslerin geçerliliklerini de görmek durumundayız. Zira bunlar proletaryaya ve ezilen halklara emperyalizmi yenilgiye uğratmak ve sosyalizm davasını ilerletmek için en etkili silahları vermeye devam etmekte. Marx ve Engels Marksizmin ilkelerini üç unsurla kurdu; materyalist felsefe, ekonomi politik ya da siyasi iktisat ve bilimsel sosyalizm.

Marksist felsefe, materyalist görüşü savunur, gerçekliği ve değişikliği diyalektik materyalizm çerçevesinde tarif eder. Marx şöyle söylemişti: "Filozoflar dünyayı yorumlamakla yetindiler, oysa önemli olan onu değiştirmektir." Marx'ın siyasi iktisat teorisi Lenin tarafından Marksizmin özü olarak tanımlanır. *Kapital* de bu siyasi iktisat teorisini içeren büyük bir eserdir. Bu kitapta Marx, kapitalist sömürünün sırrını işçinin artık değerine el konulması olarak açıklar ve bu el koymanın kapitalist toplumda düzenli bir şekilde oluşan krizlerin kökeni olduğunu söyler. *Komünist Manifesto*'da Marx ve Engels sınıf mücadelesini ayrıntılandırır; proletaryanın tarihsel rolünü ortaya koyar ve sosyalizmi sınıfların ortadan kaldırılacağı komünizmin bir önceki durağı, bir geçiş dönemi olarak saptar.

Stalin'e göre Leninizm, emperyalizm çağının, proletarya devriminin Marksizmidir. Stalin der ki, Marx ve Engels modern eylemlerini başlattıklarında, modern emperyalizm henüz mevcut değildi. Çeşitli kapitalist iktidarlar arasında emperyalist ilişkiler gelişmemişti, farklı ülkelerde arasında serbest rekabet söz konusuydu. Ama Lenin, Marx ve Engels'in öğrencisi olarak, eylemlerini modern emperyalizm çağında gerçekleştirdi. Bu çağda proletarya devriminin zafere ulaşma olasılığı daha yüksekti. Bu yüzden de Leninizm, Marksizmin geliştirilmesinden başka bir şey değildir.

Devlet ve Devrim'de Lenin, devlet ve devrim konusundaki Marksist kuramı ayrıntılandırdı. Reformizmden farklı olarak devrim ihtiyacını ortaya koydu. Marx'ın 1871 Paris Komünü'nden çıkardığı dersleri edinerek, meselenin sadece burjuva devleti ele geçirmek değil; aynı zamanda onu yıkmak, ezmek ve proletarya

diktatörlüğünü kurarak iktidardan devrilmiş sınıfların toplum üzerindeki kontrollerini yeniden elde etmelerini engellemek olduğunu söyledi. Lenin şunu da söyledi: “Burjuvazinin direnci iktidardan devrildikten sonra on kat artar.”

Proletarya diktatörlüğü aynı zamanda bir proletarya demokrasisidir, bütün halkın demokrasisidir; özellikle de işçi ve köylü kitleler için. Proletarya demokrasisi, demokrasinin en bütünlüklü biçimidir. Gerçek demokrasidir, zira toplumdaki ezici çoğunluğu temsil eder.

Lenin, burjuva Kerenski hükümetini devirdikten sonra, Sovyet proletaryasını ve halkını müdahaleci güçlere karşı yürütülen savaşta başka zaferlere taşıdı, Sovyetler Birliği’nin gücünü sağlamaştırdı, çeşitli ulusları bir araya getirdi. Lenin bir proletarya enternasyonalisti olarak Üçüncü Enternasyonal’i kurdu. Dünya proletaryası, ezilen ulusları ve halkları için antiemperyalist hattı saptadı.

Lenin 1924’te öldükten sonra, onun başlattığı iş, ardılı ve sadık takipçisi Stalin tarafından sürdürüldü. Stalin bu çalışmaları Marx’ın, Engels’in ve Lenin’in öğretilerine uygun olarak gerçekleştirdi. Proletarya diktatörlüğü ve kitlelerin seferber edilmesi; üretim araçlarının toplum mülkiyetine geçirilmesi; ekonomik planlama, sanayileşme, kolektivizasyon, tarımın mekanizasyonu, tam istihdam, toplumsal teminatlar, bütün seviyelerde ücretsiz eğitim, toplumsal hizmetlerin gerçekleştirilmesi ve yaşam standardının yükseltilmesi...

Ekim Devrimi’nin zaferi, çeşitli sosyalist ülkeleri ortaya çıkardı. Ulusal kurtuluş hareketleri de İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında gelişti. Çin 1949’da emperyalizme meydan okudu ve güçlü bir sosyalist ülke olarak ileri çıktı. Kore halkı 1951 ile 1953 arasında Avrupa ve ABD emperyalistlerini mücadelesiyle paralyze etti. Vietnamlılar, Laoslular, Kamboçyalılar 1970’lerde ABD emperyalizmine yenilgiyi tattırdı. Böylece emperyalizm çağında devrimci mücadelelerin, ezilen halklar ve uluslar tarafından yürütüleceği ve bu tarz mücadelenin dünya proleter hareketinin bir parçası haline geleceği yönündeki görüş kanıtlanmış oldu.

Marksizm döneminde slogan “Dünyanın bütün işçileri, birleşin, zincirlerinizden başka kaybedecek şeyiniz yok!” iken, Marksizm-Leninizm çağında bu slogan, “Dünyanın bütün işçileri, ezilen ulusları ve halkları, birleşin, zincirlerinizden başka kaybedecek bir şeyiniz yok!” biçimini aldı.

Devrim, sömürücü sınıfın sömürülen sınıflar tarafından şiddet yoluyla devrilmesi ve yeni bir toplumsal sisteme giden yolun açılması; reformizm ise, sınıf iktidarının ve eski düzenin korunması, desteklenmesi, güçlendirilmesi anlamına gelir. Reform mu, devrim mi? Bugün Marksist veya Marksist-Leninist olduğunu iddia eden bütün partilerin cevap vermesi gereken soru budur. Bu acil bir sorudur, zira dünyadaki objektif koşullar bugün dünya proleter devrimini geliştirmek için kusursuz bir durumdadırlar.

Leninizmin önemli bir dersi şudur: Emperyalizm dünyada devrimi pratik bir olanak haline getirdi. Kapitalizmdeki bütün temel çelişkiler, emek ve sermaye arasındaki çelişkiler, emperyalistlerin kendi içlerindeki çelişkiler, emperyalistlerle ezilen halklar ve uluslar arasındaki çelişkiler yoğunlaştı ve yoğunlaşmaya da devam ediyor. Çünkü dünya kapitalist sisteminin krizi kötüleşiyor ve hızlanıyor. Gerek kapitalist ülkelerdeki gerekse gelişmemiş ülkelerdeki geniş halk kitleleri giderek daha fazla sömürüye ve baskıya maruz kalıyor, ama aynı zamanda çeşitli direniş yöntemleriyle de sömürüye karşı çıkıyor. Burjuva partilerinin birçoğu inandırıcılığını kaybetti. İnsanlar bütün coşkularıyla kapitalizme karşı alternatif aramaya devam ediyor.

Bizim görüşümüze göre devrimleri ilerletmek ve zafere taşımak için, bir devrimci partinin kurulması ve bu devrimci partinin Marksizm-Leninizm kılavuzluğunda proletaryayı devrime taşıması gereklidir. Bu devrimci teorinin, her bir ülkedeki somut koşullara göre uygulanması gerekir. Her parti siyasi iktidarı ele geçirmek ve sosyalizmi inşa etmek için doğru mücadele hattını benimsemek ve uygulamak durumundadır. Bu bağlamda biraz da kendi ülkemizden bahsetmek istiyorum.

Filipinler Komünist Partisi'nin kökleri, Filipin Adaları Komünist Partisi'ne kadar takip edilebilir. 7 Kasım 1930'da kuruldu Filipin Adaları Komünist Partisi. Komintern himayesindeki bir partiydi. Filipinler o dönemde ABD'nin doğrudan sömürgesiydi. ABD emperyalizmi Filipinler'i 1898'de İspanyol sömürgecilerinden devraldı. Komintern, ABD Komünist Partisi yoluyla Filipin Adaları Komünist Partisi'nin kurulması doğrultusunda çalışmalar yürüttü. Lenin *Ulus Sorunu ve Sömürge Sorunu Üzerine Tezler*'in taslağında, Komintern'in ikinci kongresine sunduğu, 5 Haziran 1920 tarihli bu taslakta şöyle dedi: Komünist Enternasyonal'in ulusal sorun ve sömürge sorunu konusundaki bütün politikası temel olarak bütün dünya proletaryası ile ulusların daha sıkı bir şekilde birleştirilmesinden, onların birleşik devrimci mücadelesinden ve toprak sahipleri ile burjuvazinin iktidarının devrilmesinden geçer. Ancak bu birlik sayesinde kapitalizme karşı zaferi garanti edebiliriz.

Ulusal baskı ve eşitsizlik ortadan kaldırılmadan kapitalizme karşı devrim gerçekleştirilemez. Şimdiki Filipinler Komünist Partisi devrimin önderliğini yapmakta. Bu parti 26 Aralık 1968'de yeniden kuruldu. Marksizm-Leninizm düşüncesini teorik temel olarak benimsedi. Daha önceki parti çok ciddi sübjektivist hatalar gerçekleştirdi ve 1960'da da dağıldı. Sol kanat bu yüzden bütünüyle ortadan kaldırıldı.

1968'de gerçekleştirilen partinin kuruluşunun ardından silahlı mücadele benimsendi. Bizim partimiz bunun gerekliliğini şöyle formüle etti: Gelişmiş kapitalist ülkeler zaman zaman kriz, zaman zamansa ekonomik gelişim dönemlerinden geçerler. Ama sömürge ülkelerde –Filipinler bunlardan bir tanesi– sürekli kriz vardır. Çünkü yerel hâkim sınıfların baskı ve sömürsünün dışında emper-

yalizmin hakimiyeti sürekli olarak devam etmektedir. Bu da sürekli bir kriz ortaya çıkartır. Bu da her zaman devrimci durumun mevcut olduğu anlamına gelir. Mao'ya göre devrimi gerçekleştirmek isteyen kitlelerin üç tane sihirli silahı vardır. Proleter partisi, halk ordusu ve birleşik cephe. Parti devrimin öncüsüdür, zira en ileri devrimci teoriye parti sahiptir, devrimci kitleleri zafere taşıyacak olan da odur. Halk ordusu, gerici orduyu yenilgiye uğratmak ve kitle temelini ortaya çıkartmak için temel kitle örgütlenmesidir. Birleşik cephe ise, toplumdaki bütün ilerici sınıfları ve kesimleri düşmana karşı savaşmak üzere bir araya getirir.

Filipinler'de devrimin önderi Filipinler Komünist Partisi. Şimdi yaklaşık 90.000 kadrosu ve kitle üyesi var partimizin. Yeni Halk Ordusu mutlak olarak Komünist Parti'nin liderliği altında mücadelesini yürütür ve silahlara siyaset komuta eder. Filipinler Ulusal Demokratik Cephesi 17 devrimci kurumdan oluşan bir cephedir. Filipin toplumundan çeşitli ilerici sınıflar ve kesimler bu cephede temsil yet bulmaktadır. Filipinler Komünist Partisi uzun süreli halk savaşı yoluyla yarı sömürge ve yarı feodal bir ülkede silahlı devrim yolunu benimsemektedir. Buradaki devrimin öncü gücünü nüfusun yüzde 15'ini oluşturan proletarya teşkil eder. Köylüler toplumun yüzde 75'ini teşkil ederler, temel güçtür. Küçük burjuvazi yüzde sekiz ve orta burjuvazi yüzde bir civarındadır, müttefiktir. Devrimin düşmanları ve sömürücü sınıflar, komprador burjuvazi ve toprak ağalarıdır ve bunlar toplumun yüzde birinden azını teşkil eder. Bunlar ABD emperyalizminin halka karşı yerel ajanları olarak çalışır.

Başlangıçtan beridir stratejimiz aynı, ama yine de taktiklerimizde son derece esnek davranıyoruz. Yeraltı ve yerüstü, legal ve illegal, silahlı ve silahsız farklı mücadele biçimlerini kullanıyoruz. Stratejik hattımız yarı sömürge, yarı feodal ülkede iki aşamalı devrimdir. Önce demokratik devrim gerçekleşecek ve bundan sonra sosyalist devrime kesintisiz olarak geçilecektir. Mücadelenin temel biçimi silahlı mücadeledir zira her tür devrimdeki temel soruna bu cevabı veriyoruz: siyasi iktidarın ele geçirilmesi.

Yeni Halk Ordusu tarafından yürütülen savaş, 60 savaşıyla başladı. 60 gerillanın dokuz otomatik tüfeği, 26 tane de daha alt düzey ateşli silahı vardı. Şu anda 10.000'den fazla profesyonel savaşçısı var; savaşçılar büyük güçlü silahlarla donatılmış durumda, binlerce kişilik halk meclisleri tarafından desteklenmekte. 100'den fazla ilçede gerilla cephesinde ve Filipinler'in 81 vilayetinin 70'inden çoğunda mücadelemizi sürdürmekteyiz.

Kırsal bölgede üç tane birbiriyle ilişkili görevimiz var. Silahlı mücadele, toprak reformu ve üslerin oluşturulması. Evet, kırsal bölgede Yeni Halk Ordusu düşmanla muharebelere giriyor, pusular kuruyor, onların birliklerini etkisizleştirmek ve silahlarını almak üzere çeşitli eylemler yapıyor. Ormanların ve dağların olması gerilla savaşı için çok iyi bir olanak ortaya çıkartıyor. Yeni Halk Ordusu araziye çok hâkim olduğu için, son derece avantajlı durumda ama daha da

önemlisi, Yeni Halk Ordusu halk tarafından destekleniyor. Halk, halk ordusunun gözü kulağı gibi davranıyor ve düşman birliklerini kör ve sağır hale getiriyor. Halk onları Yeni Halk Ordusu'nun bulunduğu yere dair hep yanlış bilgilerle yanlış yerlere yönlendiriyor.

İkinci görevimiz toprak reformu. Köylüler uzun süredir işledikleri toprağa sahip olmak istiyor. Bu yüzden de devrimi destekliyorlar, en iyi oğullarını ve kızlarını Yeni Halk Ordusu'na katılmaları için devrime emanet ediyorlar. Üçüncü görevimiz, siyasi üslerin oluşturulması. Köylüler, kadınlar, gençler ve toplumun diğer kesimlerinin kitle örgütleri, bu üslerde organize oluyor. Siyasi iktidarın organlarını kuruyor ve devrimci hükümetin embriyosunu oluşturuyorlar. Parti ve Yeni Halk Ordusu üretim, pazarlama, kredi kooperatifleri ve diğer ekonomik projelerle kitlelerin yaşam kalitesini yükseltmek için, halkı seferber ederek ve silahlandırarak toprak reformunu gerçekleştiriyor. Aynı zamanda okuryazarlık, matematik, sağlık ve hijyen eğitimleri, devrimci kültürün geliştirilmesine yönelik çalışmalar devam ediyor. Devrim sadece mevcut olanın yıkılması değil yeni- nin de inşa edilmesidir.

Mücadelemizin ikinci biçimi işçiler, kadınlar, gençler, avukatlar, öğretmenler, sağlık emekçileri, bilimciler ve küçük burjuvazinin diğer kesimleri tarafından kitlesel biçimde kentlerde yürütülen yasal mücadele. Filipinler Komünist Partisi yasa dışı bir parti olduğu için, seçimlere katılmıyoruz. Gerici parlamentoda birtakım yasal partiler oluşturduk. Şu anda parlamentoda altı temsilcimiz var. Rakam çok önemli değil, çünkü zaten sistemi iyileştirmek gibi bir derdimiz yok. Biz sadece sistemin çürümüşlüğüne göstermeye çalışıyoruz ki kitleler devrim ihtiyacı olduğunu görebilsinler.

İşçiler ve gençlik hareketleri kentlerdeki yasal demokratik hareketi geliştirme konusunda kilit bir rol oynuyor. Parti'nin önderlik ettiği Ulusal Emek Federasyonu –1 Mayıs Hareketi adını da taşıyor– işçi hakları için mücadele veren en büyük ve militan gruplardan biri. Gençlik hareketi Filipinler Komünist Partisi'nin kuruluşunda çok önemli bir rol oynadı. Sonra partinin sekreteri olacak olan Jose Maria Sison eski partide gençlik sorumlusuydu. 60'lı yılların başında gençlik hareketinin yeniden ortaya çıkışından sorumluydu ve ilk büyük toparlanma hareketini başlattı. Eski partinin öznelci sağ ve sol hatalarını ortaya koydu ve yeni komünist partiyi kurdu. Gençlik aynı zamanda propaganda hareketi yoluyla devrimin kitlelere yayılması konusunda önemli bir rol oynadı. Parti, genç kadroları ve eylemcileri tüm ülkeye konuşlandırarak silahlı mücadeleyi kırsal alanda başlattı. Bu, taşra, il ve ilçelerde yürütülen mücadeleydi.

Kadın kurtuluş hareketine daha başından beri çok özel bir rol biçiyoruz. Zira Mao'ya göre gökyüzünün yarısı kadınlarındır. Kadınları kendi saflarına katabmayan bir devrim zafer kazanamaz. Bugün kadın yoldaşlarımız hem yasal demokratik hareketlerde kentlerde, hem de kırdaki silahlı mücadelede sorumlu pozisyonlarda bulunuyor.

Barış müzakerelerini de bir mücadele alanı olarak görüyoruz. Ama sanmayın ki gericilerin vazgeçip bizimle iktidarı paylaşacaklarına ya da bize iktidarı gönüllü olarak devredeceklerine inanıyoruz. Barış müzakereleri yoluyla uluslararası savaşın tarafı olma konumunu kazandık ve siyasi tutsaklarımızın serbest bırakılması gibi bazı taktik kazançlarımız oldu. Norveç kraliyet hükümeti bu barış müzakerelerinde 2001 yılından beridir kolaylaştırıcı üçüncü parti olarak görev almakta.

Filipinler'in şu anki başkanı olan Duterte kamuoyu önünde kendisini sosyalist olarak adlandırıyor. Filipinler'de bu zamana kadar iktidara gelmiş ilk solcu başkan. Güney Filipinler'de bir şehrin belediye başkanlığını yaptığı zaman, devrimci hareketle dostane ilişkiler de geliştirmiş bir kişi. Mayıs 2016'da başkan olduğunda, kapsayıcı bir hükümet istiyorum, dedi ve bize kabinede dört bakanlık önerdi. Bütün siyasi tutsakları serbest bırakma vaadinde bulundu. Filipinler Komünist Partisi partimizin üyesi olmayan dört ilerici kişiyi bakan olarak önerdi ve hükümetle barış müzakerelerine başladık.

Barış müzakereleri sadece dört tur devam etti. Sonunda bir çıkmaza girdi. Zira Duterte bütün siyasi tutsakları bırakma sözünü tutmadı ve devrimci hareketin süresiz ateşkes ilan etmesini talep etti.

Biz süresiz bir ateşkesi kabul etmiyoruz. Zira deneyimlerimiz bize gösteriyor ki ateşkeslerle savaş bıraktığınız zaman karşı taraf silahlı mücadeleye neden olan meseleleri çözme konusundaki ilgisini kaybediyor. Büyük toplumsal eşitsizlik, ekonomik az gelişmişlik, emperyalist hâkimiyet, demokrasinin olmaması vesaire; bunlardı silahlı mücadeleyi başlatan. Karşı taraf bu nedenleri çözmek yönündeki isteğini kaybediyor, sürekli olarak da ateşkesi ihlal ediyor ve askeri operasyonlarını sürdürüyor. Biz de diyoruz ki, savaşırken konuşmak, politikamız bu. Çözüm olana kadar, toplumsal sorunlarımız çözülene kadar, silahlı mücadelenin kök nedenleri çözülene kadar hem savaşıp hem konuşalım. O zamandan beridir Duterte giderek sağcılaştı, geleneksel olarak ABD yanlısı orduyla iyi ilişkiler geliştirdi, ABD emperyalizmine yanaştı. İlk başta aslında Obama'ya küfrederek bir şov yapmıştı, "Obama bir orospu çocuğudur" demişti. Bağımsız bir dış politika izlemek, ABD'yi kenara çekmek, Çin'e ve Rusya'ya yanaşmak gayeleriyle yürüttüğü politikalar vardı, ama böyle olmadı.

Şu anda şunu söyleyebiliriz: Filipinler'de ikili iktidar söz konusu; iç savaş sürüyor, özellikle kırsal bölgelerde kızıl siyasi iktidarlar var, halk ordusu var. Köylüler, kadınlar, gençler ve diğer toplum kesimleri burada devrimci hükümetin ruşeymini oluşturacak kızıl siyasi üstleri kurmuş durumda. Silahlı devrim şu anda stratejik savunmanın ileri aşamasında; stratejik dengeye ve orada da stratejik saldırı aşamasına geçeceğiz. Kendi ülkemizde devrimi geliştirmek bizim dünya proleter devrimine yapacağımız temel katkımız olacak ve bugünkü temel proleter enternasyonalist görevimiz de budur.

Teşekkürler yoldaşlar.

Filipinler'deki devrimcilere dair fikir verebilmek için sizinle kısa bir video paylaşmak istiyorum.

[Video izlendi]

Metin Yeğin: Söylenecek çok şey var, bir türlü dillendiremiyoruz. Düzenleyen arkadaşlar Venezüela'dan kimse gelmediği için, benim de biraz konuşmamı istedi. Ama saat 12.10; 10 dakika daha aşırırsak, maksimum yarım saatimiz var. Çok kısa bir şekilde Venezüela'dan bahsetmek istiyorum, sadece verdiğim o sözü tutmak için. Sonra sorularla devam edelim.

Küçük bir vurgu yapmak istediğim bir mesele var. Uzaktan bakıldığı zaman Venezüela bizim için kırmızı ceketli adamların televizyona çıkıp devrimden ve sosyalizmden bahsettiği bir yer ve bu haliyle hoş bir izlenimimiz var. Fakat aslında öyle değil bu tabii ki. Bolivarcı devrimin arka planındaki en önemli etken, 1989 tarihli neoliberalizm karşıtı Caracas isyanıydı. Bolivarcı devrimi ve Chavez'i esas olarak, resmi rakamlara göre 300, gerçek rakamlara göre 3.000'den fazla insanın öldüğü bir isyan ortaya çıkardı. Ve diğer yerlerden farklı olarak halkın daha çok seçim ve referandum dinamikleriyle, çok küçük bir oligarşiye karşı yürüttüğü sürekli bir mücadele söz konusuydu ve bence ikili bir iktidar sürekli devam ediyordu. Yani bir yandan tüm dünya halklarına geniş bir saldırı demek olan neoliberalizme karşı halkların ayakta durma mücadelesi, öte yandan da bunu sürekli geliştirme çabası...

Önemli noktalardan biri 2001'deki darbe girişiminden sonra, özellikle halkın devrime katılmasıyla, avcı tarafın alanda daha da öne çıkması. Yani bir taraftan bankaların hâlâ finans dünyasında olduğu ve bir petrol ülkesi olarak petrol şirketleriyle anlaşmaların imzalandığı bir durum söz konusu. Öte yandan, bu petrol gelirinin önemli bir kısmı halka dağıtılıyor ya da herhangi bir çalışma yerinde çalışanların yüzde 51'inin imzasıyla iş yeri kamulaştırılarak işçilere teslim ediliyor. Böyle bir devrim işte Bolivarcı devrim. Bu gelgitlerin içinde Ekim Devrimi'nin en önemli unsurlarını da görüyoruz.

Şimdi yaklaşık yarım saat kadar bir zamanımız var. Sizin sorularınızla devam edelim. Ama sorular, konuklarımıza yeterince zaman tanıyacak ölçüde kısa olabilirse daha iyi olur. Teşekkür ederim.

Salondan: Ben öncelikle sayın konuklara hoş geldiniz diyorum. Güney Asyalı konuşmacımıza –ismini telaffuz edemiyorum– bir soru sormak istiyorum.

Komünist Enternasyonal'in ikinci kongresinden bahsetti. İkinci kongrede uluslar ve sömürge meselesi karara bağlanırken, Lenin bir tez hazırlıyor ve burjuva demokratik hareketlerin desteklenmesi gerektiğini söylüyor. Nihayetinde tez kabul ediliyor. Oysa Hintli komünist Roy, burjuva demokratik hareketlerin –örneğin Türkiye'de Kemalist hareketin– ulusal kurtuluş mücadelesi vermekle

birlikte kendi halklarını ve emekçilerini ezmeye çalıştığını, bu sebeple yalnızca ulusal devrimci hareketleri desteklemenin doğru olduğunu söylüyor. İkinci Enternasyonal'den, Üçüncü Enternasyonal'e girmek isteyenler olunca; Bolşevikler, emperyalist ülkelerin sömürgeci politikalarına devrimci propagandayla karşı çıkmak gerektiğini, yeni katılımcıların ancak bunu uyguladıkları müddetçe Komintern'e katılabileceklerini söylüyor. Lenin'in olmadığı beşinci kongrede, Roy ulusal devrimci hareketlerin desteklenmesi gerektiğini savunmaya devam ediyor. Oysa kongrede ulusal devrimci hareketlerin değil burjuva demokratik hareketlerin desteklenmesi yönünde karar alınıyor. Komintern'in politikaları sonucunda komünistler katliamı yaşıyor. Türkiye'deki Kemalist hareketin desteklenmesi sonucunda, Kürtlerin 1925'teki Şeyh Said İsyanı çok kanlı biçimde bastırılıyor. Bu konudaki düşüncelerinizi merak ediyorum.

Bir sorum daha olacak. İkinci Dünya Savaşı'nın devrimlere karşı bir fren işlevi görmesi, uygulanan yanlış politikaların, Komünist Enternasyonal'in dağıtılmasının, emperyalist savaşı iç savaşa çevirecek bir siyasetin uygulanmamasının sonucu değil miydi?

Salondan: Merhabalar, üç konuğumuza da sorularım var. Zapatistaların olduğu bölgede başkaca siyasi akımlar var mı? Zapatistaların onlarla ilişkileri nedir? İktidar hedefinden Zapatistalar resmi olarak vazgeçmiş durumda mı? Böyle bir yorum yapabilir miyiz? Hintli yoldaşımız Kemalist hareketin ve Türkiye'deki rejimin sınıfsal özellikleri hakkında ne düşünüyor? Filipinler'de, Müslüman gerillalar gibi, iktidara karşı savaşan başkaca politik güçler de var. Bu güçlere yönelik ne tür ittifak politikaları benimseniyor?

Salondan: Jose Danilo'ya bir soru sormak istiyorum. Filipinler Komünist Partisi'nin durumuyla ve mücadele pratiğiyle Kürt Özgürlük Hareketi'ninki arasında bazı benzerlikler olduğunu görüyoruz. Filipinler'de özellikle Duterte'nin suça karşı suçu bahane ederek gerçekleştirdiği faşizan politikalarla, Türkiye'de faşist AKP iktidarının darbeyi bahane ederek Kürt Özgürlük Hareketi'ne karşı giriştiği kapsamlı saldırılar benzerlik teşkil etmekte. Bununla birlikte bazı siyasal ve politik farklılıklar da var. Bunlardan en önemlisi şu ki Kürt Özgürlük Hareketi devletçi sosyalizme karşı geliştirdiği politik eleştiri üzerinden yeni bir mücadele ve sosyalizm anlayışı yükseltirken, Filipinler'de, sizin aktardıklarınızdan anladığım kadarıyla, devletçi sosyalizme herhangi bir eleştiri getirilmiyor. Bu benzerlikler ve farklılıklar konusunda ne düşünüyorsunuz?

Salondan: Radha yoldaş, Marksizmin neden Avrupa'ya sıkışıp kalmak durumunda olan bir yapı, mücadele hattı ve ideoloji olmadığını çok güzel anlattı ezilen dünya vurgusuyla. Çok teşekkürler. Radha yoldaşa somut olarak iki şey soracağım. Birincisi; Hindistan'daki Naksalit Hareket'le ilgili birtakım maddi bilgiler aktarabilir mi bize? İkincisi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hareketlerin geçirdiği dramatik bir değişimden bahsetti; bu konuyu biraz daha açabilir mi? Danilo yoldaş; Kürdistan devrimini yaşayan, hisseden, hareketin yanı başında

olan bizler için anlamlı bir figür. Bildiğimiz kadarıyla kendisi gerillaydı, sonrasında da Filipinler devletiyle müzakerelerde yer aldı. Yani Filipinler Komünist Partisi'nin Avrupa'daki uzantısını teşkil eden demokratik siyaset alanında pişmiş bir temsilci değil. Savaş ve müzakere deneyimlerinden geçerek gelmiş biri. Hoş geldi. Böylece devrimlerin bitmediğini; mücadelenin çok uzun ve zor olduğunu; barışlar, gerilemeler, atılımlarla gerçekleştiğini görüyoruz. Teşekkür ederim.

Salondan: Merhaba, ben kısaca Filipinler'den gelen yoldaşa bir şey sormak istiyorum. Sorum uzun bir açıklamayı gerektirebilir, çünkü içerisinde ülkelerin yapısına ilişkin tahliller barındırması gerekebilir. Filipinler'deki Maoist mücadelenin, Türkiye'de geçerliliği var mı; aynı mücadele tarzı Türkiye'de de benimsenebilir mi?

Salondan: Meksika'daki Zapatist hareketi birçoğumuz takip ettik. Ben yurt dışındayken Filipinler'deki hareketi de takip ettim yayınlardan. Ama Hindistan'la ilgili anlatılanlara, sanıyorum, burada hemen hepimiz yabancıydık; çok enteresan şeyler söylendi, çok öğretici oldu.

Sorum şu: Filipin Komünist Partisi'nin Çin Komünist Partisi ile bir ilişkisi var mı? Varsa ne düzeyde, bir destek ve dayanışma ilişkisi söz konusu mu?

Hindistanlı yoldaş konuşmasında Ekim Devrimi'ni kastederek Birinci Dünya Savaşı'nın devrimlere kapı araladığını, İkinci Dünya Savaşı'nın ise devrimleri frenlediğini söyledi. Orada neyi kastetti, tam anlayamadım. Çünkü İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet Kızıl Ordusu Hitler faşizmini tepeledikten sonra, sömürgeler emperyalist ülkelere karşı savaşlarını yoğunlaştırdı. 1945 ilâ 1965 yılları arasında, yanılmıyorsam, Asya, Afrika ve Latin Amerika'da, toplamda 100'e yakın ülke bağımsızlığına kavuştu. Herhalde başka bir şeyi kastetti, onu da sormak isterim. Teşekkür ederim.

Salondan: Öncelikle HDK'ye tekrar tekrar teşekkür ediyorum böyle bir sunum için. Fakat tüm dünya devrimlerini etkilemiş olan Ekim Devrimi'ni konu edinen bu etkinlikte, Sovyetler Birliği bölgesinden hâlâ aktif bir komünist partinin temsiliyeti de olsa, daha sağlıklı bilgiye sahip olacaktık. Acaba şu an Rusya Komünist Partisi'nde veya zamanında Sovyetler Birliği'ne dahil olmuş ülkelerin komünist partilerinde aktif çalışanlar, Sovyetler Birliği'nin bu noktaya gelmesini nasıl değerlendiriyor? Teşekkür ederim.

Salondan: Merhaba, Filipinli yoldaşa bir sorum var. Devrim hareketinin bileşenleri olarak bir öncü kuvveti, partiyi, onun destekleyicisi halk kitlelerini ve ideolojiyi sıraladı. Bu devrim yürüyüşü sırasında öncü partinin ideolojisiyle, halkın kavradığı ideoloji arasında bir farklılaşma oldu mu? Yani öncünün söylediğiyle halkın isteyip anladığı arasında bir kopuş yaşandı mı? Böyle bir süreç yaşandıysa, partinin buna müdahalesi nasıl oldu? Bu, devrim yürüyüşünde ne gibi etkiler yarattı?

Salondan: Ben Filipinler'den gelen arkadaşla şunu sormak istiyorum: Biz iki blok arasında yaşanan Vietnam ve Kore savaşlarına tanık olduk. Fakat, tabii, biz o ülkelerin coğrafyasına uzak olduğumuz için bilgimiz biraz zayıf. Çin'in o bölgedeki etkisi neden Vietnam ve Kore'nin etkileri kadar güçlü olmadı?

Salondan: Ben bütün konuşmacılara bir soru sormak istiyorum, hangisi isterse cevaplayabilir. Ben bilmiyorum, şu anda bizim bir komünist enternasyonalimiz var mı? Sanıyorum yok, varsa da farklılaşmış şeyler var. Ama kapitalist enternasyonallere, finans oligarşisinin dünyayı batırdığı ve milyarları sömürdüğü güncel duruma bakınca; bunların yarattığı infial bir dünya devrimi doğurabilir diye düşünüyorum. Bu sebeple dünya devrimi yaratacak bir enternasyonal için çalışmak gerekmez mi?

Bir diğer sorum şu: Hindistan devrimci mücadele tarihinde Gandi'yi nereye koyuyorsunuz?

Teşekkür ederim.

Salondan: Merhaba, benim sorum Sibel Özbudun'a olacak. Filipinler'deki deneyimi öncü parti ve temsiliyet mekanizmaları açısından Zapatistaların deneyimiyle karşılaştırdığınızda nasıl bir sonuç çıkartırsınız?

Salondan: Sorumu Hindistan'dan gelen arkadaşla sormak istiyorum. Milliyetçilik kavram olarak nasıl algılanıyor? Bizim algıladığımızdan farklı olduğunu düşünüyorum.

Salondan: Kuzey Kore, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, dünya devrimleri bütününde ne ifade ediyor?

Metin Yeğin: Şimdi, kendilerine yöneltilen soruları cevaplandırmaları için her bir konuşmacımıza 10 dakika süre veriyoruz.

Sibel Özbudun: İki sorum var, bir tanesi çok kazık itiraf edeyim. Karşılaştırmalı sorular hep kazıktır ama toparlamaya çalışacağım.

Zapatista bölgesinde başkaca siyasal akımların var olup olmadığını sordu ilk söz alan arkadaş. Zannediyorum devrimci hareketlerden bahsediyorsunuz. Önce şunu söylemek gerekiyor: PAN ve PRI gibi ana akım partiler var elbette. Üstelik de Zapatist köylerle yan yana. PRI özellikle Maya yerlileri arasında, Kliental ilişkiler aracılığıyla oldukça kök salmış bir yapıdır. Nihayetinde 90 yıl kesintisiz iktidar olmuş bir partiden söz ediyoruz. Biraz CHP'yi andırıyor. Aşağı yukarı yedi milyonluk bir bölgede 100.000 kadar Zapatista var, geri kalanların büyük bir kısmı ana akım partilerin etkisi altında. Bu yapıların, Zapatist köylerin ya da Zapatist cemaatlerin içindeki paramiliter hareketlere üs teşkil etmelerine varacak kadar gerilimli bir ilişkinin söz konusu olduğunu söyleyebilirim. Ama aynı zamanda ana akım partileri destekleyen yerliler Zapatistaların özerk böl-

gelerindeki kliniklere gidiyor, sağlık hizmetleri alıyor, hatta okul hizmetlerinden yararlanabiliyor. Gelgitli bir ilişki söz konusu.

Şimdi gelelim başka bir silahlı devrimci harekete, Chipas'ta olmasa bile. EPR, Devrimci Halk Ordusu, Guerrero eyaletinde 1996 yılında ortaya çıktı. Daha çok, bizim alışık olduğumuz klasik gerilla hareketlerinin tarzına uygun olarak teşkilatlandı, silahlı ve devrimi savundu. Zapatistalarla ilişkileri nasıl? Zapatistalar silahlı çözümü reddettiklerini söyleyerek, 1996'da ortaya çıkan EPR'ye karşı olduklarını açıkladı. Bu sırada Zapatistalar barış görüşmeleri sürecindeydiler. 2000 yılında ise, kurumsal devrimci parti PRI'nin, iktidardan düşmesinden hemen önce, yerli özerkliği tanıyan Kokopa Planı'nı dayattıkları günlerde Zapatistalar EPR'yle ilişkilerini düzeltti. Marcos silahlı hareketlerin meşruiyetini tanıdıklarını açıkladı ve başkente doğru düzenledikleri yürüyüş sırasında Guerrero eyaletinden geçerken kendilerine lojistik destek veren EPR'ye açıkça teşekkür etti. Dediğim gibi biraz esnek ve pragmatik davrandıklarını söyleyebiliriz Zapatistaların, duruma göre tutumları değişebiliyor. İktidar hedeflerinden vazgeçtiler mi sorusuna gelince; evet, artık iktidar hedefleri olmadığını söyleyebiliriz. Bugün, başlangıçtaki iktidarı devirme söylemlerinden çok farklı bir yerdeler. Bugün Zapatistalar yapılarını, daha çok yerlilerin özerkliği ve toprak hakları için mücadele eden bir örgüt olarak tanımlıyor. Bunun için de toplumdaki diğer hareketler ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte tabandan başlayarak devleti dönüştürmeyi hedefleyen bir model öneriyorlar. Devlet başkanlığına aday gösterirken de benzer bir söylemi sürdürmekteler. Soruyu, Zapatistalar bir gün yeniden iktidara talip olabilir mi diye değiştirirsek eğer; iktidarı ele geçirmeyi, üretim ve mülkiyet ilişkilerini dönüştürmeyi, kaynakları kamulaştırmayı hedefleyen bir sosyalist dalganın Meksika'da yeniden yükselişe geçmesi durumunda, Zapatistaların da bu dalganın bir parçası olacağı kanaatindeyim. Fakat öncü bir pozisyonda olabileceklerini zannetmiyorum.

İkinci ve zor soru, Filipinler'deki hareket ve Zapatistaların karşılaştırılması hakkındaydı. Dediğim gibi Zapatistalar daha çok Mayalar ve yerli özerkliği üzerine odaklanmış bir örgüt. Filipinler'de ise bundan çok farklı olarak, iktidarı hedefleyen bir silahlı mücadele yürütülmekte. Bugün bunları karşılaştırmanın pek de mümkün olmadığını düşünüyorum. Benim söyleyeceklerim bu kadar. Teşekkürler.

Radha D'Souza: Sorularınız için teşekkürler. Çok açıklayıcı olduğunu düşündüğüm bir genel ifadeyle başlamak istiyorum: Devrimler somut koşullarda gerçekleşir. Her sorunun cevabı biraz da bu genel ifadede gizli. Marx'ın söylediği üzere, insanlar tarihlerini kendileri yapar, ama kendi seçtikleri koşullarda ve kendi iradeleriyle değil. Bunu aklımızda tutmamız gerekiyor.

Burjuva demokratik ulusal kurtuluş hareketleri ile devrimci ulusal kurtuluş hareketleri arasındaki farka ilişkin soruyla başlayalım. Güney Asya'da, en azından 1940'lara kadar, sömürgecilik karşıtı devrimci hareketler komünizme ve Ekim

Devrimi'yle dayanışma fikrine sadakatle bağlıydı. Ama bir yandan zafer için kendi yollarını bulmaları gerektiğine de inanıyorlardı. 1940'ta Sovyetler'in ulusal kurtuluş hareketlerini ne olursa olsun destekleme politikası son buldu. Bütün hareketlerin belirli bir çizgiyi takip etmesi gerektiği savunulmaya başlandı. Bu yeni çizgi bizde istendiği gibi işlemedi. Tarih ve coğrafya, emperyalist savaşların yanlış tarafına yerleştirdi bizi.

Çin Komünist Partisi Japon istilasına karşı mücadele veriyordu. Çin Müttefikler'in içindeydi ve Komintern de Müttefikler'i destekliyordu. 1945'te dünya savaşı bittiğinde emperyalist ülkeler, sorunları oluşturdukları Birleşmiş Milletler'de çözmeye çalıştı. Komünist Parti ise devrimi sürdürdü; devrim, emperyalist güçlerin beklentilerinin aksine, devam etti. Hindistan'da ise tersi oldu. SSCB ve Britanya birlikte Hitler'e karşı savaşıyordu. Ama yine de Hindistan Komünist Partisi'nin, sömürgecilik karşıtı bir ruh taşımaya devam ettiğini söyleyebiliriz. Bu yüzden Britanya'ya karşı mücadele etti. Pek çok ülkede olan bitenlerin Güney Asya'da yaşanmaması bu yüzdendi.

Quom ve vatan ayırımından bahsetmiştim. Ulusal kurtuluşa dair kavramlar bunlar. Olan şeylerden biri, bağımsızlıktan sonra eyaletlerin dil temelinde organize olmasıydı. Bu miras tarihten geliyor. Bugün Hindistan'da her eyaletin kendi dil grubu var. Bunu daha demokratik buluyoruz. Zira hiç olmazsa Hintlilik, Müslümanlık, Hristiyanlık gibi suni kimlikleri beslemiyor. Dil sonuçta birleştirici bir faktör.

Üçüncü Enternasyonal'i dağıttığımız için mi başımıza bunların geldiği sorusuna gelelim. Bu son kaçınılmaz mıydı? Ben tarihi her zaman açık uçlu bir şey olarak görüyorum. Tarih bizim failliğimize bağlıdır, durumu nasıl anladığımıza bağlıdır. Tarihte hiçbir şey kaçınılmaz değildir, fakat şu da var ki dünyada cenneti yarata-mayız. Çünkü tarihlerimizi somut koşullarda yapıyoruz. Bu somut koşulları da geçmişten miras alıyoruz.

Hiçbir şey kaçınılmaz değil, olaylar başka bir şekilde gelişmiş olabilirdi. Düşünün, Ekim Devrimi olmasaydı Hitler asla yenilmeyebilirdi. Ya da Britanya paralarıyla silahlanmış 40.000 Hint hicret savaşçısı Türkiye'ye gelseydi ne olurdu? Her şey farklı olurdu. İnsanlar kendi tarihlerini belirli koşullar altında gerçekleştirebilirler. Bu yüzden de Britanya ikinci halifeyi geri getiremediyse de Suudileri, Ortadoğu'daki emirleri bir araya getirip birtakım krallıklar kurdu. Bolşevizmin miraslarından bir tanesi dünya düzeni yapısının değiştirilmesi; sömürgecilik karşıtı hareketler ve bağımsızlık hareketleri bunun önemli bir parçasıydı. Bu yüzden bir sürü bağımsız ülkeden bahsediyoruz. İkinci Dünya Savaşı'nın mimarisini bunlar oluşturdu.

Türkiye'deki Kemalist hareketin sınıf temeli konusunda bir soru vardı. Ben Güney Asya'da kalmayı tercih ederim; çünkü Türkiye konusundaki bilgim çok sınırlı. Lakin şunu söyleyebilirim. Güney Asya'da İkinci Dünya Savaşı sona erdikten,

Ortadoğu'daki kurtuluş mücadeleleri bittikten sonra, İngiliz liberal demokrasisini benimseyen bir elitin iktidarı anlamına gelen Nehrucu sosyalizm ortaya çıktı. Mısır'da da Nasır vardı. Bu tür şeyler siyasi bağımsızlığı sağlıyordu, ama ekonomik bağımlılık hâlâ devam ediyordu. Dolayısıyla çok hızlı bir şekilde yeni sömürge toplumları ortaya çıktı. Bu, Güney Asya'da devrimci hareketlerin çok güçlü bir şekilde bastırılması ve Hindularla Müslümanlar arasında düşmanlıkların yaratılmasıyla sonuçlandı. Pakistan ve Bangladeş, bu bölme ve ayırıştırma politikalarının sonucu olarak ortaya çıktı. Güney Asya'daki ulusal elit de bu bölünmelerin yaşanmasındaki suç ortaklarından biri.

Naksalitler hakkındaki sorunuza geleyim. Özgürlük mücadelelerindeki devrimci gelenek asla bitmedi. 1947'de bağımsızlık kazanıldıktan sonra yeni hükümetin ilk işi Telangana bölgesine, buradaki köylü ayaklanmasını bastırmak için asker göndermek oldu. Burada komünistler kendi hükümetlerini ve üslerini kurdu, Maoist hareketin başkanı olan Andhra Mahasabha önemli bir figürdü. Daha sonra 1967'de Naxalbari bölgesinde başlayan isyan bütün Hindistan'ın dikkatini çekti. Bununla kalmadı; Bangladeş'e, Pakistan'a, Sri Lanka'ya ve birçok ülkeye daha etki yaptı. Naksalit Hareket böyle başladı. Vahşi bir biçimde Hindistan hükümeti tarafından bastırıldı, olağanüstü hal ilan edildi vesaire.

Hindistan yöneticileri Cenevre'ye, Brüksel'e giderek birtakım anlaşmalar imzalayacaklarını ve halkı böylece kendi yanlarına çekebileceklerini düşünüyordu. Oysa hiç böyle olmuyor. Çünkü bu bölgede örgütlü bir komünist hareket var; tekrar tekrar kendini gösteren, sürekliliği olan bir hareket. Naksalitlerin bütün tarihini anlatamam tabii, ama isterseniz daha sonra konuşuruz.

Gandi büyük bir sorun. Şimdi sadece özetleyebilirim. Gandi, Britanya'nın devrimci harekete karşı geliştirdiği çözümdü. Gandi muhafazakârdı, Hindistan'da Müslüman olan ya da olmayan herkesin halifeyi savunması gerektiğini söylerdi. Halifeyi savunmak da zaten Britanya'nın politikasıydı. 1920'lerde Hindistan'da Gandi'ye yönelik büyük bir tepki vardı. Asılacak bazı devrimcilerin infazını engellemek için Gandi'den müdahale etmesi istendiğinde, o hiçbir şey yapmadı. Milliyetçiliğin nasıl algılandığı sorusunu cevaplamak için vaktim kalmadı maa-
lesef.

Teşekkür ederim.

Jose Danilo Borjal: Yedi soru vardı. Her birine çok az vakit ayıracağım ki bütün sorulara cevap verebileyim.

Burjuva demokratik devrimler konusunda şunu söylemeliyim ki emperyalizm çağında demokratik devrimler ancak proletaryanın öncülüğünde zafere kavuşabilir. Burjuvazi, artık devrimlere öncülük etme pozisyonunda değil; her zaman emperyalizmle uzlaşacaktır. Örneğin, Filipinler'de 1869'daki ulusal devrimci burjuva demokratik girişimden bir süre sonra, İspanya sömürgecilerinin yerini Amerikan sömürgecileri aldı. Liberal burjuvazinin önderlik ettiği devrimci ha-

reket, emperyalizmi müttefik olarak görüyordu. ABD emperyalizmi, müttefik olarak görüldüğü için, Filipinler'de hâkimiyeti ele geçirdi ve hâlâ daha elinde tutuyor. Bizim devrimimiz iki aşamalı demiştik; demokratik devrim ve sosyalist devrim. Demokratik devrim, başarısız olmuş 1869 Devrimi'nin eksiklerini tamamlayacak.

Filipinler'deki diğer devrimci hareketler konusuna geleyim. Filipinler'in güneyinde altı milyonluk bir Müslüman nüfus var. İlk olarak, Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi (Moro National Liberation Front/MNLF) tarafından yürütülen bir devrimci mücadele vardı. Bunlar hükümetle bir barış anlaşması yaptı. Barış görüşmelerine katılanların bir kısmı şartları kabul etmeyip, Moro İslami Kurtuluş Cephesi'ni (Moro Islamic Liberation Front/MİLF) kurdu ve orada mücadeleye devam etti. Diğer tarafsa Filipinler hükümetiyle müzakereleri sürdürdü.

Gerek MNLF gerek MİLF ile ittifaklar kuruyoruz biz. Çünkü Moro halkının kendi kaderini tayin hakkını ve diğer haklarını kabul ediyoruz. Moro halkı, gerekirse gerici Filipinler devletinden ayrılma hakkını da kullanabilmelidir. Aynı düşmana karşı mücadele ettiğimiz için ittifak kurabiliyoruz.

MİLF ile hükümet arasında şu anda ateşkes var, barış müzakerelerini takip ediyoruz ve sahada da MİLF ile işbirliğine de giriyoruz. Moro İslami Özgürlük Savacıları ile bir ilişkimiz yok. Şimdi içinde çok fazla grup barındıran, IŞİD'le de ilişki içinde olan bir hareket var. Marawi şehrini işgal ettiler, altı aylık bir savaşın ardından yenildiler.

Kürt ve Filipin hareketleri arasındaki farklılıklar ve paralelliklere geleyim. Kürt hareketinin Avrupa'daki liderleriyle görüş alışverişlerimiz mevcut. Birtakım farklılıklarımız olduğunu biliyoruz. Ama biz daha ziyade ortaklıkları; özellikle de siyasal alandaki ortaklıkları vurgulamayı tercih ediyoruz. Teoriye çok fazla yoğunlaşmıyoruz, bizim için söylediklerimizden ziyade eylemlerimiz önemli. Örneğin, Rojava'da öz yönetim güçleri ve yapıları var. Onlar böyle adlandırmayı tercih etmese de bunlar devlet yapıları aslında. Düşmana karşı savunma yapmanız gerekiyor; kendi toplumsal sisteminizi, ekonominizi korumanız gerekiyor; bu yapılara ihtiyacınız var. Kendi idarenize ihtiyacınız var. Bunun yanında, Kürt hareketinin demokrasiye yaptığı vurgu da bizi oldukça etkiliyor.

Marx Paris Komünü'nün yenilgisi üzerine yazarken, eski devlet aygıtının yıkılması gerektiğini söylüyor. Paris Komünü'nün iki tane çok önemli dersi vardı. Birincisi, halkın resmi temsilcilerinin sıradan işçilerle aynı maaşı almaları, yani ayrıcalıksız olmaları gerektiğidir. Çünkü ayrıcalıkları olursa; halktan ayrılırlar, halkla temaslarını kaybederler. İkincisi de, seçimlerle ilgili. Seçimlerin dört yılda bir tekrarlandığı bir sistemden farklı bir şey öneriyorlar. İnsanların temsilcileri üzerinde kontrolü olmalıdır, deniyor. Önerilen sistemde halk, işini yapmadığını düşündüğü temsilciyi her an geri çağırabilme hakkına sahip; dört yıl daha beklemek durumunda değil. Bunlar çok demokratik ilkeler. Proleter

devletin de böyle davranması gerekir. Bu noktada da Kürt hareketiyle oldukça yakın düşünüyoruz diyebilirim.

Filipin devriminden Türkiye için de dersler çıkarabilir miyiz? Bu soruya cevap veremiyorum. Çünkü her parti devrimci teoriyi kendi ülkesine uygularken somut koşulları göz önünde bulundurmalıdır. Türkiye'deki kapitalizm Filipinler'dekine göre çok daha gelişmiş, farklılıklar elbette olacaktır.

Mao döneminde Çin Komünist Partisi ile Filipinler Komünist Partisi arasında bir ilişkiden bahsedebiliriz. Çin'de bir delegasyonumuz bulunuyordu. Mao yaşarken bize silah desteği de verdi. Deng Xiaoping görevi aldığı anda; iş ve istikrar lazım, artık devrim ihraç etmiyoruz, dedi. Elbette ki bu bir devrim ihracı değil, dayanışma ve destek meselesiydi. Zaten bizim de devrim ithalatına ihtiyacımız yok, Çinliler gelsin bizimle beraber savaşsınlar istemiyorduk. Şu anda ise partilerimiz arasında bir ilişki yok.

Parti ideolojisi ve kitleleri etkileme meselesine, parti ile halk arasındaki ayrımlara dair bir soru vardı. Elbette ki Marksist görüşlerin ayrıntılarının anlaşılması için örgütlenmeye, sistematik çalışmaya ihtiyaç var. Başlangıçta, proleter halk içerisinde ancak küçük bir azınlık benimser Marksist görüşleri. Ama şu anda Filipinler'de bizim ihtiyaç duyduğumuz şey, demokratik devrimin başarılı olması. Siyasi hattımız başarı için gerekli donanımına sahip; ama proletaryanın devrime önderlik etmesi gerekiyor. Zira demokratik devrimin zaferinden sonra pozisyon almamız, kesintisiz olarak sosyalist devrime geçmemiz gerekiyor. Tek çözüm bu.

Vietnam veya Çin'deki gibi bir başarı neden Filipinler'de gerçekleşmedi? Önceki partimiz hatalar yaptı, halk ordusunu geç oluşturdu. Dünya savaşı bittikten sonra ABD emperyalizminin ülkeye gelişini sevinçle karşılayanlar bile oldu. İlk parlamento bir mücadele idi. Kongredeki temsilcilerimiz atıldı. Parti silahlı mücadeleye geçti, ama bu sefer de maceracı bir çizgi uyguladı. İki yılda zafer kazanacağımız dediler; fakat bu mümkün değildi. İki yıl sonra yenildikleri zaman, bir kez daha parlamento mücadeleye döndüler. Bu yüzden Marksizm-Leninizm-Maoizm çizgisinde, partiyi yeniden kurmamız ve Çin'de uygulanan uzun süreli halk savaşı tarzını benimsememiz gerekti. Teşekkürler.

Metin Yeğin: İki dakika istedi Radha son olarak, tekrar ona söz veriyoruz.

Radha D'Souza: Naksalit Hareket konusunda bir soru vardı, onu tekrar düşündüm. Ben şu ana kadar 1857'den 1957'ye kadar olan süreçten bahsettim. Peki güncel durum ne? Çok kısaca fikir vermeye çalışacağım Hindistan'da şu anda olup bitenlere dair.

2009'da Hindistan hükümeti, Hindistan'ın güvenliği için en büyük tehdidi Maoist hareketin oluşturduğunu söyleyerek Maoistlere karşı Yeşil Av Operasyonu adını

verdiği bir askeri operasyon başlattı. Hindistan hükümeti bir kızıl koridorun varlığından bahsediyordu; Himalayalar'ın kuzeyinden Nepal'e, Sri Lanka'ya kadar uzanan bir kızıl koridor. Bu kızıl koridor mevcut.

Yeşil Av Operasyonu'nu resmi olarak bitirdiklerini iddia etseler de silahlı çatışmalar hâlâ sürüyor. Bir diğer ulusal sorunumuzu ise Kaşmir bölgesinde yaşayanlar teşkil ediyor. Kaşmir, yeni bir Gazze olmaya doğru gidiyor. 1991'den beridir ordu istilası var Kuzey Kaşmir eyaletinde. Burada Dogralar, Baltiler gibi başka etnik gruplar var. Dolayısıyla demokratik hareketin –ben de bu hareketten geliyorum– temel taleplerinden biri, özel kuvvetlerin bütün bu bölgelerde silahlı operasyonlara son vermesi.

Hindistan, dünyadaki en kalabalık demokratik ülke olma iddiasına rağmen, ülkesinin üçte biri ordu işgali altında. Şu anda Kaşmir'de işgale karşı mücadele etmek için pek çok çaba var. Bu ulusal mücadeleyi İslami mücadeleye çevirmeye yönelik çabalar da var. Kaşmir'de Hindular ve Budistler olsa da Müslümanlar çoğunlukta. O yüzden, bu bölgeyi kimileri İslami hareketler yaratmak üzere değerlendirmeye çalışıyor. Bu zamana kadar başaramadı, ama asla olmayacağını söyleyemeyiz. Bence Hindistan'da gerek demokratik hareket gerekse Maoist hareket bunun gayet bilincinde. Belki de bugüne kadar ulusal soruna yönelik doğru cevaplar geliştirdikleri için İslami hareketlerin yeşereceği koşullar oluşmadı. Fakat bundan sonra asla olmaz diyemeyiz. Bunun bilincinde olmamız lazım.

Metin Yeğin: Teşekkür ediyoruz. Yaşasın Ekim Devrimi.

Rojava'da devrimci savaşçılar

ALTINCI OTURUM

YENİ DEVRİMLER-2

Yürütücü: Hilmi Aydoğdu

Hilmi Aydoğdu: Herkese merhaba arkadaşlar. Oturumumuzun ilk konuşmacısı Kuzey Suriye Demokratik Federasyonu Yürütme Konseyi Eş Başkanı Sayın Foza Yusiv. Yusiv, aramızda olamadığı için sunumunu canlı bağlanarak video konferans yöntemiyle gerçekleştirecek. Hemen sözü *“Kuzey Suriye’de Halkların ve Kadınların Zamanı”* başlıklı konuşmasını yapmak için kendisine veriyorum.

Foza Yusiv: Başta sizlere, özgürlükçü kadınlara ve şu anda mevzi ve siperlerde savaşan tüm özgürlük savaşçılarına teşekkürlerimi sunuyorum. Ekim Devrimi’nin 100. yılı siz katılımcılara, bütün özgürlük ve sosyalizm savaşçılarına kutlu olsun. Özellikle de Rojava Devrimi’nin gerçekleşmesinde ve ilerlemesinde büyük emekleri olanları, demokratik sosyalizmin savaşçılarını ve büyük savaşçı Abdullah Öcalan’ı selamlıyorum.

Gerçekten bugün Kürdistan’ın Rojava’sında devrim ve devrimcilik apaçık ve canlı bir şekilde gerçekleşmekte. Bugüne dek insanlık tarihinde özgürlük ve eşitlik için daima savaşlar yapılmış ve farklı coğrafyalarda değişik isimlerle devrimler gerçekleşmiştir. Bu insanlar bizlere büyük miraslar bırakmış. Özgürlük ve demokrasi devrimi olan o miras, bugün Kürdistan’ın Rojava’sında ve Kuzey Suriye’de devam etmekte. Bundan dolayı, “devrim ve devrimciler ölümsüzdür” tezi, doğru bir tezdır. İnsanlık ekmek ve sudan vazgeçebilir ama özgürlük, eşitlik ve demokrasiden vazgeçemez.

Bundan altı yıl önce Suriye’nin durumuna paralel olarak Kürdistan’ın Rojava’sında bir mücadele başladı. Tüm düşmanlara ve engellere rağmen, bu mü-

cadele farklı ve ileri bir aşamaya evrilerek yeni bir sistem inşa etmekte. Bizim güçlerimiz ve Kuzey Suriye’de devrimci olarak tanıtılanlar arasında büyük farklıklar vardı. O da şuydu; Kuzey Suriye’deki mücadelemiz, diğer muhaliflerin yürüttükleri mücadeleden farklı olarak ulus-devlet paradigmasını ve cinsiyetçi zihniyeti aşmıştı. Kuzey Suriye’de özgürlüğün ve insanın temelini Önder Apo’nun paradigmasına dayandırdık. Demokratik paradigmayı ve kadın özgürlükçü paradigmayı esas aldık. Mücadelemiz ırkçılık, cinsiyetçilik, tek dil, tek devlet, tek din, tek bayrak karşıtıdır. Özellikle de halkların özgürlüğüne ve kimliklerin eşitliğine dayanan demokratik ulus paradigmasının hareketin gelişimindeki payı çok büyük. Son altı yılın sonucunda artık Suriye toplumu demokratik bir Suriye için hazırdır. Kuzey Suriye’de halk hem kendi kaderini tayin etmekte hem de komünlerini inşa etmekte. Bu da tüm yönleriyle bir devrimdir.

Bundan önceki devrimi biliyorsunuz. Rakka’daki savaşçılar Kürt, Türkmen, Süryani ve Araplardan oluşuyor. Tümü, özgürlük ve demokrasi için savaşmakta. Bugün insanlık yenilik ve değişime ihtiyaç duymakta. Bu paradigmanın uygulanmasıyla, dünyanın dört bir tarafından özgürlükçü insanlar buraya gelip savaştı, yeni bir yaşamın davasını yürüttü ve şehit düştü. Gerçekten de yeni enternasyonalizmin temeli Kürdistan’ın Rojava’sında atıldı. Öte yandan bu devrimde çok önemli bir şey daha ortaya çıktı; bu da kadının duruşu ve mücadelesiydi. Diğer devrimlerde kadın sorunu devrim sonrasına bırakılmıştır. Fakat Rojava ve Kuzey Suriye’deki devrimde kadın sorunu kulak ardı edilmedi. Yani eşitliğin devrimi, demokrasi devrimi, halkların devrimi, kadınların devrimi ve kültür devrimi birlikte yürütüldü ve bu alanların her birinde büyük adımlar atıldı. Kadının katılımı biçimsel olmaktan ibaret değildi; aksine, kadınlar çok aktif bir şekilde tüm güçleriyle savunma faaliyetlerine katıldı. Siyaset, kültür ve eğitim alanlarında devrimin inşası ve gelişmesinde yer aldılar. Şu an tüm çabamız, burada gelişen kadın devrimi ile adım adım yaşamı ve zihniyeti inşa etmek içindir; çünkü yaşamın sadece kanunlarla inşa edilmediği kanaatindeyiz.

Değişim ilk olarak kadında gerçekleşti ve devamında erkekte de büyük değişimler yaşandı. Toplumda erkek zihniyetine ait birçok tabu ve kanun erkekler nezdinde de aşıldı; yani diyebiliriz ki Rojava Devrimi ile birlikte toplumdaki cinsiyetçilik kırıldı. Bu, özgür kadın ve erkekler sayesinde gerçekleşti. Böylece “kadın ve erkekler birbiriyle nasıl ilişki içinde olabilir; birlikte nasıl yeni bir kültür, yeni bir gelecek inşa edebiliriz” soruları üzerine düşünmeye başladık. Demiyoruz ki her şey tümüyle düzene girdi, fakat çok önemli devrimci adımlar atıldı ve bu adımların açtığı zeminde uzun vadeli değişimler gerçekleştirilebilir. Öncelikle bu zaman zarfında kendi kendini yönetme kültürü gelişti. Bu önemli ve üzerinde durulması gereken bir konu. Bu zamana kadar toplum olarak yönetimden mahrumduk. Her şey ırkçı bir yönetimle idare edilmekteydi. Bu altı yılda devlet kurumunu nasıl zayıflatabiliriz ve yerine tüm kimlikleri içinde barındıran, öz örgütlemeye dayanan, demokratik bir otoriteyi nasıl inşa edebiliriz diye düşündük. Bunun için çok çalıştık ve sonuç olarak komün, meclis ve akademilerden oluşan çok güçlü bir sistem inşa edildi. Bu alanlarda önemli çalışmalar yapıldı.

Bu dönemde daha çok seçimler üzerine yoğunlaşıyoruz. İlk aşamayı komün seçimlerinde geçtik. Şu anda da ikinci aşamadayız. Bu da belde, ilçe ve kanton seçimleridir. Seçimler 1 Aralık'ta gerçekleşecek. Komün seçimlerinde devletin, diğer partilerin ve bazı kişilerin engelleriyle karşılaştık. Bazı güçler, Türkiye'nin de desteğiyle, bölgedeki seçimlerin demokratik işleyişine engel olmaya çalıştı. Ama buna rağmen yine de katılım, özellikle de kadınların katılımı yüksek düzeydeydi. Kadınlar, aday olmada çok daha girişken davrandı. İlk kez eş başkanlık sistemi inşa edildi. Mahalle ve köylerde kadın bir adayın olacağını kimse tahmin bile edemezdi önceden. Bu da gösterdi ki toplum, demokrasinin inşası için, irade beyanı için demokratik bir şekilde kendi kendini yönetebilir.

Üzerinde durulması gereken başka bir konu da yaşanan sıkıntılar. Şu ana kadar hepimiz gericiliğin, kapitalizmin, modernitenin, 200 yıllık paradigmanın şerbetinden içmişiz. Bunun için esas olan, bu paradigmaya bir alternatif oluşturabilmek. Gerçekten de bu zaman zarfında devlet kurumunu tüm yönleriyle, yönetim zihniyetiyle dönüştürmek istedik. Katılımcılığı inşa ettik. Bu kurum ve kuruluşlarda yer alan kişiler belirli bir eğitim sürecinden geçti. Bu şekilde sorunlarımızı çözmek istedik. Kapitalist modernitenin tüm etkilerinden kurtulmak için mücadele ediyoruz ve çalışmalar yürütüyoruz. Ona karşı daima savaşıp mücadele etmeliyiz. Yeni paradigma, eski paradigmanın yerini bütünüyle almadığı ve toplumsallaşmadığı sürece kimi sıkıntılar yaşanacaktır. Geçen zaman zarfında karşılaştığımız bir diğer sıkıntı da şu ki egemen güçler ve ulus devletler kontrolü kaybetmemek için daima düşmanlık sergilemekte ve halkları birbirine düşürmekte. Biz de buna karşı halklar arasında güveni ve birlikte yaşamı geliştirip, bu doğrultuda mücadele ediyoruz. Demokratik ulus gücü bu alanda önemli bir rol oynadı; "birbirimizle nasıl diyalog kurabiliriz, birbirimize nasıl güvenebiliriz ve birlikte nasıl yaşayabiliriz, yeni bir gelecek nasıl kurabiliriz" soruları üzerine düşündük. Diyebilirim ki diyalog konusunda da önemli yollar kat edildi. Örneğin çalışmalar birlikte yapılmakta; bölme ve parçalama projelerine karşın birbirini tutma tutumu gelişti. Bu konuda önemli mesafeler kaydedildi. Bunu büyük ve önemli bir iddia olarak görüyorum. Gelecek için üzerine çalışmamız gereken bir şey. Çünkü kurtarılan birçok alanda, karşı devrimci güçler Arapları Kürtlere, Süryanileri Ermenilere karşı kışkırtmak gibi yöntemler deniyorlar. Kirli oyunlar çok fazla, halkları birbirine düşürmek istiyorlar.

Bu süreçte diğer önemli bir konu da savunma konusudur. Başta savunma çizgimize muhalefet edenler vardı. "Neden silah, neden ordu?" soruları sıkça soruldu. Bu konuda büyük anlaşmazlıklar vardı. Zamanla savunma olmadan özgürlüğün, demokrasinin ve eşitliğin gerçekleşemeyeceği görüşü yaygınlık kazandı. Toplumun tüm kesimleri, toplumun savunmasız olamayacağını anladı ve savunmalarını nasıl gerçekleştirecekleri üzerine yoğunlaştı. Ama savunma salt silahla gerçekleşmez; değerlerin, aklın, doğal hakların, ulusal hakların ve kültürel hakların savunulması da elzemdir. Ve elbette katliamlara karşı da fiziki savunma gereklidir. Bunun için şu an bir insanın, bir kadının kendini nasıl savunacağı üzerine yoğunlaşıyoruz.

Üzerinde durmak istediğim başka bir konu da şu ki yeni bir sistem inşa ediyoruz ve bu sistemi Kuzey Suriye Demokratik Federasyonu olarak adlandırdık. Bu sistem toplumsal sözleşmeye dayalı bir sistemdir. Bu sözleşmede, örneğin ekoloji ve demokrasi başlıklarında, bazı temel prensipler yer almakta ki bunlar bizim için olmazsa olmazdır. Ayrıca kentlerin inşasında nasıl bir ekolojik temele ihtiyaç olduğu, doğa ve toplum arasında nasıl bir kültür inşa edilebileceği üzerine yoğunlaşıyoruz. Tüm çabalarımız yaşamı tümüyle ekolojik esaslar üzerine kurmaya yönelik. Ve de demokratik sistemi esas alıyoruz. Sistemimizi kimseyi dışarıda bırakmayacak, tüm kimlikleri ve inançları kapsayacak şekilde inşa ettik. Komünlerimizde en küçük hareketler bile kendilerine temsil olanağı bulacak. Teşekkür ederim.

Hilmi Aydoğdu: Sayın Foza Yusiv'e yaptığı bu değerlendirmeler için çok teşekkür ediyoruz. Kendilerine büyük başarılar diliyoruz ve Rojava Devrimi'ni buradan umut ve inançla selamlıyoruz. Şimdi sözü "Rojava'da Halk Devrimi" başlıklı konuşmasını yapmak üzere İlham Ehmed'e veriyoruz.

İlham Ehmed: Başlarken, bu konferansa katılmamı istediği için tertip komitesine teşekkür etmek istiyorum. Tüm emekçileri, sosyalist emekçileri selamlıyorum.

Rojava Devrimi ile tüm Suriye'de yeni bir süreç başladı. Ortadoğu'daki kaos ancak sosyalist ve demokratik devrimlerle çözülebilirdi; ancak sosyalist ve demokratik devrimler egemen ulus-devlet sistemlerinde büyük değişimler gerçekleştirebilirdi. Yedi yıldır Rojava'da devasa emek ve kahramanlıklarla büyük bir devrim gerçekleşmekte. Bu zaman zarfında büyük krizler ve engeller de ortaya çıktı. Ortaya çıkan bu engeller devrimci değerlerle alt edildi. Devrim, sosyalizm ve demokrasi karşıtlarında da büyük etkiler yarattı. Bu devrim sayesinde şu an Rojava'da büyük adımlar atılıyor ve yıllardır ezilen halklar kendi iradeleriyle, kendi fikirleriyle kararlar alabiliyor. Halklar artık kendi kaderlerini tayin edebilir duruma geldi. Bu durum Kürdistan'ın Rojava'sında çok belirgin. Askeri çalışmalardan ekonomik çalışmalara, toplumsal alandan kültürel alana kadar her şey halkların iradesiyle ve özerk biçimde şekillendirilmekte. Bu esaslar üzerine güçlü çalışmalar yapılmakta ve iyi bir siyaset yürütülmekte.

Ekonomik alanda geliştirilen sistem, özerklik sisteminin ekonomisidir. Kooperatifler ile komünlerin inşası, ekonominin temel unsurları. Kürtler, Araplar, Süryaniler, Türkmenler, burada demokratik bir şekilde bir arada yaşamakta ve bu sistemin içinde kendi iradeleriyle yer almakta. Diğer yaşam alanlarında da aynı durum söz konusu. Bugüne kadar eğitim hakkından mahrum bırakılan Kürtler, şu an kendileri için bir eğitim sistemi kurmuş durumda. Bu eğitim sistemini daha da geliştirmeliyiz. Toplumun ihtiyaçlarına uygun ve kültürünü geliştirebilecek bir sistem yaratmalıyız. İnsanlar kendi kültür ve dilleriyle nasıl eğitim alacak? Halklar bu soruna daha şimdiden çözüm öneren bir sistem kurdu ve şu an yürütüyor. Bu başlı başına bir devrimdir. Devlet sistemlerinde kararları üst

tabaka alır, alt tabaka ise uygular. Ama Rojava'da durum böyle değil. Komünler kararları alıyor. Bu toplum açısından büyük bir kültürel devrimdir. Kendi kaderini tayin etme konusunda Rojava ve Suriye'nin geri kalanı için nasıl bir sisteme ihtiyaç var? Merkezi bir sisteme mi ihtiyaç var yoksa konfederal bir sisteme mi? Halk, oturdu ve günlerce bu tartışmaları yürüttü; kararlarını öyle verdi. Gerçekleşmesi için gerekli çalışmaları yürüttü. Bunun içindir ki buna sosyalist devrim diyoruz. Toplumda gelişen sosyalizmin cevheridir, şekli değil; çünkü toplumun kendisi değişmekte.

Ulus-devlet sisteminde, devletin bir ordusu vardır. Suriye'de bir ordu var ve kanunlarda bu ordunun devletin ve toplumun savunulması için var olduğu yazıyor. Ama şu an baktığımızda görüyoruz ki yedi yıldır bu ordu gözü dönmüşçesine şiddetli saldırılar gerçekleştirmekte ve insanların evlerini, yapılarını başlarına yıkmakta. Günde binlerce insan, yapıların çökmesiyle, enkaz altında kalıyor. Bunların tümü savunma adı altında yapılıyor. Ama Rojava'da durum böyle değil, savunma güçlerinin kuruluş amacı bu değil. Federal sistemde savunmaya ihtiyaç vardır, ama ordu toplumun ihtiyaçları doğrultusunda, dış saldırılara karşı toplumu korumak için şekillenmiştir. Şu anda bu ordu büyük fedakârlıklarla çok önemli adımlar atmakta. Bugün Suriye coğrafyasının bin kilometrekaresi kurtarılmış durumda. Bir süre önce DAİŞ'in başkenti kurtarıldı. Rakka'nın kurtarılması dünyada yankı uyandırdı ve yeni bir yaşamın başlangıcı olarak ilan edildi. Biz de bu şekilde adlandırıyoruz; çünkü o çete, Suriye'de yaşamı geriye, binlerce yıl öncesine götürmek istiyordu. Bundan dolayı ulus-devlet sistemi ile demokratik sosyalist zihniyete dayanan federal sistem arasında fark vardır. Bu gerçek Rojava'da çok açık biçimde kendini ortaya koyuyor. Savaşın olduğu alanlarda büyük yıkımlar var. Ama savunma güçlerinin olduğu yerde, toplumu savunma var. Buralarda barış, istikrar, birliktelik var. Bileşenler arasında eşitlik ve adalet söz konusu. Toplumun tüm üyeleri bu şekilde savunulmakta. Ancak ve ancak karar mercii toplum olduğunda demokrasi ve birlik gerçekleşebilir. Yaşamın tüm alanlarında sosyalizm kültürü yerleşmiş durumda. Bunun gerçekleşmesi için büyük bir mücadele söz konusu. Dolayısıyla diyebiliriz ki Rojava'da gerçekleşen devrim hakiki bir devrimdir.

Baas rejimi yıllarca hüküm sürdü, bu rejimin kültürünü yerleştirmeye çalıştı ve toplumu kendisine bağlı hale getirdi. Baas'ın toplum üzerindeki etkisinin kırılması öyle hızlı ve kolay olmayacaktır. Ne şekilde olur? Eğitim sistemiyle ya da ulus-devlete karşı yürütülecek mücadeleyle olur. Yediden yetmişe herkes ahlaki, felsefi, kültürel ve zihni bir eğitimden geçiriliyor. Baas rejiminin etkisinin kırılması ancak okullar aracılığıyla, değerlendirmeler yoluyla, basın yoluyla, siyasi örgütler yoluyla gerçekleşebilir. Toplum içinde yer alan bu siyasi örgütler öyle bir misyonla hareket ediyor ki Baas rejiminin toplum üzerindeki etkisi zayıflıyor ve demokratik uygarlık kültürü gelişiyor. Rojava'da Baas rejiminden kalma çelişkiler, federal sistemle ortadan kalkıyor. Şu anda da Suriye'de çelişkili durumlar söz konusu. Bölgede, uluslararası güçlere bağlı bazı odaklar, mezhepler üzerinden çelişkileri artırmakta. Özellikle son dönemlerde bu yoğun

bir şekilde yapılmakta. Bu siyaset sermayedar sistemin siyasetidir. Bu sistem kültürel arası çelişkileri, cinsler arası çelişkileri derinleştiriyor ve böylece toplum üzerindeki tahakkümünü devam ettirebiliyor. Ama Rojava'da demokratik ulus kültürünün geliştirilmesiyle, mezhepler arası çelişkilerin önüne geçebildik. Şu anda Alevi ile Sünni, Hristiyan ile Müslüman, birlikte yaşamakta. Aralarında çelişki olan tüm bileşenleri birlikte yaşam kültürünü geliştirebilmek için bu koordinasyon çatısı altında bir araya getirdik. Şu anda gayet açık bir şekilde birbirleriyle tartışıp sohbet ediyor, birlikte yaşıyorlar. Devrim, Rojava'da böyle büyük değişimler gerçekleştirmiştir.

Rejimin yaklaşımı dürüst değil. Ulus-devlet sistemine yönelik güçlü bir ısrarı var ve Rojava'yı ara sıra tehdit ediyor. Yani "sıra size geliyor" demek istiyor. Görünen o ki, bazı uluslararası dengeler var. Şu an rejim çok zayıf bir durumda. Eğer İran, Rusya olmasa, rejimin kendi ayakları üstünde durması mümkün değil. Suriye toprakları uluslararası güçler arasında bölge bölge paylaşılmış durumda. Bu durum dinler arası çelişkilere de sebep oluyor. Eğer federasyon olmasa büyük bir iç savaş çıkacak. Otonom ve federal sistem, bu yüzden de gerekli. Teşekkür ederim.

Hilmi Aydoğdu: Rojava Devrimi'nin sıcaklığını tüm benliğimizde yaşadığımızı, bu bilinç ve coşkuyla kendilerine üstün başarılar dilediğimizi söylemek istiyorum İlham Ehmed'e. Teşekkür ediyoruz konuşması için. Sıradaki konuşmacımız, Demokratik Toplum Hareketi Yürütme Kurulu Üyesi Sayın Aldar Xelil ile maa- lesef teknik problemlerden ötürü bağlantı kuramıyoruz. Maalesef, kendisinin sunumunu dinleyemeyeceğiz. O sebeple sözü, bir sonraki konuşmacımıza, HDP Siirt Milletvekili ve HDP Kadın Meclisi Sözcüsü Sayın Besime Konca'ya veriyoruz. Besime Konca'nın sunumunun başlığı "*Kadın Devrimi ve Rojava Deneyimi*".

Besime Konca: Ben özellikle 21. yüzyılın kadın mücadelesi yüzyılı olacağı inancıyla, yüzüncü yılını tamamlayan Ekim Devrimi'ni ve direnişçilerini selamlayarak başlamak istiyorum. Şu anki mücadele biçimlerimiz ve gerekçelerimiz onunkinden farklılaşmış olsa da Ekim Devrimi bütün özgürlük mücadelelerinin ebeveynidir. Ebeveynimizi selamlıyorum. Ekim Devrimi'nin çocukları, mirasçıları ve sürdürücüleri olarak bugün aşmak istediğimiz gerçeklik onunkiyi aynıdır. Onun için Ekim Devrimi yüzüncü yılında hâlâ yaşıyor. 21. yüzyılın, kapitalist modernitenin kadın öncülüğünde demokratik moderniteye evrildiği bir devrimler yüzyılı olacağına inanıyoruz.

Bugüne dek sınıf mücadelesinde olsun, ulusal kurtuluş mücadelelerinde olsun en fazla ihmal edilen temel sorunlardan biri kadın özgürlüğüdür. Yaklaşım şuydu: İşçi sınıfı özgürleşirse ya da ulus kurtulursa kadın sorunu da çözülür. Oysa kadın sorunu uygarlık tarihinin inşa ettiği en temel sorunlardan biridir. Bütün sorunların özünde kadının sömürülmesi, ikinci cins olarak tanımlanması vardır. Bu anlamda kadın özgürlük mücadelesinin özgünlükleri vardır.

Bugün Rojava’da, kadınların öncülük ettiği demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü bir direniş ve devrim süreci yaşanıyor. 21. yüzyılda sürdürülecek özgürlükçü mücadelelerin en önemli farklılığı, kadın öncülüğünde gelişecek olan toplumsal devrimler olmalarıdır. Bu da hem sosyalizmi hem toplumsallığı daha tarihsel ve anlamlı kılacaktır. Aynı zamanda ekolojik yıkıma karşı duyarlılığı geliştirecektir.

Rojava’da yaşanan deneyimi kadın devrimi olarak tanımlıyoruz. Rojava’daki kadın devrimi, kadın özgürlüğüne, halkların özgürlüğüne dair büyük bir ilham, güç ve moral kaynağıdır. Belki kuramsal tanımlar yapma konusunda farklı farklı bakış açılarımız var, sömürgeci güçlerin hesapları ile yaşanan ağır yıkımlar konusunda kaygılarımız var. Fakat hepsine rağmen, tüm dünyaya ilham ve moral saçan, tarihsel çerçevesinin ve dayandığı mirasın sağlamlığı tartışmasız olan, kadın öncülüğünde bir devrim var ortada. Başta Ortadoğu halkları ve Türkiye halkları, inanç grupları, emekçileri, gençleri ve kadınları bu alt üst oluş sürecinde bir araya gelmeyi başarabilirse; yeni bir Ekim Devrimi ruhu ile kadınlar ve halklar öncülüğünde kapitalist moderniteyi aşabiliriz. Aşmak için gerekli koşullar, Suriye’de yaşanan trajediyle açığa çıkmış durumda. Devrimsel çıkış ve başarıların koşulu objektif koşulların ve süreçlerin iyi okunması ve doğru cevapların bulunmasıdır. Kürt halkı bu gerçekliği Rojava’da, Suriye halkları ile birlikte yakalamış durumda.

Rojava’daki deneyimin kadın devrimi olarak tanımlanmasında, Ortadoğu coğrafyasının tarihsel, sosyal, kültürel özelliklerinin etkisi var. Bu kültürel özelliklere örnek olarak; Ortadoğu’nun toplumsal gerçekliğinde inşa edilen dogmatizme çakılı kalma hali, kadının yaşamını kuşatan toplumsal cinsiyetçilik, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sürecinde kapitalist modernitenin Ortadoğu’yu sömürme biçimi, ailelere ve aşiretlere kadar bölünerek devletçiklerin oluşturulması, bir hakikatmiş gibi kabul ettirilen oryantalist bakış açısı, mezhep çatışmaları gibi faktörler sıralanabilir. Yine bu durum, Kürt halkının Mezopotamya’nın en eski ve yerleşik halkı olması gerçekliğiyle de bağlantılıdır.

Kürt halkı, kapitalist modernitenin, sınıfsal eşitsizliğe dayalı ulus devlet tekçiliği gibi toplumsallığa zarar veren uygulamalarından ağır biçimde etkilenmediği için, Rojava’da yaşanan devrimi Ortadoğu’da yaşayan halklarla buluşturmakta zorlanmayacaktır. Yaşanan ağır trajedilere rağmen sürdürülen amansız direniş, gücünü ve inancını bu sosyolojik, kültürel, politik gerçeklikten alıyor. Kürt halk gerçekliği kapitalist modernitenin eritip sindiremediği bir gerçekliktir. İddiası, özgüveni buradan geliyor. Karşı karşıya kaldığı kuşatmanın nedeni de budur.

Ekim Devrimi ile dünyanın üçte biri sosyalizmi yaşadı, deneyimledi ve kurumsallaştırdı. Tabii kimi sorunlar da yaşandı. Bugünün koşullarında tartışmak ve eksiklikleri değerlendirmek çok önemli. Üç gündür bunu çeşitli düzeylerde tartışıyoruz. Kapitalist modernitenin yarattığı krizi bu perspektiften ele almak, parçalı yaklaşımları aşmak gerekir. Kapitalist modernitenin sosyalizme en büyük

saldırısı sosyalizme olan inancı zedelemektir. İşte Rojava'da halklar, kadınlar, gençler bu inançla direniyor. Çünkü Kürt halk gerçekliği tarihsel ve güncel çelişki ve trajedileri bir arada yaşamaktadır. İran, Irak, Suriye ve Türkiye'ye dağıtılmak üzere paylaşım savaşlarında dörde bölünen, en ağır biçimde inkar edilen, varlığı, adı, dili bile yok sayılan, sistematik biçimde imha edilen bir halk gerçekliği söz konusu. Kısacası bugün Rojava'da yaşanan deneyim 40 milyon Kürt'ü de Kürtlerle birlikte yaşayan halkları da yakından ilgilendirmektedir. Bu direniş aynı zamanda halkların kendi kaderlerini demokratik talepler temelinde tayin etme haklarını kullanma mücadelesidir.

Türkiye Cumhuriyeti tek devlet, tek millet, tek dil, tek bayrak edebiyatı ile kurulurken halklara, inançlara, kadınlara nasıl yaşamak istiyorsunuz diye sorulmadı. Kapitalist ulus devlet anlayışı sadece Türkiye'de değil, her yerde böyle kuruldu. Türkiye'de inşa edilen bu tekçilik çok ağır trajedilere yola açarak varlığını sürdürdü. Rojava deneyiminde ise halklar, inançlar, kadınlar, kültürler nasıl yaşamak istediklerine dair bir direniş ortaya koyuyor. Elbette ki bu sürecin büyük riskleri var. IŞİD gibi vahşi bir güç kendiliğinden ortaya çıkmadı. Başta Êzidi kadınlar olmak üzere binlerce kadının kaçırılması, köle pazarlarında satılması, tecavüze uğraması, binlerce çocuğun, yüz binlerce insanın vahşice öldürülmesi tek başına IŞİD'in karakterini ortaya çıkarmıyor. Destekleyenlerin, koruyup kollayanların da karakterini gösteriyor. IŞİD aracılığı ile aslında dünyanın her yerinde değişim ve özgürlük talebi olanlara mesaj veriliyor.

Rojava'daki direniş sadece IŞİD'e değil aynı zamanda tüm sömürgeci kapitalist güçlere karşıdır. Kürt halkının 40 yıllık mücadele gerçekliği, Sayın Öcalan'ın sosyalizmi demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü paradigma ile yeniden yorumlaması ve demokratik ulus perspektifini geliştirmesi, geçmiş deneyimlerin özeleştirisinden sonuçlar çıkarılması, Rojava deneyimini şekillendirmektedir. Sayın Öcalan'ın *"Sosyalizmde ısrar insan olmakta ısrardır"* tespiti, Ekim Devrimi'nin güncel gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ulus devletin milliyetçi, militarist, tekçi ve cinsiyetçi anlayışının özgürlükleri, demokrasiyi, barışı getirmediği; tam tersine şiddeti savaşı, çatışmayı, yoksulluğu, inkarı ve ayrıştırmayı körüklediği, derinleştirdiği yeterince deneyimlenmiştir. Rojava'da tüm halklarla birlikte Ortadoğu demokrasisinin, Ortadoğu çoğulculuğunun, konfederal ve komünal sistemin, öz savunmanın, inançların, kimliklerin ve kadın özgürlüğünün özgün örgütlenmesi başarılabilsen; bir zihniyet devrimi ile Ortadoğu'da yeni bir demokratik uygarlığın yeşereceği açıktır.

Kürt halkı ve kadın hareketi, elbette tüm dünyadaki sınıfsal ve ulusal kurtuluş mücadelelerinden güç alarak gelişmiştir. Aynı zamanda kendi hakikatının özgünlüklerini açığa çıkarmış ve devam ettirebilmek için gerekli ideolojik-politik ve örgütsel-eylemsel gerçekliği inşa etmiştir. Rojava direnişine ve öz savunmasına bu kadar karşı çıkılmasının altında bu özgünlüğü ve özgürlüğü kabul etmeme vardır. Ve kazanımlar bugün de yarın da Rojava'nın özgürlüğünü ve öz-

günlüğünü kabul etmeyenlerin saldırıları altında gelişecektir. Ciddi tehlikelerle karşılaşılacaktır.

Roja'ya'daki direniş ve yeniden inşa çalışmaları, yürütülen mücadelenin, IŞİD tarafından halkın fiziki varlığına ve coğrafyasına yöneltilen saldırıyı püskürtmekten ibaret olmadığını ortaya koyuyor. Kuzey Suriye'de Kürtler kimliklerinin, en basit mülk edinme haklarının bile olmadığı bir gerçeklikten yola çıkarak bugün bu mücadeleyi yürütüyor. Bu mücadelenin ideolojik, politik ve tarihsel olarak ezilenlerle birlikte ve bütün ezilenler adına yürütülen enternasyonalist bir devrim olduğunu görüyoruz. Kadının üstlendiği rol, sergilediği kahramanlık ve ödediği bedellerden hareketle bu devrim aynı zamanda bir kadın devrimi olarak tanımlanıyor. Sosyalist teoride değiştirici gücü olduğu söylenen devrimci zor, bugün Roja'ya'da öz savunma gücü olarak gelişmektedir.

Sosyalizm, tarihi çizgisel bir ilerleme olarak tanımladı. Yani toplumları ilkel komünal toplum, köleci toplum, feodal toplum, kapitalist toplum olarak sınıflandırdı; ardından sosyalizm ile özel mülkiyetin aşılacağı ve komünal, sömürsüz, sınıfsız, özgür bir topluma ulaşılacağı tespitinde bulundu. Roja'ya deneyimi ise toplumsal tarihin pek de çizgisel ilerleme biçiminde akmadığını, diyalektiğin iç içe geçmelerle ilerlediğini gösteriyor. En tarihsel olgular, ilişkiler ve çelişkiler, en güncel gerçekliklerle iç içe yaşanmaktadır. Kadın sorununda gerek tarihsel gerek güncel, bütün zamanların sömürü ve şiddet biçimleri iç içe yaşıyor.

Kadın devrimini tanımlarken Neolitik Çağ'ı yeniden değerlendiriyoruz. Kadın öncülüğünde temelleri atılan bu eşitlikçi dönem Mezopotamya coğrafyasında çok güçlü bir biçimde yaşanmış ve bugün de kimi etkileri sürüyor. Erkek egemen, sınıflı, devletli dönem insanlık tarihinin çok küçük bir dilimidir. Yalnızca beş bin yıllık erkek egemen uygarlığına bakarsak, insanlık tarihinin geri kalan ve asıl kısmını oluşturan süreçlerini ıskalamış oluruz. Erkek egemen uygarlık bir inkar uygarlığıdır. İnsan sadece analitik zeka ile hareket eden maddi bir varlık değildir. Sosyal, kültürel, manevi ve kolektif bir varlıktır. İşte Roja'ya deneyiminde kadınlar öncülüğünde toplumun komünal, manevi, kültürel ve politik yaşam değerlerine sarıldığını, güvendiğini, inandığını görüyoruz. Birçok arkeolojik ve antropolojik araştırma, tez ve tespitte açığa çıkan gerçekler insanlık tarihinin yeniden yorumlanması gerektiğini gösteriyor. Kürt kadın hareketi ve Roja'ya deneyimi, yeni bir toplum bilimi olarak tartışılan Jineoloji perspektifi ışığında, hakikati açıklamaya çalışan dört temel disiplini, mitolojiyi, teolojiyi, felsefeyi ve bilimi yeniden yorumluyor. Kadın nerede kaybetti ve kadının kaybedişiyle birlikte toplum nasıl zarar gördü? İnsan doğadan ve toplumsallıktan nasıl koptu? Dogmatizm insana, topluma ve kadına ne kaybettirdi? Mitoloji, din, felsefe ve bilim, toplumu ve kadını nasıl köle haline getirdi? Direnenleri nasıl katletti? Birçok soruya Jineoloji, kadın bakış açısı ile yeni cevaplar aramaktadır. Uygarlık tarihi boyunca kadının direnişi, emeği ve toplumsallığa olan katkıları inkar edildi. Her şey erkek icadıymış gibi yazıldı, anlatıldı. Toplumsallığın ekolojisi, yani doğası olmasına rağmen, eve hapsedilen, katledilen, bedeni ve emeği sömürülen, teca-

vüze uğrayan, günah ve suç objesi haline getirilen yine kadın oldu. Kadının ekonomik, politik, sosyal, kültürel, sanatsal, kurumsal olarak rol oynamadığı hiçbir toplum demokratik, eşit ve özgürlükçü olmayacaktır. Ortadoğu gerçekliğinde de Batı'nın kapitalist modernite gerçekliğinde de yaşanan budur.

Jineoloji perspektifi ile kadın devrimini geliştirmeye çalışan Rojava deneyimi ve kadın hareketi; bugüne kadar kapitalist moderniteden öğrendiklerimizi akli, vicdani ve ahlaki olarak sorgulamamız, durduğumuz ve baktığımız yeri değiştirmemiz gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bakış açısı ile milliyetçiliği, militarizmi, cinsiyetçiliği, dinciliği ve pozitif bilimciliği sorgulamak; kendi düşünce, yaşam, örgütlenme, eylem ve komün değerlerimizi oluşturmak çok önemli olmaktadır. Rojava deneyiminde yaşanan da budur. Yoksa bu kadar fedakarlık, korkusuzluk ve direnme azmi kendiliğinden gelişecek şeyler değildir. Hiçbir kazanım güvencede değil iken, yıkımlar ve trajediler devam ederken, hâlâ bir yandan kadın köyleri, kadın evleri, eğitsel ve kültürel akademiler kuruluyor, ekolojik üretim yapılıyor. Bunlar kadın öncülüğünde geliyor ve çok değerli çalışmalar. Savaşın yıkıntılarından yeniden yaşamı yaratmak... "İnanmak başarmanın yarısıdır". Çünkü bugün kapitalist modernite o kadar tüketici, o kadar günübirlik bir yaşam sunuyor ki; değerlere, mücadeleye, ideallere, sosyalizme inanmak neredeyse imkansız hale getirildi. Kadın devrimi ve Rojava deneyimi, aslında gücünü buradan alıyor. Bunun özünde hem sosyalizme olan inanç hem kadın mücadelesine ve kadın mirasına duyulan güven vardır. İŞİD yenilebilir. Öz savunma daha yaygın geliştirilebilir. Ancak esas olan, ABD'nin, Rusya'nın, Türkiye'nin, İran'ın, kısacası kapitalist modernitenin uluslararası güçlerinin hesaplarını, halkların demokratik birliği ve direnişiyle boşa çıkarmak için mücadele etmektir. Halklar ittifakı ve siyasetini geliştirmektir. İnancımız ve mücadele azmimizle onu da başaracağız.

Kadın mücadelesinin; birinci, ikinci, üçüncü dalga feminist mücadeleler biçiminde kendisini görünür kılması ve özgürlük taleplerinin evrenselleşmesi karşısında kapitalist sistem sömürü biçimini daha da incelterek sürdürmeye devam etmektedir. Oy kullanma, siyaset yapma, mülk edinme haklarımız tanınmıyordu. Yalnızca çocuk doğuran anne, eş, kız kardeşlik. İki yüz yıl önce kadınlar, büyük direnişler sonucunda "insan" olduklarını erkek egemen ulus devlet rejimlerine kabul ettirdi. Yine seçme ve seçilme hakkımızı direnerek, bedel ödeyerek kazandık. Çalışma hakkı, eşit işe eşit ücret hakkı için emekçi kadınlar olarak direndik. Birçok ülkede birçok hak üç beş yıl öncesine kadar tanınmamıştı. Bugün dahi kadınların uluslararası sözleşmelerden ve evrensel hukuktan doğan haklarının geri alınması, sömürünün derinleştirilmesi söz konusu. Bedenimiz, saçımız, gülüşümüz, yürüyüşümüz, giyim kuşamımız yasak ya da tartışmalı. Kadınların cinsel obje haline gelmesi için her türlü yolu deniyor. Taşlanarak öldürülüyoruz.

Mezopotamya, Sümer, Mısır ve Antik Yunan mitolojilerinin anlatımlarında; bereketi, emeği, sevgiyi, aşkı, güzelliği, sabrı, iyiliği, barışı, sanatı, üretimi, yaşamı

tanrıça figürüyle temsil eden kadının bedeni; güç, öfke, savaş, ölüm, kötülük ve karanlığı gök ve yeraltının kızgın tanrısı olarak temsil eden erkek tarafından parçalanmıştır. Milliyetçiliği, militarizmi, sömürüyü, savaşları geliştiren kadın değil. İnsanlık tarihindeki kadın hakikati hâlâ açığa çıkmış, yeterince tartışılmış, yazılmış değil. Diğer yandan kadının büyük bir tarihsel direnişi de vardır. Kölecî çağda direndi; Ortaçağ karanlığında, kapitalist çağda direndi. Çocuk doğuran anneden, eşten, kız kardeşten ibaret olan kadın figürü aşıldı artık. Son iki yüz yılda kadınların elde ettiği bütün haklar feminist mücadelenin sonucunda başa- rılmıştır. İstedğimiz hakları direnerek aldık.

Toplumsal cinsiyetin inşası karşısında kadınlar olarak sürekli devrim içinde ol- duk. Özgürlüğümüzü erkek egemen sistemin bize bahsetmesini beklemedik. Kadınlar olarak ne istediğimizi belirleyip bunun için dünyanın her yerinde daya- nışma ve örgütlenme içinde olduk. Bugün gerekli olan, toplumla birlikte erkeğin temsil ettiği zihniyet ve mekanizmalarla mücadele etmek, kadının özgürlük ve eşitlik taleplerini toplumsal talepler haline getirmektir.

Toplumsal yarısıysak, kadının olmadığı yerde toplumsal yaşam mümkün olma- yacaksa kadınlar olarak değiştirici rolümüze güvenip demokratik bir devrime öncülük edebiliriz. Bu bakımdan kadın hareketlerini, feminist mücadeleyi ve Rojava deneyimini tartışmak önemlidir. İnsan özgürleşmeden sosyalizm ya- sayamaz. İnsanın özgürlüğü kadın özgürlüğü ile mümkündür. "İnsanı yaşat ki sosyalizm yaşasın" tespiti Ekim Devrimi'ni yaşatmak için elzemdır. Ben kısa bir çerçeve sunmuş oldum, sorularla genişletebiliriz. Dinlediğiniz için teşekkürler.

Hilmi Aydoğdu: Tüm konuşmacılarımıza teşekkür ediyoruz. Konuşmacılarımıza soruları olan arkadaşlar, söz alabilirler.

Salondan: Merhabalar, öncelikle yoldaşın aracılığıyla Rojava'da devrim müca- delesini sürdüren tüm yoldaşlara saygı ve sevgi iletmek isterim. Biz Rojava'da gerçekleşen mücadelenin ortaya çıkarttığı yaşam pratiklerini aslında yalnızca sosyal medya üzerinden takip edebiliyoruz. Bu çerçevede savaşın dışında kalan bölgelerde Rojava halkının günlük yaşam pratiğinin ne biçimde olduğunu, ör- neğin barınma hakkının komünal yaşam çerçevesinde nasıl hayata geçirildiğini kendisine sormak isterim.

Salondan: Merhabalar, Rojava'ya sonsuz sevgiler, saygılar buradan. Sizce sos- yalist kuruluş, toplumsal bakımdan Rojava Devrimi'nde tamamlanmış bir hedef mi? Yani anayasal bakımdan, program bakımından böyle bir hedef var mı? Varsa şu anda hangi aşamada, önümüzde ne tip zorluklar var temel olarak? Özellikle ekonomik kuruluş bakımından ne tip arayışlar içindesiniz? Onu öğrenmek isti- yorum.

Salondan: Mücadelenizi saygıyla selamlıyoruz. Seçim süreçlerinin oldukça de- mokratik olduğunu söylediniz ve adaylıklardan bahsettiniz. O zaman şöyle bir

şey mi işliyor diye soruyorum: Diyelim 20 kişilik bir organ seçilecek; başka bir organ tarafından belirlenmiş 20 kişilik bir liste yok, aksine isteyen herkes belirttiğiniz kotalar dahilinde başvuruyor ve belki 20 kişilik bir organ için yüzlerce aday ortaya çıkıyor. Belki 60 belki 70 kişinin içinden en çok oy alan 20 kişi seçiliyor. Bu biçimde mi gerçekleşiyor?

Salondan: Merhaba, Köz gazetesi adına Foza Yusiv'i selamlıyorum. Rojava'da devrim gerçekleştiğinde biz Köz gazetesi olarak bunu bir devrim olarak selamladık. KYB'nin yapamadığını, tereddüt ettiğini, ama Rojava'da bir devrim gerçekleştiğini ifade ettik. 2014'te Rojava Toplumsal Sözleşmesi'yle üç kantonun kuruluşu ilan edildi ve bu Suriye Devleti'nin söz sahibi olamadığı anlamına geliyordu. Şimdi ise gelen süreçte Suriye Demokratik Federasyonu'nun parçası olmak reel politik durumda bir geri adım değil mi?

Önemli bir şey söylediniz, uzun süreli bir mücadele dediniz. Kuzey Kürdistan'da 40 yıllık bir mücadele var. Güney Kürdistan'da 100 yıllık bir mücadele var; önderliği, niteliği farklı olsa da. Bu, Kürtlerin Kürdistanı bir kazanımıdır. Rojava'daki devrim keza öyle. Kürtler, 40 milyonluk bir ulus olarak Ortadoğu'da, nesnel dinamiklerin alabildiğine çoğaldığı bir ortamda, özgür bir ulus ve irade olarak nerededir ve nasıl bir iradenin ortaya çıkması gerekiyor?

Salondan: Bundan yaklaşık 10 yıl önce Bilgi Üniversitesi'nde, Devrimci Sosyalist İşçi Partisi'nin düzenlediği bir seminerde Yahudi bir profesör, Suriye'de petrol ve doğalgaz boru hatları sebebiyle bir savaş çıkacağını belirtmişti. Hep aklımda kaldı bu. Şimdi elbette bu süreçte en başta Rusya, Amerika ve Çin'in, Türkiye'nin, İran'ın ve Avrupa'nın bölge üzerinde hedefleri, çıkarları var. Suriye'nin dünyanın çeşitli yerlerine yaklaşık 10 milyona yakın göç verdi ve yaklaşık beş milyonu da Türkiye'ye geldi. Gaziantep'teki patlamadan sonra Türkiye'ye saldırı varmış gibi bir algı yaratılarak Cerablus'a müdahalede bulunuldu. Bu son süreçte İdlib'e ve Afrin'e müdahale oldu. Bu dengeleri de hesaba katarak ne düşünüyorsunuz süreç hakkında?

Salondan: Merhabalar. Öncelikle Rojava devrimini buradan selamlıyorum. Devrimin ekonomik altyapısı hakkında pek fazla bilgimiz yok. İhtiyaçlar nasıl gideriliyor? Savunma için gerekli şeyler kimler tarafından ya da nasıl tedarik ediliyor? Yetişmiş insan sayısı kaçtır, yeterli doktor, yeterli mühendis var mı, üniversite eğitimi var mı? Ne düzeyde?

Salondan: Çok kötü niyetli bulunmam umarım. Arkadaşın sorusunu dinlerken dikkatimi çekti. İnsanların sözleri siyasi konumlarına, kimliklerine, kurumlarına, varsa bağlantılı oldukları devletlere göre kodlanabilir, bu anlamlı da olabilir. Bazı durumlarda kültürel, dinsel, etnik bir kimlik böyle bir işlev taşıyabilir. Ortadoğu denilen bölgeyle ilgili yapılan bir analizde, yapan kişinin mesela İsrail devletinin temsilcisi ya da Türkiye'nin resmi temsilcisi olması bir anlam taşır. Bunlardan birini cümle kurarken sıfat olarak başına getirebiliriz. Fakat Yahudi

olması böyle bir anlam taşımaz, böyle konuşmaktan ve algılamaktan kaçınmamız gerektiğini düşünüyorum.

Salondan: Ben Besime Hanım'a bir soru sormak istiyorum. Ortadoğu'da halkların kurtuluşu için verilen mücadelenin yalnızca İŞİD'e karşı olmadığını, aynı zamanda ideolojik ve politik öneme sahip olduğunu söylediniz. Ben bunu biraz açmanızı rica edeceğim. Yani bugün emperyalist dünyada; Ortadoğu'da verilen mücadelenin ideolojik ve politik önemi nedir sizce?

Salondan: Öncelikle bu sempozyumu düzenleyenlere teşekkür ediyorum. Bazı konuşmacılar sunumları esnasında, sosyalizm için yeni bir sürecin imkanlarını düşünmenin gerekliliğini vurguladı. Ben de bu konuyu ele alacak bir sempozyumun düzenlenmesine çok ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum.

Türkiye sosyalist hareketinin Kürt Özgürlük Hareketi'ne, yalnızca Lenin'in ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesi gereğince destek verdiğini görüyoruz. Fakat Öcalan'ın reel sosyalizm pratiklerine yönelttiği eleştiri üzerinden ortaya koyduğu demokratik özgürlükçü sosyalist paradigma, Türkiye sosyalist hareketi tarafından pek de değerlendirmeye tabi tutulmuyor. Türkiye sosyalist hareketinin bu paradigmayı tartışmaya ihtiyacı olduğunu düşünüyorum.

Besime arkadaşına şunu sormak istiyorum: Bu teorik tartışmanın başlatılması, beraberinde Kürt Özgürlük Hareketi'yle Türkiye sosyalist hareketi arasında bir çatışma mı getirir? Yoksa ittifakın aynı zamanda teorik bir düzleme oturması sağlanabilir mi?

Salondan: Konuşması için teşekkür ediyorum Besime Hanım'a. Öncelikle; kadınlık ve erkeklik tarzlarının konuşulmasının ardından, her seferinde aynı erkeğin bir erkek özgüveniyle konuşmaya çalışması bana biraz çelişkili, daha doğru-su ironik geldi.

Ben konuşmanızı dinlerken, bir taraftan şiddeti bir erkeklik ürünü olarak kabul ettiğinizi, bir taraftansa cinsiyet rollerinin tarihsel olarak değişip dönüştüğünden bahsettiğinizi düşündüm. Şiddetin erkeğe içkin bir şey olarak ele alınması bana biraz özcü ve statik geldi. Tarih boyunca cinsiyet rolleri de değişiyorsa, nasıl şiddet bu kadar erkeğe içkin olabilir? Ben şiddetin patriyarka tarafından erkekler lehine bir silah olarak kullanıldığı görüşüne katılıyorum, ama şiddetin doğrudan erkeklikle eşleşebilir bir şey olduğu görüşüne katılmıyorum. Kadınların da silah olarak kullanılabileceği bir şey olduğunu düşünüyorum. Tutumunuz bana çelişkili geldi. Bu konudaki görüşünüzü merak ediyorum.

Salondan: Ben Kız adına söz aldım. Bir şeyler söylemek ve soru sormak istiyorum. Ekim Devrimi'nin halkların kardeşçe yaşadığı bir tablo yarattığını söylüyoruz. Peki, bu nasıl oldu? Çarlık yıkıldı ve halklar, ezilen uluslar kurtuldu. Rusya'da egemen ulusun devrimcilerinin önderliğinde azınlıklar özgürleşti. Or-

tadoğu'da ise Kürtler ve Filistinlilerin devrimci dinamikler olarak onlarca yıllık varlığı söz konusu. Bize göre olması gereken Türkiye'de, Kürdistan'da ve Ortadoğu'da devrimlerin gerçekleşmesi ve halkların özgürlükçü temelde bir araya gelmesi yahut istiyorlarsa ayrılmaları. Aksi durumda, her ne kadar ulus devlete karşı olduğunuzu söyleyip demokratik moderniteden bahsetseniz de, sonuç alınamıyor. İşte görüyoruz, 40 yıllık bir süreç var. Ya Kürtler, Türkler, bütün emekçiler bugünün çarlarını yıkarak özgür ve demokratik ulus temelinde bir araya gelecek ya da daha farklı dinamikler işleyecek. Kürdistan'da bir savaş varken biz burada sol, sosyalist, devrimci yapılar olarak dağınınız, örgütsüzüz. Bir araya gelinemiyorsa, Kürt hareketi kendi kaderini bir biçimde tayin edecek. Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Son olarak, ahkam kestiğimin düşünülmesini istemem; Türkiyeli devrimciler olarak bize ezilen ulusun mücadelesine akıl vermek düşmez. Ezilen ulusun devrimcileri olarak, Bolşeviklerin yaptığı gibi asıl düşmanın kendi yurdumuzda olduğunu gösteremediğimiz, Erdoğan'ın Rojava politikalarına karşı etkili biçimde mücadele edemediğimiz, TC'nin Kürdistan'daki işgaline dur diyemediğimiz için bu savaş sürüyor.

Foza Yusiv: Öncelikle, soru soran tüm arkadaşları selamlıyorum. Komünlerle ilgili soruyla başlayalım. Tabii, komün çalışmasını başlattık ama bazı dezavantajlarımız var. O da dünyada bizimkine denk ve başarılı modellerin sayısının çok az olması. Üstelik bizim toplumumuz bu modele yabancı. Bu sebeple önce nasıl bir çalışma ve yaşam tarzının gerekli olduğuna dair eğitimlerle başladık işe. Bunun tartışmasını yürüttük halk içinde. Ama bu hemen oluşturulabilecek bir şey değil; bir kültür meselesi, bir zihniyet meselesi. İki yıldır bu çalışmaları yapıyoruz.

Başlangıç olarak komünlerde nasıl bir çalışma tarzı olduğunu anlatmaya çalışacağım. Komünü biz bir tür meclis olarak tarif ediyoruz. Köydeki, mahalledeki, semtteki halk bir araya geliyor ve kendi eş başkanlarını seçiyor. Periyodik tartışmalar yürütülüyor, periyodik olarak planlar yapılıyor. Sosyal yaşamla ve ihtiyaçlarla ilgili ya da komün içi ne sorun varsa, komünde tartışılıyor. Mümkün olduğu durumlarda, ihtiyaçların ve çözümlerin planlanmasını köy kendi içinde hallediyor. Ama farklı yerlere başvurulması gerekiyorsa, onun da mekanizmaları var. Şimdi başlangıç itibarıyla komün aslında biraz da bizim sistemimizin birimidir diyebiliriz. Her bir komünde komiteler var. Her bir komite belirli bir yetkiye sahip. Eğitim komitesi, savunma komitesi, kültür komitesi, adalet ve barış komitesi gibi sosyal adalet komiteleri var. Aynı zamanda her bir toplumun kendine mahsus ihtiyaçları doğrultusunda yeni komiteler oluşuyor. Genel tartışmalar daha çok komünün içinde örgütleniyor.

Şimdi sizin de bahsettiğiniz belediye, nahiye ve kanton meclislerinin seçimlerine gideceğiz. Bu komünlerin meclislerle de hem yatay hem dikey ilişkileri olacak. Meclislerle komünler ters bir piramit şeklinde. Sistem, önce komün ondan sonra sırayla belde, nahiye, kanton, bölge ve federasyon gelecek şekilde örgütleniyor.

Ben şunu açıkça söylemek isterim. İşin daha başında olduğumuz için birçok şey daha anlaşılmamış durumda, amatörlükler çok fazla. Komünün karakteri ve işleyişi bile kimi yerlerde henüz tamamen kavranamadı. Neden? Bazı alanlar var, kurtulalı bir ay olmuş, bazı alanlar beş ay, bazıları iki yıl. O sebeple yeni kurtarılan bölgelerde kimi pratikler olgunlaşmadı. Sürekli, yeni kurtarılmış bir bölgeyi inşa etme, halkına paradigmamızı anlatma halindeyiz. Elbette bir inşa sürecindeyiz, neyi nasıl oturtacağımızın arayışındayız.

Şunu söylemek istiyorum. Toplum artık komünün gerekliliği konusunda ikna olmuş durumda. Bence bu çok önemli bir adım. Bundan sonraki süreç açısından gereken, zemini iyi oluşturulan bu modeli olgunlaştırmak ve geliştirmek. Bu seçimlerden sonra, komünleri çok daha iyi örgütlememiz, güçlendirmemiz lazım. Dediğim gibi, eş başkanlık sistemine komünlerden başladık ve böylece kadınlar ve erkekler daha serbest bir şekilde aday oldular. Fakat kota konuldu, kesinlikle her komünde eş başkanlık modeli uygulandı. Özellikle uzun bir süredir federasyon alanında yer alan bölgelerin hemen hemen her yerinde komün çalışması örgütlendi ve seçimler yapıldı.

Başvuru da serbestti, herhangi bir kriter konulmadı. Komün bu sistemin kök hücreleri olduğu için, partiler bu işe girmesin diye kararlaştırıldı. Daha çok toplumun güvenini kazanmış, çalışkan kişiler olmasını önemsedik. Serbest propaganda dönemi oldu. Bu noktada partilerin hiçbir müdahalesi olmadı diyebilirim. Tabii ki belde, nahiye ve kanton seçimleri farklı olacak; listeler ve bağımsız adaylar biçiminde olacak.

Sosyalizmle ilgili soruya gelecek olursak; başta da söylediğim gibi biz bu devrimi belirli bir paradigma doğrultusunda geliştirmeye çalışıyoruz. Bu, ekolojiyi gözetken, demokratik ve kadın özgürlükçü bir paradigmadır. Komünal değerleri oluşturmaya ve aynı zamanda yerleşik hale getirmeye çalışıyoruz. Komünal, politik, demokratik bir toplum yaratmaya yönelik bir iddiamız var. Demokratik sosyalizm nasıl olabilir arayışı içerisindeyiz. Demokratik ve komünal değerler temelinde kendi değerlerimizi nasıl yaratabiliriz arayışı içerisindeyiz.

Kürt özgürlük mücadelesi hangi düzeye ulaşmış ya da nasıl tanımlayabiliriz diye sorarsak; Rojava Devrimi'yle Kürdistan Özgürlük Hareketi'nin farklı bir aşamaya geçtiğini söylememiz gerekir. Kürt Özgürlük Hareketi'nden ibaret olmayan bir mücadelenin parçalarıyız artık.

Nasıl bir yaşam yaratabiliriz? Yani Kürtler, ama aynı zamanda bu coğrafyanın üyeleri olarak, diğer halklarla birlikte nasıl bir yaşam örebiliriz? Kendi kimliğimizi özgürleştirebildiğimiz bir sistemde diğer halklarla demokratik ulus temelinde nasıl bir gelecek yaratabiliriz arayışı içerisindeyiz. Eskiden mücadelemiz daha çok ulusal boyuttaydı. Şimdi Kürt ulusunun kurtuluşu ve demokratik ulusun inşası at başı gidiyor. Aslınsa kadın devrimi, ulusal devrim, halkların devrimi, demokratik devrim gibi birçok devrim birlikte yürütülüyor.

Ben burada belirtmek istiyorum, tabii ki çok ciddi tehlikeler var hâlâ. Biz her şeyi garantilemiş değiliz. Rojava açısından olsun, diğer halklar açısından olsun, ciddi kazanımlar var ama aynı zamanda ciddi tehlikeler de var. Başur'daki durumlar çok ciddi bir aşamada bence. Bunu iyi değerlendirmemiz lazım. Bu süreçte ulus devletin bir çözüm olmadığı bir kez daha ortaya çıktı. Kendi öz gücüne dayalı olmayan bir bağımsızlık talebi kesinlikle gerçekleşemez. Dış ilişkilere dayalı bir bağımsızlık kesinlikle bağımsızlık değildir, ayrılma her zaman bağımsızlık olmuyor. Yani birçok kavramı, birçok sorunu yeniden ele almamız gerekiyor.

Bu nedenle Kürdistan'ı, bölgenin durumunu ve yaşanan sorunları en doğru bir şekilde ele almak gerektiğini düşünüyorum. Özellikle var olan halklarla doğru, eşit ve özgürlükçü bir ilişki temelinde, kendi öz gücüne dayalı bu projeyi geliştirmek, güçlü ve her yönüyle kendine yeten bir öz savunma sistemi oluşturmak mümkündür. Kuşkusuz ittifaklar olur, mutlak bağımsızlık olmaz bu dünyada; ama prensiplere dayalı, halkların çıkarlarına dayalı, kadınların çıkarlarına dayalı bir ittifak olması farklıdır. Dar, partisel veya milliyetçi çıkarlara dayanan ittifaklarsa yenilgiye mahkumdur.

Bu tutumun önemli sonuçları var. Şu an Türkiye'de kriz var ve belli ki bu kriz uzun süre devam edecek. Biz şimdiye kadar olduğu gibi politikamızı ve ittifaklarımızı, hiçbir güce, özellikle bu mezhepsel ve milliyetçi hedeflere alet olmadan, kendi öz gücümüze yaslanarak ve halklarımızın çıkarlarını esas alarak inşa edeceğiz.

Artık bizim açımızdan bundan sonraki süreç yeni bir yaşamın, yeni bir özgürlük arayışının örgütlenmesidir ve garantimiz de bu tezdır, bu çizgidir. Bu temelde kendimizi güçlü örgütlersek, halklar olarak, kadınlar olarak, başaracağımızı düşünüyorum. Büyük tehlikeler var kuşkusuz, ama biz aynı zamanda insanlığın büyük mirasına yaslanıyoruz. İnsanlık büyük değerler yaratmış, bize büyük değerler bırakmış. Biz bu değerlere sadık kalırsak ve hepimiz beraber omuz omuza birlikte mücadele verirsek, gerçekten başaramayacağımız hiçbir şey yok. Yenilgiye uğratamayacağımız hiçbir güç olmayacak bu dünyada. Biz birçok sefer aslında mucizevi şeyler başardık. Kobani'de başardık, Rakka'da başardık, artık bitti dediğimiz birçok noktada yine zaferler kazandık. Uçurumun kenarında kanatlanıp uçtuk. Bundan sonra da büyük kahramanlıklarla, kararlılıkla, azimle, sizin gibi değerli ve özgürlüğe tutkulu insanlarla birlikte büyük hedefleri başaramağımıza inanıyoruz.

Hepinizi kucaklıyorum ve hepinize büyük başarılar diliyorum.

İlham Ehmed: Açıktır ki üçüncü dünya savaşı ekonomik temeller üzerinden yürütülmekte. Biz de bunun farkındayız. Şu an enerjinin büyük bir çoğunluğu Demokratik Suriye Güçleri'nin kontrolünde. Bu enerji tüm Suriye toplumu ve halkı içindir. Yani birlikte paylaşmak için. Suriye'nin tümü için böyle bir siyaset yürütüyoruz. Ekonomik alanda da özerk bir sistem inşa ediyoruz.

Şu anda Afrin’de yürütülen savaş, gerçekten de ciddi bir savaştır. Türkiye devleti federal sistemi ortadan kaldırmak için Suriye’ye girdi. Afrin’i Kobani haline getirmek istiyor. Ama orada savunma için bir gücümüz var. Daha önce direniş sergilediğimizde, Türkiye Afrin’de ağır darbeler aldı. Şu anda da öyle bir direniş sergileyeceğiz. Eğer böyle bir durum tekrar olacaksa, uluslararası güçler onlara yardım edecektir. Yani Afrin’e bir saldırı gerçekleşse Amerika, Rusya, İran ve diğer güçler Türkiye ile hareket edecekler. Ama onlara karşı ciddi tutumlar alacağız.

Diğer soruya geçecek olursak, devrimimizin ekonomik imkanları kısıtlı. Baştan beri var olanları nasıl geliştirebileceğimize ve topluma aktarabileceğimize yoğunlaştık. Şu ana kadar bu hatta ilerliyoruz. Zorluklar var, ama bu sistemin toplumun hizmetine girmesi için çalışıyoruz. Öte yandan üniversiteler konusunda da zorluklar var. Bölgemizde şu ana kadar biri Afrin’de diğeri Qamışlo’da olmak üzere iki üniversite kurduk. Şu anda Kobani’de üniversite kurma çalışmaları var. Bu üniversitelerde okuyanlar, bölgede iş imkanı bulacak. Devrimin başlangıcında birçok doktor ve mühendis ülkeden çıktı, ama az da olsa kalanlar da var. Kalanlar şu an çalışıyor. Toplumun her alanında komünler var. Savunma için var olanları ihtiyaçlarımız doğrultusunda kullanıyoruz. Biliyorsunuz DAİŞ’e karşı yürüttüğümüz mücadeleye dönem dönem dışarıdan maddi destek sunanlar oluyor, bunları demokratik sistem için kullanıyoruz. İnaniyoruz ki tüm saldırılara karşı savunma güçlerimiz daima üstün gelecektir.

Besime Konca: En son sorudan başlayayım. Özcü bir yaklaşımla, şiddeti sadece erkeğe has bir şey olarak tanımlamadım. Erkek egemen, devletli ve sınıflı toplum yapısı ile üretim ilişkileri üzerinden bunu açıkladım. Bazıları erkeğin doğası itibarıyla şiddete eğilimli olduğunu savunur, bu çok tartışmalı bir durum. Hakkı açıklayan dört disiplinden bahsettim. Felsefe kadını eksik tanımlar; kadının düşünemediğini, yetilerinin sınırlı olduğunu söyler. Pozitif bilim, kadını bilimsel araştırmalar için yeterli bulmaz; kadının duygusal ve objektiflikten uzak olduğunu söyler. Dinlerde kadının nasıl tanımlandığı zaten ortada. Onun için mitolojideki örnekleri verdim.

Düşünsel olarak erkek egemen uygarlık böyle gelişti. Bununla mücadele etmek zorundayız; çünkü bugün her ne kadar devrimci olsak da bin yıllardır bize dayatılan rollerin dışına çıkmış değiliz.

Şimdi Köz’den arkadaşın sorduğu soruya geleyim. Sorunu Erdoğan üzerinden ya da bugünkü egemenler üzerinden tanımlamamak lazım. Erdoğan 15 yıldır var, ama egemenlik ilişkisi 100-200 yıldır sürüyor. Burada elbette dayanışma içinde olmamız, bu mücadeleyi birlikte yürütmemiz önemli. Ama hep birlikte direnmemiz, sorunların çözülüp biteceği anlamına gelmez. Bugün en başta yapmamız gereken; emperyalizmi ve kapitalizmi en azından demokrasiye duyarlı hale getirmek, bir bakıma onu sınırlandırmak. Sınırladıktan sonra değişime, değişimden sonra da sönmülemeye zorlamak. Kapitalist modernite bile kendisini

postmodernizmle yumuşatmaya çalışıyor. Postmodernizm, sosyalizm üzerinde de onun eksik bıraktığı alanları dolduracak, yeni bir mücadele ve yaşam biçimi önerecek biçimde etkili olacaktır.

Bütün bunlar tek boyutlu bir mücadeleyle olacak şeyler değil. Yüz binlerce yılları kapsayan insan olma halimizi çözümlemeye ve bu çözümleme temelinde ortaklaşmaya çalışırsak; belki gerçek anlamda bir direniş ve mücadele kurmak, emperyalizmi ve kapitalizmi aşmak, geriletmek, hiç değilse sınırlamak mümkün olabilir. Sınırlandıracak kadar güçlüyüz.

Bugün IŞİD, 72 kere katledilmiş Ezidilere niye saldırdı? Gerçekten Ezidiler miydi sorun? Ya da Kobani'deki halk, IŞİD'in devlet kurma hedefinin önünde çok mu büyük bir engeldi? Değildi. Orada en zayıf halkadan başlayarak yıkım gerçekleştirmek istediler. Buna karşı Rojava'da verilen direniş çok önemli. 72 kere katledilmiş bir halkın tekrar katliama maruz kalması ve Amerika'nın, Avrupa'nın, Rusya'nın hiçbir şey dememiş olması Kürtler açısından tartışılması ve önemsenmesi gereken şeylerdir. Onun için Kürtler, kendi kaderlerini tayin etme yolunda çok etraflıca düşünmelidir. Ne biçimde tayin edileceğine yine Kürtler karar verecektir; bağımsızlık olur, birlikte yaşamak olur veya demokrasiyi geliştirmek olur. Her biçimde, kendi kaderini tayin etmek özgürlüktür, bir bakıma sosyalizmin özünün gerçekleştirilmesidir.

Bugün 70'lerin, 80'lerin devrimci ittifakları da iç çatışmaları da hâlâ sürüyor. Ama bugünkü sorun sadece Kürtlerin kendi kaderini tayin hakkı sorunu değil, Türkiye halklarının da kendi kaderlerini tayin etme sorunu var. Bugün en fazla Türkiye halkı eziliyor; bu halkın Ortadoğu'da nasıl bir savaşa çekildiğini görüyorsunuz. Onun için birlikte tayin etmeyi tartışmak gerekir. Bütün halkların, Kürt halkının, Türk halkının, Arap'ın, Süryani'nin, Çerkez'in, Gürcü'nün, bütün etnik halkların birlikte yaşayabilmesi; birlikte tartışabilmesi gerek. Dönemsel olarak yarın bir gün konjonktür farklılaşır, halklar kendi gerçekliğini farklı tartışmaya başlar. Çünkü canlı varlıklarız, koşullar değişir, konjonktür değişir. Şu özeleştiriyi vermemiz gerekiyor: Sorunları kavramsal ve kuramsal olarak şablonlaştırıyoruz. Sürece ve koşullara göre esnemezsek dogmatikleşiriz ve sorunlara çözüm üretemez oluruz. Biz çözüm üretemeyince de emperyalizm karşımızda iyice güçleniyor; evlerimize, yatak odalarımıza kadar giriyor, halklara, kadınların bedenlerine saldırıyor. Buradan bakmanın daha önemli olduğunu düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

Hilmi Aydoğdu: Gerek Kürt halkı, gerek Türkiye halkları, gerekse de diğer Ortadoğu halkları açısından son derece önemli bir devrim süreci yaşıyoruz Rojava'da. Esasında Rojava Devrimi sadece Kürdistan halklarının devrimi değil, aynı zamanda bir Türkiye devrimi. Çünkü Rojava'daki devrim, hem Kuzey Kürdistan'da Kürt sorununun adil ve demokratik çözümünde hem de Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde gerçekten çok kilit bir rol oynamakta.

Kürdistanlı ve Türkiyeli bütün devrimciler, demokratlar olarak; Rojava Devrimi'yle dayanışmakla; tıpkı Kobane döneminde olduğu gibi onu zafere götürebilmek için elimizden gelen her şeyi yapmakla yükümlüyüz.

Rojava enternasyonal bir devrimdir. Zihinsel olduğu kadar, fiziksel olarak da bu böyle; çünkü YPG saflarında savaşanlara baktığımızda sadece Kürtlerin, Arapların, Suriyeli Hristiyanların olmadığını görüyoruz. Dünyanın her tarafından ve bütün milletlerden savaşçılar, devrimci, demokrat, sosyalist insanlar Rojava Devrimi'nde, Suriye'nin demokratikleştirilmesi sürecinde büyük bir mücadele veriyor. Bu uğurda çok sayıda enternasyonal devrimci, sosyalist şehit oldu. Bu bizim için büyük bir öğretiler. Umuyoruz ki, Ekim Devrimi'nden bugüne kadar gelen devrimci sosyalist ruhu tartıştığımız bu toplantı; Türkiye halklarını örgütleyip bu mücadeleye seferber edebileceğimiz bir sürecin başlangıcı olur.

Halkların Demokratik Kongresi'ne böyle bir toplantı gerçekleştirdiği için, Ekim Devrimi'nin 100. yılında bu kadar kapsamlı bir tartışmaya zemin oluşturduğu için çok teşekkür ediyoruz. Burada çok önemli bir görevi, çok önemli bir sorumluluğu yerine getirdiler. Kutluyoruz onları. Bu duyguyla, bu bilinçle, bu inançla devam edersek önümüz açık; inanıyoruz ki halklarımız bütün baskılara rağmen, bütün zorluklara rağmen, bütün gözaltı ve tutuklama operasyonlarına rağmen bu mücadeleyi başarıya götürecektir. Ama başarı sonuçta bizim örgütlü mücadelemizle ve halklarımızın enternasyonal dayanışmasıyla mümkündür. Bundan başka başarı şansımız yoktur. Dün de ifade edildi, Kürdistan Özgürlük Hareketi'yle Türkiye devrimci sosyalist hareketi arasında diyalog eksiklikleri var. Bu diyalogların çok daha güçlü bir zeminde oluşması, halklarımızın ortak beklentisidir. Halklarımızın bu beklentisine denk düşen bir mücadeleyi hep birlikte vereceğiz. Buna inanıyoruz.

Tekrardan teşekkür ediyoruz.

Berlin'de kızı bayrak, 1 Mayıs 1945

KAPANIŞ KONUŞMASI

Korkut Boratav

Onur Hamzaoğlu: Değerli katılımcılar, tekrar merhaba. Cuma gününden bugüne altı oturum tamamladık açılış dışında ve kapanışla beraber yedinci oturumumuza gerçekleştireceğiz. Kayıtlı toplam 405 dinleyicimiz olmuş ve sosyal medyada 43.617 kişi tarafından naklen yayınıımız izlenmiş. 2017 başında, Kapital'in 150. ve Ekim Devrimi'nin 100. yılı münasebetiyle hiç olmazsa memlekette bir heyecan yaratabilir miyiz diye düşünmüştük. Anlıyoruz ki, o heyecanı bu salonun çok değerli katılımlarıyla birlikte hep beraber yaratabilmişiz. Sağ olun, var olun. 18 konuşmacımız ve iki de yazılı sunumla, hep birlikte bu işi başardık. Yalnızca HDK'nin bileşenleriyle değil, program içeriğinden de görüldüğü gibi, kısıtlılıklarımız dahilinde ülkenin ulaşabildiğimiz bütün değerleriyle burada hep beraber olmaya çaba gösterdik bu anlamlı yılda. Dilerim bunu açılışta yaptığımız çağrıya uygun bir yürüyüşe, kol kola bir mücadeleye taşıyabiliriz hep beraber.

Kapanış oturumumuzu daha önce de paylaştığımız gibi, değerli hocam Korkut Boratav sürdürecektir. Tanıtmaya gerek yok, hocaların hocası ya da sınıftan yana taraf, organik aydın. Evet, söz şimdi Korkut Hoca'da.

Korkut Boratav: Teşekkür ederim Onur, ben de hocaların hocası lafına karşı da-ima şunu söylüyorum. Sevgili Onur, işine döneceksin, biraz daha yaşayacaksın, hocaların hocasının hocası olacaksın. Bu bir demografi ve kronoloji sonucu...

Ben Ekim Devrimi'nin ürünü, armağanı olan toplumların canlı bilgileriyle yetiştim; yaşadım. O toplumların kaderleriyle ilgilendik, uygulandık, heyecanlandık ve sonra da onların çöküşünü ve tarihe karışmalarını büyük bir hüznle izledik. Bu perspektifle düşüncelerimi aktarıyorum. Dolayısıyla bu kongrede benden

önce katkı yapan değerli düşünürlerin doğrudan doğruya Ekim Devrimi üzerine odaklanan konuşmalarından biraz daha farklı bir şekilde paylaşacağım görüşlerimi sizinle.

Burada hemen söyleyeyim, bu konuya nesnel bir perspektifle bakmam mümkün değil. İkinci Dünya Savaşı'nın kritik bir aşamasında Nazi ordularının Sovyetler Birliği'ne saldırdığı yıl ben ilkokuldaydım. Ailem ve yakınları, Ekim Devrimi'nin heyecanıyla yetişmiş bir çevrenin mensuplarıydı. Dolayısıyla ben ilkokul öğrencisiyken, eski bir radyoda, Moskova yayınlarının nereden bulunacağını bilirdim; ailecek haberleri oradan izlerdik. Ben de büyüklerimle beraber Kızıl Ordu'nun ilk yenilgilerini büyük bir üzüntüyle öğrendim. Moskova'nın düşmesinden endişe ettik; Leningrad muhasarasını ve sonuna kadar düşmeyişi heyecanla izledik. Sonra Kızıl Ordu'nun zaferlerini, arkasından Ekim Devrimi'nin ürünü olan toplum biçiminin adım adım dünyanın çeşitli coğrafyalarına yayılmalarını da izledim. Dolayısıyla Ekim Devrimi'nin uzantılarına nesnel bir gözle bakamazdım. Bu iradem dışındaydı.

Hatta bu konudaki deformasyonlarımdan da söz edebilirim. Mesela Onur kardeşimin kuşağının bilmediği spor kahramanları, bizim için sosyalizmin zaferleridir. Uzun mesafe olimpiyat şampiyonu, Çek koşucusu Zátopek sosyalizmin zaferidir. Macar Milli Takımı'nın İngiltere'yi mağlup eden gollerinin golcüsü Puskás da sosyalizmin zaferidir. Kemancı David Oistrakh de... Ben lisedeyken Oistrakh Ankara'ya geldi, konser verdi. Sosyalizmin anılmasının, solculuğun mümkün olmadığı 1950'li yıllarda ben bu konsere, sosyalizmin müzik zaferini izlemek için gittim. Uzun yıllar bu ruh halim, duygusal bağım devam etti. Sputnik'e sevindik, mutlu olduk.

Sonra da kötü haberler gelmeye başladı. Kötü haberleri de izlemeyi ve araştırmayı akademik mesleğimin belli bir aşamasında görev bildim, 1973'te o konuda bir kitap yazdım. Şimdi bu kitabın analizlerini anlatmam mümkün değil.

Tabii ben bu konuda yalnız değilim. Benim kuşağımın küçük bir grubu Ekim Devrimi'ne ve uzantılarına umutla, gönül bağı ile baktı. 1960 sonrası Türkiye kuşaklarının, gençlerinin, aydınlarının sola, sosyalizme yönelen perspektifleri benim gibi hazır ikramla, aileden devralınarak şekillenmedi. 1960 sonrası sosyalizmle ilgilenen kuşağın gençleri sıfırdan başlayarak, eziyetle, okuyarak, eski bilgilere ulaşarak, tek tek öğrendi her şeyi. Bize büyüklerden aktarılarak, telkinle gelen bağlara onlar öğrenerek, mücadele ederek, mücadelenin içinde ulaştı. Ama o genç kuşakla benim de paylaştığım husus şudur: Hepimiz Ekim Devrimi'nin sosyalizm boyutunu heyecanla, tutkuyla, bazen zafer duygularıyla bazense üzülerek; son yenilgisini ise büyük bir hüznle karşıladık. Konuşmam da bu perspektifle olacak.

İlk vurgulamak istediğim husus şudur: Ekim Devrimi'nin uzantıları ve sonuçları, insanlığa büyük armağandır. Sizlere, bu toplum biçimlerinin üç özelliğinin

den bahsedeyim. Ekim Devrimi sonunda oluşan toplum biçimleri hangi toplum biçimleri? Onlar, kendilerine “sosyalist” dedi. Daha sonra olaya daha nesnel bakan düşünürler ve çok sayıda yazar, sosyalizmin teorik özellikleriyle gerçek hayattaki uygulamaların tam çakışmadığını gördükleri için bu sistemlere “reel sosyalizmler” dedi. Ben bu ikinci terimi kabul ediyorum. Reel sosyalizmlerin insanlığa üç büyük armağanını vurgulayarak başlayacağım. Ekim Devrimi’nden sonra Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği adını alan Rusya’da başlayan, daha sonra dalgalar halinde dünyanın nüfus olarak üçte birine, Çin’e, Küba’ya kadar uzanan büyük bir alana damgasını vurmuş olan ve “armağan” dediğim üç özelliği hatırlatacağım.

Birinci özellik şudur: Toprak üzerinde özel mülkiyet yoktur. Tarımsal arazinin bazıları devlete aittir; bazıları ise çalışanların kolektif, ortaklaşa mülkiyetidir. Tarımda işletme biçimleri çeşitlidir. Aile işletmesi olabilir, kolektif çiftliğin işletmesi olabilir, devlet işletmesi olabilir, komün olabilir. Bu biçimlerin ortak tarafı şudur: Toprak meta değildir, yani alınıp satılamaz. Kentlerde de arsa mülkiyeti kural olarak merkezi veya yerel devlete aittir. İntifa, yani kullanım hakları bireylere verilir, kullanılabilir, ama miras yoluyla sonraki kuşaklara intikal etmez ve satılamaz. Böylece reel sosyalizmlerin ilk ortak özelliği ortaya çıkıyor: Toprağın alınıp satılan bir meta olmaması...

İkinci ortak özellik, tarım dışı sektörlerde, bankacılıkta, altyapıda ve üretim araçlarında devlet mülkiyetinin kural olmasıdır. Devlet mülkiyetindeki işletmeler kâr için üretim yapmaz. Kâr hesaplanabilir, ama paylaşılan bir gelir kategorisi değildir. Yani artık değer yoktur. Ücretlerle karşılık ilişkisi içinde bir bölüşüm kategorisi yoktur. Devlet işletmelerinde emeğin nicelik ve niteliğine göre ücret alınır. Kolektif çiftliklerde devlete ait olan işletmelerde ürün fazlası merkezi otoriteye tahsis edildikten sonra geri kalan pay çalışanlar arasında emek puanlarına göre nakdi veya aynı olarak paylaştırılır. Emek puanları da emeğin nitelik ve niceliğine göre. Kamu hizmetlerinde maaşlar emeğin niteliğine göre, skala vardır, nitelikli ve niteliksiz emek. Bu skala aslında siyasi kadrolara da yansımıştır. Siyasi kadrolara, Sovyetler’de nomenklatura denir, bunlara parasal olmayan bazı ayrıcalıklar da verilmiştir.

Reel sosyalizmde işletme aynı zamanda sosyal ve politik bir birimdir. İşletme faaliyetinin bir bölümü kolektifin, çalışanların refahı için ayrılır; kreşler, ilk aşama sağlık hizmeti, ortaklaşa tatil imkânları gibi. Sistemin ana özelliği şudur: Bütün gelirler emek geliridir; farklılaşmalar emeğin nitelik ve niceliğine dayanır. Ömür boyu ve emeklilikle bütünleşen tam çalışma vardır. Eğitim ve sağlık parasızdır. Toprak için söylediğim özellik burada da geçerlidir: Emek meta değildir. Emeğin meta olmadığı bir toplum kapitalizm değildir. Artık değer yoktur; kapitalizme özgü sömürü de yoktur.

Üçüncü özelliğe kısaca değineceğim: Para bir meta değildir, sadece bir ödeme aracıdır. Bankalar vardır, ama kapitalist sistemin işlemleri yoktur. İşletmeler

arası akımların hesabını tutar, merkezi otoritenin tespit ettiği planlamanın hedeflerine uygun olup olmadığını denetler, o kadar. Dolayısıyla para da bir meta değildir. Bir gelir türü olarak faiz, yani paradan para kazanmak yoktur.

Ünlü düşünür Karl Polanyi, kapitalizmin üç tane hastalığından, çarpıklığından bahseder: Doğanın (yani toprağın), emeğin ve paranın meta olması... İşte reel sosyalizmler toprağın, emeğin ve paranın meta olmadığı toplum biçimleridir. Reel sosyalizmler 20. yüzyılın büyük bir bölümünde, büyük güçlükler içinde yaşadı. Tarihin cilvesi olarak en zengin coğrafyalarda değil, daha az gelişmiş toplumlarda oluştular. Kendilerini büyük bir tehdit olarak gören uluslararası sermayenin ve emperyalizmin baskısı, açık ve gizli saldırıları altında, en şiddetli ulusal ve sınıfsal mücadeleleri yaşadılar. Ekim Devrimi sonrasının iç savaşı-nı, Nazi işgalini, Çin'de Japon istilasını, binlerce kilometrelik Uzun Yürüyüş'ü, İkinci Dünya Savaşı'nın direnişleri sonunda kurulan Yugoslavya gibi örnekleri hatırlayalım. Olağan dışı güçlükler altında sözünü ettiğim özellikleri taşıyan, kapitalizmden farklı toplum biçimlerinin mümkün olduğunu göstermiş olmaları insanlık için büyük bir armağandır.

"Reel sosyalizmler" yakıştırmasının ötesinde bu toplum biçimleri nedir? Bir özelliğinden hareket ederek tartışalım: Emek meta değildir, sadece emek gelirleri paylaşılır, artık değer yoktur. Buna göre üretim ve mülkiyet ilişkileri sosyalisttir diyebiliriz. "İyi, ama sistem sosyalizm midir?" sorusunu, "iktidar hangi sınıfın elinde?" sorusuyla cevaplamamız lazım. Marx usta, sınıflı toplumlar sonrasının ilk aşaması olarak emeğin niteliğine ve niceliğine göre paylaşım ilkesinin geçerli olduğu sosyalizmi gösteriyor ama "hangi sınıf yönetiyor?" sorusunu da sormak şartıyla... Bu toplum sınıfsızdır ve bir emekçiler toplumdur. Ama acaba emekçi sınıf hakikaten toplumu yöneten, devleti yöneten sınıf mıdır? Buna cevap vermeliyiz ki, tam olarak teşhisi koyalım. Sosyalizm ve reel sosyalizm anlaşmazlığının bir unsuru da budur. Diyeceksiniz ki, başka bir sınıf yok sadece emekçiler... İyi, ama işçi sınıfı devleti yöneten sınıf mıdır aynı zamanda?

Burada bizim büyük ustalara referans verelim. Kapitalizm ve sınıflı toplumlar üzerine yapılan çalışmalara odaklanmıştır büyük ustalar. Sonrasına dair hayalci sosyalizm senaryoları inşa etmekten kaçınmışlardır ama bazı olası özelliklerine değinmişlerdir. Üç tane önemli metin var. Birisi Marx'ın Gotha Programının Eleştirisi, ikincisi Engels'in *Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm*'i, üçüncüsü de Lenin'in *Devlet ve Devrim*'i. Bu üç metnin en günceli *Devlet ve Devrim*'dir; çünkü devrimden hemen önce yazılmıştır.

Lenin'in, bu iki ustadan yararlanarak ve önceki iki metne de referans vererek tartıştığı temel soru şudur: "Yeni toplumun devleti, üst yapısı nasıl oluşacak?" Öncelikle ileri sürüyor ki devlet, devrimci, yani Marksist teoriyi rehber alan işçi sınıfı partisi tarafından fethedilmelidir. Buna göre, sosyalizme geçiş kendiliğinden değil, bir müdahale sonucunda mümkün olacağı söyleniyor. Bu, daha öncekilerden farklı bir dönüşüm öngörüsüdür. Kapitalizmin içsel süreçlerle ken-

diliğinden sosyalizme dönüşmesi söz konusu değildir. Devrimci işçi sınıfı partisi iktidarı fethedecek, proletarya diktatörlüğü aracılığıyla, sömürücü sınıfları tarihe gömecek ve ondan sonra ölüp gidecektir.

1917’de Lenin bu metni yazarken iki akımla tartışıyor: Birisi parlamenter sistemin içinde sosyalizme kendiliğinden geçiş ümidi içinde olan revizyonistler; ikincisi de saygıyla anmamız gereken devrimci bir akım olan anarşistlerdir. Onlar ise sömürü ve baskı aygıtı olan devletin ilgasını savunuyor. Lenin “devletin son bulması” hedefinde anarşistlerle birleşiyor; ama devlet fethedilip sömürücü sınıflar yok edildikten sonra devletin kendiliğinden kuruyup yok olacağını savunuyor. Burada Engels’in öngörüsünü benimsiyor: “Sömürücü sınıflar yok olunca, devletin tek işlevi nesnelerin yönetiminden ibaret olacak.” Nesnelerin yönetimi ifadesinin en basit çağrışımı trafik kurallarının planlanmasıdır. Yani devletlerin geleneksel fonksiyonları olan baskı, şiddet, ceza gibi işlevleri dışında olan yönetsel görevler...

Şimdi dikkat ediniz, bu formülün ilk aşaması, proletarya diktatörlüğü, halk için sınırsız özgürlük, sömürücüler için baskı içeriyor. Sonrası, devletin yok olması... Üst üste koyun, Lenin’in katkılarıyla Marksizmin devrim güzergahı aşama aşama sınıfsız ve sınırsız bir özgürlük içeriyor. Lenin’in özellikle vurguladığı kritik nokta ise işçi sınıfı iktidarının işçi sınıfını temsil eden parti tarafından yürütülmesi. Lenin’i bu yargıya götüren, işçi sınıfının kendiliğinden ideolojisinin devrimci değil, sendikal bir ideoloji olduğu teşhisidir. Devrim ideolojisinin Marksizmle donatılmış bir örgüt tarafından işçi sınıfına taşınacağını vurguluyor.

Devrimciler sonuna kadar devlet düşmanı olan demokrat bir programla sözünü ettiğim çok ağır koşullarda iktidara el koyuyor. Bunun da etkisiyle, Ekim Devrimi’nin ana aygıtı olan Sovyetler’in kritik işlevleri adım adım partiye devrediliyor. Daha sonra Ekim Devrimi’ni örnek alan reel sosyalizm iktidarlara da bu şablonu izledi. Hepsinde son tahlilde komünist diye bilinen partiler iktidara el koydu; devrimci dönüşümleri yürüttü. Dolayısıyla daha önce ortaya attığım toplumların niteliği sorunu, komünist parti yönetimlerinin, işçi sınıfı iktidarını veya toplum hayatında emekçi demokrasisini gerçekleştirip gerçekleştirilemedikleri sorusu etrafında düğümleniyor.

Bir kere devrimlerin ilk aşamalarının bu soruya olumlu yanıtlar getirdiğini çok sayıda belge ve bilgiyle söyleyebiliyoruz. Birincisi, biraz önce söylediğim gibi Marx, Engels ve Lenin’in, özünde devlet düşmanı olan, egemen sömürücü sınıfların tasfiyesini, sınırsız bir demokrasiyi öngören tasarımlarını benimsemiş partilerin programları, devrimcidir ve uygulamaya yansımıştır. Ülkeler arası farklar elbette vardır. Yine de iktidara geldikten sonra bütün bu partiler devlet aygıtına, kadrolarına, bol miktarda emekçi kattı. Dolayısıyla yeni toplumun yönetim kadroları işçi ve köylü sınıflarından büyük katılımlarla oluştu, zenginleşti. Devrimci demokrat bir teori ve emekçilerden gelen katılım bir araya gelince, devrim anları, emekçiler demokrasisinin yaşandığı dönemler olmuştur. İşçi sı-

nının kendiliğinden ideolojisinde de doğrudan demokrasi öğelerinin bulunduğunu vurgulayayım.

Sonrası ne oldu? Bir genelleme yapmak zor. Şu sorularla değerlendirebiliriz: Toplumun tümünü etkileyen kararlara işçi sınıfı, emekçiler ne ölçüde katılabilmektedir? Üretim ortamlarındaki kararlarda işçilerin doğrudan katkıları ne derecededir? Kafa emekçileriyle yöneticiler lehine ve kol emekçileri aleyhine sistematik ayrılıklar doğmakta mıdır? İş bölümünün zorunlu kıldığı meslek ve görev farklılıklarının ve bunlara bağlı hiyerarşilerin kuşaktan kuşağa geçmesine engel olacak siyasal, kurumsal, fiili güvenceler var mıdır? İşletmelerin yönetim birimlerinde, siyasi organlarda, günlük hayatın her noktasında yöneticilerle işçiler arasında aynı hayat tarzının ve aynı kültürel değerlerin paylaşılmasından türeyen, iş birliğine, eşitliğe ve dayanışmaya dayalı insan ilişkileri kurulmakta mıdır, gelişmekte midir, yaşanmakta mıdır? Yani özetle; bir emekçiler demokrasisi, hem sağlam güvenceler açısından hem güncel pratik açısından egemen oldu mu olmadı mı bu toplumlarda? Olduğu ölçüde sosyalist oldular, olmadığı ölçüde emekçiler toplumu olarak kaldılar, ama tam sosyalist olamadılar.

Bu sorular çok çetin sorular. Bu toplumlar tarihe karışmıştır, ama bu değerlendirmeleri yapalım ki yarın için dersler çıkarabilelim. Antik Yunan'dan bahsetmiyoruz, şu anda yaşayan çok sayıda insanın tanık olduğu toplum biçimlerinden bahsediyoruz.

Genelleme yapamayız, ama bilgilerimiz bize birkaç ipucu veriyor.

Mesela Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde 1934'e kadar parti içi hayatta çok seslilik vardı. İç savaş koşullarında dahi farklı fraksiyonlar farklı isimlerle var olabiliyordu. Sovyetler Birliği'nde parti içi tasfiye kampanyalarının 1934 öncesinde tabandan gelen işçi sınıfı ittifaklarıyla bağlantılı olduğu iddia edilmiştir. Sonraki beş yıl çok karanlık, sistemi lekeleyen bir dönemdir.

İsterseniz Çin'e uzanalım. Mao'nun teorik veya politik katkılarının en önemlilerinden biri, 'Halkın içindeki çelişkiler nasıl çözülür?' başlıklı yazısıdır. Halkın içindeki çelişkilerin barışçı yöntemlerle, uzlaşma ve sentezlerle çözülebileceğini, halkla sınıf düşmanları arasındaki çelişkilerden ayrışacağını söyleyen, proletarya diktatörlüğünün demokratik boyutunu vurgulayan bir metindir. İktidara geldikten birkaç yıl sonra parti içindeki çok seslilik, "100 Çiçek Açsın" kampanyası ile başlamıştır. Politika değişiklikleri daima kitle çizgisi vurgusuyla tabana yayılmış; tartışılarak hayata geçirilmiştir. Yöneticileri, liderleri ve kadroları muhatap alan özelleştirme kampanyaları hep sürdürülmüştür. Fikir emekçilerinin, yöneticilerin çeşitli yöntemlerle kol emeğine yönlendirilmesi önem taşımıştır. Mao'nun son dönemlerinde, parti içindeki yozlaşma ve kapitalizm yolunu seçen deformasyonlara karşı tabana, işçi sınıfına ve gençliğe "Karargâhı bombalayın!" talimatı, Kültür Devrimi'ni başlatmıştır. Parti yöneticilerinin bir bölümü Kızıl Muhafızlar tarafından fabrikalara, tarlalara yollanmıştır. Bugünkü Çin Komü-

nist Partisi Lideri olan Şi Jinping'in babası parti yöneticilerindendi. Görevden alınmış ve fabrikalarda işçilik yapmıştır; oğlu genç Şi bir köye gitmiş, 7 yıl orada çalışmıştır.

Mesela işletmelerde özyönetim... Yugoslavya bunu çok ciddi tartışmıştır ama tartışmanın kökeninde, Sovyetler Birliği'nde 1920'li yıllarda oluşan bir fraksiyonun lideri olan Tomsky'nin simgelediği sendikalist muhalefet akımı vardır. Dolayısıyla reel sosyalist düzenler her aşamada, biraz önce söylediğim o tabandan katılımın ve teorinin demokratik özünün etkisiyle, şu veya bu şekilde, işçi sınıfı demokrasisini yaşadı. Sınırsız, coşkulu özgürleşme ve yaygınlaşan doğrudan demokrasi dönemlerine tanık oldular. Aynı zamanda proletarya diktatörlüğü adına parti içi muhalefeti bastırma, tasfiye etme, hatta devrimin liderlerini yargılayıp mahkûm etme trajedilerini de hayata geçirdiler.

Bilançosu zordur. Bir öznel değerlendirme yaparak son vereyim: Reel sosyalizmlerde işçi sınıfı için demokrasi alanları, doğrudan demokrasi örnekleri daima var olmuştur. Emekçilerin, temsili burjuva demokrasilerden daha geniş özgürlük alanlarından yararlandığı söylenebilir. Yolculuğun hazin sonunu da biliyoruz. Ekim Devrimi'nin 70. yıldönümüne gelindiğinde, reel sosyalist dünyanın büyük bölümünde emekçi demokrasi alanları daralmış, tabandan gelen işçi muhalefetleri etkisizleştirilmiş, devlet yönetimleri içe kapalı parti bürokrasilerine devredilmiş ve üretim ilişkileri düzleminde de adım adım sosyalist mülkiyet ilişkilerinin aşınmasına yol açan deformasyonlar oluşmuştu.

Bu noktada “niye yıkıldı?” sorusuna geliyoruz. Bu ağır soruyu cevaplamak için kestirme yoldan iki noktaya vurgu yapacağım. Birincisi, aslında çözülebilir ekonomik güçlüklerin daha temel olan bir siyasi bozulma nedeniyle ağırlaşması söz konusu olmuştur. Şunu kastediyorum: Belli bir yapısal olgunluk aşamasına geldiğinde, reel sosyalist rejimler, emek kıtlığının yarattığı değişen ortama intibak etmekte zorlandı. Kritik bir aşamada piyasaya açılma efsununun tutsağı oldular. Piyasaya açılma sürecini denetleme, olumsuzluklarını nötralize etme fırsatını yitirdiler. Piyasaya açılmayla beraber, üretim ilişkilerine kâr motivasyonunu soktular ve bölüşüme taşıdılar. Bölüşüme taşıdıkları andan itibaren emeğin metalaşmasına yol açtılar. İşletme düzeyinde işçiler ile kârdan prim alan yöneticiler arasında çıkar karşıtlığı, hatta artık değer ögesi oluşmaya başladı. Reel sosyalizmlerin bu aşamasında yöneticiler işçi sınıfından gelen, görevlerini hakkıyla yapmak isteyen kızıl direktörler değil, ücretleri, istihdamı frenleyerek bölüşümden pay almaya çalışan sermayenin prototipleri olmaktadır.

Bu dönüşüm biraz önce değindiğim o işçi sınıfı demokrasisi öğeleri aşıldığı için mümkün oldu. Bu aşınma uzun bir süreye yayıldığı için, tabandaki işçi sınıfı bu bölüşüm karşıtlığına direnemedi. Üst katmanlarda bozulma başlamıştı. Dikkat edin, mülkiyet hâlâ devletin. Devletin mülkiyeti altında bölüşüm ilişkileri bozulabilir mi? İki türlü bozulabilir. Birincisi, mülkiyetin nemasından yararlanma yöneticiye devredilirse bozulabilir. İkincisi, mülkiyetten (veya devleti yönetmek-

ten) nemalanma hakkı dolaylı olarak tevarüs ediliyorsa bozulabilir. Devlet mülkiyetinde doğrudan doğruya miras hakkı yok. Ama acaba bu toplumları yöneten sınıflar görelî olarak ayrıcalıklı konumlarını kuşaktan kuşağa aktarmaya başladı mı, başlamadı mı? Çöküş aşamalarında, gerileme aşamalarında bu yozlaşmanın oluştuğunu görüyoruz.

Bu noktada reel sosyalizmlerin yıkılma kaynağının son tahlilde siyasi olduğunu, sosyalist üretim ilişkilerinin sağladığı temel güvencenin üst yapıya taşınmasındaki eksikliklerden veya zaman içindeki aşınmalardan kaynaklandığını belirliyoruz.

Bu noktada reel sosyalizmin korunduğuna ilişkin bir örnek değil ama en azından tarihten ders almaya ilişkin bir örnek vermek amacıyla, Çin Komünist Partisi'nin bugünkü lideri Şi Jinping'in 2013'te Komünist Parti sekreteri olduktan bir yıl sonra kendi partisi saflarında şu soruyu gündeme getirdiğini hatırlatacağım: Sovyetler Birliği Komünist Partisi nasıl çöktü? Bu şanlı parti, bu şanlı devrimi hayata geçirmiş olan bu parti nasıl oldu da sessiz sedasız iktidarı devretti? Bu soruyu yanıtlamaya çalıştılar. Tartışmalar sonunda konulan teşhis; partinin saflarındaki yozlaşma ve yolsuzluk oldu. Bir anlamda, bozulmanın kaynağını siyasi iktidarda tespit ettiler ve benim teşhisimi doğruladılar.

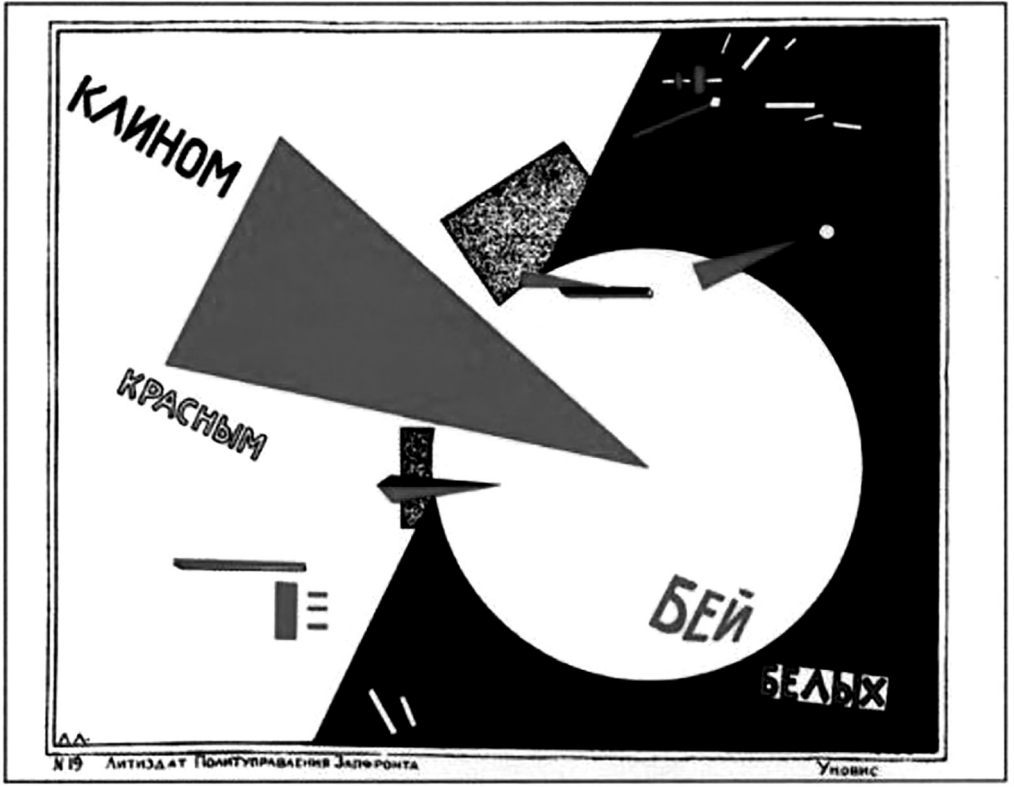
Bu tartışma niçin hâlâ önemlidir? Çoğunluğu genç olan değerli izleyicilerim, kapitalizmin vadesi dolmuş olduğu için önemlidir. Ekim Devrimi, vadesi dolan bir kapitalizmin kendiliğinden yok olup gitmeyeceğini de öğretmiştir. Kapitalizmin vadesi dolmuş, ama öldüğünü bilmiyor, zombiler gibi çevresini de öldürmeye çalışıyor, terör ve dehşet saçıyor. Dikkat edin, niye vadesi dolmuştur? Çünkü hiçbir yenilik yapamıyor, ümit getiremiyor. Kapitalizmin sadece Ortadoğu'ya, yani bizim coğrafyamıza getirilerine bakın, sadece yıkımdır, yıkarken yapma yoktur, inşa yoktur.

Halbuki *Komünist Manifesto*'yu okuyun, kapitalizmin devrimci bilançosunu da içerir. O bilanço tarihe karışmıştır. İnsanlığın kaderi bugün çöken, çürüyen kapitalizme teslim edilemez. Kapitalizm dışında bir dünyanın mümkün olduğunu gösteren Ekim Devrimi bizim için hem bir armağandır hem de sınırsız bir ders kaynağıdır.

Bunları hatırlatarak konuşmamı bitiriyorum.

Hepinizi sevgiyle kucaklıyorum.

Onur Hamzaoğlu: Hocam sağ olun, var olun. Aklınıza, yüreğinize, birikiminize sağlık. Ben Hoca'nın oluşturduğu lezzeti, tadı kaçırmamak için hiçbir ek yapmıyorum tabii ki. Dolayısıyla aynısını sizden de istirham ediyorum. Buna dikkat ederek, eğer varsa soruları alalım. Evet, soru da yok, anlaşıldı. Çok teşekkür ederiz katılımınız için.

Kızıl Kama ile Beyazları Vurun!
El Lissitzky, 1920

Kapital'den Ekim Devrimi'ne Ekim Devrimi'nden *Devrimlere*

SEMPOZYUM

10-12 Kasım 2017, İstanbul

10-12 Kasım 2017, İstanbul

NOTLAR

